

**T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL POLİTİKA ANABİLİM DALI**

**KORUYUCU AİLE HİZMETİNİN GELİŞTİRİLMESİNDE
KORUYUCU AİLE DERNEKLERİNİN ROLÜ**

DOKTORA TEZİ

VEYSEL DAL

ARALIK 2018

**KORUYUCU AİLE HİZMETİNİN GELİŞTİRİLMESİNDE KORUYUCU AİLE
DERNEKLERİNİN ROLÜ**

VEYSEL DAL

TARAFINDAN

**ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜNE
SUNULAN TEZ**

**SOSYAL POLİTİKA ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ**

ARALIK 2018

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Enstitü Müdürü

Bu tezin Doktora derecesi için gereken tüm şartları sağladığını tasdik ederim.

Anabilim Dalı Başkanı

Okuduğumuz ve savunmasını dinlediğimiz bu tezin bir doktora derecesi için gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını sağladığını beyan ederiz.

Doç. Dr. Emrah AKBAŞ

Danışman

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Erdal Tanas KARAGÖL (AYBU, İktisat)

Doç. Dr. Emrah AKBAŞ (AYBU, Sosyoloji)

Prof. Dr. Cengiz ÖZBESLER (AYBU, Sosyal Hizmet)

Doç. Dr.ERCÜMENT ERBAY (HÜ, Sosyal Hizmet)

Prof. Dr. Elif Gökçearslan ÇİFCİ (AÜ, Sosyal Hizmet)

Bu tez içerisindeki bütün bilgilerin akademik kurallar ve etik davranış çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca bu kurallar ve davranışların gerektirdiği gibi bu çalışmada orijinal olmayan her tür kaynak ve sonuçlara tam olarak atıf ve referans yaptığımı da beyan ederim; aksi takdirde tüm yasal sorumluluğu kabul ediyorum.

Adı Soyadı : Veysel DAL

İmza :

ÖZET

KORUYUCU AİLE HİZMETİNİN GELİŞTİRİLMESİNDE KORUYUCU AİLE DERNEKLERİNİN ROLÜ

Dal, Veysel

Doktora, Sosyal Politika Bölümü

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Emrah Akbaş

Aralık 2018, 192 sayfa

Korunma ihtiyacı olan çocuklarla ilgili olarak temel öncelik kendi ailesi içinde bakım olmakla birlikte bunun mümkün olmaması durumunda ailesi dışında da bakılabilmektedir. Aile dışında bakım kurum bakımı, evlat edinme ve koruyucu aile hizmet modellerini içermektedir. Gelişmiş ülkelerde koruyucu aile hizmeti bakım modelleri içinde önemli bir yer işgal etmektedir. Halbuki Türkiye’de koruyucu aile hizmeti yeterince gelişmemiştir. Bu nedenle, bu nitel araştırmada öncelikle bunun nedenleri araştırılmış, daha sonra İngiltere’de uygulaması bulunan Bağımsız Koruyucu Aile Ajansı tarzı yapıların Türkiye’de koruyucu aile hizmetinin geliştirilebilmesi amacıyla kullanılıp kullanılamayacağı STK bakış açısıyla detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu amaçla, konuyla ilgili faaliyet gösteren STK’larla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Çalışma sonucunda; koruyucu aile hizmetine yönelik tanıtım faaliyetlerine ağırlık verilmesi, personelin hem nitelik hem de nicelik olarak iyileştirilmesi, koruyucu ailelere yapılan ödemelerin artırılması ve profesyonel koruyucu aileliğin yerleştirilmesi gerektiği kanaatine varılmıştır. Yapılan görüşmeler, ülkemizde koruyucu aile derneklerinin İngiltere’de uygulaması bulunan bağımsız koruyucu aile ajanslarına benzer işlevler gördüklerini (eğitim, tanıtım, psiko-sosyal destek), ancak bunların geliştirilmesine ihtiyaç bulunduğunu göstermektedir. Bunun nedeni koruyucu aile derneklerinin hem insan kaynakları hem de mali yönden yetersiz olmasıdır. Dolayısıyla koruyucu aile derneklerinin hem maddi olarak hem de manevi olarak desteklenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Koruyucu aile, sosyal hizmetlerde özelleştirme, bağımsız koruyucu aile ajansı, sivil toplum örgütleri

ABSTRACT

THE ROLE OF FOSTERING ASSOCIATIONS IN THE DEVELOPMENT OF FOSTERING

Dal, Veysel

PhD, Department of Social Policy

Supervisor: Associate Prof. Emrah Akbaş

December 2018, 192 pages

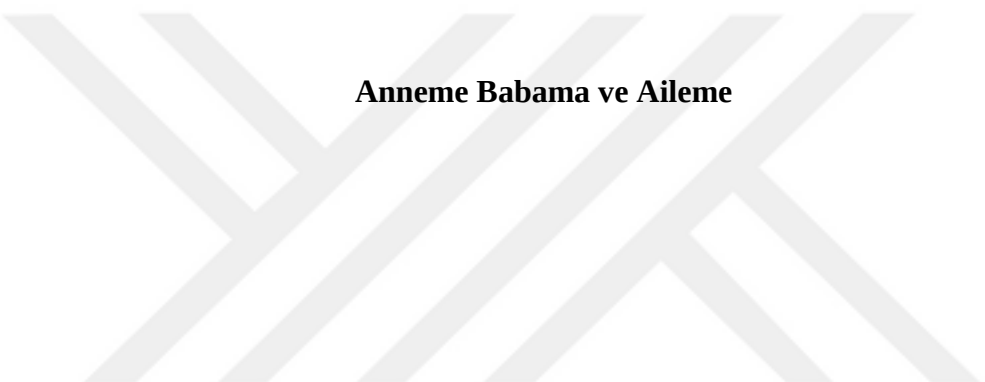
The primary priority for children in need is care in their own family, however if this is not possible, they are looked after outside the family. Out-of-home care includes models of institutional care, adoption and fostering. In developed countries, fostering occupies an important place within care models. However, fostering has not developed enough in Turkey. Therefore, within this qualitative research, primarily the reasons behind this will be explored, then whether structures like independent fostering agencies in the UK could be used in order to improve the fostering in Turkey will be examined with the NGO perspective. For this purpose, in-depth interviews were conducted with NGOs dealing with the issue.

According to the results of this study; it has been concluded that it is necessary to increase promotion activities for the fostering, to improve the staff both in quality and quantity, to

increase the payments made to the foster families and support professional fostering. The interviews show that the fostering associations in our country have similar functions (education, publicity, psycho-social support) to independent fostering agencies in England, but they need to be improved. The reason for that is that fostering associations are inadequate both in terms of human resources and financial capacity. Therefore, it has been concluded that fostering associations should be supported both financially and spiritually.

Keywords: Fostering, privatisation, independent fostering agency, non governmental organisation.

Anneme Babama ve Aileme

TEŞEKKÜR

Tez danışmanım Doç. Dr. Emrah AKBAŞ'a tüm araştırma sürecindeki önerileri ve destekleri için sonsuz teşekkür ve şükranlarımı sunarım.

Ayrıca, Prof. Dr. Erdal Tanas KARAGÖL ve Doç. Dr. Ercüment ERBAY'a çok değerli yorum ve önerileri, anlayış ve destekleri için teşekkür ederim. Öte yandan, tez izleme komitemde görev alıp ellerinde olmayan nedenlerle ayrılan Prof. Dr. Çiğdem ARIKAN'a ve Prof. Dr. Mustafa ORÇAN'a çok kıymetli yorum ve önerileri için teşekkür ederim.

Çalışmaya katkı sağlayan sivil toplum kuruluşları temsilcilerine ilgi ve destekleri için teşekkür ederim. Ayrıca 19 Kasım 2016 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen Koruyucu Aileler Gözüyle Koruyucu Ailelik Modelinin Değerlendirilmesi Çalıştayı'na katılmama destek olan tüm Korev yönetimine teşekkür ederim.

Bu çalışma sırasında gösterdikleri sabır ve sağladıkları destek için Eşim Beyhan DAL ile kızım Sevde ve oğlum Mehmet Emin'e teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

İNTİHAL.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	VI
İTHAF.....	VIII
TEŞEKKÜR.....	IX
İÇİNDEKİLER	X
TABLolar LİSTESİ.....	XII
ŞEKİLLER LİSTESİ	XIII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIV
1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	5
2.1 Giriş.....	5
2.2 Koruyucu Aile Hizmetinde Türkiye’de Mevcut Durum ve Dünya Uygulamaları.....	12
2.3 Kuramsal Çerçeve	47
2.3.1 Yeni Kamu İşletmeciliği (New Public Management)	47
2.3.2 Sosyal Hizmetlerde Yerelleşme	52
2.3.3 Sosyal Hizmetlerde Özelleştirme	55
2.3.4 Çocuk Refahı Hizmetlerinde Verimlilik ve Etkinlik (Efficiency and Effectiveness)	60
2.3.5 Bağımsız Koruyucu Aile Ajansları/Sağlayıcıları (IFA, IFP)	63
2.3.6 Sivil Toplum Kuruluşları ve Sosyal Politika.....	75
2.3.7 Türkiye’de ve Dünyada Sivil Toplum Kuruluşları.....	79
3. METODOLOJİ	92
3.1 Araştırmanın Problemi	92
3.2 Araştırmanın Amacı	93
3.3 Araştırmanın Önemi.....	93
3.4 Araştırmanın Yöntemi.....	94
3.5 Araştırmanın Evreni	99
4. ANALİZ SONUÇLARI VE BULGULAR	102
4.1 Giriş.....	102
4.2 Türkiye’de Koruyucu Aileliğin Gelişmemesinin Nedenleri	104

4.2.1 Çocuk ve Aile Kaynaklı Sorunlar	104
4.2.2 Profesyonel Koruyucu Aileliğin Yerleşmemesi	110
4.2.3 Tanıtım Eksikliği	113
4.2.4 Meslek Elemanlarının Yetersizliği	116
4.2.5 Koruyucu Ailelere Yapılan Ödemelerin Yetersizliği	122
4.3 Çocuk Refahı Hizmetlerinde Özelleştirme	125
4.3.1 Koruyucu Aile Derneklerinin Ekonomik Kaynakları ve İnsan Kaynakları	126
4.3.2 Türkiye’de Koruyucu Aile Derneklerinin İşlevleri	130
4.3.3 Kamu Kurumlarının STK’lara Bakışı	134
4.3.4 Koruyucu Aile Hizmetinde Gönüllük mü/Ücretlilik mi?	137
4.3.5 Sosyal Hizmetlerin Sunumunda Özelleştirme	141
4.3.6 Kamu – STK İşbirliği Çocuk Evleri Örneği	147
4.3.7 Bağımsız Koruyucu Aile Ajansları	150
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	156
YARARLANILAN KAYNAKLAR	168
EK A: GÖRÜŞME ÇERÇEVESİ	190
EK B: ÖZGEÇMİŞ	191

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 Koruma altındaki çocuk sayıları (2013-2017)	26
Tablo 2 Kurum bakımındaki çocuk sayıları (1985-2017)	36
Tablo 3 Koruyucu Aile – Evlat Edinme Sayıları (1985-2018).....	38
Tablo 4 Kurum Bakımı Dışında Kalan Çocuklar (Koruyucu Aile Hariç).....	38
Tablo 5 Koruyucu aile aylık ödeme miktarları (2018)	43
Tablo 6 Çeşitli Ülkeler Açısından STK İstihdamının Tarım Dışı İstihdam İçindeki Payı, 1996 (%)	80
Tablo 7 Araştırma Verileri Doğrultusunda Oluşturulan Temalar, Kategoriler	97
Tablo 8 Görüşmecilere Ait Bilgiler	98
Tablo 9 İllere göre koruyucu aile sayıları (2018)	102
Tablo 10 Kamu/Özel Kuruluş Sayıları (2018)	142

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 Amerika'da Korunma Altındaki Çocukların Bakım Türleri.....	13
Şekil 2 Avustralya'da Koruma Altındaki Çocukların Bakım Türleri	17
Şekil 3 İngiltere’de Korunma Altındaki Çocukların Bakım Türleri.....	26
Şekil 4 Kurum Bakımındaki Çocuklar (2017).....	37
Şekil 5 Türkiye’de Koruma Altındaki Çocukların Bakım Türleri (1985-2017)	39
Şekil 6 Bakım Türlerinin Dağılımı (2017)	39
Şekil 7 İngiltere’de Koruyucu Aile Yerleştirmelerinde BKA-Yerel Yönetim Dağılımı	67
Şekil 8 Dernek Üye Sayılarının Türkiye Nüfusuna Oranı.....	87
Şekil 9 Dernek Üye Sayıları (2004-2017)	88
Şekil 10 Yıllara Göre Faal Dernek Sayıları (2000-2018).....	88
Şekil 11 Derneklerin Gelirleri Toplamı.....	89
Şekil 12 Derneklerin Bölgelere Göre Dağılımı	89
Şekil 13 Çalışma Durumuna Göre Derneklerin Çalışan Sayıları	90
Şekil 14 Derneklerin Gönüllü Maaşlı Çalışan Sayıları	91
Şekil 15 Koruyucu Aile Hizmeti Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumu	114
Şekil 16 STK Kapasite Geliştirme	164
Şekil 17 Merkezi Yönetim, Yerel Yönetim ve Hizmet Sağlayıcılar Arasındaki İlişkiler .	165

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ASPB	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BİG	Bağımsız İzleme Görevlisi
BKA	Bağımsız Koruyucu Aile Ajansı
BKS	Bağımsız Koruyucu Aile Sağlayıcısı
BM	Birleşmiş Milletler
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
IFA	Independent Fostering Agency (Bağımsız Koruyucu Aile Ajansı)
IFP	Independent Fostering Provider (Bağımsız Koruyucu Aile Sağlayıcısı)
IRO	Independent Reviewing Officer
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KOREV	Koruyucu Aile, Evlat Edinme Derneği
OFSTED	The Office for Standards in Education, Children's Services and Skills
t.y.	Tarih Yok
TÜFE	Tüketici Fiyat Endeksi
TÜSİAD	Türk Sanayici ve İş Adamları Derneği
TÜSEV	Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

1. GİRİŞ

Yollarda birçok muhacirin gördük, Bitlis'e avdet ediyorlar. Cümlesi aç, sefil, ölüme mahkum bir halde 4-5 yaşlarında bir çocuğu ebeveyni yol üzerinde terk etmişler, bu da bir karı kocanın peşine takılmış. Onları ağlayarak 100 metreden takip ediyor. Kendilerini niçin çocuğu almadıkları için tekdir ettim. "Bizim evladımız değildir" demişlerdir." (09 Kasım 1916)
(Atatürk'ün hatıra defteri akt. Çavuşoğlu, 2005: 17)

Çocukların bedensel ve ruhsal açıdan sağlıklı olarak gelişebilmeleri için çocukların sevgiye ihtiyacı olduğu yüzyıllardır bilinmektedir. Ancak anne ve/veya babanın ölümü, boşanması, sağlık problemleri, yoksulluk, istismar ya da ihmal gibi nedenlerle çocuklar korumasız kalabilmekte, bu durumda da devlet tarafından koruma altına alınarak farklı bakım modelleri kullanılarak büyütülmektedir (Erol ve Şimşek, 2008). Korunma gereksinimi olan çocuklara yönelik hizmetler üç aşamalı bir gelişim göstermiştir. İlk aşamada çocuklar büyük gruplar halinde bakılmış, ikinci aşamada kurum bakımı zararlı görüldüğü için koruyucu aile hizmeti ve daha küçük gruplar halinde bakım hizmetleri yaygınlaştırılmış, üçüncü aşamada ise öz aile yanında bakım ve bunun desteklenmesine yönelik politikalar ön plana çıkmıştır (Gökçearslan Çifci, 2009: 54).

Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetlerde öncelik aile içinde bakıma yönelik olsa da uygulamada bu konuda çeşitli sorunlarla karşılaşmakta ve aile dışı alternatifler de ön plana çıkabilmektedir. Söz konusu bakım türleri içinde koruyucu ailelik gelişmiş ülkelerde önemli bir yere sahiptir. Örneğin İngiltere'de koruma altındaki çocukların %75'i koruyucu aile hizmetinden faydalanmaktadır (BAAF, 2013). Ayrıca, İngiltere, Amerika, Norveç ve Avustralya'yı içeren karşılaştırmalı bir analiz koruyucu aile hizmetinin söz konusu ülkelerde 1999 yılından bu yana en yaygın hizmet modeli olduğunu göstermektedir (2010 yılında %73 - 92 arası) (Munro ve Manful, 2012). Türkiye'de ise bu oran %26

seviyesindedir (Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2017). Türkiye’de koruyucu aile hizmet modeli 1949’da başlamış olmasına rağmen, büyük bir gelişme kaydedilememiştir. Diğer taraftan, 1980’li yıllarla birlikte başlayan küreselleşme süreci ulus-devletin tarih dışı olduğu, devletin küçültülmesi gerektiği, bürokrasinin yönetsel iktidarı STK’lar ve özel sektörle paylaşması gerektiği savını ulus-devletlere dayatmış ve bunun da yerelleşme ya da özelleştirme yoluyla başarılabilirliğini gündeme getirmiştir (Güler, 2000). *“Devlet en iyi halde ihtiyaçları karşılamanın demode yolu, en kötü anlamıyla ise halk hareketini, girişimciliği ve hizmet sunumunda verimliliği engelleyen bir anlam kazanmıştır.”* (Sullivan, 2012: 145).

Özelleştirme devlete ait görev ve sorumlulukların kısmen ya da tamamen özel sektöre devri olarak tanımlanabilir. Özelleştirmenin ihale etme, satış, kamu-özel sektör ortaklıkları gibi türleri bulunmaktadır. Ancak en yaygın olanı ihaleler olup, amaç kamu hizmetlerini görmeye talip olan firmalar arasında rekabetin sağlanmasıdır. İhale yoluyla bir hizmetin gördürülmesinde devlet hem finansmanı sağlamaktan ve hem de hizmetin kalitesi ve türünü tespitiye yönelik politikaları belirlemekten sorumludur. Söz konusu sözleşmeler kar amacı güden ya da gütmeyen ajanslarla yapılabileceği gibi kamu kurumlarına bağlı birimlerle de yapılabilmektedir. Özelleştirilen hizmetler arasında ulaştırma, sağlık hizmetleri, veri yönetimi bulunmaktadır. Amerika’da kreş hizmeti, koruyucu aile hizmeti özel sektör tarafından sunulmaktadır (GAO, 1997).

Sosyal hizmetlerin özel sektör tarafından gerçekleştirilmesinin nedenleri arasında; kamu hizmetlerine olan talepte artış, üst düzey kamu görevlilerinin güçlü desteği, özel firmaların daha kaliteli hizmeti daha az maliyetle gerçekleştireceğine yönelik inanç, bazı hizmet alanlarında uzmanlığa ihtiyaç sayılmaktadır (GAO, 1997). Özelleştirmede maliyetlerin düşürülmesi yanında çocuklar ve aileler için hizmetlerin iyileştirilmesi de amaçlanmaktadır (GAO, 2000).

Kar amacı gütmeyen kuruluşlar, çocuğa yönelik sosyal hizmetlerin özelleştirilmesi sürecinde gün geçtikçe önem kazanmakta ve sayıları artmakta olup, bunda amaç hem maliyetleri düşürmek hem de çocuk refahı alanında monopolleşmenin önüne geçmektir. Özelleştirme sayesinde devletin personel istihdam etmekten ve personele eğitim vermekten

kurtulacağı, nitelikli personel istihdamının ve eğitimlerinin yapılmasının özel kuruluşlara ait olacağı böylece tasarruf edileceği düşünülmektedir (Freundlich & Gerstenzang, 2003 akt. Coles, 2015). Ancak, kimi durumlarda STK'lara devir kurumsallaşmadan uzaklaşma ve eskiye dönüş şeklinde değerlendirilebilmektedir. Örneğin İngiltere'de İşçi Partisi kamu hizmetleri alanında kar amacı gütmeyen örgütlerin yeniden aktif bir şekilde yer almasının devletleştirmeler öncesine bir dönüş olduğunu belirtmektedir. Çünkü devletleştirmeler öncesinde eğitim ve sağlık hizmetleri büyük oranda geleneksel yardım kuruluşları tarafından sunuluyordu (Karasu, 2007).

Gelişmiş ülkelerde STK'lar GSMH içinde ve istihdamda önemli bir paya sahip olup, sosyal hizmetlerin sunumunda da etkin bir role sahiptirler. Sosyal hizmetler Türkiye'deki gibi merkezi yönetim tarafından sunulmak yerine yerel yönetimlerce sunulmakta ve yerel yönetimlerce de bu iş sivil toplum kuruluşları eliyle yürütülmektedir. Yerel yönetimler bu hizmetleri ihale yoluyla sivil toplum kuruluşlarına yaptırmaktadırlar.

Diğer taraftan, Ülkemizde kamu kurumları STK'lara çok az mali destekte bulunmakta bu istisnai bir nitelik taşımaktadır. STK-Kamu ilişkileri daha çok bilgilendirme, danışma aşamasında kalmakta, diyalog ve işbirliği örnekleri ise çok azdır. Kamu – STK ilişkilerini düzenleyen eşitlikçi bir mekanizma bulunmamaktadır. Kamu – STK ilişkilerini düzenleyen bir çerçeve mevzuat bulunmaması nedeniyle inisiyatif kamu kurumlarında kalmakta, kurumlar arasında uygulamada tutarlı olmayan çeşitli farklılıklar ortaya çıkmakta, işbirlikleri politik yakınlık ve ikili ilişkiler yoluyla kurulabilmektedir. STK'lar özellikle sosyal politika alanında kısıtlı kaynaklarla devletin görevini yerine getirmeye çalışmaktadır. Kamu kurumları STK'ları düşük görmekte, onlara sürekli yardım talebinde bulunan kuruluşlar gözüyle bakmaktadır (TÜSEV, 2013). Belirtilen nedenlerle, ülkemizde sosyal hizmetlerin yerel yönetimlere ya da özel sektöre/sivil toplum kuruluşlarına devri gündemde olmasına rağmen özellikle çocuğa yönelik hizmetlerde önemli gelişme kaydedilememiştir.

Bu çalışmada Türkiye ve İngiltere koruyucu aile hizmetleri ve özellikle İngiltere'de uygulaması bulunan Bağımsız Koruyucu Aile Ajansları/Sağlayıcıları (Independent Fostering Agency/Providers) incelenmiştir. Bu araştırmanın amacı, çocuk refahı

hizmetlerinin özelleştirilmesi ve Bağımsız Koruyucu Aile Ajanslarının Türkiye’de kurulması konularına ilişkin bu alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının bakış açılarını ortaya koymaktır.

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde koruyucu aile hizmetinin Türkiye’deki mevcut durumu ve dünya uygulamaları ile sosyal hizmetlerde özelleştirme konusu ve bunun kuramsal dayanakları detaylı bir şekilde incelenecektir.

2.1 Giriş

Koruma ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetlerin tarihi, Mezopotamya’da yaşayan Sümerler ve Çin tarafından çocukların bakımı ve gözetimine ilişkin oluşturulan bilgilere dayanmakta olup, zamanla toplumsal gelişmelerle birlikte çocuk tanımı ve hakları değişmiştir. Bu konuya ilişkin ilk yasal düzenlemeler ise İngiltere’de yapılmıştır (Özbay ve diğerleri, 2013).

İngiltere’de 1531 yılında uygulamaya konan Yoksullar Yasası ile birlikte çocuklar manastırlarda bakılmaya başlanmış, endüstrileşme ve kentleşmenin artmasıyla birlikte kurumların sayıları da artmıştır. Ebeveynlerinden ayrılan çocuklar çalışma evleri (workhouse) denen yapılarda yaşamaya başlamıştır. Söz konusu yapılarda koşullar zorlaştırılarak buraya olan talep azaltılmaya çalışılmıştır. Ancak kurum bakımının yetersiz olması, kapasite üstü çalışma ve hastalıklar nedeniyle, koruyucu aile sistemi 19. yüzyılın sonlarına doğru kurumsallaşmış ve kurum bakımına alternatif olarak ortaya çıkmıştır (Erol ve Şimşek, 2008).

19. ve 20. yüzyıllara çocukların hangi hizmet modelinden (kurum bakımı ya da koruyucu aile) yararlanması gerektiğine ilişkin tartışmalar damga vurmuştur. ABD’de yapılan milli bir konferansta sakıncaları dikkate alınarak kurum bakımının terkedilmesi, yerine koruyucu aile hizmet modelinin kullanılması gerektiği belirtilmiştir. 1930 yılında yapılan Beyaz Saray Konferansında da iyi bir koruyucu ailenin bir çocuk için evi yerine geçecek en iyi çözüm olduğu ileri sürülmüş ve koruyucu aile hizmeti desteklenmiştir. Diğer taraftan

sosyal yardım projeleri çerçevesinde ailelere verilen ödenekler yoksul aileleri maddi olarak rahatlatmış, ancak ruhsal ya da fiziksel hastalıkları olan ebeveynler, aile içi geçimsizlikler için bir çözüm olamamış ve koruyucu ailedeki çocuk sayısı artmaya devam etmiştir. 1950'lerden sonra kurum bakımının olumsuzlukları uluslararası düzeyde de anlaşılmış ve koruyucu aile programları tüm dünyada yaygınlaştırılmıştır (Erol ve Şimşek, 2008: 131).

20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 20'nci Maddesinde; *“Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk Devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.”* denilmekte ve anlaşmaya taraf devletlere söz konusu çocuklara bakım sağlamaları yükümlülüğü getirilmektedir. Sözleşmede çocuğun öncelikle ailesi yanında, bu mümkün olmadığı takdirde ise uygun bir aile ortamı içinde yaşamını sürdürmesi ve gelişmesi hakkına özel bir yer verilmektedir. Çocuğa sağlanacak bakımın ise aile yanına verme, evlat edinme veya kurum bakımı şeklinde olabileceği ifade edilmiştir. Dolayısıyla, korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik sunulan hizmetler çocuğun aile içinde bakımı ve aile dışında bakım (kurum temelli) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Beter, 2010; Özbay ve diğerleri, 2013).

Çocuğun Ailesi İçinde Bakımı: Çocuğun ailesiyle birlikte yaşamasının sağlanması ve buna yönelik tedbirlerin alınması çocuk bakım hizmetleriyle ilgili temel önceliklerdendir. Aile yanında bakım çocuğun hem fiziksel hem de duygusal gelişimi için çok önemlidir. Türkiye’de bu konudaki temel ve öncelikli politika çocukların öncelikli olarak aileleri yanında bakımlarının sağlanmasıdır. Bunun mümkün olmaması durumunda koruyucu aile ve evlat edinme hizmetlerinin ve daha sonrasında da kurum bakımının devreye girmesi söz konusu olacaktır. Ancak çocuğun ailesi yanında bakımının sağlanabilmesi için de bazı ailelerin desteklenmesi gerekmektedir (Beter, 2010).

Korunma gereksinimi olan çocuklara yönelik hizmetler ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bazı ülkelerde yoksulluk nedeniyle çocuklar korunma altına alınırken, gelişmiş ülkelerde bu uygulama terk edilmiştir. Gelişmiş ülkelerde çekirdek ailede bakımın mümkün olmaması durumunda akraba yanında, aile dostu yanında bakım seçenekleri araştırılmaktadır. Böylece çocuğun aile birliği içinde kalması sağlanarak, çocuğun farklı

ortamlarda kimlik, yalnızlık, terkedilmişlik duygusu ve aidiyet sorunu yaşaması engellenmektedir. Halbuki koruyucu aile ve kurum bakımında çocuklar bakım sürecinde farklı kişilerle muhatap olabilmekte, bakım hizmeti veren kurum ve insanlar sürekli değişebilmekte bu durum çocuklar üzerinde olumsuz etki bırakabilmektedir. Ancak bazı durumlarda (çocuğun aile içinde istismarı, bakacak akrabasının bulunmaması gibi) çeşitli sebeplerle aile içinde bakım mümkün olmamaktadır, bu durumda aile dışı bakım türleri gündeme gelmektedir (Beter, 2010).

Çocuğun Ailesi Dışında Bakımı: Çocukların aile içinde bakımının mümkün olmaması durumunda ön plana çıkmaktadır. Çocuğun aile dışında bakımının sağlanmasına yönelik hizmetlerin hepsine “alternatif hizmetler veya ailenin yerini alan hizmetler (substitute care)” denilebilir. Aile dışındaki bakım hizmetleri kurum bakımı, koruyucu aile ve evlat edinme hizmetleri şeklinde verilmektedir (Beter, 2010, s: 86).

Kurum Bakımı Hizmeti: 1980’lerden bu yana gelişmiş ülkelerde kurum bakımı azalmaktadır. Çünkü kurum bakımında çocuklar bağlanma problemi yaşamakta ve ihmal riski taşımaktadır. İngilizce konuşan ülkeler Avrupa ile karşılaştırıldığında daha az kurum bakımını kullanmaktadırlar (Örneğin Almanya’da %54, Avustralya’da %6) (Hart, La Valle, ve Holmes, 2015). Ayrıca kurum bakımı pahalı bir hizmet modelidir. Toplum temelli hizmet modellerine göre 12 kata kadar daha pahalı olabilmektedir (Desmond, 2002 akt. Dunn, Jareg ve Webb, t.y.).

Ancak, çeşitli olumsuzluklarına rağmen Türkiye’de ve dünyanın birçok ülkesinde koruma altına alınan çocuklara sunulan hizmetlerin başında kurum bakımı gelmektedir (Csaky, 2009). Kurum bakımı, “bireyin bir aile ortamı yerine bir kurum veya kuruluş bünyesinde, kendisiyle kan bağı olan veya olmayan başka kişilerle kalması ve kendilerine bakım sağlamayı meslek edinmiş kişiler tarafından bakılması durumu” olarak ifade edilebilir. Kurum bakımı hizmetleri yetişkinlere yönelik de olabilmektedir (Beter, 2010, s: 86). Örneğin huzurevi, engelli rehabilitasyon merkezi gibi yerlerde yetişkinlere yönelik kurum bakımı türleridir.

Gelişmiş ülkelerde kurum bakımı daha çok suç mağduru, suça sürüklenen, duygusal gelişimleri örselenmiş, rehabilitasyona ihtiyacı olan, aile içindeki diğer çocukları istismar eden veya edebilecek olan, özellikle terapötik gereksinimleri olan çocuklar için tercih edilmektedir. Çünkü bu gibi durumlarda koruyucu aile bakımı çok etkin olamayabilmektedir (Beter, 2010). Öte yandan bazı çocuklar kurum bakımını aile bakımına tercih edebilmektedirler (Hart, La Valle, ve Holmes, 2015).

Dünya çapında yapılan çalışmalar kurum bakımının, çocukları aile içinde destekleyen hizmet modellerine göre hem daha pahalı olduğunu hem de memnuniyet oranının (topluma katılma, sağlıklı gelişim) düşük olduğunu göstermiştir (Bilson ve Harwin, 2003; Tobis, 2000). Kurum bakımı, 1900’lü yılların ortalarına kadar en çok başvurulacak bakım türü olmasına rağmen, son yıllarda gelişmiş ülkelerde terk edilmeye başlanmıştır. Yapılan araştırmalar kurum bakımının iyi olmadığını, çocuklar için bir çok olumsuzluk barındırdığını göstermektedir. Konuyla ilgili yapılan çalışmalar sonucunda kurum bakımında büyüyen çocukların kişisel becerilerinin yeterince gelişmediği, başkalarına bağımlı olarak kaldıkları (Rushtan ve Minnis, 2002: 359-372 akt. Beter, 2010, s: 88) ortaya çıkmıştır. Bu sonucu destekleyen başka bir araştırma ise *“kurum bakımındaki çocukların diğerleriyle sosyal etkileşime girmekten çok bireysel gereksinimlerine odaklandığını ve başkalarına (kuruma) bağımlı olarak yaşadığını ortaya koymuştur. Kurum bakımındaki çocukların gereksinimlerinin başkaları tarafından, özellikle meslek elemanları tarafından karşılanmasının çocukların sosyal gelişimine de olumsuz”* etkide bulunduğunu göstermektedir (Giese ve Dawes, 1999: 22, akt. Beter, 2010, s: 83).

Çocuklar kurum bakımında özel eğitime ihtiyaç duydukları için ya da hastane bakımına ihtiyaç duydukları için kalmamakta, daha çok aileleri tarafından terkedildikleri veya toplum temelli bakım modelleri (koruyucu aile, evlat edinme vb.) olmadığı için kalmaktadırlar. Özellikle engelli çocuklarda bu durum daha belirgindir. Kurum bakımındaki çocuklar okulda, toplumda damgalanma riski taşımaktadır. Kalıcı ilişkiler kuramamakta, aşırı kalabalık ve mahremiyetin olmadığı ortamlarda yaşamakta, arkadaşlık ilişkileri zayıf kalmakta, evsizlik, sokaklarda yaşam işsizlik gibi sonuçları olabilmektedir (Dunn, Jareg ve Webb, t.y.).

Korunma ihtiyacı içindeki çocuk statüsünde olup, sistemden ayrılan çocuklara (18 yaşını doldurup) yönelik olarak ABD California Eyaletinde yapılan bir çalışmada çocukların çoğunluğunun kendi kendine yeterli olmayı başaramadığı saptanmıştır. Çalışma sonuçlarına göre;

- %51'inin işsiz olduğu,
- %65'nin yaşayacak bir yerinin olmadığı,
- %3'ten daha azının koleje gittiği,
- Sistemden ayrılan kadınların normal nüfusa göre 4 kat daha yüksek oranda kamu yardımlarına başvurduğu,
- Herhangi bir yılda korunma altındaki çocuklar nüfusun binde 3'ünden daha az olmalarına rağmen, evsizlere yönelik barınaklarda yaşayan kişilerin %40'nı bu çocuklar oluşturmaktadır. Benzer durum hapisanedeki çocuk nüfusunda da görülmektedir (The Children's Advocacy Institute, 2007).

Leigh ve diğerleri (2007) tarafından Amerika'da yapılan bir araştırmaya göre koruma altındaki çocuklar çok fazla yer değiştirdiği için hem bağlanma problemi yaşamakta, ilişki kurmakta zorlanmakta hem de okul değiştirmek zorunda kalmakta (%57) bu da akademik başarısızlığı getirmektedir (Katılımcıların %46'sı). Katılımcılar yer değişikliklerini büyük oranda davranış problemlerine (%77), mental sağlık problemlerine (%48), yanlış yerleştirmelere (%52) bağlamaktadır. Bu çocuklarda erken yaşta evlilik ve hamilelik, sağlık problemleri (süreklilik ve kayıt olmaması nedeniyle) diğer gençlere göre daha yüksektir. Söz konusu çocuklar sistemden ayrıldıktan sonra büyük ihtimalle evsiz, liseyi bitirmemiş, yoksul, toplumdan dışlanmış, kamu desteğiyle hayatını devam ettiren, mental sağlık sorunları olan, işsiz, suça karışmış veya suç mağduru kişilerdir.

Benzer sonuçlar İngiltere'de koruma altına alınmış çocuklar için de söz konusudur. Koruma altındaki çocukların çoğu ihmal ve istismara uğramakta, travmatik bir çocukluk geçirmektedir. Ayrıca akranları 25 yaşında evden ayrılırken, koruma altındaki çocuklar daha erken bir yaşta (18 yaş) aile desteği olmadan iş bulmak ve ev kurmak zorunda kalmaktadırlar. Yapılan çalışmalar kurum bakımından ayrıldıktan sonraki ilk birkaç yılın çeşitli problemler içerdiğini (Evsizlik, iş bulmada güçlük, psikolojik problemler, adli suç

işleme, erken ebeveynlik) göstermektedir. Bu nedenle kurumdan ayrılış yaşının 25'e çıkarılması önerilmektedir. Gallerde bu 21 yaş olarak belirlenmiştir (Barnardo's, 2013).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından koruma ve bakım altındaki çocukların yararlandıkları kurum bakım türlerinin çocukların (17 il ve 996 çocuğu kapsayan) psiko-sosyal gelişimleri, memnuniyetleri, yaşam kaliteleri üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla yapılan bir çalışmada; toplu yaşamın getirdiği olumsuzlukları ortadan kaldırmak ve aile ortamına benzer bir yapı kurmak amacıyla oluşturulmuş sevgi evleri (10-12 çocuğun kaldığı bir kampüs içerisinde villa tarzı yapılar) ve çocuk evleri (5-8 çocuğun kaldığı apartman dairesi veya müstakil yapılar) bakım modellerinde kalan çocukların psiko-sosyal gelişimlerinin, memnuniyet düzeylerinin, yuva/yurt gibi depo kurumlardan daha iyi olduğu belirlenmiştir (Özbay ve diğerleri, 2013). Bu nedenle Türkiye'de koğuş sisteminden, çocuk evi (apartman dairesi) ve sevgi evi (bir site içerisinde birden fazla dubleks evden oluşan yapı) gibi ev odaklı bakım sistemine geçilmesi yönünde çalışmalar hızlı bir şekilde ilerlemektedir (www.aile.gov.tr).

Evlat edinme; “durumu evlat edindirilmeye uygun bir çocukla, durumu evlat edinmeye uygun kişi/eşler arasında hukuki bağlar sağlanarak çocuk ebeveyn ilişkisinin kurulmasıdır.” (<http://www.cocukhizmetleri.gov.tr/uygulamalar/evlat-edinme>).

Koruyucu aile hizmeti: Öz ailesinin çeşitli nedenlerle bakımını gerçekleştiremediği bir dönemde çocuğa başka bir ailenin kendi evinde bakması koruyucu ailelik olarak tanımlanmaktadır. Öz ailede madde kullanımı, aile içi problemler, hastalık gibi sorunlar çocuğun başka bir aile tarafından bakılmasını gerektirebilir (Richards, 2010). Koruyucu aile bakımı, çocuğa sağladığı aile ortamı çocuğun psiko-sosyal gelişiminin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi açısından önem taşımaktadır. Koruyucu aile hizmetinde amaç, çocuk için karmaşık ve sorunlu olan bir dönemde özenli davranılarak çocuğun bu dönemi örselenmeden geçirmesini ve normal hayatını devam ettirmesini sağlamaktır. Koruyucu aile çocuklara, öz ailesi, okulu ve çevresiyle ilişkilerini devam ettirmelerini sağlayarak yardımcı olur. Böylece koruyucu aileler sadece çocuğa yardım ettiklerini düşünürlerken fark etmeden desteğe gereksinimi olan çocuğundan ayrılmak zorunda kalmanın

üzüntüsünü yaşayan aileye de yardım etmiş olurlar (Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2013: 2).

Korunma ihtiyacı içindeki çocuklara yönelik araştırmalar anne babasıyla yaşama imkanı bulamayan çocukların bakımlarının yine bir aile yanında verilmesinin, çocuklar için daha olumlu sonuçlar verdiğini göstermektedir (Aslan ve Erbay, 2017; Erdal, 2014). Üstüner, Erol ve Şimşek (2008) tarafından öğretmenlerle yapılan bir çalışma kuruluşta yaşayan çocukların, koruyucu ailede veya kendi ailesiyle yaşayan çocuklara göre daha fazla sorunlu davranış gösterdiklerini tespit etmiştir.

Kocaeli ve Sakarya illerinde yapılan bir araştırmada kurumdan ayrılan çocuklardan kurumdaki hayatını hatırlayabilenlerin kurum korkusu çektikleri ve okula uyumla ilgili sorunları bulunduğu, kurumdaki arkadaşlarını ve çalışanları gördüklerinde tanımazlıktan geldikleri anlaşılmıştır. Bunun sebebinin ise kuruluşa geri dönme ve terk edilme korkusu olduğu belirlenmiştir (Kahraman, 2007).

Öte yandan, Varol (2011) tarafından yapılan bir çalışmada, koruyucu aile bakımının denetimin iyi yapılması koşuluyla çocukların gelişimini olumlu yönde etkileyen bir bakım modeli olduğu sonucuna varılmıştır. Görüşülen çocukların hepsi kurum bakımının olumsuzluklarını ve yaşadıkları olumsuz deneyimleri (şiddet, aşağılama vb.) anlatmışlar ve koruyucu ailede olmanın eğitimlerine olan olumlu katkısından bahsetmişlerdir. Çocukların koruyucu ailede öz aileye ait bazı duyguları (Aile üyesi olarak görülmek, sevilme, desteklenmek, güvende olmak, kabul ve şefkat görmek) yaşadığı bunun da çocukların gelişimini olumlu yönde etkilediği ifade edilmiştir.

Diğer taraftan, Şimşek (2008) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, koruyucu ailelere yerleştirilen çocuklarda %30-80 arasında gelişme geriliği, davranışsal ya da duygusal sorunlar görülmüş, ilk üç ay içinde depresyon, uyku sorunları, aşırı yeme, okul başarısında düşüş ve devamsızlık gibi sorunlar tespit edilmiştir. Bu nedenle tek tip koruyucu aile programı yerine problemli çocuklar için ayrı, normal çocuklar için ayrı koruyucu aile programlarına ihtiyaç olduğu ifade edilmiştir.

Sonuç olarak kurum bakımıyla karşılaştırıldığında, koruyucu aile hizmetinin çocuklar üzerinde daha olumlu etkilerinin olduğu anlaşılmaktadır. İzleyen bölümde dünyada ve Türkiye’de koruyucu aile hizmeti detaylı bir şekilde incelenecektir.

2.2 Koruyucu Aile Hizmetinde Türkiye’de Mevcut Durum ve Dünya Uygulamaları

Bu bölümde öncelikle korunma ihtiyacı içindeki çocuklara yönelik sosyal hizmetlerin farklı ülke uygulamaları, daha sonra Türkiye’de koruyucu aile hizmetinin mevcut durumu incelenecektir.

Amerika Birleşik Devletleri

Amerika’da yönetim yapısı Federal Hükümet, Eyalet Hükümeti, Şehir Yönetimi ve Belde Yönetiminden oluşmaktadır. Amerika Çocuk Refahı Birliği/Cemiyeti (Child Welfare League of America-CWLA) federal hükümet düzeyinde çocuklara yönelik hizmetleri organize etmektedir. Söz konusu Birlik tüm eyaletler düzeyinde standardizasyonun sağlanmasından sorumludur. Eyalet düzeyinde ise çocuk refahı alanındaki hizmetler İş ve Aile Hizmetleri Kurumuna bağlı olarak yürütülmektedir. Ayrıca Kamu Çocuk Hizmetleri Kurumu ve Çocuk Refahı Eğitim Programı da bu alanda hizmet vermektedir. Şehir yönetimleri eyalet düzeyinde yürütülmekte, belde yönetiminde ise o bölgenin/beldenin Çocuk Hizmetleri Kurumu çocuk refahına ilişkin hizmetlerin sunumunda önemli rol oynamaktadır (Duman, 2008).

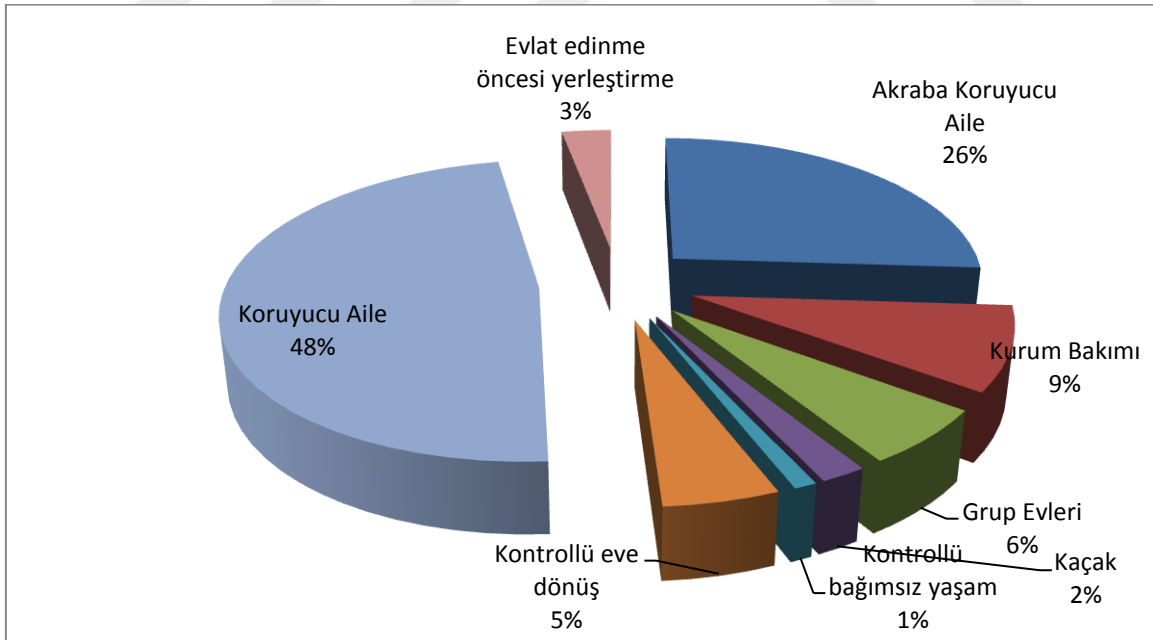
Amerika’da çocuk koruma sistemi yukarıdan aşağıya doğru aşağıdaki gibi sıralanmaktadır. (Duman, 2008);

- 1- Amerika Çocuk Refahı Birliği/Cemiyeti (Child Welfare League of America) (merkezi)
- 2- Eyalet İş ve Aile Hizmetleri Kurumu(Department of Job and Family Services-ODJFS) (koruyucu aile hizmeti, akraba yanında bakım modeli (kinship care), kurum bakımı (residential care) vb. hizmetleri vermektedir.
- 3- Belde/Bölge Çocuk Hizmetleri Kurumu (Children Services)

- 4- Çocuk ve Gençleri Destekleme ve Savunma Programı (Ohio Youth Advocate Programme OYAP) (Koruyucu aile, vaka yönetimi, madde bağımlılığı tedavi merkezi, ev odaklı hizmetler vb.)

Federal Düzenlemeler Yasası (Code of Federal Regulations (CFR)) koruyucu aileyi “çocukların evleri dışında ailelerinden farklı biri tarafından 24 saat boyunca bakılmasıdır” şeklinde tanımlamaktadır. Koruyucu aile birimleri; koruyucu aileleri, akraba koruyucu aileleri, grup evlerini, acil sığınmaevlerini, yatılı kuruluşları kapsamaktadır (Children’s Bureau, 2012).

Amerika’da 2005 yılında koruyucu ailede 511.420, 2016 yılında ise 437.000 çocuğun olduğu tahmin edilmektedir. 2005 yılından 2016 yılına koruyucu aile sistemine giren çocukların sayısı düşmüştür. 2016 yılında koruyucu aile sistemine giren çocuk sayısı 274.000, ayrılan çocuk sayısı ise 250.000’dir (Children’s Bureau, 2016). Afrika kökenli Amerikalı gençler koruyucu aile sisteminde önemli bir paya sahiptir (%26) (Leigh ve diğerleri, 2007).

Şekil 1 Amerika'da Korunma Altındaki Çocukların Bakım Türleri

Kaynak: Children’s Bureau (2012)

Grafikten de görüleceği üzere Amerika'da çocukların çok az bir kısmı kurum bakımı hizmetlerinden faydalanmakta, büyük kısmı yaklaşık %74'ü koruyucu aile hizmetlerinden yararlanmaktadır.

Amerika'da çocuklar ailelerin parçalanması, yoksulluk, AIDS, çocuk ihmali ve istismarı, madde kullanımı ve anne babada ruhsal bozukluk gibi nedenlerle korunma altına alınmaktadır. Ağırlıklı olarak kullanılan bakım modelleri koruyucu aile ve evlat edinmedir. İşlemler Evlat Edinme ve Güvenli Aile Kanununa göre yürütülmekte olup, temel amaç çocuğun biyolojik ailesine döndürülmesidir. Koruyucu aile ve evlat edinme hizmetleri resmi ve lisanslı gönüllü ya da özel kuruluşlar (OYAP gibi) tarafından sunulmaktadır (Şimşek, 2008). OYAP verdiği hizmetler için çeşitli kuruluşlardan lisans almakta ve bu kurumlar tarafından denetlenmekte olup, denetimlerde yetersizlik tespit edilmesi halinde lisansı durdurulmakta ya da iptal edilmektedir (Duman, 2008).

Çocuk ya da gençler için korunma altına alınma süreci 24 saat açık çağrı merkezine ya da kuruma doğrudan başvuru ya da ihbar gelmesi üzerine başlamakta ve vaka yönetimi bir süpervizör danışmanlığında kurulmuş 5-6 kişilik ekiplere devredilmektedir. 24 saat içinde çocuk evinde ziyaret edilmekte ve mahkemeye sunulmak üzere sosyal inceleme raporu hazırlanmaktadır. Mahkeme korunma kararı verdiğinde velayeti geçici ya da kalıcı olarak çocuk hizmetleri kurumuna ya da onun adına hareket eden merkez ya da programa vermektedir (Duman, 2008). Koruyucu aile seçiminde öncelik akrabalara (hala, teyze, kardeş), bunların bulunmaması durumunda çocukla duygusal yakınlığı olan kişilere verilmektedir. Çocuğun tanımadığı birine verilmesi en son seçenektir. Son 15 yılda akraba yanına yerleştirmelerde artış olduğu (1/3) görülmektedir (Şimşek, 2008). Koruyucu aileler, biyolojik aileler ve çocuk arasındaki ilişki en az 2 haftada bir izlenmektedir (Duman, 2008).

Koruyucu aile bulmada aşağıdaki yöntemler kullanılmaktadır.

- STK'lar ve dini kurumlar aktif bir şekilde bu alanda çalışmaktadır.
- Koruyucu aile haftası etkinlikleri yapılmaktadır (Her yıl Mayıs ayında) (Duman, 2008).

- Varolan koruyucu ailenin ücret karşılığında başka bir aile bulması özendirilmektedir (Şimşek, 2008).

Amerika’da aşağıda belirtilen koruyucu ailelik türleri bulunmaktadır (Duman, 2008).

Geçici Süreli Koruyucu Aile: Koruyucu ailelerin dinlenme amacıyla (en fazla 2 hafta) misafiraten baktıkları çocuğu başka bir koruyucu aileye bırakmalarıdır.

Acil Koruyucu Aile Hizmeti: Acilen korunma altına alınan çocuklara hizmet veren koruyucu ailelerdir.

Tedavi Edici Koruyucu Aile: Herhangi bir istismara maruz kalmış çocuklar yerleştirilmektedir.

Tıbbi Bakıma İhtiyacı Olan Çocuklar İçin Koruyucu Aile: Uzun süre tedavi gerektiren hastalığı (Lösemi, diyabet gibi) olan çocukların tedavi ve bakımlarını üstlenmektedirler.

Uzmanlaşmış Koruyucu Aile: Suça karışıp mahkum veya tahliye olmuş ya da engelli çocuklara hizmet vermektedir.

Koruyucu Ailelerin Seçimi: Koruyucu aile olmak isteyen kişi; 21 yaşını doldurmuş ve geçimini sağlayacak bir gelire sahip olmalı, suç kaydı bulunmamalı (çocuk istismarı kaydı bulunmamak), evini yangın ve sağlık koşulları yönünden kontrolden geçirmiş olmalı, sürücü olarak karıştığı suçlara ilişkin belge getirmeli, hane halkı bilgi formlarını doldurmalı, koruyucu aile sertifikası olmalıdır (Duman, 2008).

Koruyucu aile için başvuruda bulunulduktan sonra bir sosyal çalışmacı tarafından aile en az 4 kez ziyaret edilmekte ve çocuğun bu ailede kalmasının uygun olup olmayacağı değerlendirilmektedir (Duman, 2008).

Koruyucu aileler günde 3 saat üzerinden 10 hafta boyunca iki sosyal çalışmacı ve bir deneyimli koruyucu aile tarafından eğitime tabi tutulmakta, başarılı olanlara sertifika

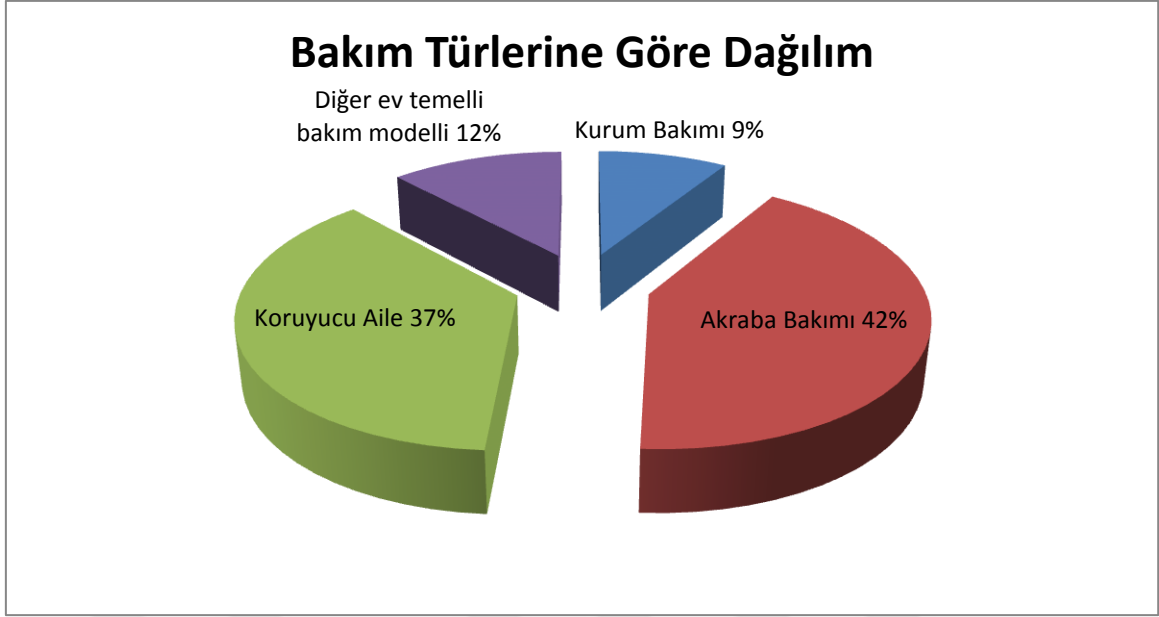
(geçerlilik süresi 2 yıl) verilmektedir. Eğitim programlarında ailelere çocuğun fiziksel, ruhsal sağlığının korunmasına yönelik hususlar (çocuk ihmal ve istismarı, iletişim becerileri, madde kullanımı, ilk yardım, ev kazalarını önlemek için yapılması gerekenler, okul için yapılması gerekenler vb.) aktarılmaktadır. Sosyal çalışmacılar da işe başlar başlamaz eğitime alınmakta ve ilk 1 yıl süpervizyon altında çalışmalarını yürütmektedir (Duman, 2008; Şimşek, 2008).

Koruyucu aile sisteminin başarıya ulaşmasını sağlayan unsurlar arasında; sosyal çalışmacı aile etkileşiminin niteliği, sürekliliği ve sıklığı, eğitim, vaka yükünün 12-18 çocuk arası olması, çocuğun biyolojik aile ile iletişiminin devam ettirilmesi sayılabilir (Şimşek, 2008).

Avustralya

Avustralya’da gönüllü koruyucu ailelik ilk yerleşimlerle beraber başlamıştır. 19. yüzyılın başlarında kuruluş bakımı ağırlıktaiken koruyucu aile hizmetinin daha ucuz olacağı düşüncesiyle 19. yüzyılın sonuna doğru koruyucu aileliğe dönüş olmuştur. Bu hizmetler çoğunlukla kilise kaynaklı yardımlaşma kuruluşları temelinde gönüllü bir şekilde yürütülmüş, devlet çok az katkıda bulunmuştur. 1930-1980 aralığında kuruluş bakımı koruyucu aile hizmetinin yanısıra tercih edilir olmuş, ancak yüksek maliyetler nedeniyle 1990’larda büyük kuruluşların çoğu kapatılmıştır. Gönüllü koruyucu aile hizmeti korunmaya muhtaç çocuklar için ana hizmet modellerinden biri haline gelmiştir. Ancak 21. yüzyılla birlikte Avustralya koruyucu aile sayısının azalması ve problemli çocukların sayısının artması problemiyle karşı karşıyadır (McHugh ve Pell, 2013).

2011 yılında Avustralya’da çocukların %9’u kurum bakımında, %42’si akraba bakımında, %37’si koruyucu ailede ve %12 si diğer ev temelli bakım modellerindedir. Grafikten de görüleceği üzere Avustralya’da çocukların büyük çoğunluğu koruyucu ailelerde bakılmaktadır (Yaklaşık %79). Koğuş tipi yatılı kuruluşlarda bakım yaygın değildir (McHugh ve Pell, 2013).

Şekil 2 Avustralya'da Koruma Altındaki Çocukların Bakım Türleri

Kaynak: McHugh ve Pell, 2013

Avustralya'da yaklaşık 40.000 çocuk koruyucu ailelerdedir. Koruyucu ailelere ihtiyaç günbegün artmaktadır. 1990 – 2010 yılları arasında bu ihtiyaç alkol, uyuşturucu bağımlılığı, aile içi şiddet, ruh sağlığı problemleri nedeniyle 3 kat artmıştır. Diğer taraftan her yıl koruyucu ailelerin %14'ü işi bırakmaktadır. Koruyucu ailelikten ayrılanların sayısı başlayanlardan daha fazladır ve bu oran gittikçe artmaktadır (McHugh ve Pell, 2013).

Koruyucu aile sayısındaki azalışın nedenleri arasında (McHugh ve Pell, 2013);

- Koruyucu aileliğin temel kaynaklarından kadınlar geçmiş 20 yılda daha fazla iş hayatına girmiş ve kariyer yapmaktadırlar.
- Problemlili çocuk sayısının artması ve çocukların ihtiyaçlarının karmaşıklaşmasıdır (Engelli, ihmal ve istismara uğramış çocuklar, davranış problemi olan çocuklar). Bu durum da çocukların daha fazla koruyucu aile değiştirmesi anlamına gelmektedir. Problemlili çocuklarla ilgili olarak koruyucu ailelere ödenen aylık ücretler normal çocuğa göre üç kata kadar çıkabilmektedir.

- Yapılan araştırmalar çocuğun karmaşık ihtiyaçları nedeniyle koruyucu aileliğin artık teknik bilgi ve profesyonel bir yaklaşım gerektiren bir iş haline geldiğini göstermektedir.

Belçika

Flanders'te koruyucu aile hizmeti ile ilgili alışan 25 STK bulunmakta olup, bunlar özel kuruluşlar ve devlet tarafından sbvance edilmektedir. Söz konusu STK'lar Flanders Koruyucu Ailelik'in (Pleegzorg Vlaanderen) (atı kuruluş) yesidirler. Belçika'nın 11 milyon, Flanders'ın ise 6 milyon nüfusu vardır (Telemans, 2011).

Telemans (2011) Flanders'teki koruyucu aile hizmetini 4 farklı gruba ayırmaktadır:

- 1- Engellilere yönelik koruyucu aile hizmeti sunulmaktadır. 16.500 ocuk ve yetişkin yatılı yurtlarda yaşamaktadır. Çocuklar genellikle hafta sonları ailelerinin yanına gitmekte, yetişkinler ise yurtlarda kalmaya devam etmektedir. Bazı engelliler ise evde destek alarak hayatlarını devam ettirmektedirler. 300 ocuk ve 700 yetişkin ise bir koruyucu aile ile yaşamaktadır. Yetişkin engelliler Avrupa'da sadece İngiltere, İsveç ve Finlandiya'da koruyucu aile yanında kalmaktadırlar.
- 2- Psikiyatrik yardıma ihtiyaç duyulduğunda da koruyucu aile ile yaşanabiliyor (400 yetişkin, 5 ocuk)
- 3- Flanders'te 10 yılda profesyonel yardım talebi %65 artmıştır. 2009 yılında 20 yaş altındaki 24.500 çocuğun %85'i eğitim hayatındaki problemler, %15'i ise suç işledikleri için zel Gençlik Refahı denilen kuruluştan profesyonel yardım (rehberlik) talebinde bulunmuştur. Flanders'te 4.800 ocuk koruyucu aile yanında yaşamaktadır.
- 4- Çocukların kısa sürede ailelerine dnebilmelerini sağlamak amacıyla ebeveynlerine profesyonel yardımın verildiği ve 0-12 yaş çocukların birkaç günlüğüne ya da aylığına bakımını içeren koruyucu aile hizmet modeli de bulunmaktadır (Aile Destek Koruyucu Hizmeti). Bu hizmet türünden yılda 400 ocuk faydalanmaktadır.

Yukarıda sayılan tüm hizmet modelleri dikkate alındığında, 5.500 çocuk ve 1.100 yetişkinin koruyucu aile hizmetinden yararlandığı görülecektir. Ancak koruyucu aile bulunamaması nedeniyle ihtiyacı olan çocukların %65'i koruyucu aile yanında yaşayamıyor (Telemans, 2011).

Belçika'da çocukla ilgili bir sorun olduğunda öncelikle evde bakım/aile yanında bakım tercih edilmekte, çözüm üretilemezse çocuklar aileden alınmaktadır. Ebeveynler bunu onaylamazlarsa mahkeme karar vermektedir. Çocuklar yurtlara ya da koruyucu aileye yerleştirilmektedir. Yurtlarda çocuklar 6-10 kişilik gruplar halinde yaşamakta ve gruplarda aile yaşamı taklit edilmeye çalışılmaktadır. Koruyucu ailede olan çocuk sayısı (20 yaş altı) 1998'de 3.400 iken 2010'da bu sayı 5.500'e çıkmıştır. Koruyucu ailelik kısa süreliğine olabileceği gibi uzun süreli de olabilir (Telemans, 2011).

Koruyucu Aileliğin Türleri ve Seçimi: Belçika'da koruyucu aile bir aile olabileceği gibi, tek ebeveynler ve aynı cinsiyetten çiftler de (gey, lezbiyen) koruyucu aile olabilir. Koruyucu aile olmak isteyenler koruyucu aile örgütlerine başvurumaktadırlar. Söz konusu örgütler kişiyi koruyucu aile adayları için düzenlenen bir geceye davet etmekte ve burada gerekli bilgilendirmeleri yapmakta, tecrübeli koruyucu ailelerle tanıştırmakta ve daha sonra istekli kişilere kurs (7 toplantı) vermektedirler. Söz konusu kurstan sonra adaylar hala istekliyse koruyucu aile listesine kaydedilmektedirler (Telemans, 2011).

Belçika'da koruyucu aileler iki grupta toplanmaktadır. Birinci grup yukarıda bahsedilen seçilmiş koruyucu aileler olup, ikinci grup akraba koruyucu ailelerdir. Çocuğun bakımının bir akrabası tarafından üstlenilmesi durumuna akraba koruyucu ailelik denilmektedir. Akraba koruyucu ailelik de kendi içinde ikiye ayrılmaktadır (aileden olanlar ve sosyal ağ içerisinde olanlar). Bazen de çocuğun bulunduğu çevreden ayrılmaması amacıyla tanıdığı bir kişi tarafından (öğretmeni, arkadaşının ailesi vb.) bakımının üstlenilmesi söz konusu olabilmektedir. Bu durumda seçilmiş koruyucu ailelerde olduğu gibi bir seçim süreci başlatılmakta ve bir değerlendirme toplantısı yapılmaktadır. Flanders'te koruyucu aile sayısı 4.000 olup; bunun %39'u aileden, 15'i sosyal ağdan, %46'sı ise seçilmiş koruyucu ailelerden oluşmaktadır. Dolayısıyla akraba koruyucu aileler seçilmiş koruyucu ailelerden daha fazladır. Çocukla ilgili koruyucu ailenin alabileceği kararlar olduğu gibi çocuğun öz

ailesinden izin alınmasını gerektiren durumlarda söz konusu olabilir (Çocuğun dini, hangi okula gideceği, dövme yaptırması, tatile gitmesi, ameliyatı (acil durumlar hariç), saçının uzunluğu kısalığı vb.) (Telemans, 2011).

Belçika’da her koruyucu ailenin bir danışmanı bulunmakta olup, danışman ayda bir ya da ihtiyaç durumunda daha kısa sürelerle aileyle, çocukla görüşmektedir. Problem olmaması durumunda bu ziyaretler yılda birkaç keze düşebilmektedir (Telemans, 2011).

Koruyucu aileler, koruyucu aile örgütleri tarafından desteklenmektedir (Yasal ve idari uygulamalarla ilgilenmekte, sosyal ağların korunması, çocuğun okulu ile iletişimde olma vb.). Son yıllarda koruyucu ailelik hizmetinde yaşanan bir istismar olayı bulunmamaktadır. Belçika’da koruyucu aile hizmeti toplumun geneli tarafından kabul görmektedir. Ancak yine de hükümet koruyucu aileliği geliştirmek amacıyla çeşitli projelere destek vermektedir. Flanders gibi küçük bir toplulukta koruyucu ailelikle ilgili çalışan 25 STK bulunmaktadır (Telemans, 2011).

Doğu Avrupa, Rusya

Doğu Avrupa’da ve Rusya’da korunma ihtiyacı içindeki çocuklara, yaşlılara ve engellilere yönelik bakım hizmetleri ağırlıklı olarak yatılı kuruluşlarda verilmektedir. 7.400 adet kuruluştaki yaklaşık 1,3 milyon çocuk, engelli ve yaşlı yaşamaktadır. Söz konusu kuruluşlar bölgedeki toplam çocuk nüfusunun %1’ne, engelli nüfusunun %4’üne ve yaşlı nüfusunun %1’ne ev sahipliği yapmaktadır. Söz konusu kuruluşlardaki koşullar burada yaşayanlar için çeşitli olumsuzluklar barındırmaktadır (Tobis, 2000).

Doğu Avrupa’da ve Eski Sovyetler Birliğinde Pazar ekonomisine geçiş bölgedeki ekonomik ve sosyal şartların hızla kötüleşmesine sebep olmuştur. Birçok mali ve sosyal destekler kaldırılmış ya da azaltılmış, bu da daha çok insanı kuruluş bakımına itmiştir. Ayrıca, çeşitli olumlu gelişmelere rağmen (kuruluşların iyileştirilmesi, personelin eğitilmesi) 10 yıl öncesiyle karşılaştırıldığında kuruluşlardaki hizmetin kalitesi bugün daha kötüdür (Tobis, 2000: 1). Sosyalizm yıkılmış olmasına rağmen 1989 yılıyla karşılaştırıldığında bölgede kurum bakımındaki çocuk sayısı artmıştır. Kurum

bakımındaki çocukların sayısını azaltmaya yönelik yeni hizmet modelleri devreye sokulmasına rağmen, reformların çok yavaş ilerlemesi nedeniyle çocukların korunmaya muhtaç hale gelmeleri ve kurum bakımına girmeleri önlenememektedir (Bilson ve Harwin, 2003). Merkez ve Güneydoğu Avrupa ülkeleri koruyucu aileliği geliştirmeye yönelik çeşitli adımlar atmalarına rağmen, koruyucu ailelik yatılı kuruluşlar dolu olduğunda gündeme gelmektedir. Bu nedenle kuruluşta bakılan çocuk sayısında bir azalma söz konusu değildir (Dunn, Jareg ve Webb, t.y.).

Çin

570.000'in üzerinde korunmaya muhtaç çocuk bulunmakta olup, çocukların bakımını genellikle yakın akrabalar üstlenmektedir. Önceleri kurum bakımı ön plandayken, Çin'de de değerlerdeki değişim nedeniyle akraba yanında bakım oranı azalmaktadır. Çin'de korunmaya muhtaç çocukların %12'si kurum, %62'si akraba (büyükanne, büyükbaba, amca, dayı, teyze vb.), %13'ü koruyucu ailede ve %13'ü ise diğer bakım türlerinde hizmet almaktadır (Fischer, 2014).

Hollanda

Hollanda 3,8 milyonu çocuk olmak üzere 16,3 milyon nüfusa sahiptir. Koruyucu aile hizmetinden faydalanan çocuk sayısı Ocak 2006'da 12.000 (11.750 koruyucu aile), kurum bakımından faydalanan çocuk sayısı ise 29.000'dir. Koruyucu aile sayısında bir yetersizlik söz konusudur. Koruyucu aile hizmetinden faydalanan çocukların %43'ü uzun süreli koruyucu ailelerdedir ve koruyucu ailelerin %35'i akraba koruyucu ailelerdir. Koruyucu ailedeki çocukların %30'u etnik – kültürel azınlık kökenlidir (Strijker ve Knorth, 2007).

1989 yılında yürürlüğe giren Gençlik Bakım Yasası (Youth Care Bill) koruyucu aile hizmetini tanımlamıştır. 2005 yılında yürürlüğe giren Gençlik Bakım Yasası (Youth Care Act) ile bakım sağlayıcılar devreye girmiştir. Hollanda'da 28 koruyucu aile sağlayıcısı vardır. Bunların üçü ulusal düzeyde faaliyet göstermektedir. Bunlardan ikisi kilise temelli (Salvation Army) diğeri ise zihinsel engelli çocuklara yönelik hizmet vermektedir. Geriye kalan 25 koruyucu aile sağlayıcı ise kar amacı gütmeyen kuruluşlar olup; kurum bakımı,

günlük bakım gibi hizmetlerin yanı sıra koruyucu aile hizmeti de vermektedir (Strijker ve Knorth, 2007).

Koruyucu aile hizmeti ücretsiz olmayıp, tüm bakım hizmeti taleplerinin (Kreş, ayakta bakım (Ambulatory Care), kurum bakımı, koruyucu aile) Gençlik Bakım Büro'suna (Youth Care Bureau) yapılması gerekmektedir. Söz konusu büronun uygun görmesi durumunda çocuk ve gençler bakım sağlayıcılara yönlendirilmektedir. Kurum bakımı en son çare olarak düşünülmektedir. Sırayla ayakta bakım (ambulatory care), günlük bakım, koruyucu aile hizmeti, son olarak kurum bakımı seçeneği değerlendirilmektedir. Çocuklar 18 yaşına kadar koruyucu ailede kalabilmektedir (istisnai durumda süre uzatılmaktadır) (Strijker ve Knorth, 2007).

Koruyucu aile sağlayıcılarının teşkilat şemasına bakıldığında; en tepede bölge müdürü, onun altında ise bir ya da birden fazla takım lideri bulunmaktadır. Takım lideri 30 kişiden sorumludur. Destek personeli olarak sosyal hizmet uzmanı ve psikolog bulunmaktadır. Ayrıca eğitim, izleme ve eşleştirme işlemlerini yapan çalışanlar bulunmaktadır. Koruyucu aileler verilen ilanlar veya web siteleri aracılığıyla aranmaktadır. İlgilenen aileler özel bir toplantıya çağrılmakta ve toplantıdan sonra kayıt formunu doldurmakta ve sağlık beyanı vermektedirler. Adaylar STAP (Amerika'daki MAPP (Model Approach to Partnerships in Parenting) programından esinlenmiştir) adı verilen bir hazırlık programına katılacaklardır. Söz konusu programın amacı koruyucu aileleri eğitmek ve doğru aileleri seçmektir. Koruyucu ailenin uygun görülmesi halinde iki ev ziyareti gerçekleştirilerek aile hakkında bilgi sahibi olunulmaktadır (Strijker ve Knorth, 2007).

Gençlik Bakım Yasası koruyucu aileyi ödeme yapılan bir gönüllü olarak kabul etmektedir. 9 yaşına kadar olan çocuklar için aylık 450 Avro, daha büyük çocuklar için aylık 550 Avro ödenmektedir. Bu tutarlar TÜFE'ye göre güncellenmektedir. Çocuğun engelli olması durumunda günlük 3 Avro daha ödenebilmektedir (Strijker ve Knorth, 2007).

Norveç

Norveç'te yerel yönetimler, belediyeler ve bölgesel yönetim (county/regional authorities) olmak üzere iki basamaklı olup 430 belediye ve 19 bölgesel yönetim bulunmaktadır. Norveç'te koruyucu aile bulma yerel yönetimlerin sorumluluğundayken 2004 yılında bu sorumluluk merkezi yönetime geçmiştir. Bunun da en önemli nedenleri arasında bazı yerel yönetimlerin küçük olmaları nedeniyle yeterli personele sahip olmamasıdır. Yerel yönetimler bir çocukla ilgili koruyucu aileye ihtiyaç duyduklarında yerel BUF (BUF Barne- ungdoms- og familieetaten (the Child_Youth and Family Agency)) ajansından istemektedirler. Çocuk-Genç ve Aile Ajansları Çocuk ve Eşitlik Bakanlığına (the Ministry of Children and Equality) bağlı olup 5 bölgesel, 25 yerel ofisi bulunmaktadır. Ancak söz konusu ajansların elinde yeteri kadar koruyucu aile bulunmamakta ve özel sağlayıcılara da sıcak bakmamaktadırlar. Norveç Çocuk Refahı Yasasına göre koruyucu ailelerin eğitimi BUF'ın sorumluluğundadır. Ancak yine de özel sektör (private agencies) bu alanda koruyucu ailelere çeşitli eğitimler sağlamaktadır. Norveç'te özel ajanslar nasıl faaliyet gösterecekleri tam olarak belirlenmeden ortaya çıkmıştır (Begg, 2011: 133).

Norveç'te BUF ajanslarının elinde eğitim almış bir koruyucu aile havuzu bulunmaktadır. Bu havuzdan yerel yönetimlerin talebi olduğunda isim verilmektedir. Korunmaya muhtaç her çocuğa bir koruyucu aile seçilmekte, sözleşme yapılmaktadır. Norveç Çocuk Refahı Yasasına göre koruyucu aile, Çocuk Refahı Hizmetleri Birimi tarafından yılda dört defa ziyaret edilmelidir. Ancak uzun süreli bir koruyucu ailelik ise bu süre yılda iki defaya indirilebilir. Ayrıca koruyucu ailelerin ihtiyaç hissettiklerinde mesai saatleri dışında ulaşabilecekleri bir telefon numarası da bulunmaktadır. Koruyucu aileler yerel yönetimler ve BUF ajansları tarafından dönem dönem eğitime tabi tutulmaktadır. Norveç'te çocuğa özel koruyucu aile görevlendirildiğinden koruyucu ailenin kaydının silinmesi gibi bir durum söz konusu değildir (Begg, 2011: 135).

İskoçya

İskoçya'da koruyucu aile hizmetleri Bakım Altındaki Çocuklar (İskoçya) Yönetmeliği 2009'a göre yürütülmektedir. Ayrıca buna ilişkin Ulusal Bakım Standartları geliştirilmiştir.

Koruyucu aileler ile çalışmak için düzenlemeler yerel yönetimler ve özel koruyucu aile ajansları için aynıdır. İskoçya’da 2003 yılında 6 olan bağımsız ajans sayısı, 2006 yılında 29 (Care Commission, 2007)’a yükselmiştir. Yerel yönetimler koruyucu aileleri ya kendileri bulmakta ya da bağımsız koruyucu aile ajanslarından faydalanmaktadırlar (Begg, 2011: 133).

İskoçya’da özel koruyucu aile ajanslarının varlığı nedeniyle koruyucu ailelik iş olarak görülmektedir. İskoç yönetmeliklerine göre koruyucu aile ajansları kar amacı gütmemeli ve yerel yönetimler ve bağımsız ajanslar aynı kurallara bağlı olmalıdır. Özel ajanslara yönelik eleştirilerin temelinde bunun ihtiyaç içindeki aile ve çocukların sırtından yapılan bir iş olması ve çocukların ihtiyaçlarının değişen piyasa güçleri tarafından belirlenecek olmasıdır. Olumlu yanı ise farklı ajansların fiyat ve kalite konusunda yarışması nedeniyle çocuklara daha iyi hizmet alabilmektedir (Begg, 2011).

İskoçya’da, Bakım Komisyonu (The Care Commission), bakım hizmetleri sunan (resmi ve özel) kuruluşların kabul, kayıt ve denetim işlemlerini yürütmek üzere 2002 yılında kurulmuştur (SCRC, 2008 akt. Begg, 2011). İskoçya’da bakım hizmetleri sunmak isteyen kuruluşlar kayıtlı olmak ve Ulusal Bakım Standartlarında (NCS) koruyucu aile hizmetine yönelik oluşturulmuş standartlara uymak zorundadır. İskoçya’da koruyucu aile olmak isteyen kişiler herhangi bir koruyucu aile birimine (yerel yönetimlere ait veya özel ya da gönüllü koruyucu aile ajansı) başvurmakta ve sağlık ve güvenlik yönlerinden (sabıka kaydı) değerlendirmeden geçirilmektedirler. Söz konusu değerlendirmeyi yapmak üzere kuruluşlar bir Koruyucu Aile Paneli Kurmak zorundadırlar. Panel aşağıda belirtilen konularda görüş bildirmektedir (Begg, 2011: 136).

- a) *Koruyucu aile uygun mu veya uygunluğu devam ediyor mu?*
- b) *Koruyucu aile*
 - (i) *Özel bir çocuk için*
 - (ii) *Herhangi bir çocuk için*
 - (iii) *Belli kategorideki çocuklar için mi uygun*
- c) *Koruyucu aile maksimum kaç çocuğa bakabilir (SSI 2009/210, Section 20)*

Panelin kararı bağlayıcı nitelikte olmayıp öneri niteliğindedir. Panelin minimum 6 kişiden oluşması ve panel üyelerinin tecrübeli olması, koruyucu aileleri ve koruyucu aile hizmetinden yararlanmış olanları ve tıbbi ve yasal temsilcileri içermesi beklenmektedir. Bazen panele sunulmadan koruyucu aileye çocuk yerleştirilebilmektedir. *Standart 11(2) Panel Başkanının dışarıdan biri (bağımsız) ve koruyucu ailelik konusunda bilgi sahibi biri olmasını önermektedir. Bunda amaç Panelin çalışma kalitesini korumak ve doğru kararlar alınmasını sağlamaktır. Karar vericinin panelin kararına uymaması durumunda ne olacağına ilişkin bir düzenlemenin bulunmaması sistemin zayıflıkları arasındadır* (Begg, 2011: 136).

İskoçya’da özel koruyucu aile ajansları koruyucu ailelerin desteklenmesinde önemli bir role sahiptir. Koruyucu aileler tüm gün boyunca ajans çalışanlarına ulaşabilmektedirler. İskoçya’da koruyucu ailelik 2 yolla sona ermektedir. İlki kişinin kendisinin vazgeçmesi ikincisi ise koruyucu ailenin artık uygun olmaması nedeniyle idarenin vazgeçmesidir (Begg, 2011: 139).

İngiltere

1989 Çocuk Yasasına göre; eğer bir çocukla ilgili olarak;

- 24 saatten fazla bir süre için konaklama imkanı verildiyse,
- Bakım tedbiri,
- Yerleştirilme talimatı verildiyse,

Korunmaya muhtaç çocuk olarak adlandırılmaktadır. Çocuk 18 yaşına gelince korunma kararı kaldırılmakta, ancak Çocuk Yasasına göre bir genç bir yetişkin olarak yerel yönetimlerden destek ve yardım alabilmektedir (Department for Education, 2014).

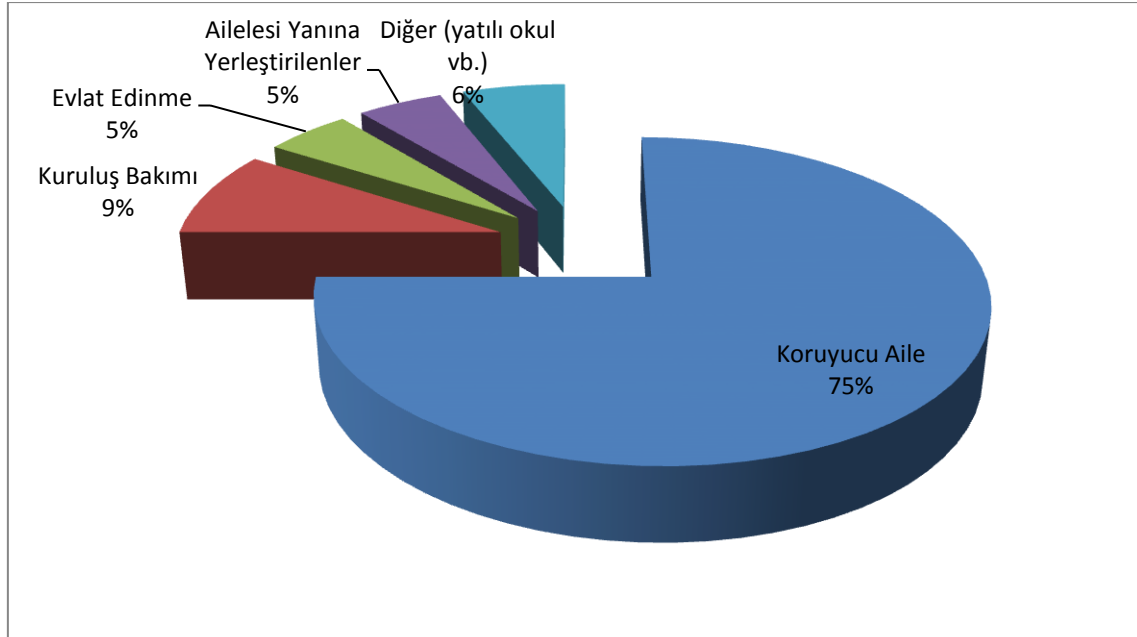
İngiltere’de 31 Mart 2014 verilerine göre 68.840 çocuk korunma altındadır (looked after children) ve 2010 yılıyla karşılaştırıldığında çocuk sayısında %7 lik bir artış söz konusudur (Department for Education, 2014).

Tablo 1 Koruma altındaki çocuk sayıları (2013-2017)

Yıl	Çocuk Sayısı
2013	68,060
2014	68,820
2015	69.500
2016	70.450
2017	72.670

Kaynak: Department for Education (2017)

İngiltere’de 2017 yılında 18 yaşın altındaki her 10.000 çocuğun 62’si koruma altına alınmıştır. Çocukların %61’i ihmal ve istismar, %23’ü ailevi problemler, %7’si ebeveyn yoksunluğu nedenleriyle koruma altına alınmıştır (Department for Education, 2017). Çocukların %37’si 10-15 yaş aralığındadır. 2010 yılıyla karşılaştırıldığında 5-9 yaş aralığındaki çocukların oranında %17’den %20’ye artış söz konusudur. Bakım altındaki çocukların etnik kökenine bakıldığında %74’ünün beyaz İngiliz olduğu anlaşılmaktadır (Department for Education, 2014).

Şekil 3 İngiltere’de Korunma Altındaki Çocukların Bakım Türleri

Kaynak: Department for Education (2014)

Koruyucu aileye yerleştirilen koruma altındaki çocuk oranı 2014 yılında %75 iken, 2017 yılında %74'e düşmüştür (Department for Education, 2017) ve bu oran 2010 yılıyla karşılaştırıldığında (%73) %1'lik bir artışı ifade etmektedir. Koruma altındaki çocukların %9'u çocuk evleri, hostel ve güvenli ünitelerde kalmaktadır. Bu oran 2010 ve 2014 yılları arasında çok değişiklik göstermemiştir. Koruma altındaki çocuklardan aileleriyle kalan çocukların oranı 2010'da %7 iken 2014'te %5'e düşmüştür. Evlatlık olarak verilen çocukların oranı ise %5'ler seviyesindedir. 31 Mart 2014 tarihi itibarıyla korunma altındaki çocukların %67'si bir yerleştirme, %22'si iki yerleştirme, %11'i ise üç veya daha fazla sayıda yerleştirilmiştir. Evlat edinme sayıları 2010 yılıyla karşılaştırıldığında %58 artmış olup, 2014 yılında 5.050 evlat edinilen çocuk vardır (Department for Education, 2014).

Koruyucu aile hizmeti kendi ebeveynleriyle yaşayamayan çocuklara aile ortamı sağlamanın bir şeklidir. Bu hizmet modeline çoğunlukla ebeveynler problemlerini çözmeye çalışırken veya çocuklara zor zamanlarında destek olmak için geçici süreli başvurulmaktadır. Çocuklar korunma altına alınma nedenleri ortadan kalktığında ailelerine geri dönmektedirler. Bunun mümkün olmaması durumunda çocukların bir kısmı uzun süreli koruyucu aile hizmetlerinden faydalanmakta, bir kısmı ise evlat edinilmektedir. Tüm koruyucu aileler ya BKA ya da yerel yönetimlere kayıtlı olmak zorundadır. Koruyucu aileler çocuklara yardımcı olmak için terapist, doktor veya öğretmen gibi meslek mensuplarıyla da çalışabilirler (CoramBAAF, 2016).

Çocukların ihtiyaçları çeşitlilik arz ettiğinden, farklı koruyucu aile modellerine ihtiyaç vardır. İngiltere'de aşağıda sayılan koruyucu aile modelleri bulunmaktadır (www.gov.uk, 2016).

Evlat Edinme Sürecindeki Çocuklar İçin Koruyucu Aile (Fostering for Adoption): Çocukların kendilerini evlat edinecek koruyucu ailelere yerleştirildiği hizmet türü.

Uzmanlaşmış (Specialist therapeutic): Davranış problemleri veya kompleks ihtiyaçları olan çocuklar için.

Acil (Emergency): Çocukların birkaç gece kalacağı hizmet türüdür.

Kısa Dönem (Short-term) : Çocuğun geleceğine ilişkin planlamalar yapılırken çocuğun birkaç hafta ya da ay kalabildiği hizmet türüdür.

Misafiraten Bakım (Short-breaks): Özel ihtiyaçları veya davranış problemi olan çocuklarla engelli çocukların önceden planlanmış bir şekilde koruyucu ailelerin dinlendirilmesi amacıyla yeni bir koruyucu aileye verildiği hizmet türüdür.

Suçla Karışmış Çocuklara Yönelik Koruyucu Aile (Remand fostering): İngiltere’de veya Galler’de özel eğitim almış koruyucu ailelerin yanına suçla karışmış (young offending) çocukların mahkeme kanalıyla yerleştirilmesidir. İskoçya’da kullanılmamaktadır (CoramBAAF, 2016).

Uzun süreli (Long-term): Evlat edinilemeyen veya ailelerine döndürülemeyen çocuklar için kullanılmakta olup, çocuklar bağımsız olarak yaşamaya hazır olana kadar kalmaktadırlar.

“Akraba” veya “Aile ve Arkadaşlar” (“kinship” fostering or “family and friends”): Çocukların tanıdıkları, bildikleri kişiler tarafından bakılmasıdır. Eğer çocuklar korunma altında değilse, amca, kardeş, teyze veya büyükbaba/büyükanne tarafından yerel yönetimlerin müdahalesi olmadan bakılabilmektedir (CoramBAAF, 2016).

Özel Koruyucu Aile (Private fostering): Çocuğun kendi ebeveynleri tarafından yakın akraba ya da ebeveyn sorumlulukları olmayan bir kişiye 27 günden daha fazla bir süreyle bırakılmasıdır. Bu özel bir anlaşma olmasına rağmen yerel yönetimler bu konuda bilgilendirilmeli ve çocuk refahı açısından ziyaret edilmektedir (CoramBAAF, 2016).

Koruyucu Ailelerin Seçimi: Herkes koruyucu aile olabilmektedir (Bekar, evli, boşanmış, birlikte yaşayan, eşcinsel). Üst yaş sınırı konmamış olup, sağlıklı olmak ve çocukla iletişim kuracak olgunlukta olmak aranan özelliklerdir (CoramBAAF, 2016).

BKA’lar yeni koruyucu aileleri gazete veya radyo ilanları ile kamu kampanyalarıyla bulmaya çalışmaktadır (CoramBAAF, 2016).

Koruyucu aile olmak isteyenler yerel yönetimlere ya da ajanslara başvurmakta, başvuruyu müteakip adli sicil kaydı (Disclosure and Barring Service (DBS)) ve sağlık kontrolü yapılmakta ve evdeki 18 yaş üstü kişiler için de adli sicil kaydı sorgulaması yapılmaktadır. Daha sonra diğer başvuranlarla beraber grup hazırlama toplantısı yapılmakta (koruyucu ailedeki çocukların ihtiyaçları anlatılmakta) ve bir sosyal çalışmacı tarafından ziyaretler gerçekleştirilerek kişinin koruyucu ailelik için uygunluğu değerlendirilmektedir (bu 6 ay sürebilmektedir). Sosyal çalışmacının hazırladığı rapor bağımsız koruyucu aile paneline gönderilmekte ve panel tarafından değerlendirilmekte ve son olarak ajans ya da yerel yönetim tarafından karar verilmektedir. Kabul edilmeleri durumunda standartları belirlenmiş (Training Support Development Standards (TSDS)) bir eğitime alınmaktadırlar (www.gov.uk, CoramBAAF).

Öte yandan, İngiltere’de; güven eksikliği, sosyal çalışmacıların güvensizliği, koruyucu ailelerin yeterince desteklenmemesi, çocukların biyolojik ailelerine dönebilme ihtimalleri nedeniyle yaşanan endişe, para kazanmak amacıyla koruyucu aile olduklarına ilişkin endişeler, istismara ilişkin sahte ihbarlar, yüksek düzeyde stres, oturulan konutun uygun olmaması gibi unsurlar koruyucu aile sayısının artmasını engellemektedir (McDermid ve diğerleri, 2012: 5). İngiltere’de koruyucu aileler toplumun tüm kesimlerinden gelmekle birlikte ağırlıklı olarak kadın ve 40 yaş üzerindeki kişilerden oluşmaktadır. Yaş ortalamasının yüksek olması nedeniyle koruyucu ailelerin yaklaşık %12’si her yıl emekli olmakta ya da ayrılmaktadır (Sanders ve Lawson, 2016). Koruyucu ailedeki çocukların %24’ü azınlık etnik gruplardan gelmekle birlikte koruyucu ailelerin sadece %14’ü etnik kökenden gelmektedir (Ofsted, 2018).

Koruyucu Ailelere Ödenen Ücretler: Koruyucu aileler çocuğa sundukları bakım hizmeti karşılığında bazı ücretlere hak kazanmaktadırlar (www.gov.uk). Bir ajans adına çalışan koruyucu aileler için ücret söz konusu ajanslar tarafından belirlenmektedir. Ancak İngiltere devleti koruyucu aileler için minimum ücretleri yayımlamaya başlamıştır. Koruyucu ailelik profesyonel bir rol olarak görüldüğünden kişilerin yeteneğine, tecrübesi veya profesyonel uzmanlığına göre ücretler değişmektedir (CoramBAAF).

Tablo 1 İngiltere’de 2016-2017 için koruyucu ailelere ödenen minimum haftalık ücret

	Bebek	İlkokul Öncesi	İlkokul	11 – 15	16 – 17
Londra	£142	£145	£163	£184	£216
Güney Doğu (South East)	£136	£140	£156	£177	£208
Birleşik Krallık Geri Kalan	£123	£126	£139	£159	£185

Kaynak: İngiltere Hükümeti internet sayfası www.gov.uk

Söz konusu ücretler her Nisan ayında güncellenmektedir. Ayrıca çocuğun özel ihtiyaçlarının olması durumunda daha fazla ücret ödenebilmektedir (gov.uk, 2016).

Koruyucu ailelerin gelirlerinin her yıl £10.000’u (bir yıldan kısa ise bu miktar azalmaktadır) vergiden muafır. Söz konusu tutara ek olarak çocuğa bakılan her hafta için vergi indirimi söz konusudur. Bu 11 yaş altı her çocuk için £200, 11 yaş üstü her çocuk için £250’dir.

Örneğin biri 15 yaşında (bir yıl boyunca), diğeri 6 yaşında (8 ay boyunca) iki çocuğa bakan bir ailenin kazandığı ilk 24.600 pound için vergi ödemesine gerek yoktur.

Vergi Muafiyeti: £10.000

Vergi İndirimi

$$\text{Çocuk (52 * £250)} = \text{£13.000}$$

$$\text{Çocuk (8 * £200)} = \text{£1.600}$$

Toplam: £24.600

Diğeri taraftan koruyucu aile olmak emeklilik için Ulusal Sigorta kredileri de sağlayabilmektedir (www.gov.uk, 2016).

Sonuç olarak, gelişmiş ülkelerde kurum bakımının yerini koruyucu aile hizmeti almaktadır ve bakım modelleri içinde koruyucu aile hizmetinin payı %75’lere kadar çıkabilmektedir. Korunmaya muhtaç çocuk sayısı ve koruyucu aile ihtiyacı ise gün geçtikçe artmaktadır. Ancak, dünya genelinde koruyucu ailelere talep artmakla birlikte, koruyucu aile sayıları bu

oranda artmamakta, koruyucu aile bulmada ve koruyucu aileleri sistem içinde tutmada çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır (Colton, Roberts ve Williams, 2008). Örneğin Avustralya’da her yıl koruyucu ailelerin %14’ü işi bırakmakta, koruyucu aileliği bırakanların sayısı başlayanlardan daha fazladır ve bu oran günbegün artmaktadır (McHugh ve Pell, 2013). Hollanda, İskoçya ve Norveç’te koruyucu aile sayısı yetersizdir (Strijker ve Knorth, 2007; Begg, 2011). İngiltere’de 10.000 tane daha koruyucu aileye ihtiyaç vardır (Tearse, 2010). Bunun nedenleri arasında ise geçmişle karşılaştırıldığında kadınların iş hayatına daha yüksek oranda girmesi, çocukların ihtiyaçlarının karmaşıklaşması (davranış problemleri, engelli vb.) nedeniyle koruyucu aileliğin teknik bilgi gerektiren bir iş haline gelmesi gösterilmektedir (McHugh ve Pell, 2013). Türkiye’de ise koruyucu aile oranı gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında düşüktür. İzleyen bölümde Türkiye’de koruyucu aile hizmetinin tarihsel gelişimi ve mevcut durumu incelenecektir.

Türkiye’de Koruyucu Aile Hizmeti

Osmanlı Devletinde nüfusun tamamına ve özellikle çocuklara yönelik bir sosyal refah sistemi bulunmamaktadır. Sosyal refaha yönelik hizmetler İslam dininin hayırseverlik duyguları çerçevesinde, yardımlaşma sandıkları ile yerel vakıflar eliyle yürütülmektedir (Yolcuoğlu, 2011; Bay, 2014). 1868 yılında Tuna Valisi Mithat Paşa ıslahhaneler açarak, kimsesiz Müslüman ve gayrimüslim çocukların aynı kurumda eğitim görmesini ve bakımını sağlamıştır. Böylece ilk defa kurum bakımı esaslı sisteme geçilmiştir (ASPB, 2012a; Bay, 2014). Ayrıca, Çocuklara yönelik eğitim ve sosyal hizmetleri yürütmek üzere 1872 yılında “Darüşşafaka” açılmış ve 1893 yılında dilenciliğin önlenmesine dair “Teseülün Men’ine Dair Nizamname” yürürlüğe konulmuştur (ASPB, 2012a).

Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşında bir çok cephede savaşmak zorunda kalan ve buralara asker göndermek zorunda kalan Osmanlı Devleti bu savaşlarda şehit olanların çocukları sahipsiz kalınca ve halk kendi imkanlarıyla buna bir çözüm bulamayınca, II. Abdülhamid döneminde Darülhayr-ı Ali açılmıştır (1903). Darülhayr-ı Ali 1909 yılına kadar varlığını sürdürmüş ve bakılan çocuk sayısı 400’e ulaşmıştır. İttihat Terakki döneminde ise Darüleytamlar (Yetim yurdu) açılmıştır (Çavuşoğlu, 2005).

Ancak Darülhayr-ı Ali ve Darüleytam'ların yetersiz kalarak kapanmaları nedeniyle, yeni arayışlara girilmiş ve 1917'de kimsesiz çocukların bakımı için Himaye-i Etfal Cemiyeti kurulmuştur. Söz konusu Cemiyet ilk olarak 1908 yılında Kırklareli'nde yerel olarak kurulmuş, daha sonra 1917 yılında İstanbul'da kurulmuş ve 1921 yılında ise Ankara'da ulusal düzeyde örgütlenmiştir (Çavuşoğlu, 2005).

1935 yılında Cemiyet'in adı Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu olarak değiştirilmiştir. Cemiyetin amaçları arasında; çocuk misafirhaneleri, dispanserleri, yuvaları, kütüphaneleri, süt dağıtım birimleri, oyun alanları, parasız banyolar kurmak ve fakir çocuklara gıda ve eşya yardımıyla bulunmak vardır (Çavuşoğlu, 2005; ASPB, 2012a).

1949 yılında yürürlüğe giren 5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu ile devlet çocuk koruma alanını düzenlemeye başlamıştır. Ancak Kanun'un bir insan kaynağı ve örgütlenme modeli öngörmemesi en önemli eksiği olmuş ve bu nedenle ömrü kısa olmuştur. 1957 yılında 6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun kabul edilmiş, daha sonra 1983 yılında 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu yürürlüğe girmiştir. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu çocukların yanında yaşlı, engelli, kadın gibi tüm dezavantajlı gruplara sosyal hizmet sunmakla yükümlüdür (Kalkınma Bakanlığı X. Beş Yıllık Kalkınma Planı Çocuk Özel İhtisas Komisyonu Ön Raporu, 2012).

03.06.2011 tarih ve 633 sayılı KHK ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuş ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ve Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Bakanlık çatısı altında toplanmış ve yeniden yapılandırılmıştır. Bakanlığın taşra teşkilatı ise Aile ve Sosyal Politikalar İl ve İlçe Müdürlüklerinden oluşmaktadır (Kalkınma Bakanlığı X. Beş Yıllık Kalkınma Planı Çocuk Özel İhtisas Komisyonu Ön Raporu, 2012; ASPB, 2012a). Ancak, kamuda küçülme çalışmaları çerçevesinde 10 Temmuz 2018 Tarihli ve 30474 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 1 Nolu Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile birleştirilerek T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı kurulmuştur.

Diğer taraftan, çocukların toplumsal ve fiziksel ortamdan kaynaklı çeşitli olumsuzluklarla karşılaşması durumunda onları korumayı amaçlayan evlat edinme ve koruyucu aile hizmetleri çoğu toplumda farklı adlar altında ve farklı şekillerde olsa da var olagelmıştır. Kimsesiz çocukların ücretli ya da ücretsiz bir şekilde ailelerin yanına oğulluk (erkek çocuk) veya besleme (kız çocuğu) olarak yerleştirilmesi şeklindeki koruyucu aile hizmeti Osmanlı toplumunda son derece yaygındır (Bay, 2014: 59).

Osmanlı'da her ne kadar söz konusu hizmetin adı “*evlatlık, manevi evlatlık*” ve “*tebenni*” olarak belgelere intikal etmiş olsa da bu günümüzdeki evlat edinme sisteminden farklı bir uygulamadır. Çünkü Osmanlı'daki sistemde soy bağı ve miras hakkı reddedilmekte, çocuklar öz babalarının isimlerini taşımakta ve öz aileleriyle görüşmeye devam etmekte ve yerleştirme geçici olarak yapılmaktadır. Uygulama bu yönüyle modern evlatlık sisteminden daha çok koruyucu aile uygulaması özelliği taşımaktadır (Bay, 2014: 80-81).

Osmanlı'da Tanzimat dönemine kadar vakıflar başka kamu hizmetleri yanında çeşitli sosyal hizmetleri de yerine getirmekte, ancak çocuklara yönelik sosyal hizmetler dolaylı bir şekilde gerçekleştirilmekte (maddi destek, yoksullara iş ve aş sağlama), çocuklar daha çok aile yanına yerleştirilmekteydi. Tanzimat ile birlikte önce yasal zemin hazırlanmış ve Mithat Paşa tarafından İmparatorluğun farklı yerlerinde kimsesiz çocukların barınacakları kurumlar açılmıştır. Böylece ilk defa kurum bakımı esaslı sistem gündeme gelmiştir. II. Abdülhamit döneminde ise bu kurumların sayısı ve çeşidi artırılmakla birlikte koruyucu aile hizmeti de uygulanmaya devam etmiştir. 19. Ve 20. Yüzyıllardaki toplumsal ve ekonomik sorunlar koruyucu aile hizmetinin kurum bakımından daha yaygın bir şekilde uygulanmasına sebep olmuştur (Bay, 2014: 80-81).

Cumhuriyet döneminde Medeni Kanun'un kabulüyle birlikte modern evlatlık sistemi (soy bağı, miras hakkı, evlilik engeli) uygulanmaya başlamış, bu da koruyucu aile kültürünün ortadan kalkmasına sebep olmuştur. Çocuksuz ailelerin akraba çocuklarını evlatlık almayı tercih etmesiyle beraber, kurum bakımı ağırlık kazanmıştır (Bay, 2014: 81).

Türkiye'de koruyucu aile kavramı ilk kez 1926 tarihli Medeni Kanun'da yer almış, 1930 tarihli Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nda ise koruyucu aile hizmetine ilişkin düzenlemelere

yer verilmiş ve koruyucu aile hizmetinin uygulanmasına ise 1949 yılında başlanmıştır (Özbesler, 2014: 85-86). 1952 yılında profesyonel koruyucu ailelik uygulaması başlatılmış olmasına rağmen günümüze kadar çok önemli bir gelişme kaydedilememiştir. 1961 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile UNICEF'in birlikte yürüttükleri bir proje kapsamında öncelikle Ankara'da başlanmış ve 1964 yılında da İzmir söz konusu pilot uygulama kapsamına alınmıştır. 1971 yılında 221 olan koruyucu aile sayısı, 1975 yılında 544'e ulaşmıştır. 1993 yılında ise sayı 2128'e çıkmıştır. Ancak koruyucu ailelerin dörtte üçü yanlarına yerleştirilen çocukları evlat edinmişlerdir (Can, 2000).

Ülkemizde koruyucu aile hizmetleri önceleri Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü bünyesinde yürütülürken, 2011 yılında kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, şu an ise 2018 yılında kurulan Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmeye başlanmıştır. Şu an koruyucu aile hizmetleri 14.12.2012 tarih ve 28497 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Koruyucu Aile Yönetmeliğine göre yürütülmektedir. Bakanlığa bağlı il müdürlükleri kanalıyla başvurular alınmakta ve gerekli değerlendirmeler yapılarak süreç sonuçlandırılmaktadır.

Koruyucu aile hizmetinin Türkiye'deki mevcut durumunu değerlendirebilmek için öncelikle buna ilişkin sayısal verilere ihtiyaç bulunmaktadır. Bu amaçla izleyen kısımda bakım türlerine ilişkin sayısal veriler paylaşılacaktır.

Kurum Bakımındaki Çocuk Sayıları: Korunma ihtiyacı içindeki çocuklara yönelik bakım hizmetleri Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Kurum bakımı çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları, çocuk evleri, sevgi evleri, çocuk destek merkezleri tarafından verilmektedir. Söz konusu kuruluşlar aşağıda kısaca tanımlanmıştır.

Çocuk Yuvası: Çocuk Yuvaları Yönetmeliğine göre çocuk yuvası korunma ihtiyacı olan 0-12 yaş arası çocukların bedensel ve psiko-sosyal yönden sağlıklı gelişimlerini sağlamak üzere kurulan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır.

Yetiştirme Yurdu: Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmeliğin Tanımlar başlıklı 4'ncü maddesinde Yetiştirme Yurdu “13-18 yaş ve üzerindeki korunmaya muhtaç çocukları korumak, bakmak, bir iş veya meslek sahibi edilmeleri ve topluma yararlı kişiler olarak yetiştirilmelerini sağlamakla görevli ve yükümlü olan yatılı sosyal hizmet kuruluşu” olarak tanımlanmıştır.

Çocuk Evleri: Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğinde (Madde 2 ve 4), çocuk evleri, korunma ihtiyacı olan çocukların ilin sosyal ve kültürel bakımdan uygun yerlerinde, okul ve hastanelere yakın 5 ile 8 çocuğun kaldığı müstakil ev ya da apartman daireleri olarak tanımlanmıştır.

Sevgi Evi: Korunmaya muhtaç çocukların aile ortamına benzer bir yapıda yetiştirmelerini sağlamak amacıyla; ev tipi binalardan oluşan, her binada 10-12 çocuğun kaldığı yuva ve yurdu ifade etmektedir. Sevgi evleri yeni bir hizmet modeli olmayıp, sadece binaların fiziksel yapısının değişimini içerdiğinden ayrı bir mevzuatı bulunmamakta olup, yetiştirme yurtları ve çocuk yuvaları yönetmeliğine tabidir. Yuva ve yurdun birarada bulunması nedeniyle kardeşlerin birarada hizmet alması, yaşa bağlı kuruluş değişikliklerinin önüne geçilmesi, bakım personeliyle çocuk arasındaki ilişkilerin artması dolayısıyla çocukların kişilik ve davranış bozukluklarının en aza indirilmesi, çocukların ev hayatını öğrenmesi (yemek pişirme, acıktığında dolaptan yiyecek alabilme vb.) hedeflenmektedir. Böylece çocukların daha az örselenmesi amaçlanmaktadır. Bakanlığın öncelikli politikası çocukların aile odaklı bakım hizmeti modellerinden faydalandırılmasıdır. Bunun mümkün olmaması durumunda ise koğuş tipi kuruluş modellerinden çok aile ortamına yakın hizmet modelleri (Sevgi evi, çocuk evi) tercih edilmektedir (<http://alo144.aile.gov.tr/mevzuat-bilgi-portali/sevgi-evi>).

Çocuk Destek Merkezi: Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliğine göre çocuk destek merkezi “Suça sürüklenmesi, suç mağduru olması veya sokakta sosyal tehlikelerle karşı karşıya kalması sebebiyle haklarında bakım tedbiri veya korunma kararı verilen çocuklardan; psikososyal desteğe ihtiyaç duyduğu tespit edilenlerin, bu ihtiyaçları giderilinceye kadar geçici süre ile bakım ve korunmalarının sağlandığı, bu süre içerisinde aile, yakın çevre ve toplum ilişkilerinin düzenlenmesine yönelik çalışmaların yürütüldüğü;

çocukların mağduriyet, suça sürüklenme, yaş ve cinsiyet durumuna göre ayrı ayrı yapılandırılan veya ihtisaslaştırılan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır.

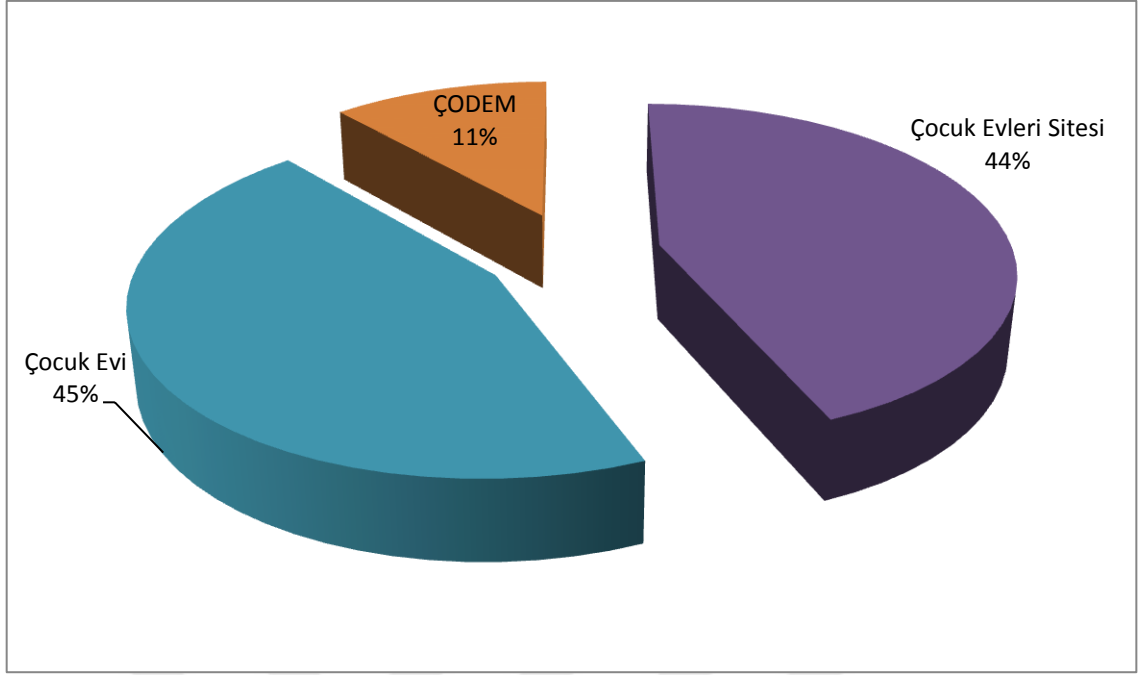
Yukarıda sayılan sosyal hizmet kuruluşlarında kalan çocukların kuruluşlar arası dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2 Kurum bakımındaki çocuk sayıları (1985-2017)

Kuruluş Türleri	1985		1990		2000		2011		2017	
	Kuruluş	Kalan Çocuk	Kuruluş	Kalan Çocuk	Kuruluş	Kalan Çocuk			Kuruluş	Kalan Çocuk
Yetiştirme Yurdu (13-18)	82	11.117	87	11.106	103	9.568	89	4.342	--	--
Çocuk Yuvası (0-12)	46	5.661	63	7.332	78	7.568	68	3.274	--	--
Sevgi Evi (Çocuk evleri sitesi)	--	--	--	--	--	--	36	3.004	108	6.208
Çocuk Evi	--	--	--	--	--	--	448	2.592	1.195	6.341
ÇODEM	--	--	--	--	--	--	38	523	65	1.640
Toplam	128	16.778	150	18.438	181	17.136	679	14.185	1.368	14.189

Kaynak: <https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/istatistikler>; TÜİK, 2004

Türkiye’de 1985 yılında 150 olan yetiştirme yurdu ve çocuk yuvası sayısı başlangıçta yükseliş eğilimindeyken yıllar itibariyle azalmış ve 2016 yılında 18’e düşmüştür. 2017 yılında ise yuva ve yurt bakım modeli terk edilmiştir. 1985 yılında kuruluştaki bakılan çocuk sayısı 16.778 iken 2017 yılında bu rakam 14.189’a düşmüştür. Tablo çocuklara yönelik kurum bakım modellerinde ki değişikliği açık bir şekilde göstermektedir. Çocuklarda koğuş tipi büyük kuruluşlarda bakım yerine çocuk evi ve sevgi evleri gibi daha küçük kuruluşlarda bakım tercih edilmektedir. 2011 yılında 448 olan çocuk evi sayısı 2017 yılında 1.195’e, 36 olan sevgi evi sayısı ise 108’e çıkmıştır. Aynı dönemde çocuk evinde bakılan çocuk sayısı 2.592’den 6.341’e çıkarak hemen hemen üçe katlanmıştır.

Şekil 4 Kurum Bakımındaki Çocuklar (2017)

Kaynak: <https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/istatistikler>

2017 yılı Aralık ayı itibarıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı kuruluşlarda bakılan çocukların %45'inin çocuk evinde, %44'ünün çocuk evleri sitesinde (sevgi evi) kaldığı görülmektedir. Suça sürüklenmiş ya da suç mağduru çocuklar (%11) ise Çocuk Destek Merkezlerinde (ÇODEM) kalmaktadır. Grafikten de görüleceği üzere 6-8 kişilik gruplar halinde kalınan hizmet modelleri faydaları nedeniyle tercih edilmektedir.

Kurum Bakımı Dışında Kalan Çocuk Sayıları: Kurum bakımı dışında kalan çocuk sayıları koruyucu aile hizmetine yönelik yürütülen kampanyalar nedeniyle artma eğilimindedir. Ayrıca kurum bakımındaki çocuklar, kurum bakımına yönelik önemli eleştiriler nedeniyle mümkün olduğunca aileleri yanına döndürülmektedir. Aileye dönüşü kolaylaştırmak ya da daha başından çocuğun yardıma muhtaç hale gelmesine önlemek içinde sosyal ve ekonomik destek hizmetleri (SED) devreye sokulmaktadır.

Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik yardıma muhtaç olduğu belirlenen ailelerin çocukları ile haklarında korunma/bakım tedbiri kararı alınmış ve reşit olarak sosyal hizmet kuruluşlarından ayrılan

gençlerin bakımı konusunda ailelerin desteklenmesi amacıyla verilecek sosyal ve ekonomik destek hizmetlerinin esas ve usullerini belirlemek amacıyla çıkarılmıştır.

Ekonomik yardımlar geçici olabildiği gibi sürekli de olabilmektedir. Ayrıca ailelerin kendi kendilerine yeterli hale gelebilmelerini sağlamak üzere çocuk ve aileyle mesleki çalışmalar da yapılmaktadır. Aşağıdaki tablo koruyucu aile yanında kalan çocuklara ilişkin sayısal verileri içermektedir. Tabloya bakıldığında 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulmasıyla birlikte koruyucu aile hizmetine ağırlık verildiği görülmektedir. 2011 yılında koruyucu aile yanındaki çocuk sayısı 1.282 iken 2018 yılında 6.383'e yükselmiştir.

Tablo 3 Koruyucu Aile – Evlat Edinme Sayıları (1985-2018)

Hizmet Modeli/Çocuk Sayısı	1985	1990	2000	2011	2015	2018
Koruyucu Aile Yanındaki Çocuk Sayısı	152	119	118	1.282	4.615	6.383

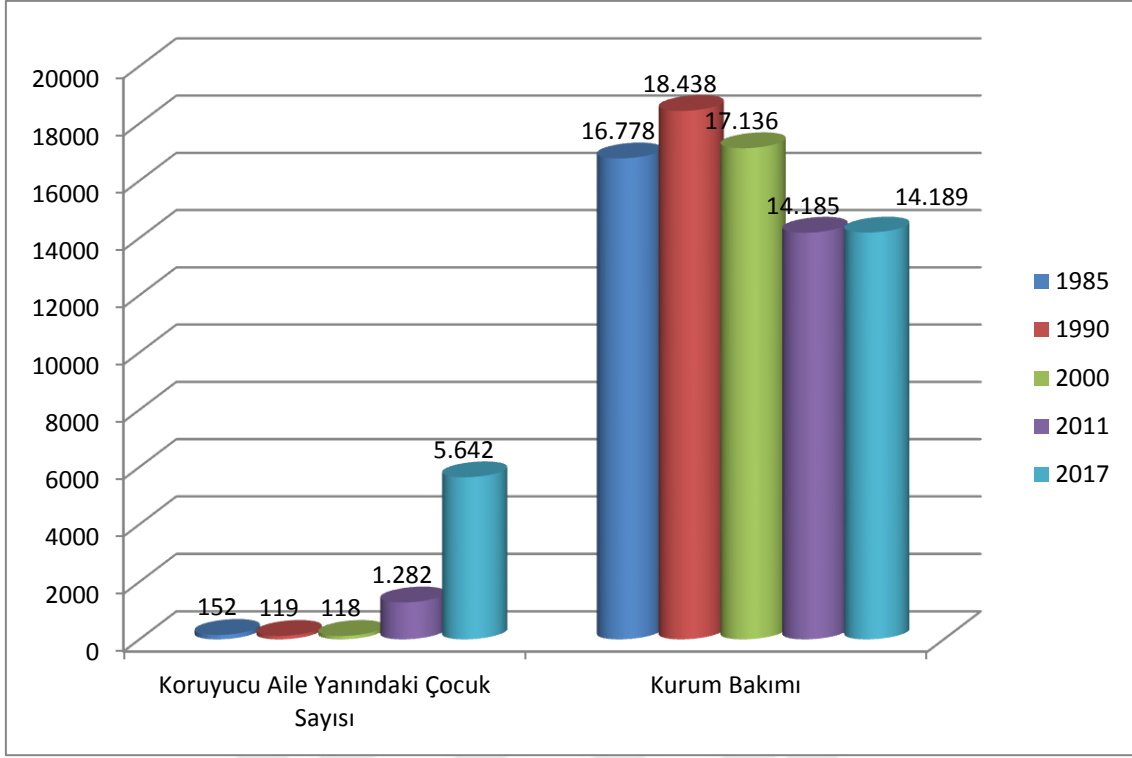
Kaynak: <https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/istatistikler>; TÜİK, 2004

Diğer taraftan aşağıdaki tabloya bakıldığında kurum bakımından aile yanına döndürülen çocuk sayısı 2002 yılında 268 iken bu sayı yıllar itibariyle artarak 2017 yılında 11.342'ye çıkmıştır. Korunma altına alınmadan aile yanında desteklenen çocuk sayısı da 2002 yılında 12.075 iken 2017 yılına gelindiğinde 104.729'a yükselmiştir.

Tablo 4 Kurum Bakımı Dışında Kalan Çocuklar (Koruyucu Aile Hariç)

Hizmet Modeli/Çocuk Sayısı	2002	2011	2014	2017
Kurum Bakımından Aile Yanına Döndürülen	268	8.099	10.526	11.342
Koruma Altına Alınmadan Aile Yanında Destek Verilen	12.075	34.982	56.018	104.729
Evlat Edinme	6.726	11.444	13.646	16.171

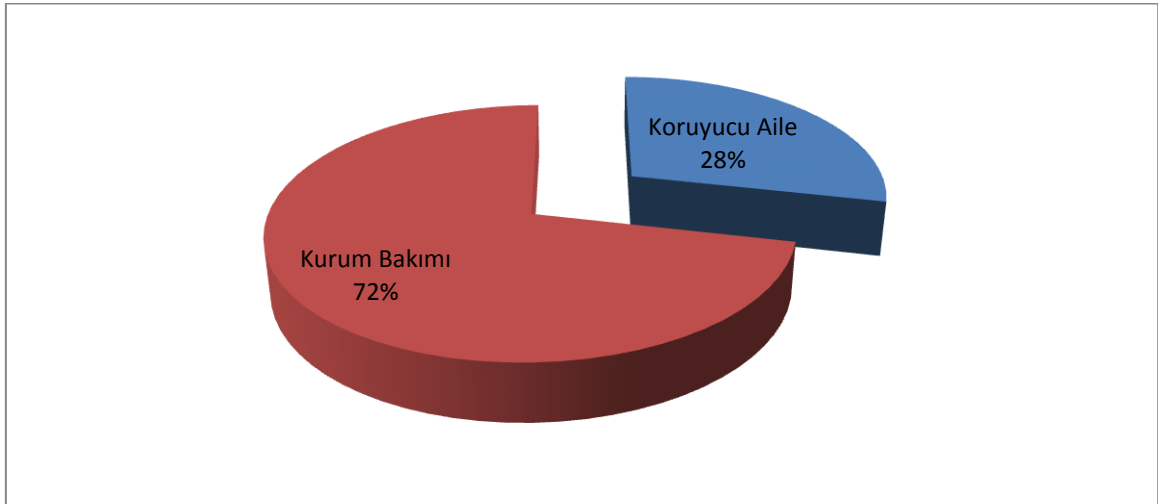
Kaynak: <https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/istatistikler>

Şekil 5 Türkiye'de Koruma Altındaki Çocukların Bakım Türleri (1985-2017)

Kaynak: <https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/istatistikler>

Yukarıdaki grafikten de görüleceği üzere 1985 yılında 152 olan koruyucu aile sayısı 2017 yılında 5.642'ye çıkmış, aynı dönemde kurum bakımı ise 18.106'dan 14.189'a düşmüştür.

Şekil 6 Bakım Türlerinin Dağılımı (2017)

Kaynak: <https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/istatistikler>

Aralık 2017 itibariyle Türkiye’de kuruluş bakımını bakım türleri içinde %72’lik bir paya sahiptir. Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere, yıllar itibariyle Türkiye’de kurum bakımındaki çocuk sayısı azalmakta, koruyucu aile ve koruyucu ailedeki çocuk sayısı ise artmakla birlikte, korunmaya muhtaç çocuklar için Türkiye’de kurum bakımı hala önemli bir yer işgal etmektedir. Türkiye’de koruyucu aile hizmetinin yeterince gelişmemesinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenle, izleyen bölümde öncelikle konuyla ilgili mevzuat incelenecek ve daha sonra konuya ilişkin iki çalıştayın sonuçlarına değinilecektir.

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun 3’üncü maddesinin (a) bendinde **çocuk** “*Daha erken yaşta ergin olsa bile, onsekiz yaşını doldurmamış kişi*”, **korunma ihtiyacı olan çocuk** ise “*bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuk*” olarak tanımlanmaktadır.

2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu’nun 3’üncü maddesinin (b) bendinde korunmaya ihtiyacı olan çocuk; bedensel, ahlaki ve ruhsal gelişimleri ile kişisel güvenlikleri tehlikede olan; anne veya babasız ya da her ikisi de olmayan veya belli olmayan ya da onlar tarafından terkedilen veya ihmal edilmeleri nedeniyle her türlü sosyal tehlikelere (uyuşturucu kullanımı, fuhuş, dilencilik gibi) karşı korumasız bırakılan çocuk olarak tanımlanmaktadır.

Diğer taraftan, 4721 Sayılı Türk Medeni Kanun’un Koruma önlemleri başlıklı 347’nci maddesinde ise bedensel ve zihinsel gelişmelerinin tehlikede bulunması veya ihmal edilmeleri durumunda çocuğun anne ve babadan alınarak bir kuruma ya da aile yanına yerleştirilebileceği hükmüne yer verilmiştir.

Koruyucu Aile Yönetmeliğine göre çocuk ise “*hakkında yetkili ve görevli mahkemece verilen korunma kararı, acil korunma kararı ya da bakım tedbiri alınan çocuklar ile hakkında mahallin mülki amiri tarafından acil korunma kararı alınan veya bakım onayı verilen çocuğu*” ifade etmektedir.

Koruyucu Aile Yönetmeliği 4 tip koruyucu aile modeli öngörmektedir:

- a) *Akraba veya Yakın Çevre Koruyucu Aile Modeli:* Çocuğun veli veya vasisi dışındaki akrabaları ya da tanıdığı kişiler (komşu, bakıcı) tarafından bakılmasıdır. Söz konusu kişiler talep etmeleri halinde en az temel ana, baba eğitimi almaları gerekmektedir.
- b) *Geçici Koruyucu Aile Modeli:* Acil koruma durumunda veya hizmet planı belirlenmemiş ve kuruluş bakımına yerleştirilmemiş ya da kendisi için hazırlanan hizmet modelinden henüz yararlandırılamamış çocuklara yönelik birkaç günden başlayıp en fazla bir aya kadar sürebilen bakım türüdür. Bu hizmeti sunacak kişi ve ailelerin koruyucu aile birinci ve ikinci kademe eğitimi ve temel ana, baba eğitimlerini almış olması gerekmektedir.
- c) *Süreli Koruyucu Aile Modeli:* Öz ailesine kısa sürede döndürülemeyen veya kalıcı olarak bir aile yanına yerleştirilemeyen çocuklara yönelik modeldir. Koruyucu ailenin temel ana-baba eğitimi ve birinci ve ikinci kademe koruyucu aile eğitimi almış olması tercih edilmektedir.
- d) *Uzmanlaşmış Koruyucu Aile Modeli:* Özel ihtiyaçları ve sıkıntıları olan çocuklara yönelik oluşturulmuş bir modeldir. Koruyucu ailenin lisans eğitimine sahip olması veya eşlerden birinin en az ilköğretim düzeyinde eğitimi olması koşuluyla temel ana, baba eğitimi, birinci ve ikinci kademe koruyucu aile eğitimi almış olması gerekmektedir.

Koruyucu ailelere verilecek çocuklar meslek elemanları tarafından belirlenmektedir. Haklarında korunma kararı olan çocuklar öz ailelerinden izin alınmaksızın koruyucu aile yanına yerleştirilmektedir (Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2013).

Koruyucu Aile Olabilmenin Koşulları : Koruyucu Aile Yönetmeliği'nin “*Koruyucu Ailenin Tespiti ve İstenen Belgeler*” başlıklı 8'inci maddesinde koruyucu ailenin sahip olması gereken kriterler sayılmıştır. Buna göre;

- Koruyucu ailenin, en az ilkokul mezunu olması, düzenli gelire sahip olması, Türk vatandaşı ve Türkiye’de sürekli ikamet etmesi ve 25-65 yaş aralığında bulunması gerekmektedir.
- Geçici koruyucu aileler ve uzmanlaşmış koruyucu aileler için ise ek olarak; gerekli eğitimleri almış (koruyucu aile birinci ve ikinci kademe eğitimi, ana-baba eğitimi) ve eğitim şartlarını taşımaları gerekmektedir.
- Çocuğun anne veya babası ya da vasisi koruyucu aile olamamakta, Koruyucu ailenin akraba veya yakın çevre aileden olması durumunda yaş ve eğitim şartı aranmamaktadır.
- Koruyucu aile olmak için Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İl Müdürlüklerine başvuru yapılmakta ve uygun görülmesi halinde ilk görüşme formu doldurularak eğitim, gelir, sağlık, adli sicil kaydına ilişkin belgeler istenmektedir. Koruyucu aile hizmeti devam ettiği müddetçe ve aileye katılan her üye için her iki yılda bir sağlık raporu ve adli sicil belgesinin yenilenmesi gerekmektedir.

Koruyucu Ailelerin İzlenmesi

Yönetmeliğin 16. maddesine göre bir sosyal çalışma görevlisi aynı anda en fazla yirmi vakadan sorumlu tutulabilir. Sosyal çalışma görevlileri koruyucu aileye yerleştirdikleri çocuğu ilk yıl en az her ay bir defa izlemeli, ikinci yıldan itibaren ise yılda en az 4 defa izlemelidir.

Ayrıca geçici ve uzmanlaşmış koruyucu aile türleri için ve yerleştirmenin ilk haftalarında izlemeler daha sık yapılmalıdır.

Koruyucu Ailelere Ödenen Ücretler: Koruyucu ailelere talep etmeleri durumunda yanlarına yerleştirilen çocukların eğitim ve bakımına ilişkin harcamaları için çocuk başına ödeme yapılmaktadır. Koruyucu ailelere ödenen ücret en yüksek devlet memuru aylık göstergesinin (10270) memur maaş katsayısı (2018 yılının 2. Yarısı için katsayı: 0,117940) ile çarpımı ile elde edilen rakamın yaş grupları dikkate alınarak belirlenen yüzdelerle

(%50'si, %75'i, %80'i, %85'i ve %90'ı) çarpımı ile belirlenmektedir. Ayrıca çocuklara belli göstergelerin (600 (ilköğretim 1-4. Sınıfı), 900 (İlköğretim 5-8. Sınıf), 1200 (Lise ve dengi okul) ve 2000 (Yüksek öğrenime devam eden) memur maaş katsayısıyla çarpımıyla elde edilen oranda harçlık ödenmektedir.

Tablo 5 Koruyucu aile aylık ödeme miktarları (2018)

Yaş Okul Durumu	%	Aylık Bakım Ücreti	Gösterge	Aylık Harçlık	Aylık Toplam
0-3 YAŞ	50	605,62	-	-	605,62
4-5 YAŞ	75	908,43	-	-	908,43
6-14 YAŞ (İlköğretim 1-4 ve 5-8 sınıflar)	80	969	600	70,76	1039,76
			900	106,15	1075,15
15-18 YAŞ (Lise ve Dengi)	85	1029,56	1200	141,53	1171,09
19+ YAŞ (Yüksek Öğrenim)	90	1090,12	2000	235,88	1326

Kaynak: <https://koruyucu.aile.gov.tr/koruyucu-aile/koruyucu-aile-aylik-odeme-miktarlari>

Engelliler için bu miktarlar %50 oranında artırılarak ödenmekte olup, senede iki kez giyim yardımı, senede bir kez eğitim yardımı, tam gün okula gidip de yemeğini evde yiyemeyen çocuklar için iki kat harçlık, okul/kreş servis ücretleri (273 TL), kurs ücretleri (yeni orta öğretim sınavı (4138 TL), üniversiteye hazırlık (6.431 TL), meslek edinme (2195 TL), sosyal güvencesi olmayan bir eşin isteğe bağlı sigorta primi de (649,44 TL) verilmektedir (<https://koruyucu.aile.gov.tr/koruyucu-aile/koruyucu-aile-aylik-odeme-miktarlari>, t.y.).

Dolayısıyla Türkiye’de mevzuatta önemli değişiklikler yapılmasına ve koruyucu ailelere sağlanan mali haklarda ilerleme sağlanmasına rağmen koruyucu aile hizmeti hala istenilen seviyede değildir. Bu nedenle izleyen kısımda koruyucu aile hizmetinin Türkiye’deki mevcut durumunu değerlendirmek amacıyla 2011 ve 2016 yıllarında gerçekleştirilen iki koruyucu aile çalıştayına ait sonuçlar değerlendirilmiştir.

11-13 Mayıs 2011 tarihleri arasında, Denizli Koruyucu Aile Derneği ve Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği işbirliği ile Pamukkale Üniversitesi ve Denizli Valiliği'nin desteğinde Denizli'de gerçekleştirilen “*1. Ulusal Koruyucu Aile Çalıştayı*” sonuç raporunda (Denizli Koruyucu Aile Derneği, 2011);

- Türkiye’de Koruyucu Aile Hizmet Modelinin yeterince yaygınlaşmadığı, tanınmadığı ve hizmetin gönüllük temelinde sürdürüldüğü, yeteri kadar koruyucu aile bulunmadığı,
- Hizmet sunumundan sorumlu meslek elemanı sayısının yetersiz olduğu, iş yüklerinin fazla olduğu,
- Koruyucu ailelere ve çocuklara sunulan rehberlik ve psikolojik destek hizmetlerinin yetersiz olduğu,
- Koruyucu ailelerin bakımını üstleneceği çocuk hakkında sürecin başında yeterli bilgiye sahip olmadığı,
- Halkın namahrem algısı nedeniyle hizmet modelinin gelişimi açısından bölgesel farklılıklar bulunduğu,
- Koruyucu ailelere yapılan ödemelerin yetersiz ve düzensiz olduğu,
- 0-6 yaş grubu çocuklar ile kız çocukların daha çok tercih edildiği, 7-12 yaş grubu çocuklar, erkek çocuklar ve engelli çocukların daha az tercih edildiği,

Şeklinde tespitler yapılmıştır. Bu tespitlerin çözümüne yönelik olarak;

- Koruyucu aile hizmetinin gönüllülüğe dayalı bir hizmetten çıkarılarak gelişmiş ülkelerdeki gibi profesyonellik anlayışına göre sunulması,
- Tanıtıma yönelik kampanyaların artırılması, tanıtım ve hizmetin geliştirilmesi konularında sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapılması,
- Koruyucu aile hizmeti alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının desteklenmesi,
- Konuya ilişkin bilimsel çalışmaların artırılması,
- Meslek elemanlarının hem sayılarının hem niteliklerinin artırılması, iş yüklerinin azaltılması, meslek elemanlarının sürekli değişmemesi,
- Koruyucu ailelerin ve biyolojik ailelerin eğitilmesi, profesyonel destek sağlanması,

- Koruyucu ailelerin seçimi için oluşturulan komisyonda Bakanlık yetkililerine ek olarak bir tarafsız koruyucu aile temsilcisi ve bu konuda faaliyet gösteren bir STK temsilcisinin de bulunması,

Hususları ifade edilmiştir.

19 Kasım 2016 tarihinde Koruyucu Aile Derneği (Korev) tarafından Ankara’da düzenlenen “*Koruyucu Aileler Gözüyle Koruyucu Ailelik Modelinin Değerlendirilmesi Çalıştayı*”nda (Korev, 2016);

- Kurum çalışanlarının mesleki yetersizliği nedeniyle vaka sorumlularının belirli bir deneyimden sonra aile ile muhatap olmaları gerektiği, meslek elemanlarına hizmet içi eğitim verilmesi gerektiği,
- Personel sirkülasyonu, personel değişikliği nedeniyle ailelerin her seferinde yeniden durumlarını anlatmak zorunda kaldıkları,
- Eşleştirme sorunları ve çocukların doğru aileye verilmesi ile ilgili sıkıntıların olduğu, aileye çocukla ilgili herşeyin anlatılmadığı, çocuğa ait bazı bilgilerin gizlendiği (sağlık geçmişi vb.),
- Koruyucu ailelerin mesai saatleri dışında meslek elemanlarına ulaşamadığı ve karşılaştıkları sorunları iletebilecekleri ve yardım alabilecekleri destek mekanizmalarının bulunmadığı (Bir telefon hattı, nöbet sistemi, kamu-STK işbirliği),
- Meslek elemanlarının iş yükünün fazla olduğu,
- 2 yılda bir yenilenmesi istenilen sağlık raporlarının ailelerin bütçelerine ek bir yük getirdiği,
- Koruyucu aile hizmet modelinin ilgili devlet kurumlarında yeterli tanıtımının yapılamadığı(Adalet, Diyanet, MEB vb.),
- Koruyucu aile hizmetinin tanıtımında duyarlı kuruluş ve STK’larla işbirliği yapılması, üniversite gençliğine ulaşılması gerektiği,
- Koruyucu aile hizmetinin başvuru ve sonlandırma aşamalarını yürüten komisyonlarına STK’ların da katılımının sağlanması, Bakanlığın stratejik planı oluşturulurken ve hizmet modeliyle ilgili STK’ların da görüşlerinin alınması,

- Koruyucu ailelikle ilgili STK'lar arasında koordinasyonun ve iletişimin eksik olması,
- Koruyucu ailelere ödenen ücretlerin düşük olduğu,
- İller arası farklı uygulamaların varlığı (kurs ödemeleri, bürokratik süreçler (ıslak imza, faks ya da e-posta)),
- Koruyucu ailelerin eğitim ihtiyacı,
- Müfredatın içindeki etiketlerin, ötekileştirici dilin kaldırılması,
- Küçüğün velisinin onay vermesi gereken durumlarda biyolojik ailenin imzasının aranmasının (yurtiçi, yurtdışı seyahatler, acil ameliyat, banka işlemleri vb.) çeşitli problemlere neden olduğu,
- Aileye psikolojik destek verilmesi,
- Koruyucu aileden evlat edinmeye transfer işleminin kolaylaştırılması,
- Koruyucu aileliğin tanıtımına önem verilmesi (koruyucu aile ayı yapılması, TV ve sinemada bilgilendirme çalışmaları, kamu spotları vb.),

Hususları öne çıkmıştır.

Her iki çalıştay birlikte dikkate alındığında bağımsız koruyucu aile ajanslarının ilgi alanına giren birçok husus (eğitim, ailelere destek (7/24 saat ulaşılabilir bir telefon destek hattı, psikolojik destek, bilgilendirme), tanıtım, meslek elemanlarının yetersizliği ve tecrübesizliği) çalıştaya katılanlar tarafından bu alandaki önemli eksiklikler olarak ifade edilmiştir. Diğer taraftan, ilk çalıştay 2011'de, ikinci çalıştay 2016'da yapılmış olmasına rağmen, hemen hemen aynı sorunlar ve öneriler dile getirilmiş, ancak söz konusu çalıştaylar arasında yaklaşık 5 yıl bulunmasına rağmen bazı sorunlara hala çözüm bulunamamıştır (7/24 saat ulaşılabilir bir telefon destek hattı, psikolojik destek, bilgilendirme, eğitim).

Her iki çalıştayda da koruyucu ailelikle ilgili Türk toplumunun temel yapısına ilişkin öne çıkan en önemli husus Türkiye'de koruyucu aileliğin gönüllülük esasına göre yapılıyor olması ve profesyonellikten uzak olmasıdır. Bu da koruyucu aileliğin Türkiye'de gelişmemesinin altındaki en önemli nedenler arasındadır. İzleyen bölümde koruyucu aile hizmetinin özelleştirilmesine ilişkin kuramsal çerçeve verilmeye çalışılacaktır.

2.3 Kuramsal Çerçeve

Modern ulus-devlette güvenliğin ve bireyin vatandaşlık temelinde en alt seviyede sosyal korunmasının sağlanması devlete aittir ve sunulan hizmetler hak temellidir. Ancak, yaşanan nüfusun artması, işsizliğin ve yoksulluğun artması, tek ebeveynli ailelerin artması gibi nedenlerle sosyal hizmetlerin bütçe üzerindeki yükleri artmış, bu da refah devletini/sosyal devleti krize itmiştir. Bu yeni-liberal ekonomik sistemde devletler piyasayı (finans, istihdam, hizmet sektörü) kendi haline bırakma eğilimindedirler (Akbaş, 2015). Yeni-liberal ekonomide önemli bir yeri olan uluslararası şirketler ulus devletlerin piyasalarına müdahale etmektedirler. Diğer taraftan, küreselleşme ile birlikte etkileri ve sayıları artan uluslararası kuruluşlar da devletlerin egemenlik alanına daha fazla müdahale ederek sosyal politikaların belirlenmesinde söz sahibi olmuşlardır (Gaulé, 2010). 1980'lerden bu yana devam eden reformlar devletin sosyal hizmet sunumundaki payının giderek azalmasına sebep olmuş ve sosyal hizmet sunumunu devletlerin temel görevi olmaktan çıkararak yerelleşme, özelleştirme ve aile de dahil gönüllülük esaslı sosyal hizmet sunan geleneksel yapılara havale etmiştir (Akbaş, 2015). Dolayısıyla bu bölümde öncelikle devletleri özelleştirme ve yerelleşmeye yönlendiren Yeni Kamu İşletmeciliği yaklaşımı, daha sonra sosyal hizmetlerde yerelleşme ve özelleştirme konuları detaylı bir şekilde değerlendirilecektir. Ayrıca İngiltere'de örneği bulunan koruyucu aile hizmetinin özelleşmesinde önemli bir yer işgal eden BKA'ların yapısı, hangi gerekçeyle ortaya çıktığı gibi hususlar değerlendirilecek ve BKA'lar ağırlıklı olarak STK'lar tarafından kurulduğu için ülkemizde ve dünyada STK'lar ve STK'ların sosyal politikadaki rolleri konusu incelenecektir.

2.3.1 Yeni Kamu İşletmeciliği (New Public Management)

1970'lerin sonuna doğru kapitalizm krize girmiş ve bunun sorumlusu olarak refah devleti gösterilmiştir. 1980'lerle beraber neoliberal politikalar ve yeni sağ söylemler yükselişe geçmiş ve refah devletini hantal, verimsiz ve savurgan olmakla suçlayarak devletin küçülmesi gerektiğini vurgulamış, bu da devletin görev ve sorumluluklarında değişikliklere sebep olmuştur (Rogowski, 2012; Işıkcı, 2017: 40). Kamu yönetiminden, kamu işletmeciliği yaklaşımına geçiş devletin rolünün sorgulandığı neo-liberal sürece denk

gelmektedir (Güzelsarı, 2004: 8). Bu değişim devletin sosyal hizmet sunumundaki politikalarını da köklü bir şekilde değiştirmiştir. Sosyal Hizmet Şubeleri maliyetli ve verimsiz olarak görülmüştür. Kendi kendine yardım, seçenek ve özgürlük, bireysel sorumluluk gibi kavramlar üzerine vurgu yapılmıştır (Rogowski, 2012). Geleneksel kamu yönetiminin eleştirisi üzerine kurulan Yeni Kamu İşletmeciliği (YKİ) paradigması devreye girmiştir (Işıkçı, 2017: 40). 1980'lerin sonlarından bu yana kamu yönetimi yeni kamu işletmeciliği olarak adlandırılan özel sektör yaklaşımını benimseye başlamış olup, ortak faydadan çok özelleştirme, rekabet, çıktı bütçeleme, ticarileşme gibi kavramlar ön plana çıkmıştır (Kolthoff, Huberts ve Heuvel, 2003). Yeni Kamu İşletmeciliği ile birlikte, devletin görevi yeniden tanımlanmış, devlet küçültülürken serbest piyasa güçlendirilmeye çalışılmış ve bazı kamu hizmetlerinin üçüncü sektöre devri amaçlanmıştır. Ayrıca, çoğu kamu hizmetinin piyasaya özgü yöntemlerle sunulması sağlanmıştır (Işıkçı, 2017: 40; Taşgın ve Özel, 2011).

Özelleştirmeye ek olarak, bürokrasinin de yeniden yapılanması amacıyla bir dizi piyasa mekanizması önerilmiş ve kullanılmıştır. Hizmetlerin ihale edilmesi, sözleşmelerin daha çok kullanılması gibi özel sektör tarafından kullanılan yöntemler kamu tarafından da kullanılır hale gelmiştir. Ancak kamunun hizmeti sunarken verimlilik unsuruna dikkat etmesi önemli olmakla birlikte, kamunun bütünlüğü anlamında (yolsuzluğun artması) olumsuz sonuçlarda ortaya çıkabilir (Kolthoff, Huberts ve Heuvel, 2003).

Yeni kamu işletmeciliği anlayışında *“yönetim ne kadar halka daha yakın olursa yönetime güven o kadar artar ve hesap sormak kolaylaşır ve yeni sorunlar karşısında daha kolay çözüm üretebilir. Hesabın kolay sorulması hizmetin denetimi ve kalitesinin yükselmesi demektir.”* (Genç ve Barış, 2015: 108).

Yeni kamu işletmeciliği yaklaşımı devletlerin kamu sektörlerini personel ve yapısal yönden dönüştürerek küreselleşmeye hazırlayan bir modeldir. Yeni kamu işletmeciliği yaklaşımı iki farklı düşünce akımından etkilenmiş olup, ilki işletme yönetimi kaynaklı işletmecilik (managerialism) ve buna bağlı olarak gelişen *neo-Taylorizm*'dir (Güzelsarı, 2004: 8).

İşletmecilik (Managerialism) neo-liberal ideolojiden kaynaklanmış ve piyasanın devletten daha iyi olduğunu kamu hizmetlerinin özel sektördeki gibi yönetilmesi gerektiğini savunmaktadır (Harris, 2003 akt. Rogowski, 2012: 929). İşletmecilik verimlilikte (efficiency) sürekli artış, sofistike teknolojilerin kullanımı, verimliliğe/üretkenliğe kanallanmış bir işgücü ve profesyonel yönetim anlamına gelmektedir (Pollit, 1993: 2-3 akt. Kolthoff, Huberts, Heuvel, 2003). Enteman (1993, akt. Akbaş, 2010) işletmecilik ideolojisinin kapitalizmden farklı olarak kişiyi değil kurumları dikkate aldığını belirtmiş ve böyle bir toplumda kişilerin bağlı olduğu bir kurumun olması gerektiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla toplumdaki bireylerin biraraya gelmesi ve dayanışmanın sağlanması bu kurumsal yapılar (STK, dinsel cemaat) kanalıyla olacaktır.

Yeni kamu işletmeciliği yaklaşımının etkilendiği ikinci düşünce akımı ise, ekonomik analize dayalı *kamusal seçim kuramı* ile *yeni kurumcu iktisat* (the new institutional economics) yaklaşımlarıdır. 1990'lı yıllarla birlikte neo-Taylorist yaklaşıma, kamusal seçim kuramı ve daha sonra da yeni kurumcu iktisat eklemlenmiş ve bunlardan etkilenen yeni kamu işletmeciliği yaklaşımı ortaya çıkmıştır. *Bürokrasi eleştirisinden kalkarak, siyasal-toplumsal boyutlarından ayrıştırılan kamu yönetimi analizlerinin örgüt-işletme boyutuna indirgenmesi, yönetimin 'teknik' bir süreç olduğunun vurgulanması, devlet-yurttaş ilişkilerinin üretici-tüketici (müşteri) konumunda düşünülmesi, kamu hizmetlerinin bedelsiz olmaktan çıkarılması, kamu-özel ayrımının belirsizleştirilerek piyasa mekanizmalarının kamuya taşınması gibi girişimlere vurgu yapılması kamu işletmeciliği yaklaşımının neo-liberal ideoloji ve bu ideolojinin siyasal-yönetimsel projeleri üzerinde yükseldiğini göstermektedir* (Güzelsarı, 2004: 8).

Sosyal devletin koruyucu ve destekçi yanı sıra neo-liberal politikalarla (kendi ayakları üstünde durma, aile, toplum, STK arkadaş desteğiyle ayakta kalabilen Büyük Toplum (Big Society)) uyuşmamaktadır. Dolayısıyla sosyal çalışmacılar kişi kendisi ya da çevresi için bir tehlike teşkil ettiği zaman devreye girecek ve bu da otoriter bir şekilde olacaktır (Rogowski, 2012).

Öte yandan, refah devletinin krizine devletler farklı tepkiler vermiş olup, bu tepkilerin ortak noktası dayanışmacılıktır. Dayanışmacılık sosyal alanda sivilin sosyal hizmet

projelerine katılımının artırılmasını amaçlamaktadır. Sosyal 50atolikliğ ve onun yansıması olan dayanışmacılık “seküler” Avrupa’da yeniden dirilmekte olup, bu dirilme kapitalizmin küresel krize karşı verdiği bir tepkidir. Bu Post-liberalizm çağı kapitalizmin yönetme araçları arasına sosyal demokrasi ve sosyal 50atolikliği eklemlemiştir. Bu süreç sosyal hizmet alanı için bir yandan profesyonellikten uzaklaşmayı (de-professionalization), öte yandan geleneksel veya zaman zaman dinsel unsurların önem kazandığı bir sosyal hizmet uygulamasını getirmektedir. *“Profesyonel anlamda sosyal hizmet sunumunun yeni çerçevesi ise artık yönetselliktir(managerialism). Sosyal hizmetlerin sivil oluşumu ve yönetsellik olgularını ortaya çıkaran süreç, refah devletinin krizi ve bu krize verilen neo-liberal yanıtı koşt seyretmıştır”*. Çoğu Avrupa ülkesinde devletin sosyal politikadaki hizmeti dağıtan rolü azalarak, düzenleyici ve denetleyici rolü ön plana çıkmıştır. Özel sektörle sosyal hizmetlerin sunumuna ilişkin sözleşmeler yapılmış ve kamu – özel sektör ortaklığı gündeme gelmiştir. “Yeni hayırseverlikler” kavramıyla anlatılabilecek bu yeni faaliyetler devlete vatandaşlarına karşı sorumluluklarının bir kısmını üstünden atabilme fırsatı sunmuştur. Örneğin, Almanya sosyal hizmetlerin sunumunu sosyal projeler yoluyla STK’larla paylaşmaktadır (Akbaş, 2010: 18). Günümüzde sivil toplum kuruluşları sosyal hizmetler alanında önemli katkılar sağlamaktadır. Özellikle sorunların devletlerin sınırlarıyla sınırlı kalmayıp diğer ülkeleri de etkilediği günümüzde uluslararası gönüllü kuruluşlar da önem kazanmıştır (Adıgüzel ve Özkan, 2015).

Işıkcı (2017) tarafından yürütölen bir çalışmada, ölkemizde Yeni Kamu İşletmeciliği (YKİ) uygulamaları ile *“çocuk koruma hizmetlerinin öncelikle yerel yönetimlere, oradan da özel sektöre, sivil toplum girişimi olduğu söylenen derneklere, vakıflara ve hatta bireylere havale edildiği çıkarımında bulunulmuştur”* (Işıkcı, 2017: 40).

Beş yıllık kalkınma planlarında yerelleşme ve özelleştirme desteklenmektedir. 6. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994) ve daha sonraki kalkınma planlarında sosyal hizmet ve yardımların yerel yönetimlere ve sivil toplum kuruluşlarına devri ve kamu kurumları, yerel yönetimler ve gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği öngörülmektedir. Ayrıca, sosyal hizmetler alanında özel sektörün faaliyetlerinin teşvik edilmesi de hedefler arasındadır (Dal, 2012).

Benzer bir durum Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Stratejik Planında da görülmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Stratejik Planında (2013-2017) hedefler arasında yaşlı nüfusun artacağı varsayımıyla huzurevlerinin sayısının artırılması ve özel kuruluşların (Özel huzurevleri) desteklenmesi bulunmaktadır. Stratejik planda yeni kamu yönetimi anlayışına uygun olarak sosyal hizmetlerde yerelleşmeye yönelik politikaların geliştirilmesi, düzenlemelerin yapılması, yapılacak mevzuat çalışmalarıyla özel sektörün desteklenmesi, STK'ların sosyal hizmetlere katkısının artırılması hedeflerine yer verilmiştir. Yerel yönetimler ve STK'ların sosyal hizmet ve yardımlara yönelik faaliyetlerinin desteklenmesi de hedefler arasındadır (ASPB, 2012a).

Dolayısıyla, ülkemizde de sosyal refah hizmetleri alanında yeni kamu işletmeciliği yaklaşımının etkileri görülmektedir. Uygulamada da buna ilişkin çeşitli uygulamalara rastlanılmaktadır. Özel huzurevlerinin, özel engelli bakım merkezlerinin sayıları gün geçtikçe artmaktadır. Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) Hizmetleri yoluyla çocuklar ailelerine, engelliler evde bakım ücreti ödenerek bir yakınlarına baktırılmaktadır. Böylece hem çocuğun/engellinin/yaşlının yüksek yararı gözetilmeye çalışılmakta hem de devlet büyük maliyetlerden kurtulmakta, tasarruf etmektedir. Çocuk evleriyle ilgili olarak çeşitli STK'larla işbirliği protokolleri imzalanmıştır. Söz konusu STK'lara koruyucu aile bulma ve tanıma görevleri de verilmektedir. Yerel yönetimlere devirle ilgili de çeşitli adımlar atılmış ancak tam olarak karar verilemediği için yerelleşme takviminde gecikmeler söz konusudur.

Çalışma kapsamında incelenen bağımsız koruyucu aile ajansı tarzı yapılar koruyucu aile hizmeti alanında bir özelleştirme uygulaması niteliği taşıdığı için ve yeni kamu işletmeciliği yaklaşımının bir ürünü olduğu ve yeni kamu işletmeciliği yaklaşımı da yerelleşme ve özelleştirme unsurlarını barındırdığı için izleyen kısımda sosyal hizmetlerde özelleştirme ve yerelleşme kavramları incelenecektir.

2.3.2 Sosyal Hizmetlerde Yerelleşme

Merkezden yönetimde, vatandaşlara sunulan hizmetler devlet merkezinde bulunan yetkililer tarafından planlanmakta ve yürütülmektedir. Başkent dışında kalan bölgelerde ise taşra teşkilatı devreye girmekte, ancak taşra personeli merkezin emir ve talimatları doğrultusunda çalışmaktadır. Dolayısıyla hizmetin sunumu için gerekli mali kaynaklar merkezin kontrolündedir. Merkezden yönetim güçlü bir devlet yönetimi kurulması, hizmetlerde belli bir standart sağlanması gibi faydaları bulunmakla birlikte, bürokrasi ve kırtasiyeciliğe neden olması, halkın kendini ilgilendiren hususlarla ilgili kararlara katılım imkanının olmaması nedeniyle eleştirilmektedir (Günday, 1998; Gözübüyük, 2008).

Yerinden yönetim vatandaşlara sunulan hizmetlere ilişkin kararların alınması ve uygulanmasının yetki ve sorumluluğunun, *“ya coğrafi ya da işlevsel ölçütlere bağlı olarak merkezi hükümet örgütü dışında, hizmet yerinde bulunan organlarca üstlenilmesi”* olarak ifade edilebilir. Coğrafi ölçüte göre yerinden yönetim ikiye ayrılmaktadır. İlki yetki genişliği ilkesine göre örgütlenmiş merkezi hükümetin taşra teşkilatı olup, ikincisi ise büyükşehir belediyesi, il özel idaresi, belediye ve köy yönetimidir (TODAİE, 2008: 260). Yerinden yönetim kuruluşları merkezi idarenin dışında kalan kamu tüzel kişilikleri olup, kendilerine ait bütçeleri, görevlileri bulunmaktadır. Karar organları seçimle gelmektedir (Günday, 1998).

Halkın yönetime katılımını sağlayarak demokratik ilkelere daha uygun düşmesi, merkezden yönetimin doğurduğu sakıncaların bir kısmının yerinden yönetimle giderilebilmesi (kırtasiyeciliğin azalması, hizmetlerin ihtiyacı yerinde gören yöneticilerce yürütülmesi, bunun da hizmetlerin sunumunu hızlandırması) yerinden yönetimin yararları arasında sayılmaktadır (Gözübüyük, 2008). Az gelişmiş ülkelerin bir kısmı ise yerel yönetimleri ekonomik ve toplumsal gelişmelerini hızlandıracak bir güç kaynağı olarak değerlendirmektedirler (Keleş, 2009).

Öte yandan, yeterli mali kaynaklarının ve teknik elemanlarının bulunmaması, yerel yönetim kuruluşlarının güçlenerek ülkenin siyasal birliğini bozabileceği endişesi, kamu hizmetlerinin ülke genelinde eşit bir biçimde sunulamaması yerinden yönetimin sakıncaları

olarak belirtilmektedir (Gözübüyük, 2008). Ayrıca yerelleşmeyi ve yerel yönetimleri demokratikleşmeden çok dünya kapitalizminin amaçlarına hizmet eden aracı kurumlar olarak görenler de bulunmaktadır. Uluslararası sermayenin ulus devleti aşmak için yerelleşmeyi kullandığı savı da bulunmakla birlikte bu sav her koşulda doğru değildir. Kapalı ekonomiler için bu kısmen doğru olsa da açık ekonomilerde ulus devletler kendileri uluslararası sermayeyi davet etmektedir (Keleş, 2009).

Yerelleşme; kamu hizmetlerini sağlamak üzere, yetkinin ve mali kaynakların merkezi yönetimden yerel yönetimlere, özel sektöre ve sivil toplum kuruluşlarına, cemaatlere, toplum dayanışmasına devri olarak tanımlanabilir. Yerelleşmenin temel amacı, vatandaşa daha yakın olmak ve kararların vatandaşa en yakın birimlerde alınmasını sağlamaktır. Böylece ihtiyaç odaklı bir sosyal koruma sistemi oluşturmak amaçlanmaktadır (Czike, Kremer, Tausz, 2000; Işıkçı, 2017: 53).

Sosyal hizmetlerde yerelleşme konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Yerelleşmenin karşısında olanlar sosyal hizmetlerin devletin anayasal görevi olduğu ve çıkar gruplarının yönetimi ele geçirebileceği ve farklı kimlikleri barındıran ülkelerde bölünmeye sebep olabileceği için yerel yönetimlere devrinin uygun olmayacağını belirtmektedirler (Czike, Kremer, Tausz, 2000). Öte yandan, sosyal hizmetlerde yerelleşmeyi destekleyenler ise yerelleşmeyle beraber sosyal hizmetlerin sunumunda kalitenin artacağını (Koyuncu ve Sertesin, 2012) ve ayrıca sosyal hizmetlerin yerel niteliğinin genel niteliğinden fazla olduğunu iddia etmektedirler (Ateş, 2009: 88). Ahamad ve diğerleri (2014) ise hesap verilebilirliğe ilişkin yapıların analizinin yerelleşmenin başarı ya da başarısızlığını anlamada önemli olduğu vurgulamışlardır. Genç ve Barış (2015) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının yeni hizmet anlayışında, çocuk, yaşlı ve engellilerin kuruluştaki bakımı yerine aile yanında bakımının esas alındığını, ancak bu hizmetlerin merkezden yürütülmesi nedeniyle bazı aksaklıkların ortaya çıktığından bahsetmektedirler. Bu nedenle Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarında olduğu gibi hizmetin yerel kuruluşlar eliyle yürütülmesini, halkın katılımının sağlanmasını, çalışmaların yerel şartlara, hizmet grubuna uygun bir şekilde müracaatçı odaklı yürütülmesini savunmuşlardır. Bu durumda verimliliğin artacağını ve maliyetlerin düşeceğini belirtmişlerdir. Diğer taraftan, sosyal hizmet ve yardımların yerel yönetimlere devredilirken yerel kuruluşların hizmet

sunumunda uyacakları asgari standartların oluşturulmasını, iyi bir denetim sistemi kurulmasını önermişlerdir.

Batı Avrupa’da sosyal hizmetler yerel yönetimler tarafından sunulmakta olup, sosyal hizmet sunumu başvuru ve ihbar odaklı olmayıp, ihtiyaç ve arz odaklıdır. Dolayısıyla sosyal hizmet sunumunda önemli olan yönetsel bir yerelleşmeden daha çok hizmetlerin ihtiyaç analizine dayanmasıdır. Avrupa’daki köklü sosyal devlet geçmişi hizmetin arz odaklı sunulmasının temelini oluşturmaktadır (Akbaş, 2015).

Diğer taraftan AB ülkelerinde sosyal hizmetlerin sunumunda, hizmet sağlayan (kamu, özel, STK) açısından farklı uygulamalar bulunmaktadır. AB’de üç farklı modelden söz edilmektedir (Seyyar, 2004: 48; ASPB, 2012a: 58):

- a) **Anglo-Sakson Modeli:** STK’lar sosyal sistem içinde yer almakta, profesyonel katkılarda bulunmaktadırlar. Hizmetin sunumunda önemli görevleri vardır.
- b) **İskandinav Modeli (Kuzeydeki Oluşum):** Bu modelde sosyal hizmetler devlet ve yerel yönetimler tarafından sunulmakta, STK’lar ise sistemi desteklemektedirler.
- c) **Korporatif Model (Almanya, Avusturya, İtalya, Benelüks Ülkeleri):** Korporatif modelde STK’lar planlı bir şekilde sosyal hizmet uygulamalarında ve eğitiminde önemli rol almaktadır. Dolayısıyla STK ve özellikle dini kurumların sosyal koruma programları içindeki payı yüksektir. Örneğin Almanya’da Evangelik Kilisesine bağlı “Diakonische Werk” adlı kuruluş (Hastane, huzurevi, rehabilitasyon merkezi gibi bir çok kuruluşa sahip) 400 bin üzerinde personel çalıştırmaktadır.

Öte yandan, Ülkemizde kamu yönetiminde baskın özellik merkezîyetçilik olmuş (Güler, 1992) ve sosyal hizmetler ağırlıklı olarak merkezi yönetim tarafından sunulmaktadır. 2005- 2006 yıllarında yerel yönetimlerin görev ve yetkilerinin genişletilmesine yönelik olarak yapılan yasal düzenlemelerle birlikte, yerel yönetimler de sosyal hizmet sunmaya başlamış olup, belediye ve il özel idareleri kanunlarında yapılan değişikliklerle, sosyal

hizmet sunumu yerel yönetimlerin sorumlulukları arasında sayılmıştır. Ancak, belediyelerin sosyal hizmet sunumuna ayırdığı kaynak ve sunduğu hizmetlere bakıldığında merkezi hükümetin gerisinde kaldığı görülmektedir. Sosyal hizmetler toplu taşıma, çöp toplama gibi asli hizmetlerden biri olarak kabul edilmemektedir. Belediyelerce sunulan sosyal hizmetler yönetim değişikliklerine karşı hassastırlar. Bir yönetim tarafından önemsenen bir konu, başka bir yönetim tarafından rafa kaldırılabilir. Diğer yandan, eğitim, sağlık, engelli, çocuk ve yaşlı bakımı gibi hizmet alanlarında özel sektörde önemli bir paya sahiptir. Dolayısıyla sosyal hizmetlerin yeniden yapılandırılmasına yönelik çalışmalarda merkezi ve yerel idarenin yanında özel sektörün de dikkate alınması gerekmektedir. Türkiye’de STK’lar kamu kuruluşları tarafından sunulan hizmetlerin kalitesine ve gelişmesine katkıda bulunmakla birlikte, hizmet sunumunda yetersizdirler (TEPAV, 2010).

Çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarının yerel yönetimlere devrine yönelik olarak SHÇEK meslek elemanlarıyla yapılan bir çalışmada, yuva ve yurtların yerel yönetimlere devredilmesi halinde; yeterli ve nitelikli personel bulunamayacağı, sosyal hizmetlere yeterince kaynak ayrılmayacağı, politize olunacağı, çocukların belediyelerin ideolojisine göre yetiştirileceği, belediyelerin bütçe imkanları doğrultusunda sosyal hizmet sunacağı bununda bölgesel farklılıklar doğuracağı dile getirilmiştir. Öte yandan, STK’lara devredilmesi durumunda ise; personel yetersizliği, kaynak yetersizliği, çocukların STK’nın görüşüne göre yetiştirilmesi, STK’larca devletten daha fazla kaynak alınması amacıyla konunun istismar edilmesi gibi problemlerle karşılaşılacağı ifade edilmiştir (Elmacı, 2007).

2.3.3 Sosyal Hizmetlerde Özelleştirme

Çok kullanılan bir kelime olmasına rağmen, literatürde özelleştirmenin tek bir tanımı bulunmamaktadır. Çocuk refahı hizmetlerinin özelleştirilmesine yönelik olarak da tek bir tanım bulunmamaktadır. Sosyal sözleşmeler (social contracts) özelleştirme olarak değerlendirilmektedir. Özelleştirme, maliyetleri düşürmek ve hizmetin kalitesini artırmak amacıyla yapılmaktadır. 1990 yılından bu yana ABD’de kamunun yürüttüğü sosyal hizmetlerin özel işletmelere devrine yönelik sosyal sözleşmelerde bir artış söz konusudur.

Bu artış çocuk refahı hizmetleri (evlat edinme, koruyucu aile, bağımsız yaşam desteği hizmetleri vb.) için de geçerlidir (GAO, 1997).

Savaş'a (1987: 1) göre “*Ekonomik faaliyetlerde veya mülkiyette özel kesimin rolünün arttırılması veya kamu kesiminin rolünün azaltılması şeklindeki uygulamalar*” özelleştirme olarak tanımlanabilir (Savaş, 1987).

Bailey'e (1987:138) göre özelleştirme “*kamu kurumlarının, özel pazarların teşvik ediciliği hükmünün altına alınarak, etkin çalışmalarını önleyen unsurları hafifletme yönündeki genel bir çabadır.*”

Özelleştirmeyi “özel kesime doğru aktarmak” şeklinde de tanımlamak mümkündür. Bu tanımla kastedilen, kamu işletmeleri tarafından yürütülen hizmetlerin bir kısmının (örneğin sağlık, temizlik) özel sektör işletmelerine devredilmesidir. Özel sektör kuruluşlarının kendi aralarındaki rekabet nedeniyle maliyetler düşmektedir. Diğer taraftan, eğitim ve sağlık alanında hizmet sunan işletmeler müşterilerini ellerinde tutabilmek için daha iyi hizmet sunmak zorundadırlar (Bailey, 1987:138).

Diğer taraftan, özelleştirmenin ardındaki baskılara bakıldığında bunları dört grupta toplamak mümkündür: Pragmatik, ideolojik, ticari ve popülist. Özelleştirmeye ideolojik yaklaşanlar konuya özgürlükler ve demokrasi açısından bakmaktadır (Devletin kararları politik olması nedeniyle serbest piyasada alınan kararlardan daha az güvenilir) ve özel işletmeler karşısında daha küçük rolü olan bir devleti hedeflemektedirler. Konuya pragmatik bakanlar ise daha etkin daha verimli bir devlet istemektedirler. Ticari faydacılar ise kamu harcamalarının ekonomideki oranının yüksek olduğunu iddia etmekte, bu kaynağın bir kısmının kendilerine verilmesini talep etmekte ve özel sektörün bunu daha iyi değerlendireceğini düşünmektedirler. Popülistler ise devletin ve kamu bürokrasinin yetkisinin fazla olduğunu, bu yetkinin bir kısmının halkın kendisine verilmesini bu yolla halkın kendi ihtiyaçlarını kendisinin belirlemesini ve çözüm üretmesini savunmaktadırlar. Popülistler daha fazla seçenek sunması, yerelleşmeyi ve yerel kurumları desteklemesi nedeniyle özelleştirmeyi desteklerler (Savaş, 1987). Ayrıca, gelişmiş ülkelerde sosyal

hizmetlerin özelleştirilmesine ilişkin politika değişiklikleri önemli bir ya da birkaç çocuk istismarı (ölümü) olayından sonra gündeme gelmiştir (Steen, 2013).

Sosyal hizmetlerin özelleştirilmesi esnasında çeşitli zorluklarla da karşılaşabilmektedir. Yeteri kadar nitelikli teklifçinin bulunmaması (özellikle kırsal kesimde ve yüksek nitelikli çalışana ihtiyaç duyulduğunda), sözleşmelerin içerik yetersizliği, ihale yüklenicisinin etkili denetim yöntemleri bu zorluklardandır. İhalelere başvuru sayısının az olması durumunda maliyetler artırabilmektedir. Tek bir firma piyasada fiyatı kendisi belirlemekte bu da ihalenin yüksek fiyatla verilmesine sebep olmaktadır. Örneğin Texas'ta yapılan bir ihaleye tek bir teklif gelmesi nedeniyle, ihale beklenilenden daha yüksek bir fiyatla sonuçlanmıştır (GAO, 1997).

Diğer taraftan, Güney İngiltere'de bir şehir konseyi 10 koruyucu aile yerleştirmesi için bağımsız koruyucu aile ajansından alım yapmak üzere ihaleye çıkmaktadır. Bunun da nedenleri arasında önceki anlaşmanın pahalı olması ve sunulan hizmetlerin kalitesinin düşük olması sayılmaktadır. Ayrıca, Ajanslar stresli ve yorucu olduğunu düşündükleri bir denetimden geçmektedir, bu nedenle dışardan başka bir akademik kuruluşa kendilerini denetlettirmemektedirler. Rekabetin yoğun olduğu bir piyasada olumlu bir denetim raporu iyi bir pazarlama aracıdır (Sellick ve Howell, 2004: 486).

Bazı hizmetler kamu – özel ortaklığı şeklinde de sunulabilmektedir. Bu tür ortaklıklar hizmetin kalitesini artırabilmektedir. Örneğin, Amerika'da Orange şehrinde bir işe yerleştirme programında kamu-özel ortaklığı nedeniyle istihdam oranı sadece kamunun hizmet verdiği 1994 yılına göre 1995 yılında %54 artmıştır (GAO, 1997).

İngiltere'de özel ve karmaşık ihtiyaçları olan (problemlı) bakım altındaki çocuklara yönelik hizmetlerle ilgili olarak yerel yönetimler ve STK'lar (Örneğin Barnardos ve NCH) uzun zamandan beri işbirliği yapmaktadırlar. STK'lar bu tür çocukların bakımında güzel proje örnekleri geliştirerek ve uzmanlık hizmetleri sağlayarak bu çocukların kurum bakımına gitmesini önlemektedirler. Yerel yönetimlerle BKA'lar arasındaki bu hizmet anlaşmaları ve yerel yönetim personelleri ile BKA personelleri arasındaki yüzyüze ilişkiler koruyucu aile hizmetinde yenilikler getirmiş, çocuklar ve gençler için multidisipliner

hizmetlerin yolunu açmıştır. Ayrıca, Ajansların bir kısmı bilgisayar ve interneti kullanarak eğitim faaliyetlerini çeşitlendirmektedirler (uzaktan eğitim gibi) (Sellick ve Howell, 2004: 486).

Özelleştirme karşıtları ise ebeveynlik haklarının alınması gibi önemli kamu görevlerinin kamu personeli eliyle yürütülmesi gerektiğini düşünmektedirler (McCown, 2005). Ayrıca, özelleştirme (Hizmet alımı) hizmetin gelişmesini engellediği, yeniliklere açık olmadığı ve piyasaları manipüle ettiği için de eleştirilmektedir (Sellick, 2006b). Kamunun yönetim sistemlerini revize etmesi, insan kaynaklarını koordine etmesi durumunda da maliyetlerin düşeceğini ve hizmetin kalitesinin artacağını iddia etmektedirler (GAO, 1997). Özelleştirme çalışan personel tarafından da olumsuz değerlendirilebilmektedir. Türkiye’de hemşirelerin sağlıkta özelleştirme uygulamalarına ilişkin algılarını belirlemek amacıyla yürütülen bir çalışmada; hemşirelerin sağlıkta özelleştirmelere ve özelleştirmelerin hemşireliğe etkisine ilişkin algılarının olumsuz olduğu belirlenmiştir (Harmancı, 2010).

Bazı ülkeler kurum bakımının kar amaçlı işletilmesine sıcak bakmasa da gelişmiş ülkelerde bu yaygındır. İngiltere’de kurum bakımı yerel yönetimler, özel ve gönüllü sektör tarafından sunulmaktadır. İngiltere’de özel sektörün payı artma eğilimindedir. Ancak bunun da kaliteyi düşüreceğine ilişkin endişeler söz konusudur. Ontario’da yapılan bir çalışmaya göre kamuya ait çocuk evlerinin personel kalitesinin daha iyi olduğu belirlenmiş ancak kar amacı gütmemeleri nedeniyle problemlili çocukları kabul etmedikleri düşünülmektedir. İsveç’te de özel kuruluşların broşürlerindeki vaatlere şüpheyle yaklaşılmaktadır. Sektörde %90’lık paya sahip olan özel sektörün talep odaklı değil arz odaklı çalıştıkları düşünülmektedir (Hart, La Valle, ve Holmes, 2015).

Sosyal hizmetlerde sunulan hizmetlerin sonucunu ölçmek zor olduğundan, değerlendirmeler, izlemeler kaliteden çok sayılar üzerinden yapılmaktadır. Sonuçlardan çok çıktılar üzerinden (Yararlanıcı sayısı, ödeme miktarı, çocuk bakımına ayrılan toplam saat) yapılmaktadır (GAO, 1997).

Sosyal hizmetlerin özelleştirilmesi nedeniyle hizmetin sunumuna yönelik maliyetler azalırken, kamu için yeni maliyetler (sözleşme yönetimi, denetim maliyetleri, devre yönelik maliyetler) ortaya çıkabilir (GAO, 1997).

Amerika’da yapılan bir araştırma, sosyal hizmetlerde özelleştirmenin hem arttığını hem de gelecekte de artmaya devam edeceğini göstermiştir. İyi planlanması durumunda sosyal hizmetlerde özelleşme hem maliyetleri düşürmekte hem de hizmetin kalitesini artırmaktadır. Ancak bunun için de sözleşmelerin iyi bir şekilde geliştirilmesine ve izlenmesine, rekabetin yeterli olduğu bir piyasaya, ayrıca program sonuçlarının sürekli izlendiği ve değerlendirildiği bir sisteme ihtiyaç vardır (GAO, 1997).

Devlet harcamalarının kontrol altına alınması, kamuda hesap verilebilirlik ve hizmetlere daha kolay ulaşım bakım hizmetlerinde özelleştirmeyi teşvik etmiştir (QIC PCW, 2006). ABD’de çocuk refahı hizmetlerinin özelleştirilmesi 1990’larla birlikte gündeme gelmiştir. Koruyucu aile hizmetinin özelleştirilmesi ise ailelere ve çocuklara verilen hizmetlerde verimliliğin ve etkinliğin artırılacağı iddiasıyla yapılmıştır (Coles, 2015).

Özelleştirme çöp toplamada olduğu gibi sadece bir ölçülebilir çıktının olduğu durumlarda iyi sonuçlar vermektedir. Ancak çıktı sayısının artması ve farklı ölçme tekniklerinin kullanılması durumunda özelleştirmede daha az bir başarı söz konusudur. Örneğin evlat edinmede, çocuğun bakım altına geri dönme oranı, sürecin uzunluğu, evlat edinen ailenin çevresi ve evi gibi faktörler hem değişen öneme sahiptir hem de aynı ölçekle ölçülemez. Dolayısıyla kamu ve özel sektörü evlat edinme hizmeti bağlamında karşılaştırmak zordur (Blackstone ve Hakim, 2003: 489).

Özelleştirmenin bir seçenek olup olmadığını gösteren unsurlardan biri “Sarı Sayfalar Testi (Yellow pages test)” olarak adlandırılmakta olup, buna göre bir bölgedeki özel evlat edinme hizmetlerinin sayısı özelleştirmenin anlamlı olduğunu göstermektedir. Rekabet sayesinde sunulan hizmetin kalitesi artacak ve maliyetler düşecektir. Özelleştirmenin başarılı olabilmesi için hizmetlerin özel bir monopole devredilmemesi, rekabetin olması gerekmektedir. Tek bir firmanın teklif vermesi sözleşmenin karlı olmadığına göstergesidir (Blackstone ve Hakim, 2003: 489).

Blackstone ve Hakim (2003: 493) ABD Michigan eyaletindeki gibi evlat edinilebilecek çocukların isimlerinin ve özelliklerinin ilan edilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Bu ilanı gören aileler kamu ya da özel evlat edinme ajanslarına başvurarak evlat edinmek istedikleri çocuğun niteliğini ve bunun için ne kadar ödemek istediklerini belirteceklerdir. Bu durumda talep gören (yaşı küçük) çocuklar kamu için gelir sağlayacak, sağlanan bu gelirle de talep edilmeyen (yaşı büyük ve engelli) çocukların masrafları karşılanacaktır. Ayrıca bu süreç çocukların bakım altında kalacağı süreyi de kısaltacağından kamu için tasarruf yapma olanağı ortaya çıkacaktır.

2.3.4 Çocuk Refahı Hizmetlerinde Verimlilik ve Etkinlik (Efficiency and Effectiveness)

Özelleştirme taraftarları maliyetlerin düşmesiyle beraber verimliliğin artacağını, maliyetlerin düşeceğini bunun da aynı zamanda kaliteyi artıracığını savunmaktadırlar. Verimlilik (efficiency) girdi ile çıktı, maliyet kar arasındaki ilişkiyi tespitiye yönelik bir araç olarak görülmektedir. Çocukların bakım altında daha az kalması devlet için tasarruf olarak değerlendirildiğinden; koruyucu aile hizmetinde verimlilik çocukların yerleştirme sayılarındaki azlıkla ve çocuğun yeniden bakım altına alınmamasıyla ölçülmektedir. Yıllık yapılan yerleştirme sayıları, bakım altındaki süreler ve sistemden ayrılışlar koruyucu aile hizmetinin verimliliğini çıktı anlamında ölçmeye dönük kriterler olabilir (Freundlich & Gerstenzang, 2003 akt. Coles, 2015).

ABD’de son zamanlarda çocuk refahı birimleri hizmetin sunumundan çok sonuçlarla ilgilenmekte ve sonuca para ödemektedirler. Girdi ve süreçten çok çıktı ve sonuca odaklı bu yeni yaklaşımın sebebi daha fazla hesap verilebilirliktir. Çünkü kamu kurumları hem özelleştirme, hem de harcamalarını ölçülebilir performans göstergeleriyle meşrulaştırma baskısı altındadırlar. Bu nedenle de performans esaslı sözleşme önem kazanmıştır (Myslewicz, 2008: 1). Evrensel olarak genel kabul gören bir tanımlı olmamakla birlikte performans esaslı sözleşme çıktıya, kaliteye odaklı ve yüklenicinin ödeme alabilmesinin, sözleşmenin devamının, yenilenmesinin çıktılardaki başarıya bağlı olduğu bir sözleşme türüdür (Martin, 2003 akt. Myslewicz, 2008: 1). Dolayısıyla performans esaslı sözleşmenin

önceden belirlenmiş hedefleri, zaman çizelgeleri, kalite güvence planları ve performans kriterleri bulunmaktadır (Myslewicz, 2008: 1).

Walsh ve diğerleri (1996 akt. Sellick, 2006a) sosyal bakım sözleşmelerinin diğer iş sözleşmelerine göre daha az detaylı olduğunu tespit etmiştir. Söz konusu sözleşmeler çıktı odaklıdır. İngiltere’de son zamanlarda sosyal hizmetlerde ilişkisel sözleşmeler (relational contracts) önem kazanmıştır. Bu tür sözleşmelerde taraflar birbirine güvenmekte, esnekliğe ve formel olmayan ilişkilere önem verilmekte, yaptırımlar ve cezalar öne çıkarılmamaktadır. Böylece kamu ve özel sektör yetkilileri belirli aralıklarla bir araya gelerek hizmetin iyileştirilmesi adına görüşmeler gerçekleştirmekte ve alınan kararlar doğrultusunda hizmette iyileştirmeler gerçekleştirmektedirler (Sellick, 2006a).

İngiltere’de bağımsız koruyucu aile ajansları bakım sisteminde önemli bir yere sahiptirler ve hem koruyucu aileler hem de çocuklar için yüksek kalitede hizmet vermektedirler. Ancak yine de tartışma hizmetin kalitesinden çok finansal konular üzerinde olmaktadır (House of Commons Education Committee, 2017).

Çocuk refahı hizmetlerinin özelleştirilmesine ilişkin yeteri kadar araştırma bulunmamaktadır (Coles, 2015; Sellick, 2011b).

Coles (2015) tarafından ABD’de yapılan bir çalışmada çocuk hizmetlerinde verimlilik (efficiency) hizmetin maliyeti olarak değerlendirilmiş ve maliyet belirlenirken de bir çocuğun ne kadar süre bakım hizmeti aldığı, çocuğun bu süreçte kaç kere yer değiştirdiği ve çocuğun kurum bakımında ne kadar kaldığı kriterleri esas alınmıştır. Amerika’da eyaletler arasında çocuk hizmetlerinin özelleştirilmesine yönelik üç model söz konusudur; tamamen özelleştirilmiş (Soruşturma kısmı hariç, çocuk refahı hizmetlerinin tamamı), kısmi özelleştirilmiş (Bir ya da iki birimin özelleştirildiği (koruyucu aile veya koruyucu aile ve evlat edinme hizmetleri)), özelleştirilmemiş (Freundlich & Gerstenzang, 2003 akt. Coles, 2015). Buna göre, çocuk refahına yönelik hizmetlerin özelleştirilmediği eyaletlerde verimliliğin (efficiency) daha yüksek olduğu, maliyetlerin düşük olduğu, hizmetlerin kısmen ya da tamamen özelleştirildiği eyaletlerde ise verimliliğin düşük, maliyetlerin yüksek olduğu belirlenmiştir. Bakım maliyetlerinin özelleştirmenin olduğu eyaletlerde

yüksek olmasının nedenleri arasında daha nitelikli personel çalıştırılması, özel hizmet sağlayıcılara ödenen ücretlerin kamudan yüksek olması sayılabilir Aynı çalışmada, özelleştirmenin olduğu eyaletlerde çocuğun daha çok yer değiştirdiği ve daha uzun süre koruma altında kaldığı belirlenmiştir. Bu da özelleştirmenin başarısız olduğu anlamına gelmektedir. Ancak yine de bu konuda yeni araştırmalara ihtiyaç bulunduğu ifade edilmiştir (Coles, 2015).

Ayrıca, ABD’de azınlıkların koruyucu aile sistemi içindeki oranı yüksektir. Örneğin siyahlar nüfusun %12’sini oluşturmalarına rağmen, koruyucu aile sisteminde %39’luk bir paya sahiptirler. Dolayısıyla azınlıkların sistem içinde yüksek bir orana sahip olmaları koruyucu aile sisteminin başarısızlığı olarak değerlendirilebilir (Blackstone ve Hakim, 2003: 493).

Zullo (2006) özel hizmet sağlayıcılarının karar alırken çocuğun yüksek yararından çok firmanın finansal çıkarlarını gözettiklerini iddia etmektedir. Çocuğun koruma altında kalmasını kısaltmaya yönelik çalışmalar; yeterince olgunlaşmamış aile birleşmelerine, evlat edinmeyi hızlandırmaya yönelik sözleşme maddeleri ise ebeveyn haklarının hızla elden çıkmasına sebep olabilecektir. Bu da sosyal hizmetlerin doğasıyla çelişmektedir. Dolayısıyla hizmetlerin, belli çıktılara parasal karşılıkların verildiği özel sektör tarafından değilde, aileyi ve çocuğu ön planda tutan kamu sektörü tarafından verilmesinin daha mantıklı olduğunu savunmaktadır.

Zullo (2006: 6) çocuk refahı hizmetlerinin özelleştirilmesine yönelik eleştirilerini ise 3 başlık altında sıralamaktadır.

- 1- Özelleştirmenin maliyetleri düşürdüğüne ilişkin bir kanıt yoktur.
- 2- Yüklenicinin sözleşmeden kaynaklı görevlerini yerine getirip getirmediğini izlemeye yönelik faaliyetler nedeniyle bürokratik görevlerin sayısı artmaktadır.
- 3- Özelleştirme sözleşmenin izleme (denetim) ve yönetim masrafları nedeniyle kamuya ek finansal yük getirmektedir.

Barillas (2011) ve McCown (2005) sözleşmenin performansının ve sonuçlarının değerlendirilmesine ve izlenmesine yönelik ihtiyaç özelleştirmede maliyeti artırmaktadır.

Ancak Barillas'a (2011) göre söz konusu unsurlar özelleştirmenin maliyetleri hesaplanırken dikkate alınmamaktadır. Bu nedenle özelleştirme de maliyetler hesaplanırken bu unsurların da dikkate alınması gerektiğini, çünkü bu ihtiyaçlar için ek personel gerekebileceğini belirtmiştir.

Slyke (2003, akt. Burstyn 2003: 8) tarafından Amerika'da gerçekleştirilen bir araştırmada yetkililer özelleştirmede rekabetin gerçekleşmesi önünde çeşitli engellerin bulunduğu bahsetmişlerdir.

- Seçilen yetkililerin birçoğunun STK'larla ilişkileri bulunmaktadır (Örneğin seçilmiş bölge başkanıyla sıkı ilişkileri olan bir STK'nın sözleşme tutarı 1998'de 93.000 Dolar iken 1999'da 210.000 Dolara çıkmıştır).
- Kaynakların yetersizliği (Çalışmaya katılan kamu görevlilerinin %80'i sözleşmelerin hazırlanması, yürütülmesi için ek personele ihtiyaç bulunduğunu ifade etmişlerdir. Örneğin bir yönetici hizmet sunan 500 STK'nın sadece 12 personelle idare edilmeye çalışıldığını belirtmiştir).

Dolayısıyla bazı özelleştirmeler ekonomik nedenlerle değil, siyasi sembolik nedenlerle yapılmaktadır. Bunda da amaç devletin küçüldüğünü, daha verimli olduğunu, serbest piyasa üzerinde bir etkisinin bulunmadığını göstermektir (Slyke, 2003, akt. Burstyn 2003: 8).

2.3.5 Bağımsız Koruyucu Aile Ajansları/Sağlayıcıları (IFA, IFP)

İngiltere'de yetişkinlere yönelik sosyal hizmetlerin (Örneğin huzurevi) büyük kısmı yıllarca STK'lar tarafından sunulurken, çocuğa ilişkin sosyal hizmetler ancak 1997 yılından sonra STK'lara ihale edilebilmiştir (Sellick, 2006a). BKA'lar 1990'ların ortalarından itibaren refahın STK'ların tarafından sağlanması gerektiğini teşvik eden politik iklimden etkilenerek hızla artmışlardır (Sellick ve Connolly, 2002). İngiltere'de 1990'ların sonuna doğru yerel yönetimler ciddi anlamda koruyucu aile bulmakta zorlanmışlardır. Dolayısıyla İngiltere'de özelleştirme çocuklar için yeteri kadar koruyucu aile bulmak (Sellick, 2011a; Sellick, 2011b), yerleştirmelerin kalitesini artırmak, seçenekleri ve istikrarı artırmak için yapılmıştır. Bu da hem BKS'lerin sayıca artmasına

sebepler olmuş, hem de kamu ve özel sektörde koruyucu aile hizmetlerinin karma ekonomisi alanında çalışan personelin tutumunda ve çalışma düzenlemelerinde değişikliğe neden olmuştur. Koruyucu aile hizmetinin bu yeni karma ekonomisinde hem kamuda hem de özel sektörde koruyucu aile ajansları oluşmuş ve bunlar bakım altındaki çocuklar için koruyucu ailelerin bulunması, eğitimi, kabulü ve rehberlik görevlerini üstlenmişlerdir. Yerel yönetimlerle karşılaştırıldığında BKA'lar tarafından bakılan çocuk sayısı gün geçtikçe artmaktadır (Sellick, 2006a).

İngiltere'de hem koruyucu aileliğe hem de evlat edindirmeye yönelik ajanslar bulunmaktadır. Ancak Türkiye'de evlat edindirme ile ilgili sırada bekleyen çok fazla aile bulunması nedeniyle evlat edindirme ajansları bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Evlat edindirme ajanslarıyla ilgili çok kısa bir tanımlamadan sonra BKA'lar incelenecektir.

Evlat Edindirme Ajansları/Sağlayıcıları: Evlat edindirme hizmetleri her ne kadar gönüllü evlat edindirme ajansları ya da hem koruyucu aile hem de evlat edinecek aile bulan ajanslar eliyle yürütülse de genellikle yerel yönetimler tarafından yürütülmektedir. Evlat edinmek isteyen aileler ikisinden birine kaydolabilir. Gönüllü ajanslar vakıf statüsünde olup finansmanlarını yerel yönetimlerden aldıkları ücretler, bağışlardan elde etmektedirler ve 2002 sayılı Evlat Edinme ve Çocuklar Yasası, 2005 sayılı Evlat Edinme Ajansları Yönetmeliği ve Evlat Edinme Rehberi (statutory) doğrultusunda hareket etmek zorundadırlar. OFSTED isimli denetim biriminin denetimine ve düzenlemelerine tabidirler (CoramBAAF, 2016).

Bağımsız Koruyucu Aile Ajansı/Sağlayıcısı (BKA/BKS) (Independent Fostering Agency/Provider, IFA/IFP): İngilizce literatürde Bağımsız Koruyucu Aile Ajansı (Independent Fostering Agency (IFA)) ya da Bağımsız Koruyucu Aile Sağlayıcısı (Independent Fostering Provider (IFP)) olarak farklı şekilde adlandırılan bu birimler çalışmamız kapsamında Bağımsız Koruyucu Aile Ajansı (BKA) olarak isimlendirilmiştir.

Bağımsız Koruyucu Aile Ajansı (BKA) çocukları koruyucu ailelerin yanına yerleştiren gönüllü ya da özel kuruluşlardır. Ajanslar; yerel yönetimler tarafından koruma altına alınmış çocukların bakımını sağlayan, koruyucu ailelerin gerekli değerlendirmelerini

yaparak yanlarına çocuk yerleştiren, eğitimlerini sağlayan ve denetleyen kuruluşlardır (Ofsted, 2016).

BKA'lara yönelik yasal düzenlemelere bakıldığında;

Ajansların faaliyetlerine başlamadan önce Ofsted'e kaydolmaları yasal bir zorunluluktur. Bir ajansın birden fazla ofisinin olması durumunda diğerleri şube olarak adlandırılmakta ve şubeler de kaydolmak zorundadır. Kaydolmak için de koruyucu ailelik alanındaki minimum standartları ve yasal zorunlulukları karşılamak zorundadır. Ofsted'e bireysel koruyucu aileler kaydedilmemektedir. Koruyucu aile olabilmek için bireyler ajanslara başvurmak zorundadır. Ajanslar vakıf statüsünde olabileceği gibi, kar amaçlı da kurulabilmektedir (Ofsted, 2016).

Ajanslar; 2011 yılında yürürlüğe giren Koruyucu Aile Hizmetleri (İngiltere) Yönetmeliği, Koruyucu Aile Hizmetleri Ulusal Minimum Standartları, 1989 sayılı Çocuk Yasası Rehberlik ve Düzenlemeler Bölüm 4: Koruyucu Aile Hizmetleri ile bağlıdır ve Denetim Biriminin (Ofsted) denetimine ve düzenlemelerine tabidirler (Ofsted, 2016).

Bağımsız Koruyucu Aile Ajansının;

Kayıtlı bir müdürü,

Kayıtlı bir sağlayıcısı (Şirketse şirketin temsilcisi)

Tüzüğü (Amaçlarını ve bakımını yapacağı çocukları içeren),

Çocuk rehberi (Şirketin /derneğin amaçlarının özeti, Ofsted'in iletişim bilgileri, şikayet süreci vb. hususları içeren),

Bulunmalıdır (Ofsted, 2016).

Diğer taraftan, Ajanslar vakıf statüsünde olabileceği gibi, kar amaçlı da kurulabilmektedir. Ajansların büyük çoğunluğu yerel yönetimlerden aldıkları ücretlerle ayakta durabilmektedirler. Ajanslar büyük oranda küçük ölçekli işletmeler olup, koruyucu aile sayıları açısından bakıldığında %75 oranında 50'den daha aşağı koruyucu aileye sahiptirler. Sayı azlığı ikili ilişkiler ve hizmetin kalitesi anlamında önemli etkilere sahiptir (Sellick ve Connolly, 2002).

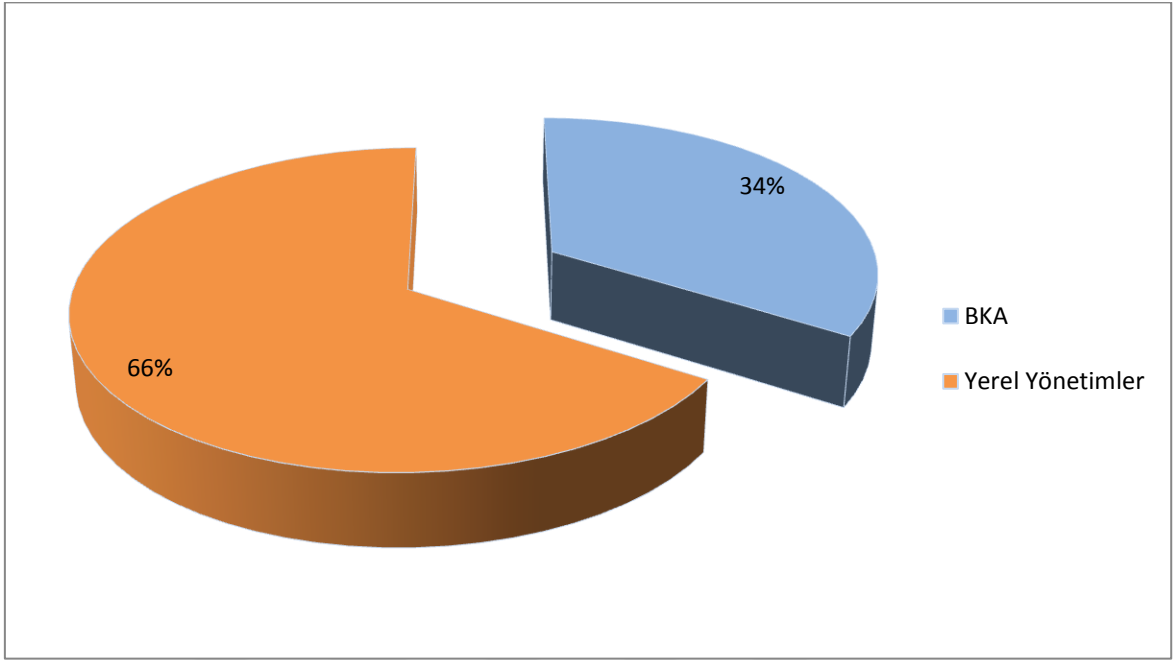
55 BKA (Bağımsız koruyucu aile ajansı) ile yapılan araştırmada söz konusu ajanslara ait 1963 koruyucu aile biriminin olduğu anlaşılmış ve bu sonuçtan yapılan genellemede Birleşik Krallıkta BKA'lara ait 4000 koruyucu aile olduğu sonucuna varılmıştır. Ankete cevap veren 1819 hanehalkının 1269'u evli, 134'ü evlenmemiş eşlerden ve 13'ü aynı-cins eşlerden oluşmaktadır. Koruyucu ailelerin %82'sinin Birleşik Krallık kökenli ve beyaz olduğu belirlenmiştir. Koruyucu ailelerin %63'ü yerel yönetimlerden transfer edilmeyen, BKA'ların kendi buldukları kişilerdir ve bu oran bu alandaki gelişmeyle birlikte artmaktadır. Ancak bu arada yerel yönetimler hem meslek elemanı yönünden hem de tecrübeli koruyucu aile anlamında önemli kayıplar yaşamaktadır. BKA'lar ise koruyucu aile bulmada ve onları tutmada (iş yükünün az olması, iyi eğitim imkanları, hizmet koşulları nedeniyle) daha başarılıdır. BKA'lar hem tecrübeli hem de tecrübesiz koruyucu aile bulabilmektedirler. Birçok BKA bulunduğu bilinmesine rağmen sayıları konusunda netlik yoktur. Sundukları hizmetlerin bir fark yaratıp yaratmadığıyla ilgili yeterli araştırma bulunmadığından tam olarak bir şey söylenememektedir (Sellick ve Connolly, 2002).

İskoçya'da gönüllü ve BKA sayısı 2003 yılında 6 iken, 2006 yılında 29'a yükselmiştir. Koruyucu aile sayısı yetersizdir (527 çocuk koruyucu aile beklemektedir). 2006 yılında 548 yeni koruyucu aile sisteme girmiş ve bunun %37'si BKA'lar tarafından kabul edilmiştir (Care Commission, 2007).

BKA'larla ilgili çok fazla araştırma bulunmamaktadır. 1993'te sayıları 11 (Lord, 1998 akt. Sellick ve Connolly, 2002) olarak tahmin edilirken, 2002'de 90 (Sellick ve Connolly, 2002), 2005'te (Fostering Network akt. Selwyn, Saunders ve Farmer, 2010: 696) ise 130 olarak tahmin edilmiştir.

BKA'lar tarafından sağlanan koruyucu aile oranı Gallerde yaklaşık %25 (LGDU, 2006 akt. Selwyn, Saunders ve Farmer, 2010: 696), İskoçya'da %19'dur (2.871 olan toplam koruyucu aile sayısının 550'si BKA'lara aittir) (Care Commission, 2007). İngiltere'de bu oran 2000 yılında %11'ler düzeyinde iken (Sellick ve Connolly, 2002) 2011 yılında %31'e (Ofsted, 2011) 2017'de ise %34'e çıkmıştır. Koruyucu ailedeki 52.005 çocuğun 34.410'u yerel yönetimlerce, 17.595'i BKA'larca yerleştirilmiştir (Ofsted, 2018).

Şekil 7 İngiltere’de Koruyucu Aile Yerleştirmelerinde BKA-Yerel Yönetim Dağılımı

Kaynak: Ofsted, 2018

Ajanslar yerel yönetimlerle karşılaştırıldığında daha fazla sayıda yeni koruyucu aile istihdam etmeye devam etmektedirler ve koruyucu aileleri de ellerinde tutabilmektedirler (Sellick ve Connolly, 2002; Sellick, 2006a; Ofsted, 2018). 2004 yılından 2009 yılına kadar BKA'lara yerleştirilen çocukların sayısında düzenli bir artış söz konusu iken akraba koruyucu ailedeki çocukların sayısı düşme eğilimindedir (Holmes ve Soper, 2010). Örneğın BKA'nın biri yeni 668 koruyucu aileyi istihdam ederken sadece 139'u başka bir BKA'ya gitmek üzere ayrılmıştır. Yerel yönetimler koruyucu aile bulabilmek amacıyla ulusal bir kampanya başlatmışlarsa da başarılı olamamışlardır (Sellick ve Connolly, 2002).

Bağımsız Koruyucu Aile Ajanslarına Getirilen Eleştiriler

BKA'lara getirilen en büyük eleştirilerden biri kamudan tahsil ettikleri yüksek ücretlerdir. Yaklaşık 55 BKA ile yapılan çalışmaya göre BKA'ların her çocuk için haftalık ücretleri 430 ile 1250 pound arası değışmektedir. 55 BKA'ya ait ücret ortalaması 683 pounda denk gelmektedir. Genelde BKA'lar aldıkları bu ücretin yarısını koruyucu ailelere ödemektedirler (Sellick ve Connolly 2002). Örneğın İngiltere'de Staffordshire County Council kendi bulduğı koruyucu aileye haftalık £470, BKA'ya £798 ödemektedir

(Staffordshire.gov.uk, 2014). Aberdeen City Council'de kendi bulduğu koruyucu aileye haftalık £350 (personel giderlerini içermiyor), BKA'ya £895,11 ödemektedir (aberdeencity.gov.uk, 2014). Başka bir yerel yönetim ise koruyucu ailelere, kendisi koruyucu aile bulması durumunda çocuk başına haftalık £396, özel sektöre £759, gönüllü sektöre ise £709 ücret ödemektedir. Bu yerel yönetimlerin koruyucu aileleri doğrudan kendisinin bulmasıyla karşılaştırıldığında özel sektörün %92, gönüllü sektörün ise %79 daha fazla ücret aldığını göstermektedir (Narey, 2016). Ancak Tapsfield ve Collier (2005 akt. Sellick, 2006b) tarafından yapılan bir çalışma BKA'ların aldığı ücretlerin çok yüksek olmadığını, yerel yönetimlerin maliyetleri hesaplarken hata yaptığını göstermektedir. Söz konusu çalışmaya göre koruyucu ailedeki bir çocuğun bakımının £633 olması gerektiği, bunun da BKA'lar (£765) için hesaplanan değere yakın olduğu belirlenmiştir. Halbuki burada yerel yönetim koruyucu aile birimi £234 pound maliyet belirlemiştir.

Ayrıca, BKA'ların yerel yönetimlerle çalışan koruyucu aileleri BKA'larla çalışmaya ikna etmek için koruyucu ailelere £3,000'a kadar teşvik ödemelerinde (golden hellos) bulundukları, sonra da aynı çocuğa bakmak için yerel yönetimlerden daha fazla ücret aldığı iddia edilmektedir. Yerel yönetimler bu tür uygulamaların ahlaki olmadığını ve yasaklanması gerektiğini savunmaktadırlar. Ancak BKA'lar bu iddiaları kabul etmemekte, yerel yönetimlerden alınan ücretlerin yüksekliğini BKA'lara yerleştirilen çocukların uzmanlık gerektiren çocuklar olması nedeniyle yüksek maliyetlere bağlamaktadırlar (Pollock, 2016).

Öte yandan BKA'larla yerel yönetimler arasındaki işbirliğinin yeterli seviyede olmadığına ilişkin de tespitler bulunmaktadır. Yerel yönetimlerin BKA'lara bakışının olumlu olmadığı, emredici ve şüpheli bir yaklaşımın söz konusu olduğu da BKA'lar tarafından ifade edilmektedir (House of Commons Education Committee, 2017; Sellick, 2006b; Sellick, 2011a). Yerleştirmede öncelikle yerel yönetimlerin koruyucu aile kaynakları kullanılmakta, BKA'lar son çare olarak düşünülmektedir. Yerel yönetimler kaliteli hizmeti (çıktılarla değerlendirilecek) en ucuza almak için çaba harcamaktadırlar. Ayrıca bütçe nedeniyle ve yaklaşık maliyeti düşük belirlediklerinden BKA'lardan sürekli indirim talep etmekte, ancak BKA'lar bu taleplerin kaliteyi düşüreceğini belirtmektedirler. Yerel yönetimlerin düşük fiyata hizmeti alma çabaları ölçek ekonomileri nedeniyle sektörde

büyük şirketlerin ayakta kalmasına sebep olmaktadır. Birleşmeler, satın alımlar nedeniyle sektör küçülmektedir. Dolayısıyla koruyucu aile hizmetinde yerleştirmelerin çoğu birkaç büyük BKA kanalıyla gerçekleştirilmektedir. Bu da oligopol bir piyasayı gündeme getirmektedir (Sellick, 2011a). ABD ve Avustralya için de benzer bir durum söz konusudur. Çünkü söz konusu ülkelerde de koruyucu aile hizmetine ilişkin ihalelerin çoğunun yüklenicisi birkaç büyük ajanstır. Ancak ABD ve Avustralya’da İngiltere’den farklı olarak yükleniciler kar amacı gütmeyen, gönüllü sektördendir. Halbuki İngiltere’de yükleniciler ağırlıklı olarak özel ya da kar amacı güden kuruluşlardır (Sellick, 2011b). Sellick (2011b) tarafından yapılan bir karşılaştırmalı analizde yaşlı bakımı alanında da özelleştirme sonucunda piyasada oligopolleşmenin olduğu belirlenmiş, ancak bunun hizmeti çok olumsuz etkilemediği, ilişkisel sözleşmelerin (relational contracts) (güven ve esnekliğin hakim olduğu) önem kazandığı bir yapıya dönüşüldüğü anlaşılmıştır. Ancak bu yine de BKA oligopolü nedeniyle işbirliğinin bozulmayacağı anlamına gelmemektedir.

Ayrıca yerel yönetimler BKA’lardan belli bir program dahilinde olmayan (acil durumlar ve kısa süreli spot) alımlar yapmaktadırlar. Spot alımların 3 etkisi bulunmaktadır. İlki yerel yönetimler fiyatları tahmin edememekte, BKA’lar ise muhtemel talebi bilememektedirler. İkincisi hem BKA’lar hem de yerel yönetimler ihtiyaçlarını planlayamamaktadırlar. Üçüncüsü bu tarz alımlar çocukların bireysel ihtiyaçlarını dikkate almamaktadırlar. Çocuğun o an boş olan ve uygun olmayan bir koruyucu aileye yerleşmesine sebep olmaktadır. Spot alımlar nedeniyle küçük BKA’lar sektörden silinmekte bu da oligopol piyasasının oluşumunu kolaylaştırmaktadır (Sellick, 2007: 26).

Öte yandan Sellick (2011a) tarafından yapılan bir araştırmada BKA’lara karşı düşmanca tutumun değiştiğine ilişkin, BKA’ların kabul gördüğüne, onların koruyucu aile hizmetine katkıda bulunduğu ilişkin görüşler de beyan edilmiştir.

Ancak BKA’lar hizmet kaliteleri açısından ve sundukları hizmetlerin çeşitliliği açısından yerel yönetimlerden daha verimlidirler. Bu nedenle BKA’ların çalışmalarının sadece ücret üzerinden değerlendirilmesi hatalı bir yaklaşım olacaktır (Sellick ve Connolly, 2002).

BKA'lara yapılan çocuk yerleştirmelerinin temel üç nedeni bulunmaktadır. Bunlar yerel yönetimlerde yer bulunamaması, kardeşlerin yerleştirilmesi, profesyonellik gerektiren hizmetler olarak sayılabilir (Sellick ve Connolly, 2002).

Bazı araştırmacılar BKA'ların daha çok özel sektöre ait olduğunu iddia etmekte ve karlılık esasına göre çalışan söz konusu birimlerin çocuk refahına zarar vereceğini iddia etmektedirler (Collier, 1999 akt. Sellick ve Connolly, 2002). Sellick ve Connolly (2002) tarafından yapılan bir çalışmaya göre BKA'ların %80'ni (%20'si dini gruplara ya da büyük gönüllü kuruluşlara ait) kar amacı gütmeyen sivil toplum kuruluşlarına, %20'si ise özel girişimcilere aittir. 2006 yılında BKA'ların %90'ı özel kar amaçlı kuruluşlardan oluşmaktadır. Dolayısıyla sektörde özel, kar amaçlı kuruluşlar egemendir (Sellick, 2007; Sellick, 2011b).

Bağımsız Koruyucu Aile Ajanslarını Destekleyen Görüşler

BKA'lar koruyucu ailelere 7/24 telefon desteği sunmakta ve BKA'lar arasında farklılık olmakla birlikte (bir ya da üç haftalık aralıklarla) süpervizör(danışman) ve sosyal çalışmacılar aileyi ziyaret etmekte ve aile ihtiyaç duyduğunda çocuğu alıp misafir etmektedirler (respite care) (Saunders, Wijedasa ve Selwyn, 2008). Kirton, Beecham ve Ogilvie (2003 akt. Holmes ve Soper, 2010: 5) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmaya göre BKA'lar için çalışan koruyucu aileler daha fazla destek almaktadırlar ve bu da onların memnuniyet düzeylerini artırmaktadır. Ayrıca BKA'lar için çalışan sosyal çalışmacıların (4-11) iş yükleri de yerel yönetimlere (7-22) göre daha düşüktür.

Ayrıca, BKA'lar yeni koruyucu aileleri çekebilmek ve var olanları elde tutabilmek için de çeşitli etkinlikler düzenlemektedirler. Koruyucu ailelere eğitimler verilmekte ve bu eğitimler sertifikalandırılmaktadır. Koruyucu ailelerin dinlendirilmesi amacıyla misafiraten bakım, uzman desteğine ulaşma ve meslek elemanlarıyla iyi ilişkiler, mesai saati sonrası destek telefon hattı, stres yönetimi ve koruyucu ailelerin kendi öz çocukları için de çeşitli hizmetler sunulmaktadır. Ayrıca iş tatminlerini artırmak amacıyla koruyucu ailelere bu alanda kariyer olanakları sağlanmaktadır (Sellick ve Howell, 2003).

Selwyn, Saunders ve Farmer (2010) tarafından BKA’larda kalan çocuklarla yapılan bir çalışmada; çocukların büyük çoğunluğu koruyucu ailelerinden, ajansın sosyal çalışmacısından ve ajansın yürüttüğü faaliyetlerden (spor aktiviteleri ve diğer aktiviteler) ve destekten memnun olduklarını dile getirmişlerdir. Ancak çocuklar çok sık yer değişikliği olması nedeniyle arkadaşlıklarının bozulduğunu, bir kısmı arkadaşlarının olmadığını ifade etmişlerdir. Yerleştirmelerde çocukların fikirlerinin alınması gerekmesine rağmen, bu çalışmada bir yıldan sonra bile gençlerin %38’i ve koruyucu ailelerin %29’u yerleştirmenin ne kadar süreceğini bilmemektedirler. Bu durum yerel yönetimlerin ajanslara bakış açısı hakkında da bir fikir vermektedir.

Korunma ihtiyacı içindeki çocuk statüsünde olan çocukların geneliyle karşılaştırıldığında BKA’larda kalan çocukların eğitim başarılarının daha yüksek olduğunu gösteren araştırmalar bulunmaktadır. BKA’lar çocukların eğitimiyle yakından ilgilenmektedirler (uygun okul seçimi, çocuğun eğitim geçmişini öğrenme ve ihtiyaçlarını belirleme, çocuğu okulda takip etme, koruyucu aileyi eğitmek, çocuğun görüşünü de alarak yönlendirmek vb.). BKA’lar çocukların eğitimine destek olmak ve koruyucu ailelere yardımcı olmak üzere ya doğrudan eğitimci istihdam etmekte ya da dışarıdan bu konuda destek almaktadırlar. Bazı BKA’lar çocukların başarılarını yıllık bir gün belirleyerek o günde kutlamakta veya sertifika ya da ödül vermektedirler. Çocukları çeşitli sosyal aktivitelere (spor, tiyatro, sinema, gezi vb.) götüren BKA’larda bulunmaktadır. Ancak yine de BKA’ların eğitim konusunda başarılı olup olmadıklarıyla ilgili yeni araştırmalara ihtiyaç bulunmaktadır (Saunders, Wijedasa ve Selwyn, 2008).

BKA’ların eğitim ve davranış yönünden başarı elde etmelerinin önündeki en büyük engellerden biri çocukların koruyucu ailede kalma sürelerinin az olmasıdır. Çocukların ortalama yer değiştirme süresi 11 ay (3 ile 29 ay arasında değişen) gibi kısa bir süre olduğundan bu durum çocuğun eğitiminde aksamalara sebep olmaktadır (Saunders, Wijedasa ve Selwyn, 2008).

BKA’lar Ofsted tarafından gerçekleştirilen denetim sonuçlarına göre de başarılı kabul edilmektedirler. BKA’ların %90’ı denetim raporlarında iyi ya da çok başarılı olarak

değerlendirilmektedir. Benzer durum yerel yönetim koruyucu aile birimleri için %35 düzeyindedir (House of Commons Education Committee, 2017).

Bağımsız Koruyucu Aile Ajanslarına Yerleştirilen Çocukların Niteliği

BKA'lar yerel yönetimlerden aldıkları yüksek ücreti, profesyonel hizmet sunmalarına ve baktıkları çocukların ihtiyaçlarının çok yönlü olmasına bağlamaktadırlar. 5 BKA ile yapılan bir araştırma BKA'ların baktığı çocukların ihtiyaçlarının daha karmaşık olduğunu ortaya koymuştur (Saunders, Wijedasa ve Selwyn, 2008):

- BKA'larda bakılan çocukların %25'nin ruh sağlığı problemleri vardır.
- %20'sinin davranış problemleri var ve bu nedenle okulla ilişkileri kesilmektedir.
- %20'sinin başkasına fiili saldırıda bulunma geçmişi vardır.
- Çoğu çocuk özel eğitim almaktadır.

55 BKA ile yapılan diğer bir araştırmaya göre BKA'lar ağırlıklı olarak özel hizmetler (%10), etnik eşleştirmeler (%17) ve kardeş yerleştirmeleri (%28) için kullanılıyor gözükmesine rağmen, yerleştirmelerin %41'inde temel neden uzun süreli yerleştirmelerde yerel yönetimlerde yer bulunamamasıdır (Sellick ve Connolly, 2002). BKA'lar ağırlıklı olarak sürekli ve uzun süreli yerleştirmeler için koruyucu aileler sunmaktadırlar. BKA'larda engelli çocuk oranı yerel yönetimlere göre biraz daha yüksektir. Sorunlu çocuklar (karmaşık ihtiyaçları olan, özel uzmanlık gerektiren) ağırlıklı olarak BKA'lara yerleştirilmektedir (Ofsted, 2018).

Ajansların Koruyucu Aile Bulma Yöntemleri

Ajanslar yerel basında konuya ilişkin makaleler yayımlatmakta, bilgi broşürleri dağıtmakta pazarlama materyalleri hazırlamaktadırlar. Ajanslar koruyucu ailelerin yeni bir koruyucu aileyi getirmesi karşılığında para ödülü vermektedirler. BKA'nın biri her yeni getirilen koruyucu aile için 150 pound, başka biri 200 pound ödemektedir. Yerel yönetimler yerel basının iş ilanları kısmına ilan vermekte, bazı ajanslarsa ilanda ödeyecekleri ücreti belirterek (alternatif iş) ilgi çekmeye çalışmaktadırlar. Yerel yönetimlerden biri şehir merkezinde koruyucu ailelik tanıtımı yapmak üzere bir ofis açmış ve mesai saatleri dışında

da çalışmaktadır. Bir başka ajanssa AB'den aldığı fonla koruyucu aileliği bir kariyer olarak göstermeye çalışmakta ve koruyucu aile sayısının az olduğu bölgelerde koruyucu aile olmayı teşvik etmektedir (Sellick ve Howell, 2003; Sellick ve Howell, 2004).

Bağımsız Koruyucu Aile Ajanslarının Denetimi

Ajanslar kurulduklarında Ofsted'e (denetim birimi) kaydolmak zorundadırlar. Tüm BKA'lar 3 yılda bir denetlenmektedir. Ayrıca BKA'lar yıllık olarak kalite güvencesi belgesi ve veri formunu doldurarak denetim birimine (Ofsted) göndermektedirler. Denetim birimi (Ofsted) söz konusu belgelere bakarak denetim planlarını yapmaktadır (Ofsted, 2014). Yerel yönetim koruyucu aile ajansları ve BKA'lar denetim için aynı düzenlemelere tabidir (Sellick, 2006a).

Ajanslar Koruyucu Aile Hizmetleri için Ulusal Minimum Standartlar ve 1989 yılında yürürlüğü giren Çocuk Yasasına ve diğer düzenlemelere uymak zorundadırlar. Uymamaları durumunda (Şikayet üzerine ya da rutin denetimlerde tespit edilmesi halinde) ajansın kaydı silinebilmekte, suç varlığı halinde savcılığa bildirilmektedir (Ofsted internet sitesi).

Diğer taraftan, denetimle ilgili olarak Ofsted'e ek olarak İngiltere'de "*Bağımsız İzleme Görevlileri (BİG) de (Independent Reviewing Officer(IRO))*" bulunmaktadır. 1989 yılında yürürlüğü giren ve 2004'te değişikliğe uğrayan Çocuk Yasasına göre bir çocuğun bakım altına alınması durumunda bir BİG atanması gerekmektedir. BİG'ler deneyimli (en az 5 yıllık deneyim) sosyal hizmet uzmanlarından oluşmakta olup, yöneticilik deneyimlerinin de olması beklenmektedir. (www.bolton.gov.uk). Bağımsız İzleme Görevlilerinin atanması uygulaması 2004 yılında başlamıştır. Amaç bakım planlarının çocuğa uygun olmaması ya da uygulanmaması risklerini en aza indirmektir (Jelicic ve diğerleri, 2013). Çocuğun bakım planını değiştirmeye yönelik her toplantıya başkanlık yapması gerekmektedir. Yerel yönetimler BİG'den izin almadan çocuğun bakım planını değiştirememektedirler. BİG'ler çocuğun görüşünün kayıt altına alınmasını ve cevaplanmasını temin etmektedirler (<https://nairo.org.uk/what-is-an-iro/>). Söz konusu görevliler çocukla görüşür ve 20 gün içinde çocuğun sosyal çalışmacısıyla görüşür. Sonrasında ise 3 aylık ve 6 aylık

periyotlarda bilgi alışverişi amacıyla sosyal hizmet uzmanıyla görüşür. BİG'ler yerel yönetimler tarafından işe alınmaktadır (www.bolton.gov.uk). Ancak doğrudan çocuğun dosyasıyla ilişkili olmadıkları için bağımsızlıkları bu şekilde sağlanmaktadır. BİG bakım planını gözden geçirir ve sürecin bu plan doğrultusunda işleyip işlemediğini kontrol eder (Beckett ve diğerleri, 2016). Eğer olumsuz bir şey tespit ederse bunu yerel yönetimle paylaşır ve bir çözüm bulmaya çalışır. Eğer bir sonuç elde edemezse CAFCASS (Children and Family Court Advisory Support Service)'a rapor eder. CAFCASS'ta konuya bir mahkeminin bakmasını isteyebilir (www.bolton.gov.uk).

Ancak, Jellicic ve diğerleri (2013) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada Ulusal rehber gere göre 50-70 çocukla ilgilenmesi gereken BİG'lerin yerel yönetimlerin 2/3'de bunun üzerinde iş yüklerinin olduğu belirlenmiştir. Ayrıca bu görevlilere yerel yönetimlerde kendi görevlerine ek başka görevlerde yüklenebilmektedir. Bu da hem iş yüklerini artırmakta hem de rol çatışmasına sebep olmaktadır. Dickens ve diğerleri (2014) tarafından yapılan bir çalışmada da iş yüklerinin fazla olduğu belirlenmiştir.

Ayrıca BİG'lerin bir kısmı daha önce sosyal hizmet uzmanı olarak çalıştıkları yerel yönetimlerde bu görevlerinden ayrılarak BİG olarak görev yapmaya başlamışlardır. Dolayısıyla BİG'ler çocuk sosyal hizmeti alanında tecrübe sahibi olmalarına rağmen, bu tecrübenin belirli bir bölgeye ait olduğu belirlenmiştir. Ancak bunun çocuklar için aynı yüzlerle uzun süre çalışma imkanı vermesi nedeniyle süreklilik anlamında olumlu bir tarafı da bulunmaktadır (Jellicic ve diğerleri, 2013).

Yerel yönetimler BİG'lere çocuk hizmetlerine ilişkin ek görevler vermekte ve bağımsızlıklarını önemsememektedirler (Jones, t.y.). BİG'lerin yerel yönetimler tarafından işe alınması nedeniyle tam olarak bağımsız olmadıkları düşünülmektedir (Jellicic ve diğerleri, 2013; Beckett ve diğerleri, 2016; Jones, t.y.). Konuya ilişkin yapılan bir araştırmada BİG'lerin %25'i yerel yönetimlerin emrinde çalışmamaları gerektiğini ifade etmişlerdir (Dickens ve diğerleri, 2014).

Öte yandan, Dickens ve diğerleri (2014) tarafından yapılan bir araştırmaya göre çocukların BİG'ler hakkındaki düşünceleri olumludur. Çünkü çocuklar BİG'ler tarafından dinlenildiklerini ve ihtiyaçlarının giderildiğini ifade etmişlerdir (Dickens ve diğerleri,

2014). Ayrıca sosyal hizmet uzmanları ve sosyal hizmet idarecilerinin de büyük çoğunluğu BİG'lerin sürece olumlu yönde katkılarının olduğunu ifade etmişlerdir (Dickens ve diğerleri, 2014; (Jelicic ve diğerleri, 2013).

Beckett ve diğerlerine (2016) göre BİG'ler korunma altındaki çocukların tüm problemleri için bir çözüm olarak görülmemeli, ancak çocuk lehine olumlu katkıları olan bir yapı olarak görülmelidir.

2.3.6 Sivil Toplum Kuruluşları ve Sosyal Politika

Sivil toplum kavramının teorik içeriği Batıdaki toplum-devlet ilişkisine ilişkin arayışlar sonucunda ortaya çıkmıştır. Batı Avrupa'da sivil toplumun tarihsel arka planı on ikinci yüzyıla kadar götürülebilmektedir (Çaha, 2008: 14). Ancak, sivil toplum kavramı Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Doğu Avrupa'daki komünist rejimlerin yıkılmasıyla başlayan yeni siyasi arayışların da etkisiyle yeniden gündeme gelmiştir. Söz konusu tarihi olayların etkisiyle bu ülkelerdeki toplumsal hareketler ve entelektüel gruplar totaliter bir sistemden demokratik bir yapıya geçiş sürecinde kendilerine toplumsal bir zemin bulma çabası içine girmiş ve sivil toplumun demokratik potansiyelini yeniden keşfetmeye başlamışlardır (Erdoğan, 2008: 5).

Diğer taraftan, sivil toplum kavramı bazı yazarlarca “ideal bir devlet-toplum ilişkisi modeli olarak, bazılarınınca da sırf bir sosyolojik analiz aracı olarak” değerlendirilmektedir. Sivil toplum kavramı bir kısım yazarlara göre Batılı olmayan toplumların (Müslüman topluluklar da dahil) toplumsal ve kültürel yapıları nedeniyle demokratik potansiyele sahip olmadığını kanıtlamak üzere de kullanılmaktadır. Bazı yazarlar ise buna karşı çıkmakta ve sivil toplum kavramının sosyolojik olduğu kadar politik yöneliş anlamında da herkesçe kabul gören bir tanımının olmayacağını iddia etmişlerdir (Erdoğan, 2008: 5-6).

Sivil toplum kavramının günümüzde genel kabul gören bir tanımı olduğu söylenemez. Bunun yanında tarihsel süreçte kavrama çeşitli anlamlar yüklenmiştir. Bu da bu alanda araştırma yapmayı güçleştirmiştir (Aslan, 2010: 189). Sosyal örgütlenmenin en eski örneklerinden olan aile, akrabalık, arkadaşlık ve komşuluk gibi kurumlar, bir bütün olarak

“sivil sektör” olarak kabul edilmekte ve aile toplumsal dayanışmanın en güçlü olduğu toplumsal birim olarak kabul edilmektedir (Özdemir, 2007: 352).

Sivil toplum, devletin şekillendirmediği, “devlet dışı bir alanı ifade etmekle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda aktif ve örgütlü siyasal katılım ve politizasyon sürecini de ifade etmektedir.” (Çaha, 2008: 14).

Sivil toplum “birey özgürlüklerinin ve temel haklarının korunduğu, gönüllülük temelinde örgütlenmenin asıl olduğu, toplumun devletin önüne geçerek devlet politikalarını denetleyip yönlendirebildiği, yurttaşlık bilincine dayanan bir gelişmişlik düzeyi” (Arslan, 2001: 9) olarak tanımlanabilir.

Sarıbay (2001: 120) sivil toplum kavramının, “*kendiliğinden ve iradi olarak örgütlenmiş toplulukları*” adlandırmak için kullanıldığını ve sivil toplumun her yönüyle iyi olmadığını, özgürlüğü teşvik edici özelliği bulunmakla beraber, eşitsizliğe de sebep olabileceğini ve bu nedenle oluşabilecek çatışmalar yüzünden despotizmi kışkırtıcı bir potansiyeli olduğunu ifade etmiştir. Sivil toplumun en önemli rolü, toplumda yalnızlaşan ve dışlanan birey ve toplulukları, onların farklılıklarını ortadan kaldırmadan, biraraya getirmektir, bütünleştirmektir. Moderniteyle bireyler ve topluluklar arasına dayatılan mesafe, sivil toplumun bu rolünü ön planı çıkarmıştır. Postmodernite’de ise farklılıklara aşırı vurgu yapılmakta bu da bencillığe neden olmaktadır. Bu nedenle birçok düşünür bireylerin özgürlükleri kötüye kullanabileceği ihtimalini dikkate alarak sivil toplumun her yönüyle iyi olmadığını belirtmişlerdir.

Ateş ve Nohutçu’ya (2006: 248) göre sivil toplum, “devletin resmi örgütlenmesinin dışında, vatandaşlık bilinci ile geliştirilen gönüllü yapılanmalardan oluşur. Sivil toplum örgütlenmelerinin en önemli özelliği, modern demokratik devlet anlayışı çerçevesinde bireyin devleti etkilemek ve denetlemek de dahil olmak üzere, kendi hak ve çıkarları doğrultusundaki amaçları gerçekleştirmek için kurulmuş yapılar olmasıdır. Sivil toplum örgütleri, vatandaşlık bilincinin gelişmişlik göstergesi olarak da algılanabilir.”

Diğer taraftan, sivil toplum kuruluşu ya da gönüllü kuruluş “*belli toplumsal, kültürel, sanatsal, bilimsel amaç ya da amaçlar çerçevesinde gönüllü olarak bir araya gelen, örgütlenen ve o amaçlar doğrultusunda faaliyette bulunan kişilerin oluşturdukları, tüzel kişiliği ve sürekliliği olan örgütsel yapı*” olarak tanımlanmaktadır (TODAİE, 2008: 90).

Günümüzde sivil toplum kavramı farklı şekilde isimlendirilebilmektedir. Devlet ve ekonomi sektörü yanında bir üçüncü sektör, sivil toplum kuruluşları (STK), gönüllü teşekküller (GT), sivil toplum örgütleri (STÖ), devlet dışı örgütler, kar amacı gütmeyen örgütler, toplumsal hareketler, gönüllü kuruluşlar gibi adlar verilebilmektedir (Güngör, 2013: 1; Sarıkaya, 2010). İngilizcede Nongovernmental Organization (Hükümet Dışı Kuruluş) (NGO) ya da voluntary organization olarak adlandırılmaktadır (TODAİE, 2008). Bu çalışmada söz konusu kuruluşlar sivil toplum kuruluşu (STK) olarak adlandırılacaktır.

Günümüzde devletin halkın tüm sosyal ihtiyaçlarını karşılayamaması nedeniyle, STK’lar önemli bir işlerlik kazanmıştır. STK’lar yoluyla toplumsal sorunlar siyasal sisteme iletilmekte ve sistem harekete geçirilmektedir. STK’lar sosyal hizmetlerin sunumunda da önem kazanmışlardır (Erbesler, 2013).

Yurttaş katılımını sağlayarak demokrasiye katkıda bulunma, toplumsal problemlerin çözümünde bir araç olarak görülme ve çözüm oluşturma sürecinde farklı aktörlerle işbirliği yapmak sivil toplumun işlevleri arasında sayılabilir (İçduygu ve diğerleri, 2011: 51). Uluslararası STEP (Sivil Toplum Endeksi Projesi) çalışması kapsamında sivil toplum “aile, devlet ve piyasanın dışında kalan; birey, grup ve kuruluşların ortak amaçlarını geliştirmek için oluşturdukları alan” olarak tanımlanmış, bu tanımdan yola çıkarak sivil toplumun özellikleri aşağıda sayılmıştır.

- (a) Bireylerin ortak çıkarları için bir araya gelip örgütlenmeleridir.
- (b) Bu örgütlenmeler farklı aktör ve süreçlerin bulunduğu büyük bir toplumsal alanı oluşturmakta ve bu alanla ortak sınırları olan, devlet, piyasa ve aile olmak üzere üç temel toplumsal alan bulunmaktadır. Ancak bu üç alanla sivil toplum arasında geçirgenlikler söz konusudur.
- (c) Bu nedenle sivil toplum alanı sivil olmayan unsurları da içerebilir.

Yukarıda sayılan nedenlerle, sivil toplum tanımı bakış açısına göre değişiklik gösterebilir (İçduygu ve diğerleri, 2011: 51-52).

STK'ların Sosyal Politikadaki Rolü

Geniş anlamda sosyal politika, bir ülkede farklı toplumsal sorunlara yönelik uygulanan “politika ve önlemler bütünüdür” diye tanımlanabilir. Dar anlamda sosyal politika ise, işçi sınıfının sorunlarına çözüm üretilmesi, işçi ve işveren sınıfı arasındaki çatışmaların giderilmesi için alınan önlemlerin tümü olarak tanımlanabilir (Koray, Topçuoğlu, 1995: 1,3). 1970’li yıllardan itibaren refah devletlerinin krize girmesi, özelleştirme politikaları, demokrasinin yaygınlaşması, neo-liberal felsefenin ve politikaların dünyada ağırlık kazanması, soğuk savaşın sona ermesi, bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler vb. nedenlerle sivil toplum kuruluşları önem kazanmıştır. *“STK’lar, küreselleşmenin beraberinde getirdiği ekonomik ve politik felsefeye uygun özelliklere sahip olduklarından, neo-liberal felsefenin uygulandığı ülkelerde devletler tarafından büyük ilgi görmüş ve gelişimleri açısından uygun ortam yakalamışlardır. STK’ların özellikle bu toplumlarda üstlendiği sosyal rolleri dikkat çekici boyutlara ulaşmıştır”* (Özdemir ve diğerleri, 2009: 51).

Neo-liberal akımın etkisiyle devlet birçok alandan çekilmeye zorlandığı gibi sosyal hizmetler alanından da çekilmeye zorlanmıştır. “Batı dünyasında sosyal hizmetlerin sağlanmasında STK’lar tarafından oynanan rolün, nitelik ve nicelik olarak gittikçe geliştiği görülmüştür. 1929 krizi ile birlikte devletin sürekli genişlediği bir dönem yaşanmıştır. Ne zaman ki petrol kaynaklı 1973 ve 1979 krizleri ortaya çıkmış, o zaman devletin müdahaleci niteliği değişmeye, devletin küçültülmesi talepleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Yeni dönemde benimsenen politikalar “Yeni Sağ” olarak adlandırılan neo-liberal politikalar ve devletin ekonomik ve sosyal yaşama minimum düzeyde karışmasını talep etmektedir” (Özdemir ve diğerleri, 2009: 51).

Sivil toplumu savunan anlayışın yaygınlık kazanmasında üç önemli neden vardır. “Birincisi Batı’da 1970’li yılların sonlarına kadar etkinliğini koruyan refah devletinin etkinliğini azaltan liberal doktrinin yaygınlık kazanmasıdır. Liberal doktrinin temel

anlayışı, devletin refah devleti kılıfı altında giderek sivil toplumu ve daha önemlisi de bireyin özgürlüğünü ve yaratıcılığını kısıtladığı düşüncesi yatmaktadır. Doğu Avrupa ve Eski Sovyetler Birliği'nde devlet sosyalizminin çözülüşü ikinci nedeni oluşturmaktadır. Üçüncü neden ise, işçi sınıfı temelli toplumsal hareketlerin 1970'li yıllardan itibaren yaygınlaşıp, güçlenmesidir. Tüm bu gelişmelerin ortak paydasında, devletin bir olumsuz güç olarak tanımlanması bulunmaktadır. Bu çerçevede sivil toplum devlete alternatif bir örgütlenme odağı olarak görülmektedir.” (Türk-İş Yıllığı, 1999: 698).

Literatürde refah hizmetleri genelde devlet, özel sektör ve aileyle sınırlandırılmıştır. Ancak küreselleşmeyle beraber ihtiyaçlarda çeşitlilik artmış ve yeni politikalara ihtiyaç doğmuştur. İşsizlik ve yoksullukla mücadele makro düzeyde politikalar gerektirmektedir (Kovancı, 2005). Diğer taraftan STK'lara sorumluluk verilmesi, devletin sorumluluğunun azalacağı anlamına gelmemektedir, burada amaçlanan hizmetin sunum kalitesinin artırılması, daha iyi hizmetler sunulmasıdır. Bu yolla devletin kapasitesi genişletilmeye çalışılmıştır (Seven, 2010; Kovancı, 2005). Ancak burada gözardı edilmemesi gereken bir hususta gelişmiş toplumlarda sivil toplum kaynaklarının büyük bir oranı bağışlardan çok kamu kaynaklarından karşılandığından devlete önemli görevler düşmektedir. Devletin geri çekilmesi durumunda sivil toplum kuruluşları bu boşluğu hızlı bir şekilde dolduramayacaktır. Ayrıca hizmetin sivil toplum kuruluşları tarafından görülmesi hizmet sunumunda eşitsizliklere neden olabilecektir ve büyük sivil toplum kuruluşları pastadan daha büyük pay alabilecektir (Sullivan, 2012).

2.3.7 Türkiye’de ve Dünyada Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum kavramının tarihsel gelişimine bakıldığında, 16. Yüzyıldan itibaren siyasal yapı üzerindeki tartışmalar Fransız modeli ve Anglo-Sakson modeli bağlamında olurken, 19. Yüzyılda buna Marksist model eklenmiştir. Fransız modeli, devlet-sivil toplum ilişkisinde devleti ön planda tutmakta ve sivil toplumun devletin kontrolü altında olması gerektiğini savunmaktaydı. Anglo-Sakson model ise, bireyi ön planda tutmakta ve sivil toplumu devletin toplum üzerindeki baskısına karşı dengeleyici bir unsur olarak görüyordu. Marksist düşüncede ise, sivil toplum burjuva toplumu olarak kabul edildiğinden sivil toplum kavramına bakış olumsuz olmakla birlikte, 1980’lerde ortaya

çıkan gelişmelerle beraber sol ideolojide sivil toplum kavramına bakış değişmiştir (Aslan, 2010: 189). “Modern anlamdaki sivil toplum sanayi devrimi ile gelişen yeni toplumsal ve siyasal arayışların bir sonucu olarak gelişmiştir. Bu sivil toplum aynı zamanda demokratik sivil toplum olarak da ifadelendirilmektedir” (Seven, 2010, s: 12). İzleyen bölümde dünyada ve Türkiye’de STK’ların durumu değerlendirilecektir.

Dünyada STK’ların Durumu

Türkiye’de her 763 kişiye bir dernek düşerken ve dernek ve vakıf sayısı 105.000 civarında iken, bu oran AB üyesi ülkelerde çok yüksektir. Fransa’da bir milyon 470 bin, Almanya’da 2 milyon 100 bin dernek bulunuyor ve Fransa ve Almanya’da her 40 kişiye bir dernek düşüyor. Her 10 Fransız’dan 4’ü en az bir derneğin faaliyetine katılıyor. Bu ülkelerdeki nüfusun büyük çoğunluğu sivil toplum örgütlerinde görev yaparak devlet sorunlarına ilişkin birçok konuda sorumluluk alıyor. ABD’de bir milyon 200 bin dernek bulunuyor ve her 15 Amerikalıdan biri bu tür gönüllü kuruluşlarda çalışıyor (Aydoğdu, 2012, s:1). 9 milyon nüfuslu İsveç’te 190 bin, 10 milyon nüfuslu Macaristan’da 60 bin, 5,5 milyon nüfuslu Danimarka’da 65 bin yerel sivil toplum örgütü, 7 bin bölgesel sivil toplum örgütü ve yaklaşık 400 ulusal sivil toplum kuruluşu ve Estonya’da 2006 yılı itibariyle 23 bin 178 STK bulunuyor (Güzelay, 2013).

Sivil toplum kuruluşları gelişmiş ülkeler açısından istihdamda da önemli bir yere sahiptir. Aşağıdaki tabloya bakıldığında, STK’lar tarafından istihdam edilen personelin, toplam istihdam içindeki payının Hollanda’da %12,4, Almanya’da %4,5, Avustralya’da %7,2, ABD’de %7,8 olduğu görülmektedir.

Tablo 6 Çeşitli Ülkeler Açısından STK İstihdamının Tarım Dışı İstihdam İçindeki Payı, 1996 (%)

Ülke	İstihdam İçindeki Payı	Ülke	İstihdam İçindeki Payı
Hollanda	12,4	Japonya	3,5
İrlanda	11,5	Arjantin	3,2
Avusturya	4,5	Romanya	0,3
İspanya	4,5	Meksika	0,4
Almanya	4,6	Slovakya	0,9
Fransa	4,9	Macaristan	1,3

Ülke	İstihdam İçindeki Payı	Ülke	İstihdam İçindeki Payı
İngiltere	6,2	Kolombiya	2,0
Avustralya	7,2	Brezilya	2,2
ABD	7,8	Peru	2,4
İsrail	9,2	Çek Cumhuriyeti	2,8
Belçika	10,5	Finlandiya	3,0
22 Ülke Ort. 4,9			

Kaynak: (Lester M., 1999: 39 akt. Tuz, 2010: 123)

Avrupa'daki STK'ların gelirlerinin önemli bir kısmını devletten alınan yardımlar oluşturmaktadır. Macaristan'da STK gelirlerinin %28'i devlet kaynaklarından karşılanmaktadır. Macaristan'da bireyler kişisel gelir vergilerinin %1'ini kiliselere ve %1'ini STK'lara vermektedir (Güzelay, 2013).

Türkiye'de STK'ların Durumu

Türkiye'de günümüze kadarki süreçte herşeyin başı devlettir. Toplumsal güçler yeterince gelişmediğinden, devleti ya da siyasal gelişmeleri ve toplumsal gelişmeleri belirleyenler asker-sivil bürokrat ve aydınlar olmuş, bu nedenle de güçlü bir sivil toplum yapısı ortaya çıkamamıştır. Örneğin, 1960 ve 1963'de sendikal haklar yönünden verici olan devlet, 1980 sonrasında kısıtlayıcı olmuştur. Diğer taraftan, 1980 sonrasının değişen koşulları Türkiye'de devlet anlayışında bir değişimi de zorlamaktadır (Koray, Topçuoğlu, 1995: 68).

STK'ların Türkiye'deki gelişimiyle ilgili olarak farklı görüşler bulunmaktadır. Bir kısım araştırmacılar bu kuruluşların Anadolu'da Osmanlı İmparatorluğu öncesinde, bir kısmı Osmanlı Döneminde, bir kısmı ise Cumhuriyet döneminde ortaya çıktığını iddia etmişlerdir (Seven, 2010).

Ahilik ve Bacıyan-ı Rum (Anadolu Kadınlar Birliği) gibi yapılar Osmanlı öncesindeki sivil toplum yapılanmalarına işaret etmektedir. Ahilik 12. Yüzyılda Anadolu'da toplumun sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel ihtiyaçlarına çözüm bulmak amacıyla oluşturulmuş olup, özellikle merkezi otoritenin zayıfladığı dönemlerde, otorite boşluğunu dolduran, ev emniyeti sağlayan bir örgütlenme biçimidir. Anadolu Kadınlar Birliği ise kimsesiz ve

yoksulları barındırmakta, zor durumdaki kadın ve çocuklara yardım etmekteydi. Ayrıca, eğitim ve öğretim ocağı olarak da faaliyet göstermekte ve nakışçılık, çadircılık, boyacılık, halı, dokumacılık yapmayı öğreterek kadınların üretime katkıda bulunmasını sağlamaktadır (Kula Demir, Kula, 2007).

Osmanlı devleti bir patrimonial hanedan devleti olup, çeşitli etnik, din, kültür birlikleri üzerinde bir şemsiye niteliğindedir. Devletin ortak bir dini, ideolojisi ve siyasi rejimi bulunmuyordu. Osmanlı Devleti, padişahın otoritesini mutlak olarak tanıyan herkesi, grubu şemsiyesi altına alıyordu. Osmanlı devlet politikası Hazine-İktidar-Hazine şeklinde tarif edilebilir. Yani siyasi güç, ekonomik gücün, o da siyasi gücün artmasına sebep olur ve bu sistem bu şekilde işlemeye devam eder (İnalcık, 1997: 75).

Osmanlı toplumu hükümdara bağlı iki büyük sınıftan oluşurdu: askeri sınıf (saray ve bürokrasi, ordu mensupları, ulema) ve üretimle uğraşan, vergi veren reaya. Kamu bayındırlık işleri ve sosyal faaliyetler vakıflar kanalıyla yerine getirilmekteydi. Osmanlı grupların, kurumların işlerine karışmamıştır. Mahallelere değil, pazara karışmıştır devlet. Osmanlının üretken sınıflarla teması ise kethüdalar (temsilciler) yoluyla olmuştur. Her grup, aşiret, mahalle veya gayri müslim cemaat kendi temsilcisini seçmiş, padişahda ona otorite sağlamıştır. Yeniçeri Ocağı'nın kethüdası, esnaf kethüdası (esnaf loncası), her mahallenin kethüdası vb. Osmanlı Devleti bir şemsiye devlet olduğundan varolan toplulukları bozmak istememiş, sadece bu gruplardan gelir elde etmeyi amaçlamıştır. Tarikatlar da bu tür sosyal örgütlenmelerdendir. Tarikat inançlarıyla sosyal ihtiyaç ve amaçlar arasında bir paralellik bulunmaktadır (İnalcık, 1997: 80).

Din bir toplumda sivil toplumun oluşumundaki önemli etmenlerden biridir. Dinin devlet çatısı altında örgütlendiği ülkelerde (Ortodoks komünist rejimler) din bir sivil toplum unsuru teşkil etmemekte, ancak Polonya gibi Katolizmin devletin dışında örgütlendiği ülkelerde din sivil toplum için önemli bir unsurdur. Benzer bir durum İslamiyette de söz konusudur. Sünni İslam dünyasında din devlet çatısı altında örgütlendiği için din hiçbir zaman devlet karşıtı bir muhalefetin odağı haline gelmemiş, sadakat kavramı her zaman otoriteye itaati öngörmüştür. Şii İslam dünyasında ise din devlet dışında örgütlendiği için, din her zaman devlet karşıtı muhalefetin odağı haline gelmiştir. İran'da devrim hareketinin

örgütlendiği yer geliri halktan olan Hüseyiniye Medreseleridir. Osmanlıda da din kurumu devlet çatısı altında örgütlendiği için İslami sadakat kavramı aynı zamanda siyasi sadakate de dönüşmüştür. Cumhuriyet Türkiye'sinde de dinin devletle ayrışıp, bütünleşmesine göre benzer durum söz konusu olmuştur (Çaha, 2008: 25).

Osmanlı İmparatorluğunda bir sosyal politika doğup, gelişmemiş olup, bir sosyal güvenlik sisteminin varlığından söz edilemez. Tüm gelişmemiş toplumlarda olduğu gibi, aile dayanışması ve kişisel yardımlar kişileri toplumsal tehlikelere karşı korumaktadır. Özellikle tarım kesiminde bu durum daha belirgindir. Esnaf ve sanatkarlar ise Avrupa ülkelerinde de örneği bulunan dayanışma sandıkları yoluyla sosyal güvenliklerini sağlamaya çalışmışlardır. Sandıklar birer meslek kuruluşu olan loncalar içinde gündeme gelmişlerdir. Osmanlı'da zanaat ve küçük sanatlara dayalı üretim gelişmişti ve bu alandaki ilişkiler loncalar tarafından düzenlenmekteydi. Usta, çırak, kalfa arasındaki ilişkiler, çalışma koşulları loncaların kuralları, dini inançlar ve sözlü anlaşmalarla düzenlenmiştir. Lonca mensuplarından muhtaç durumda olanlara, hastalık ve ölüm gibi durumlarda verilecek yardımlarda belirlenmiştir. Söz konusu dayanışma sandıklarına Orta Sandığı ya da Teavün Sandığı adı verilmiştir. Sandıkların gelir kaynakları ise üyelere gelirlerine göre alınan ücretlerdir. Yardım sandıkları 19. Yüzyılın sonuna kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir. Söz konusu sandıklar Avrupa'da sosyal sigortaların öncüleri olmuştur. Ancak Türkiye'de sandıklar bu şekilde bir dönüşüm yaşamamış, yok olup gitmişlerdir. Dolayısıyla Türkiye'de sosyal sigortalar Batı ülkelerinin deneyimlerinden faydalanılarak kurulmuştur (Koray, Topçuoğlu, 1995: 193).

Osmanlılar döneminde modern anlamda ilk sosyal güvenlik kurumu (emeklilik hakkı için) 1806 yılında kurulan “Askeri Tekaüt Sandığı”dır. 1861 yılında sivil memurlar için emekli sandığı kurulmuş ve 1909 tarihli bir kanunla sivil ve asker emekliliğine dair hususlar yeniden düzenlenmiştir (Koray, Topçuoğlu, 1995: 193).

Örgütlenme hakkı Osmanlı vatandaşlarına resmi olarak ilk kez 1908'deki Meşrutiyet Anayasası ile verilmiş olup, (Kula Demir; Kula 2007: 466) 1909 tarihli Cemiyetler Kanunu, 1938 yılında yeni Cemiyetler Kanunu'nun çıkışına kadar yürürlükte kalmıştır (İçduygu ve diğerleri, 2011). Çok partili dönem ise “devlet iktidarının simgelediği

Merkezde siyasal bir parçalanma olarak, toplumu öne çıkaran bir hareket olmuş”, sivil toplum kuruluşlarının örgütlenmesine imkan vermiştir (Sarıbay, 1997: 89). 1980’den sonra ise gerek Türk siyasetinde meydana gelen gelişmeler ve gerekse resmi söylemin dışında farklı sosyal grupların ortaya çıkmasıyla sivil toplum kuruluşlarında bir artış söz konusu olmuştur. Türkiye’deki sivil toplum kuruluşlarının %56’sından fazlası 1980’den sonra kurulmuştur. 1980’den sonra özelleştirmeye, yerelleşmeye ağırlık verilmesi ve Pazar ekonomisinin ön plana çıkarılması gibi değişiklikler sivil toplum kuruluşlarının sayısını da arttırmıştır (Tuz, 2010; İçduygu ve diğerleri, 2011). Tüm bu gelişmelere rağmen, dernekleşme eğilimi açısından gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye’nin hala gerilerde olduğu görülmektedir. Türkiye’de STK’ların güçlü bir yer tuttuğunu ileri sürmek pek mümkün değildir. Özellikle 1980-1983 askeri hükümeti döneminde dernekçilik terimi bir tür bozgunculuk gibi anlaşılmış ve sekteye uğramış ancak 1990’ların ortalarından itibaren yeniden bir toparlanma dönemine girmiştir (Kalaycıoğlu, 1997). 1995 yılındaki anayasa değişikliği ile siyasi partilerin kadın ve gençlik kolları örgütleyebilme ve derneklerin, meslek örgütlerinin siyasi faaliyet yasakları kaldırıldığından STK sayılarında artış olmuştur (Kula Demir, Kula, 2007). Türkiye’de düşük hoşgörü seviyesi nedeniyle toplumda ortak hareket etme zorlaşmakta bu sivil topluma da yansımakta ve sivil toplumda coğrafi, etnik, ideolojik ayrılıklara neden olmaktadır. Toplumda kurumlara güven eksikliği duyulmakla birlikte, her iki kişiden biri STK’ların toplum için olumlu katkılar sağlayacağını düşünmektedir (TÜSEV, 2006).

2001’de Türkiye’nin AB üyelik süreci çerçevesinde kabul edilen Kopenhag Kriterleri; Türkiye’yi AB’ye uyum çerçevesinde çeşitli reformlar yapma mecburiyetinde bırakmış ve söz konusu reformlar Türkiye’de örgütlenme özgürlüğüne yönelik 1980’den beri devam eden kısıtlamaları büyük oranda ortadan kaldırarak, sivil toplum faaliyetleri için daha uygun bir ortam oluşturmuştur. Ancak, Türkiye’de yapılan araştırmalar sivil toplumun devlet kontrolünden uzaklaşmaya başladığını gösterse de, tam anlamıyla teşvik edici bir ortamın oluşması zaman alacaktır (TÜSEV, 2006).

Diğer taraftan, Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarına ilişkin istatistiki bilgiler yetersiz olup, 2008 yılında yıllık beyannameler elektronik ortamda toplanmaya başlayınca ilgili kamu kurumlarının elinde vakıf ve derneklere ilişkin istatistiki veriler toplanmaya başlamış,

ancak yine de Türkiye’de sivil topluma ilişkin az sayıda ulusal ve uluslararası veri bulunmaktadır (İçduygu ve diğerleri, 2011). İzleyen bölümde Türkiye’de faaliyet gösteren vakıf ve derneklere ilişkin bilgiler ve istatistiki veriler paylaşılacaktır.

Vakıflar: Türk Medeni Kanunu vakfı “gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal topluluğu” olarak tanımlamıştır. Kanuna göre, Vakıf kurma iradesi, resmî senetle veya ölüme bağlı tasarrufla açıklanmakta ve yerleşim yeri mahkemesi nezdinde tutulan sicile tescil ile tüzel kişilik kazanmaktadır. Vakfın senedinde vakfın adı, amacı ve bu amaç için tahsis edilen mal ve haklar ile örgütlenme ve yönetim şekli ile yerleşim yerine ilişkin bilgiler yer alır. Her vakfın bir yönetim organı bulunmalıdır. Vakıflar amacın gerçekleşmesinin mümkün olmaması ve değiştirilmesinin de mümkün olmadığı durumlarda kendiliğinden sona ermektedirler.

Hazreti Ömer (r.a.)’nın Hayber’in fethinden sonra ganimet olarak edindiği bir araziye satılmaması, miras bırakılmaması koşuluyla ihtiyaç sahibi insanların yararlanması için vermesi ilk vakıf örneği olarak kabul edilmektedir. Vakıfların Anadolu’da hızla yaygınlaşmasında İslamiyetteki sadakaya, hayırda yarışmaya özendirici ayetlerin yanı sıra, “*Ademoğlu vefat edince ameli kesilir, ancak üç hususta müstesna: Sadaka-i cariye, faydalı ilim ve kendine dua eden hayırlı evlat*” şeklindeki hadisi şeriflerde etkili olmuştur. Vakıflar, İslâm ve Türk dünyasında önemli hizmetleri üstlenmiş, günümüzde modern devletin yaptığı birçok kamusal hizmeti yerine getirmişlerdir. Gelirin üst gelir grubundan alt gelir grubuna aktarılması yoluyla toplumda sosyal dengenin bozulmasını önlemiş, toplumsal barışı sağlamış, sınıf çatışmalarını engellemiş, halkın hizmet taleplerini yerinde karşılamış böylece siyasi ve ekonomik istikrarın sağlanmasında merkezi yönetim en büyük destekçisi olmuşlardır. Hastane, cami, han, köprü, hamam, su tesisi, imarethane, medrese gibi kamusal nitelikli kurumların büyük bir kısmı padişahlar, yöneticiler ve bunların yakınlarınca hayrat olarak yaptırılmış ve kervansaray, bağ, bahçe, bedesten, dükkan gibi mal ve mülklerde söz konusu hizmetlerin sürekliliğini sağlamak amacıyla (vakfa gelir getirmesi) vakfedilmiştir (www.vgm.gov.tr).

Vakıflar yoluyla toplumsal servetin önemli bir kısmı toplumsal mülkiyet kategorisine aktarılmış ve bu gönüllü bir şekilde yapılmıştır. Vakıf konusundaki bu duyarlılık nedeniyle Osmanlı medeniyeti vakıf medeniyeti olarak nitelendirilmiştir. Evliya Çelebi 17. Yüzyıldaki Osmanlı vakıf eserlerine ilişkin olarak “..ben elli yılda 18 padişahlık ve krallığa seyahat ettim, hiçbir yerde bu kadar hayrat görmedim” ifadesine yer vermiştir (www.vgm.gov.tr).

Selçuklu ve Osmanlı döneminde kurulmuş, ancak yöneticisi kalmamış vakıflar (41.750 adet), Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yönetilmektedir. Söz konusu Genel Müdürlükçe, fakirlere yardım edilmekte, öğrencilere burs verilmekte, vakıf eserleri onarılmaktadır. Yeni kurulan vakıflara ilişkin işlemler de Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmektedir (www.vgm.gov.tr).

Vakıfların türlerine göre dağılımına bakıldığında 31.12.2017 tarihi itibarıyla 259 adet mülhak vakfın, 167 adet cemaat vakfının, 1 adet esnaf vakfının, 22 adet yurtdışında kurulup Türkiye’de şube/temsilciliği bulunan vakfın ve 5.083 adet yeni vakfın bulunduğu anlaşılmıştır (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2018).

Yeni vakıfların dağılımına bakıldığında ise; söz konusu sayının 1.000’inin Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, 16’sının Çevre Koruma Vakfı, 4.067’sinin ise çok amaçlı vakıflardan oluştuğu görülmüştür. Türkiye’de 76 adet vakıf üniversitesi bulunmaktadır. Ayrıca vergi muafiyeti olan vakıf sayısı ise 268’dir. Vakıf sayısında da yıllar itibarıyla artış söz konusudur. 1980’de 600 olan vakıf sayısı 2017’e gelindiğinde 5.083’e çıkmıştır (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2018).

Dernekler: Türk Medeni Kanunu derneği “*gerçek veya tüzel en az yedi kişinin kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları, tüzel kişiliğe sahip kişi toplulukları*” olarak tanımlamaktadır.

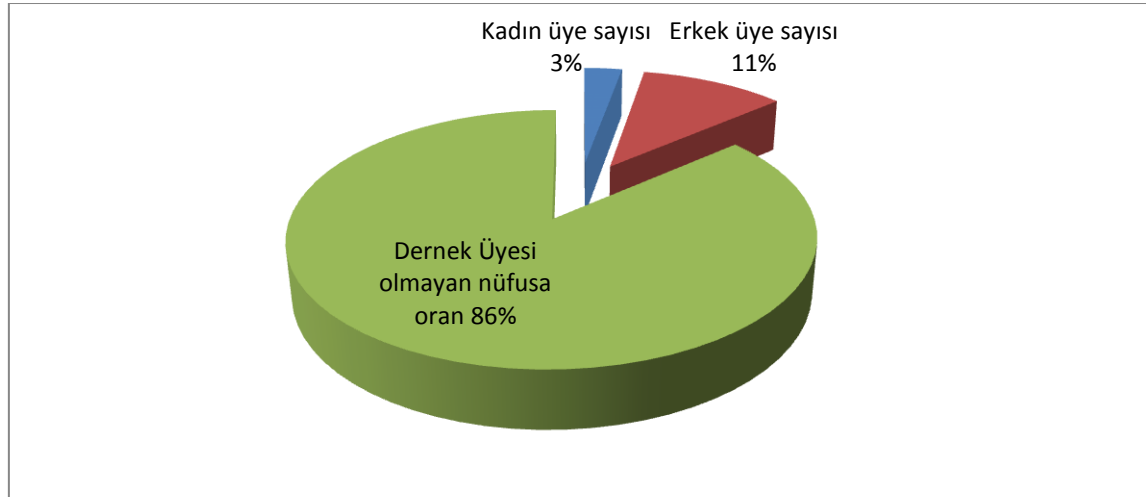
Kanunda hukuka veya ahlâka aykırı amaçlarla dernek kurulamayacağı, herkesin önceden izin almaksızın dernek kurabileceği, her derneğin bir tüzüğünün bulunması gerektiği,

tüzükte derneğin adı, amacı, üyelik koşulları, organları, gelir kaynaklarına ilişkin bilgilere yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Kanunda derneğin zorunlu organları olarak genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kurulu sayılmıştır. Genel kurul derneğe kayıtlı üyelere oluşmaktadır. Yönetim kurulu derneğin yürütme organıdır. Dernekler genel kurul kararıyla şube açabilmektedirler.

Kanuna göre, yabancı dernekler de Türkiye’de İçişleri Bakanlığından izin almak koşuluyla faaliyette bulunabilirler. Kuruluş amaçları aynı olan en az beş dernek biraraya gelerek federasyon, kuruluş amaçları aynı olan en az üç federasyon biraraya gelerek konfederasyon kurabilirler.

11.06.2018 tarihi itibarıyla Türkiye’de faal dernek sayısı 118.171’dir. Türkiye’de dernek sayıları yıllar itibarıyla artış göstermiştir. Türkiye’de dernek sayısı 1990-2000 yıllarında yüzde 235 artışla 60 bin 931, 2000-2018 yılları arasında da % 62 artışla 118.171’e çıkmıştır (Dernekler Dairesi Başkanlığı, 2018). 1980 yılındaki askeri darbenin ardından durma noktasına gelen sivil toplum kuruluşlarının gelişimi 1985 sonrası dönemde hızlanmıştır. Sivil toplum örgütlerinin sayısı 1990’larda 6000’den yaklaşık 26.000’e çıkmıştır (Aydoğdu, 2012).

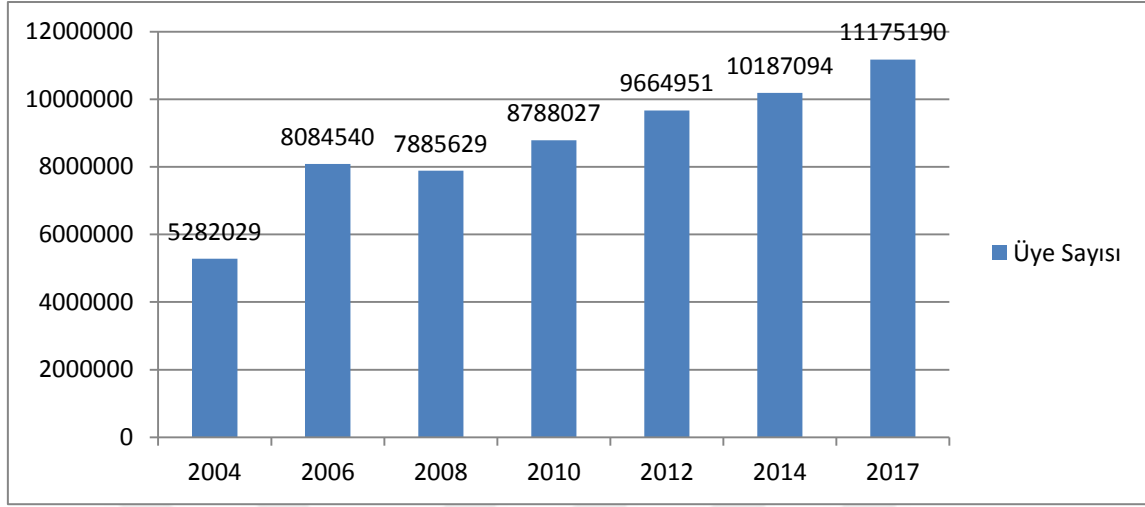

Şekil 8 Dernek Üye Sayılarının Türkiye Nüfusuna Oranı

Kaynak: Dernekler Dairesi Başkanlığı, 2018

Türkiye’de dernek üye sayısı 11.079.956’dır. Dernek üye sayısı ülke nüfusuna (80.810.525) oranlandığında bunun %14 olduğu görülmektedir. Söz konusu üyeliklerin

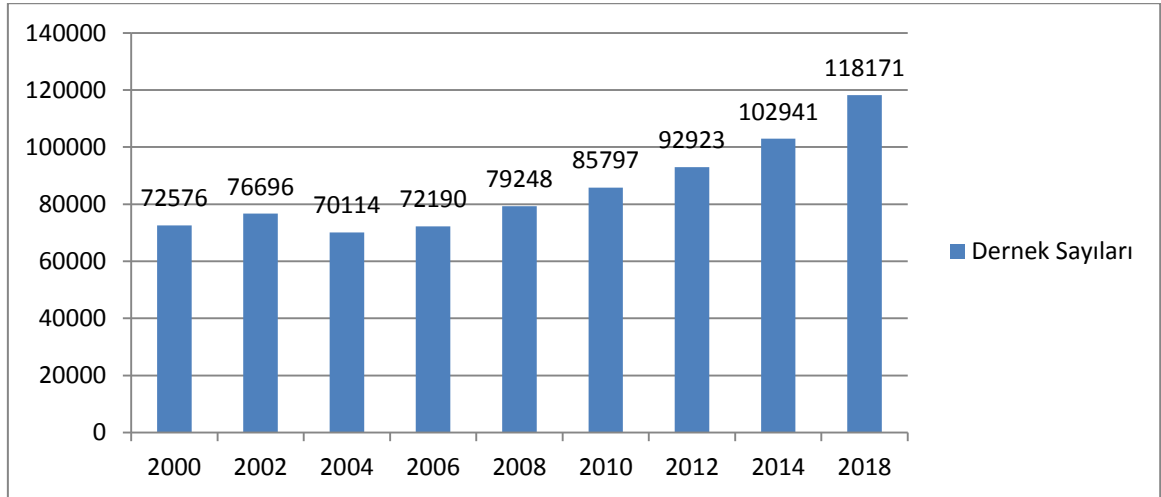
cinsiyete göre dağılımına bakıldığında 2.304.063 kadının ve 8.775.893 erkeğin derneklere üye olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 9 Dernek Üye Sayıları (2004-2017)

Kaynak: Dernekler Dairesi Başkanlığı, 2018

Derneklerin üye sayıları incelendiğinde genel olarak yıllar itibariyle bir artış söz konusu olduğu görülmektedir. 2004 yılında 5 milyon civarında olan üye sayısı 2017 yılına geldiğimizde 11 milyon kişinin üzerindedir.

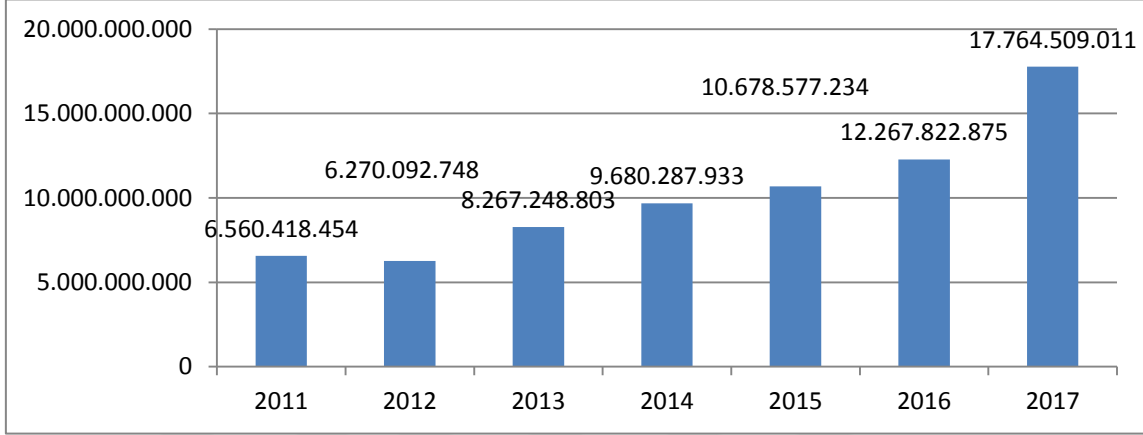

Şekil 10 Yıllara Göre Faal Dernek Sayıları (2000-2018)

Kaynak: Dernekler Dairesi Başkanlığı, 2018

Dernek sayıları da yıllar itibariyle artma eğilimindedir. 2000’de 72.576 olan dernek sayısı 2018 yılında 118.171’a çıkmıştır. Derneklerin faaliyet alanlarına göre dağılımına

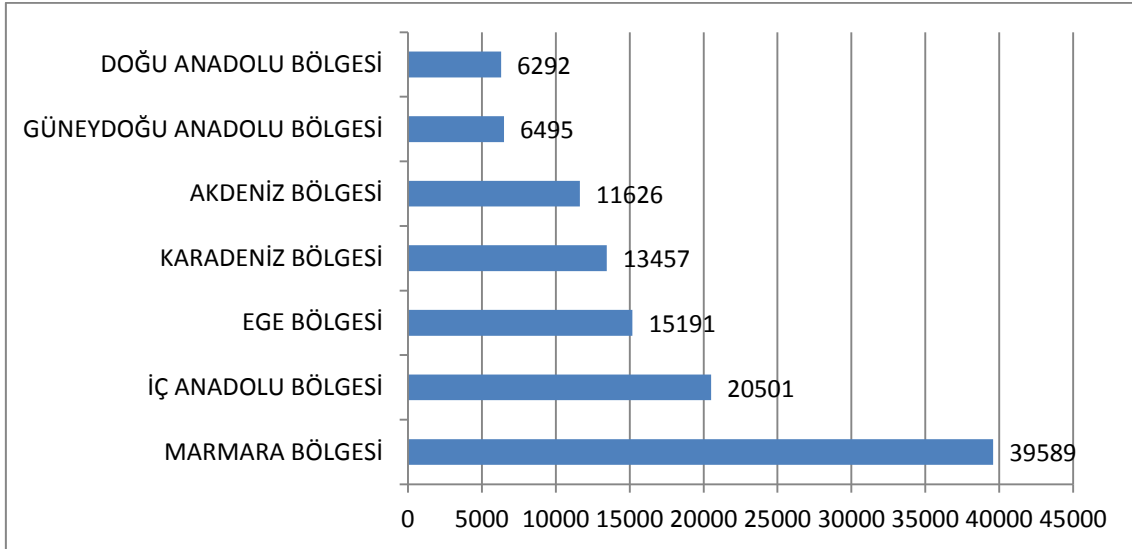
bakıldığında ise, %31'inin mesleki ve dayanışmaya, %1,2'sinin engelliye, %0,29'unun yaşlı ve çocuklara, %0,01'inin çocuklara, %4,9'unun insani yardıma yönelik olduğu görülmektedir (Dernekler Dairesi Başkanlığı, 2018). Dolayısıyla çocuklara yönelik faaliyet gösteren dernek sayısının çok az olduğu görülmektedir.

Şekil 11 Derneklerin Gelirleri Toplamı

Kaynak: Dernekler Dairesi Başkanlığı, 2018

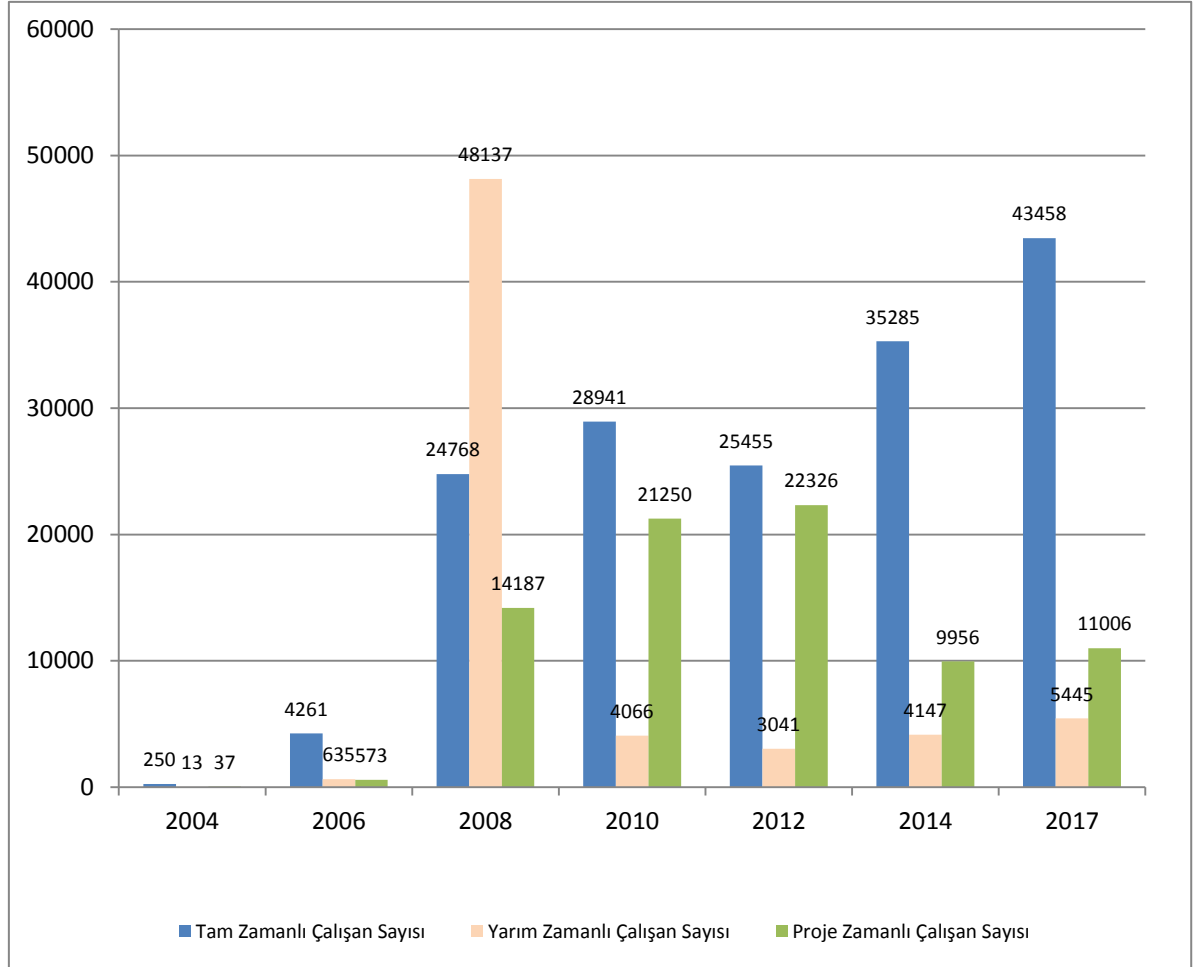
Derneklerin toplam gelirleri genel olarak yıllar itibariyle artmaktadır. 2011 yılıyla karşılaştırıldığında 2017 yılında derneklerin gelirleri yaklaşık %170 artmıştır.

Şekil 12 Derneklerin Bölgelere Göre Dağılımı

Kaynak: Dernekler Dairesi Başkanlığı, 2018

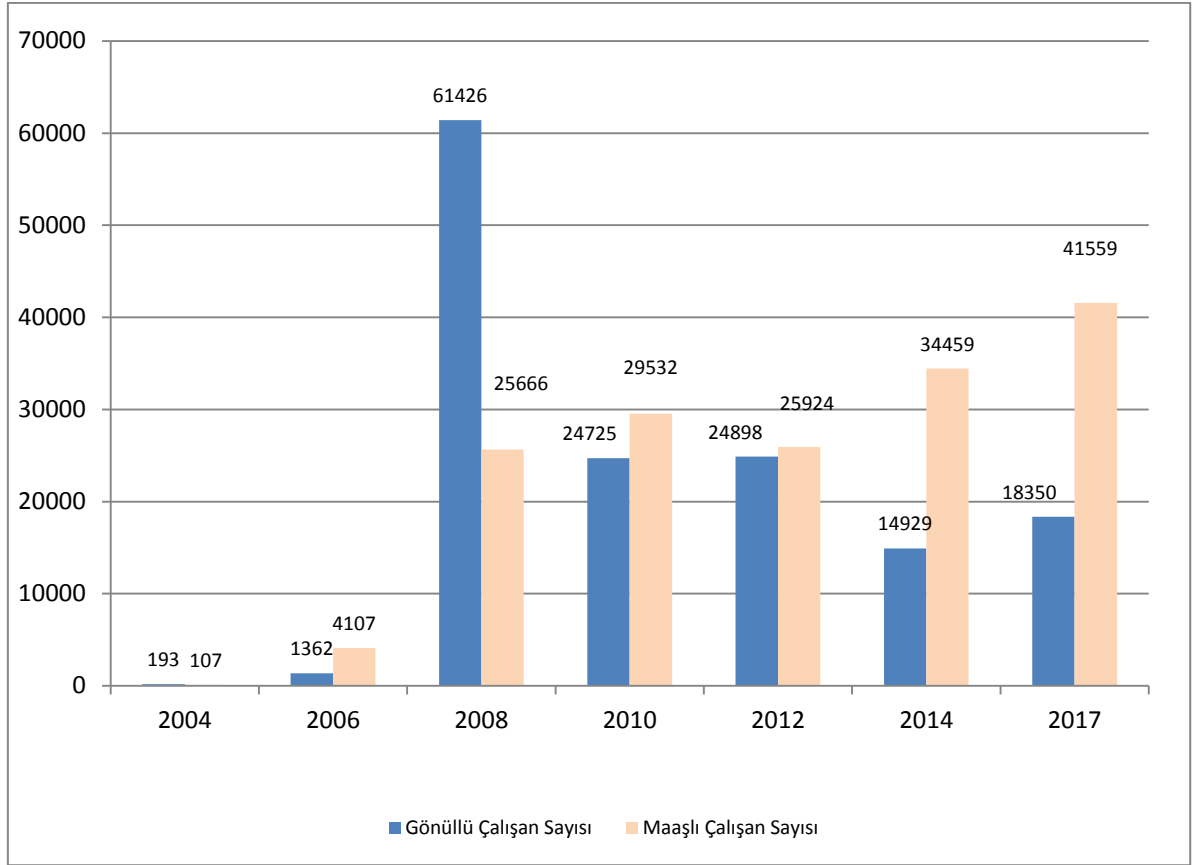
Türkiye’deki derneklerin %35’i Marmara bölgesinde, %18’i İç Anadolu Bölgesinde, %13’ü Ege Bölgesinde, %10’u Akdeniz Bölgesindedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde faaliyet gösteren dernekler ise %5’er civarındadır.

Şekil 13 Çalışma Durumuna Göre Derneklerin Çalışan Sayıları

Kaynak: Dernekler Dairesi Başkanlığı, 2018

Derneklerin çalışan sayılarına bakıldığında; 2008 yılında 87.092, 2010 yılında 54.257, 2012 yılında 50.822, 2014 yılında 49.388, 2017 yılında toplam 59.909 çalışanın bulunduğu bunun %9’sinin yarım zamanlı çalıştığı, %18’nin proje zamanlı çalıştığı, %73’nün tam zamanlı çalıştığı görülmektedir. Tam zamanlı çalışan sayısında genel olarak yıllar itibariyle artış görülmektedir. Proje zamanlı çalışan sayısında ise önemli bir düşüş söz konusudur.

Şekil 14 Derneklerin Gönüllü Maaşlı Çalışan Sayıları

Kaynak: Dernekler Dairesi Başkanlığı, 2018

Derneklerin çalışan sayılarının maaşlı ya da gönüllü ayrımına bakıldığında 2017 yılında çalışanların %69'unun maaşlı çalışan olduğu %31'inin gönüllü çalışan olduğu görülmektedir. 2010 ve 2012 yıllarında gönüllü çalışanla maaşlı çalışan sayıları arasında önemli bir fark olmamasına rağmen 2014 ve 2017 yıllarında aradaki fark %100'ün üzerinde artmıştır. Maaşlı çalışan sayısındaki artış kurumsallaşmanın arttığı yönünde değerlendirilebilir.

Sonuç olarak, 2018 yılında faal 118 bin civarında dernek olduğu düşünüldüğünde 41 bin civarındaki maaşlı çalışan sayısının yetersiz olduğu görülecektir. Ayrıca Türkiye'de sivil toplum kuruluşları gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında hem finansal kaynaklar hem de insan kaynakları anlamında ciddi bir varlık gösterememişlerdir.

3. METODOLOJİ

3.1 Araştırmanın Problemi

Gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye’de koruyucu aile sayısı hala istenilen düzeyde değildir. Koruyucu aile sayısının azlığında dini, kültürel nedenler ön planda gözüktse de, temel problem modelin iyi tanıtilamamasıdır. Modelin tanıtımı ve yeteri koruyucu aile bulabilmek amacıyla aracı kurumlara ihtiyaç bulunmaktadır. İngiltere’de BKA’lar bu ihtiyaçtan ortaya çıkmıştır. Türkiye’de de bu tarz aracı kurumlara ihtiyaç vardır. Söz konusu ajanslar özel teşebbüs tarafından işletilebileceği gibi, sivil toplum kuruluşları tarafından da işletilebilmektedir. Bu çalışmada Türkiye’de koruyucu aile hizmetinin gelişmesinin önündeki engeller ve BKA’ların kurulup kurulamayacağı incelenecektir.

Öte yandan, Türkiye’de BKA tarzı yapılar bulunmadığı ve korunma ihtiyacı içindeki çocuklara yönelik hizmetlerde özelleştirme söz konusu olmadığı için literatür araştırması sırasında bu konulara ilişkin doğrudan bir araştırmaya ulaşmak mümkün olmamış, ancak kurum bakımı ve koruyucu aile hizmetine ilişkin dolaylı nitelikteki araştırmalara ulaşılmıştır. Yurtdışında ise koruyucu aile hizmetiyle ilgili çeşitli araştırmalar bulunmakla birlikte BKA’larla ilgili araştırma sayısı çok azdır. Konuyla ilgili çok fazla kaynak da bulunmamaktadır. Bu çalışma bu yönüyle bir ilk özelliği taşımaktadır. Dolayısıyla çocuk refahı hizmetlerinde özelleştirmeye ya da STK’lara devire ve BKA’lara ilişkin literatürde boşluk bulunduğundan, bu çalışma literatürde önemli bir boşluğu da doldurmaktadır.

BKA tarzı yapılar koruyucu aile hizmetinin gelişimine önemli katkılar sağlayacağından buna ilişkin farkındalık oluşturulması, Türkiye’de faaliyet gösteren koruyucu aile derneklerinin çalışmalarını görünür kılmak da bu araştırmanın yapılma nedenleri arasındadır.

Araştırma probleminin belirlenmesinde üç unsur önemli rol oynamaktadır. Bunlar araştırılacak konuya ilişkin literatür, kişisel tecrübe ve konuyla bağlantılı toplumsal sorunlardır (Yıldırım ve Şimşek, 2003: 52). Yıldırım (2008: 317) bu hususu “*bilim ister olup bitenleri anlama ister güvenilir bilgi arayışı olarak nitelendirilsin, amacında değer yargılarıyla yüklüdür çünkü bilim adamını anlamaya ve araştırmaya yönelten şey, temelde kişisel eğilimini yansıtan değer yargısıdır*” şeklinde ifade etmiştir (Akt. Erbay, 2011: 2). Bu çalışmada da araştırmacının ilgili kurumda çalışması, daha önce bu konuda bir çalıştayın gerçekleştirilmesine aracılık etmesi ve BKA tarzı yapılarla Türkiye’de koruyucu aile hizmetinin gelişeceğine ilişkin düşüncesi bu konunun seçilmesinin nedenleri arasındadır.

3.2 Araştırmanın Amacı

Türkiye’de koruyucu aile hizmeti yeterince gelişmemiştir. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yürütülen kampanyalara rağmen koruyucu ailelere ihtiyaç devam etmektedir. Bu çalışma kapsamında koruyucu aile hizmetiyle ilgili farklı ülke uygulamaları ve özellikle İngiltere örneği (BKA) incelenerek koruyucu aile hizmetinin geliştirilmesine yönelik öneriler getirilecektir. Bu araştırma kapsamında aşağıda yer alan sorulara cevap bulunmaya çalışılacaktır;

- Koruyucu aile hizmetinin bir kısmının sivil toplum kuruluşlarına devri mümkün mü?
- Koruyucu aile hizmetinin geliştirilmesinde koruyucu aile derneklerinin rolü nedir?
- Türkiye’de koruyucu aile hizmetinin gelişmesinin önündeki engeller nelerdir?

3.3 Araştırmanın Önemi

Koruyucu aile hizmetine yönelik yapılacak bu çalışmayla;

- Koruyucu aile hizmetine yönelik az araştırma bulunması nedeniyle bu eksikliğin kısmen de olsa giderilmesi planlanmaktadır.
- Çocuğa yönelik sosyal hizmetlerin özelleştirilmesine ülkemizde nasıl bakıldığı öğrenilecektir.
- BK'lar ülkemizde uygulaması olmayan bir model olması nedeniyle çalışma bir ilk olma özelliği taşımaktadır.
- BKA'lar hem koruyucu aile bulmaları, hem de koruyucu ailelerin eğitimini sağlamaları ve iyi danışmanlık hizmeti sunmaları nedeniyle ülkemizdeki koruyucu aile oranının artmasına katkıda bulunabilecek bir yapı olduğundan, söz konusu yapıların bilinirliği artırılmış olacaktır.
- Bu çalışmada koruyucu aile hizmeti İngiltere ve Türkiye bağlantılı karşılaştırmalı bir analize tabi tutulacağından ülkemizdeki eksiklikler görülerek, koruyucu aile hizmetinin geliştirilmesine yönelik yeni öneriler getirilecektir.
- Çalışma kapsamında koruyucu aile derneklerinin tamamıyla görüşme gerçekleştirileceğinden bu alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının profili ve koruyucu aile hizmetiyle ilgili hizmetleri ortaya çıkacaktır.

3.4 Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada öncelikli olarak sivil toplum kuruluşlarına ve koruyucu aile hizmetine yönelik literatür taraması yapılmıştır. BKA'ların Türkiye'de örneği bulunmadığından, İngiltere örneği ilk aşamada araştırılmıştır.

Koruyucu Aile, Evlat Edinme Derneği ile yapılan görüşmede Korev tarafından Ankara'da 19 Kasım 2016 tarihinde bir Koruyucu Aile Çalıştayı gerçekleştirileceği öğrenildiğinden, bu çalışmaya katılmıştır. Çalıştaya Türkiye'nin farklı yerlerinden yaklaşık 30 koruyucu aile katıldığından ve bu ailelerin bir kısmı koruyucu aile derneklerinde de görev

yaptıklarından çalıştay sırasında bu kişilerin bir kısmıyla görüşme yapılmıştır. Çalıştaya Bakanlık Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünden bir genel müdür yardımcısı, bir daire başkanı ve Ankara İl Müdürü de katılmıştır. Diğer taraftan çalıştay da oluşturulan çalışma gruplarına aktif katılım sağlandığından koruyucu ailelerle birebir görüşme imkanı elde edilmiştir.

Öte yandan, 25-26 Şubat 2013 tarihleri arasında Ankara’da İngiltere Büyükelçiliğinden sağlanan destekle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Denetim Hizmetleri Başkanlığınca ve koordinatörlüğünde düzenlenen *Birleşik Krallıkta Koruyucu Aile Uygulamaları ve Denetimin Rolü Çalıştayı*’na Bakanlık Merkez ve taşra meslek personeli yanında denetçiler ve İngiltere’den iki uzman (biri Strathclyde Üniversitesinden diğeri de Bağımsız Koruyucu Aile Ajansından) katılmıştır.

Ayrıca Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Rehberlik ve Teftiş Başkanlığında Başdenetçi olarak görev yapılması nedeniyle koruyucu aile hizmeti ile ilgili gelişmeleri yakından izleme fırsatı elde edilmiştir.

Araştırmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmanın genel kabul gören bir tanımını yapmak zordur. Ancak yine de bir tanım vermek gerekirse, nitel araştırma; *gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak* tanımlanabilir. Nitel araştırmada araştırmacı esnek olmalı ve elde edilen veriler doğrultusunda araştırma sürecini yeniden biçimlendirebilmelidir (Yıldırım ve Şimşek, 2003: 19). Nitel Araştırma yönteminde veriler sayısal değerler şeklinde toplanmamakta olup, nitel veriler gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerden (mülakat) elde edilerek daha sonra analize tabi tutulmaktadır (Akbaş, 2010).

Araştırma kapsamında Kasım 2016- Aralık 2018 ayları arasında 15 dernekten 18 kişiyle görüşülmüş, görüşülen kişilerin 8’iyle yüz-yüze derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. 4 dernek ziyaret edilerek, 3 dernekle ise çalıştayın yapıldığı otelde yüz – yüze görüşülmüştür. Yüz-yüze görüşmeler ikisi hariç (not alma) telefondaki bir ses kayıt

programı aracılığıyla kayıt altına alınmıştır. Geriye kalan görüşmeler ise derneklerin Ankara dışında olması nedeniyle telefon görüşmesi şeklinde yapılmıştır. Telefon görüşmeleri de telefondaki bir ses kayıt programıyla kayıt altına alınmıştır. Kayıt cihazı kullanıldığında görüşülen kişilerden izin alınmıştır. Telefon görüşmesi kayıt altına alınacaksa görüşülen kişilere kayıt alınacağı ifade edilmiş, telefon görüşmesi sonlandırılmış ve telefondaki kayıt programı çalıştırılarak kişiler tekrar aranmış ve görüşmeler tamamlanmıştır. Ayrıca kayıtlarla ilgili bir sıkıntı olabileceği ihtimali düşünülerek not tutulmuştur. Görüşmeler ortalama 23 dakika sürmüştür. Kayıtların tamamı daha sonra deşifre edilmiş ve analize tabi tutulmuştur. Görüşmelerin bir kısmı çok kısa sürede tamamlanmıştır. Bunun da nedeni söz konusu derneklerin yeni olması nedeniyle tecrübe ve faaliyet anlamında aktaracakları çok fazla birşeyin bulunmamasıdır.

Nitel araştırmada görüşme sırasında soruların sırası görüşmenin akışına göre değiştirilmeli ve sorular sorgulayıcı bir dille değil, bilgi vermeye davet edici bir şekilde sorulmalıdır. Ayrıca görüşmeci teşvik edici olmalı, görüştüğü kişiyi ek bilgi vermeye ve derinlemesine bilgi vermeye yönleltmelidir (Yıldırım ve Şimşek, 2003: 113-114). Bu çalışmada görüşme türlerinden görüşme formu yaklaşımı benimsenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu yaklaşımda görüşmeci hem görüşme öncesi hazırladığı soruları sormakta, hem de bu sorularla ilgili olarak daha ayrıntılı bilgi almak amacıyla ek sorular sorabilmektedir. Ayrıca, görüşmeci bazı soruları sormayabilir, atlayabilir, görüşme sırasında soruların cümle yapısını ve sırasını değiştirebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2003: 95). Öte yandan, bu çalışmada karşılaşılan problemlerden biri de BKA tarzı yapıların Türkiye’de bulunmaması ve bilinirliğinin olmaması nedeniyle söz konusu yapılar her seferinde görüşmecilere tanıtılmaya çalışılmıştır. Görüşmecilerin bir kısmı bu konuda bilgi sahibi olmadıklarından BKA’ların Türkiye’de kurulup kurulamamasına ilişkin çok fazla yorumda bulunamamışlardır. Bu durumda da konu sosyal hizmetlerde özelleştirme bağlamında ele alınmış ve özelleştirmeye ilişkin sorular yöneltilerek bu konudaki bakış açıları netleştirilmeye çalışılmıştır.

Bu araştırmada betimsel analiz yaklaşımı benimsenmiştir. Betimsel analiz yaklaşımına göre araştırma kapsamında elde edilen veriler belirlenen temalara göre yorumlanmakta ve özetlenmektedir. Bu analiz türünde görüşülen kişilerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde çalışma kapsamında yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilebilmektedir.

Çalışmada öncelikle verilerin hangi temalar altında organize edileceği, kategoriler ve alt kategoriler belirlenmiş ve veriler bu çerçeveye göre işlenmiştir. Daha sonra da bulgular yorumlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2003: 159).

Tablo 7 Araştırma Verileri Doğrultusunda Oluşturulan Temalar, Kategoriler

Temalar	Kategoriler	Alt Kategoriler
Türkiye’de Koruyucu Aileliğin Gelişmemesinin Nedenleri	Çocuk ve aile kaynaklı sorunlar	-Çocuk kaynaklı sorunlar -Aile kaynaklı sorunlar
	Dini Bakış Açısı	-Diyanet İşleri Başkanlığının fetvası -Mahremiyet
	Profesyonel koruyucu aileliğin yerleşmemesi	-Profesyonel koruyucu ailelik -Uzmanlaşma
	Tanıtım eksikliği	-Yetersiz tanıtım -Tanıtım kanalları
	Meslek elemanlarının yetersizliği	-Meslek elemanlarının niceliksel/niteliksel yetersizliği -Koruyucu ailelere destek
	Koruyucu Ailelere Yapılan Ödemelerin Yetersizliği	-Koruyucu ailelere yapılan ödemelerin düşüklüğü -Özel ihtiyaçlar için yapılan ödemelerin yetersizliği
Çocuk Refahı Hizmetlerinde Özelleştirme	Çalışmaya Konu STK’ların ekonomik kaynakları ve insan kaynakları	-Ekonomik kaynaklar -İnsan kaynakları -Finansal kaynak bulma yöntemleri
	Türkiye’de koruyucu aile derneklerinin işlevleri	-Psiko-sosyal destek -Uzman desteği -Eğitim -Tanıtım
	Kamu kurumlarının STK’lara bakışı	-Kamu kaynaklı sorunlar -STK kaynaklı sorunlar
	Koruyucu aile hizmetinde gönüllülük mü?/Ücretlilik mi?	-Gönüllülük -Ücretlilik -Kötüye kullanım
	Sosyal Hizmetlerin sunumunda özelleştirme	-Özelleştirme olmalı -Özelleştirme olmamalı -Denetim, izleme
	Kamu-STK işbirliği çocuk evleri örneği	-Çocuk evleri
	Bağımsız koruyucu aile ajansları	-STK mı? Özel sektör mü? -STK’ya devrin artıları -BKA’ların Türkiye’de kurulması

Görüşmeler sırasında katılımcılara çalışmanın amacı ile ilgili bilgi verilmiştir. Katılımcılara isimlerinin ve ilintili bulundukları derneklerin adlarının tez içinde yapılacak alıntılarda kullanılıp kullanılmayacağı sorulmuştur. Bu soruya dernek çalışanlarının bir kısmının endişeyle yaklaştıkları gözlenmiştir (*Bu çalışmayı sadece üniversiteye mi vereceksiniz / başka yerde yayımlanmayacak değil mi?* Tarzı sorular sorulmuş). Görüşmecilerden biri görüşme dökümlerini görüp merkezle paylaştıktan sonra isim kullanılmasının mümkün olabileceğini belirtmiştir. Dolayısıyla Türkiye’de faaliyet gösteren koruyucu aile dernek ve çalışan sayısının az olması nedeniyle bir kısmının isminin verilip bir kısmının verilmemesi durumunda ismi verilmeyenlerin de deşifre olma ihtimalleri yükseleceğinden katılımcıları anonim olarak ifade etmek amacıyla her bir görüşmeci 1’den 18’e kadar numara verilerek kodlanmış olup, G1 olarak belirtilen bir kodlama görüşme yapılan 1. Görüşmeciyi ifade etmektedir. Görüşmecilerin 12’si kadın, 6’sı erkektir.

Tablo 8 Görüşmecilere Ait Bilgiler

Katılımcı Adı (Sembol)	Cinsiyeti	Görevi	Koruyucu Aile Olup/Olmadığı
G1	Kadın	STK çalışanı	
G2	Erkek	STK çalışanı	
G3	Erkek	STK yöneticisi	
G4	Kadın	STK yöneticisi	Koruyucu aile
G5	Kadın	STK yöneticisi	Koruyucu aile
G6	Kadın	STK üyesi	
G7	Erkek	STK üyesi	Koruyucu aile
G8	Kadın	STK yöneticisi	
G9	Kadın	STK yöneticisi	Koruyucu aile
G10	Kadın	STK yöneticisi	
G11	Erkek	STK yöneticisi	Koruyucu aile
G12	Erkek	STK yöneticisi	Koruyucu aile
G13	Kadın	STK yöneticisi	Koruyucu aile
G14	Kadın	STK yöneticisi	Koruyucu aile
G15	Erkek	STK üyesi	

Katılımcı Adı (Sembol)	Cinsiyeti	Görevi	Koruyucu Aile Olup/Olmadığı
G16	Kadın	STK üyesi	Koruyucu aile
G17	Kadın	STK üyesi	Koruyucu aile
G18	Kadın	STK yöneticisi	Koruyucu aile

3.5 Araştırmanın Evreni

Bu araştırma kapsamında koruyucu aile hizmetinde özelleştirme konusuna ilişkin sivil toplum kuruluşlarının bakışı incelenmeye çalışılmıştır. Araştırma kapsamında örnekleme belirlemek amacıyla nitel araştırma geleneği içinde meydana çıkan “amaçlı örnekleme” yöntemi kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2003: 69). Amaçlı örnekleme olasılık temelli olmayan bir yaklaşımdır. Amaçlı örnekleme zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların seçilerek derinlemesine çalışılmasına ve açıklanmasına imkan sağlamaktadır. Dolayısıyla belli ölçütleri karşılayan ya da belirli özelliklere sahip olan bir veya daha fazla özel durumla araştırma yapılmak istendiğinde amaçlı örnekleme yöntemi tercih edilmektedir (Büyüköztürk vd., 2012 akt. Başaran, 2017: 490). Amaçlı örnekleme yöntemlerinden ise “maksimum çeşitlilik örnekleme” kullanılmıştır. Söz konusu örnekleme yönteminde amaç probleme taraf olabilecek kişilerin çeşitliliğini yansıtmaktır. Söz konusu çeşitliliği sağlamanın hedefi genelleme yapmak değildir, aksine çeşitlilik arz eden durumlar arasında ortak hususların bulunup bulunmadığını ortaya koymak ve bu çeşitlilikten faydalanarak sorunun farklı boyutlarını görebilmektir (Yıldırım ve Şimşek, 2003). Araştırma kapsamında çeşitliliği sağlamak üzere sadece koruyucu aile dernekleriyle görüşülmemiş, ayrıca çocuk evlerini protokolle işleten iki STK ve meslek elemanlarınca kurulan bir dernekle de görüşülmüştür. Görüşülenlerin büyük çoğunluğu aynı zamanda koruyucu ailedir ve görüşülen kişilerden ikisi sosyal hizmet uzmanıdır.

Türkiye’de koruyucu ailelikle ilgili desnek sayısı azdır. Koruyucu aile hizmetine yönelik son yıllarda yürütülen kampanyalar sonucunda söz konusu hizmet yeniden önem kazanmış ve dernek sayısında artış söz konusu olmuştur. Dolayısıyla derneklerin çoğu yeni kurulmuştur. Ülke genelinde faaliyet gösteren 15 koruyucu aile derneği bulunmaktadır. Başlangıçta Ankara İli ile sınırlı tutulması planlanan çalışma, koruyucu aile derneklerinin

işlevlerini bir bütün olarak görmek amacıyla Türkiye’deki tüm koruyucu aile dernekleri olarak değiştirilmiştir. Söz konusu plan değişikliğinde telefon görüşmelerini kaydeden bir programın kullanılmasının da etkisi olmuştur. Dolayısıyla koruyucu aile derneklerinin 12’si ile görüşülmüştür. Derneklere ait iletişim bilgilerine daha çok internet kanalıyla ulaşılmıştır. Ancak bazı derneklerin internet sayfaları bulunmadığı ve internette de iletişim bilgileri bulunmadığı için, söz konusu derneklere ait iletişim bilgileri koruyucu ailelik alanında eski ve faal bir dernek olan Denizli Koruyucu Aile Derneği’nden alınmıştır. Bursa Koruyucu Aile Derneği başkanının işlerinin yoğunluğu nedeniyle görüşme talebimizi kabul etmemesi, Antakya (Hatay) Koruyucu Aile Derneği’ne gönderilen mesaja cevap verilmemesi ve Balıkesir Koruyucu Aile Derneğinin faal olmaması ve güncel iletişim bilgilerine ulaşılamaması nedeniyle söz konusu derneklerle görüşmeler gerçekleştirilememiştir.

Öte yandan çocuk politikalarına yönelik çalışmaları nedeniyle, Ankara’da faaliyet gösteren Gündem Çocuk Derneği ile iki defa görüşme talebinde bulunulmuş, ancak konunun kendileriyle doğrudan ilintili olmadığı ifade edilerek görüşme talebi reddedilmiştir.

Ayrıca, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile imzaladıkları protokoller çerçevesinde çocuk evi işleten iki sivil toplum kuruluşu da araştırmaya dahil edilmiştir. Söz konusu derneklerin seçilmesindeki amaç ise ülkemizde çocuğa ilişkin sosyal hizmetlerin özelleştirilmesine/sivil toplum kuruluşlarına devrine soğuk bakılması nedeniyle, söz konusu derneklerin deneyimlerini değerlendirmek, koruyucu aile hizmetinin de benzer bir mantıkla aracı kuruluşlar vasıtasıyla sunulup sunulamayacağı konusunda görüşlerini almaktır.

Son olarak, Denizli Koruyucu Aile Derneği ile birlikte I. Ulusal Koruyucu Aile Çalıştayı’nı gerçekleştiren ve meslek elemanlarınca kurulan Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği de hem meslek elemanlarının bakışını yansıtması hem de çalıştay dolayısıyla edindikleri tecrübeleri aktarmaları amacıyla çalışma kapsamına alınmıştır.

Diğer taraftan, görüşülen koruyucu aile derneklerinin temsilcileri (ikisi hariç) aynı zamanda koruyucu aile olduğundan koruyucu ailelerin de görüşü çalışma kapsamında

sunulmuştur. Ayrıca, araştırma kapsamında dernekleri temsilen görüşülen kişilerden ikisi aynı zamanda kamu sektöründe koruyucu aile hizmeti alanında çalışan meslek elemanı olduğu için örneklemin içinde kısmen kamu sektörünün de temsili söz konusu olmakla birlikte, genel olarak bakıldığında kamu sektörü ve özel sektör bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

4. ANALİZ SONUÇLARI VE BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amaçlarına bağlı olarak nitel araştırma yöntemi kullanılarak elde edilen bulgular, Türkiye’de koruyucu aileliğin gelişmemesinin nedenleri ve çocuk refahı hizmetlerinde özelleştirme ana başlıkları altında incelenecektir.

4.1 Giriş

Çalışmamızın konusunu oluşturan sivil toplum kuruluşları ağırlıklı olarak koruyucu aile hizmet modeli alanında faaliyet göstermektedir. Söz konusu koruyucu aile derneklerinin yöneticileri biri hariç hepsi koruyucu ailedir.

Görüşme gerçekleştirilen dernek/vakıflardan sadece üçü koruyucu aile hizmetiyle ilgili olmayıp, ikisi çocuk evlerine yönelik faaliyet göstermekte, biri ise meslek elemanları tarafından kurulmuştur.

Türkiye’deki derneklerin bölgesel dağılımına bakıldığında %34’ünün Marmara, %18’inin İç Anadolu, %14’ünün Ege, %12’sinin Karadeniz, %10’nun Akdeniz, %11’nin ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde olduğu görülmektedir (Dernekler Dairesi Başkanlığı, 2016). Çalışmamız kapsamında incelenen koruyucu aile dernekleri de ağırlıklı olarak Marmara, Akdeniz, Ege ve İç Anadolu bölgesinde kurulmuşlardır. Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgesinde koruyucu aile hizmeti alanında faaliyet gösteren dernek bulunmamasına rağmen, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde sadece 1 dernek bulunmaktadır.

Tablo 9 İllere göre koruyucu aile sayıları (2018)

İl Adı	Mevcut Koruyucu Aile Sayısı	Koruyucu Aile Yanındaki Çocuk Sayısı
İSTANBUL	481	529
İZMİR	360	404
ANKARA	310	358

İl Adı	Mevcut Koruyucu Aile Sayısı	Koruyucu Aile Yanındaki Çocuk Sayısı
KAYSERİ	197	226
KOCAELİ	184	226
KONYA	183	213
SAMSUN	152	169
BURSA	152	178
ADANA	151	197
GAZİANTEP	150	202
HATAY	147	209
ANTALYA	143	169
BALIKESİR	138	164
MANİSA	134	165
MERSİN	129	166
DENİZLİ	125	156
AYDIN	115	134
AFYON	104	128
K. MARAŞ	100	147

Kaynak: <http://www.koruyucuaile.gov.tr/illere-gore-koruyucu-aile-istatistikleri>

Öte yandan koruyucu aile istatistiklerine bakıldığında 2018 yılı Aralık ayı itibarıyla 5.222 koruyucu ailede 6.383 çocuk bulunmaktadır (www.koruyucuaile.gov.tr). Yukarıdaki tabloya koruyucu aile sayısı 100 ve üzeri olan iller konulmuştur. Koruyucu aile derneklerinin koruyucu aile sayılarının fazla olduğu illerde örgütlendikleri görülmektedir. Ancak koruyucu aile sayısı fazla olduğu halde Kocaeli, Konya, Samsun, Manisa, Antalya gibi illerde herhangi bir dernek bulunmamaktadır.

Dolayısıyla koruyucu aile dernekleri sayısal olarak yetersizdir. Koruyucu ailelerin temsili ve koruyucu aile hizmetinin gelişmesi bağlamında koruyucu aile derneklerinin sayısının artmasında fayda görülmektedir.

İzleyen bölümde koruyucu aile hizmetinin Türkiye’de yeterince gelişmemesinin nedenleri ve çocuk refahı hizmetlerinde özelleştirme konularına ilişkin STK’ların görüşlerine yer verilecektir.

4.2 Türkiye’de Koruyucu Aileliğin Gelişmemesinin Nedenleri

Daha öncede bahsedildiği üzere Türkiye’de koruyucu aile sayısı gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında azdır. İzleyen kısımda Türkiye’de koruyucu aile hizmetinin yeterince gelişmemesine ilişkin bulgulara yer verilecektir.

4.2.1 Çocuk ve Aile Kaynaklı Sorunlar

Korunma altına alınan çocuklar, ya korunma altına alınmadan önce ya da korunma altına alındıktan sonra yaşadıkları problemler nedeniyle bir yetişkine bağlanma sorunu yaşamaktadırlar. Gelişimleri yaşıtlarından daha geride olabilmekte bu da aile ile iletişimlerinde çeşitli problemlere sebep olmaktadır. Aile ve çocuk bu süreçte psiko-sosyal yönden yeterince desteklenmediğinde çocuğun kuruluşa geri dönmesi söz konusu olabilmektedir. Türkiye’de koruyucu ailelik ağırlıklı olarak gönüllülüğe dayandığından, vicdani sebeplerle hareket edildiğinden, profesyonel bir yaklaşım sergilenmediğinden, aileler bu tür çocukların bakımı ve yetiştirilmesine ilişkin yeterince bilgi ve deneyim sahibi olmadıklarından, bu konuda yeterince eğitim almadıklarından, ayrıca yeterince desteklenmediklerinden karşılaştıkları problemler karşısında çabucak vazgeçebilmekte ve çocuğu kuruluşa geri döndürebilmektedirler. Aile üyeleri arasında koruyucu aileliğe farklı yaklaşımlar söz konusu olabilmekte bu da hizmetin sunumunda zorluklar doğurabilmektedir (Karataş, 2008). Çevrenin korunma altındaki çocuklara bakışının ve çocukla yaşanan problemlerin koruyucu aileliği zorlaştırdığını belirten görüşmecilerden G13 adlı kişi koruyucu ailelik yapmayı *demir leblebi çiğnemeye* benzetmiştir.

Ödenen ücretler yeterli değil. Ama şu son 2-3 aylık zaman zarfında sanırım onlar biraz artırıldı... fakat koruyucu ailelik yapmak bir demir leblebi çiğnemek kadar zor. Çünkü çocuğun uyum problemi var, sizi kanıksıyo veya kanıksamıyor, ergenlik dönemi var, işte çocukluk dönemi var, ondan sonra kendinizi buna kabul ettiriyorsunuz ettiremiyorsunuz, geç geliyor, okula gitmiyor binlerce sorunu var diyorum ya bir demir leblebi çiğnemek kadar zor. Hakikaten zor... (G13).

Çocuklar daha ilk okula gittikleri hafta okuldan atıldılar. Yani kreşe gittiler kreşten atıldılar... Okul zaten çocuğu bir kere istemiyor, veli duyduğunda

öteliyor, yani veli toplantıları bizim 3-4 saat sürüyordu. O kadarki savaş ortamına gider gibi veli toplantısına gidiyordum (G16).

Aile Yapısı Araştırmasında ankete katılanlardan koruyucu aile olmayı düşünenlere şartları sorulmuş, büyük çoğunluğu (%47) herhangi bir şart ileri sürmemiş, ancak %15,6'sı kız çocuk, %11'i altı yaş altı, %23'ü anne babanın hayatta olmaması, %17'si masrafların devlet tarafından karşılanma şartlarını ileri sürmüşlerdir (Gürcan, 2008). Çalışmamız kapsamında görüşülen dernek yetkililerinin bir kısmı da Türkiye'de koruyucu aileliğe uygun olduğu düşünülen çocukların ağırlıklı olarak 0-6 yaş grubu olduğunu ifade etmiştir.

...0-6 yaş grubunun koruyucu aileliğe uygun olduğunu düşünüyorum. 0-6 yaş grubu aile sıcaklığında bir ev ortamında büyümeli... (G1).

...Ankara'da 0-6 yaş tercih ediliyor daha çok. (G6).

Belli yaştan sonra bir çocuğun davranışlarına müdahale etme kişiliğini geliştirme eğitim akademik başarısını artırma gibi ön kabul çok ideal olmadığı için 6-7-8 yaş dışındaki çocuklarla ilgili talepler pek oluşmuyor (G15).

G1 büyük yaştaki çocukların yerleştirme öncesi yaşadıkları olumsuz deneyimler nedeniyle gittikleri aileleri sıkıntıya sokabileceğini ifade etmiştir.

...0-6 yaş grubu aile sıcaklığında bir ev ortamında büyümeli, fakat daha büyük çocukların ailelerinden getirdikleri sorunlar, yaşadıkları travmalardan dolayı yaşadıkları sıkıntılar gittikleri aileyi de çatırdatıyor, diğer aileyi de sıkıntıya sokuyor (G1).

Aile Yapısı Araştırmasına göre; ankete katılanların %38'i koruyucu aile olmak istemiş ve koruyucu aile olmak isteyenler arasında 65 yaş ve üstü bireylerin oranı daha fazla çıkmıştır (Gürcan, 2008). Ankara'da koruyucu ailelikle ilgili yapılan bir çalışmaya göre, kişiler yaşları ilerledikçe ve yalnız kalma korkusu başladığında koruyucu aile hizmetine ilgi duymaktadırlar. Ankara'daki koruyucu ailelerin %85'i kırk ve üzeri yaştadır (Can, 2000). Benzer bir şekilde İzmir'de gerçekleştirilen bir araştırmaya göre, koruyucu aile bakımının evlat edinme için bir basamak olarak kullanıldığı belirlenmiştir. Çünkü inceleme kapsamındaki koruyucu ailelerin öncelikle evlat edinmek üzere il müdürlüğüne başvuruda bulunduğu ancak evlat edinmek için aranan koşulları gerçekleştiremedikleri için koruyucu aile hizmetine yönlendirildikleri anlaşılmıştır. Koruyucu ailelerin bir kısmı yanlarına

yerleştirilen çocukları evlat edinmişlerdir (Taştekil, 1989). Diğer taraftan koruyucu aile olan aileler çocukla geçici bir ilişki kurmaktan çok sürekli bir ilişki kurmaya çalışmakta, öz ailenin bir gün ortaya çıkma ihtimali insanları tedirgin etmekte ve koruyucu aile olmaktan vazgeçmesine sebep olabilmektedir (Karataş, 2008).

Ülkemizde koruyucu ailelerin üç gruba ayrılabilceği G6 tarafından belirtilmiştir. Birinci grubun evlat edinmek isteyipte yaş şartı nedeniyle evlat edinemeyip koruyucu aile olanlardan, ikinci grubun kendi çocukları olupta hayır amacıyla ikinci ya da üçüncü bir çocuğa koruyucu aile olanlar, son grubun ise çocuğu olmayan bekar kadınlardan oluştuğu ifade edilmiştir. Söz konusu 3 grup içinde ağırlığı evlat edinemeyen ve çocuğu olmayanlar oluşturmaktadır.

... Bir de başvuranlar Evlat edinmek için başvurmuşlar ama evlat edinememişler yaşları büyüdüğü için 40 yaşını aştıkları için. Dolayısıyla bebek alma haklarını kaybettikleri için koruyucu ailelik bir şekilde tavsiye edilmiş ya da koruyucu aileliği öğrenmişler aslında birincil amaçları çoğunlukla evlat edinmek amacıyla bebek evlat edinmek amacıyla yola çıkıyor genellikle. Ha bir grubu da şey çocukları var ama ikinci, üçüncü çocuk olaraktan koruyucu aileliği düşünüyor, daha çok hayır anlamında, birazda hayrım olsun daha çok hayır tarafında bir grupta bekar ailelerimiz bekar kadınlarımız var daha doğrusu o da bir grup. Onlarda çok belli yaşlara gelmişler evlenmemişler ya da evlenmiş ayrılmışlar ama çocuk sahibi olamamışlar, onlar da bir şekilde evlat edinmek emek vermek gelişimini görmek gibi bir takım duygularla daha çok 3 grup aslına bakarsan bizim. Daha çok evlat edinme çocuk sahibi olamayanlar çoğunlukta ama (G6).

Dernek görevlilerinden biri (G15) küçük çocuklara yönelik talebin fazla olması, 6-7-8 yaşlarındaki çocuklara talebin pek fazla olmaması ve ailelerin kendi sosyo kültürel yapılarına uygun çocuk beklentisinin yüksek olması ve bu işin bir profesyonel koruyucu aile mantığıyla yapılmaması nedeniyle ülkemizde koruyucu aile hizmetinin gelişmediğini belirtmiştir.

Birincisi, Türk aile yapısında küçük çocukların korunup esirgenmesiyle ilgili düşünce ağırlık basıyor.

İkincisi, Çocukların kendi aile sistemine uygun yetişme beklentisi, yani bir çocuğun olduğu gibi kabul edilerek aile ortamında yetişmesinden ziyade kendi ailelerine uygun kişilik karakter davranış örf adetler açısından

uyarlanabilecek çocuk beklentisinin bunda çok etkili olduğunu düşünüyorum.

Üçüncüsü, belli yaştan sonra bir çocuğun davranışlarında müdahale etme kişiliğini geliştirme eğitim akademik başarısını artırma gibi ön kabul çok ideal olmadığı için 6-7-8 yaş dışındaki çocuklarla ilgili talepler pek oluşmuyor.

Profesyonel koruyucu aile yani bu işi bir çocuğun yaşamında, güvenli bir aile ortamında büyümesi ile ilgili bunun bir iş edinip tüm yönleriyle tüm sorumluluk ve görevleriyle yapmasıyla ilgili bir beklentisinin olmamasından kaynaklı olduğunu düşünüyorum... (G15).

Çalışmamız kapsamında görüşülen dernek yetkililerinden ikisi Türkiye’de koruyucu aileliğin geçici olarak yapılmadığını, çocuğun aşırı sahiplenildiğini, uzun süreli yapıldığını, çocuğun gitme duygusunun koruyucu aileleri rahatsız ettiğini ifade etmişlerdir.

Türk toplumu olarak ben aliyim büyütüyüm benim olsun üniversiteye gitsin, evlensin gibi uzak hayallerle yola çıkılıyor. Çocuğun gitme duygusu birgün gidebileceği duygusu inanılmaz irite ediyor insanları ve bu sisteme dahil olmak istemiyorlar bu yüzden. O yüzden geçici koruyucu aile modelinin acilen bence hayata geçirilmesi gerekiyor. Çünkü örnekler hep uzun koruyucu aile. Çünkü 20 senedir koruyucu aileyim ben hayatıma 4 tane çocuk girdi. Birçok aile uzun süreli koruyucu aile... Ailemize gelen çocuğun bizden ne zaman ayrılacağına dair hiçbir fikrimiz yok, sürekli bir yürek oynağı halinde beklenti içerisindeyiz ne zaman gidecek. (G5).

İnsanlar koruyucu aileliği bilmiyorlardı. Şimdi artık çok kişi öğrendi... O sorumluluğu nasıl alacak. Bir de biz çok sahiplenilen bir toplumuz. Koruyucu aile olmak isteyen bir sürü insanla tanışıyorum ben geliyorlar çocukların o geri döndürülme şeyi acayip endişe yaratıyor onlarda. Ya çocuk bizimle 3 yıl 5 yıl 10 yıl kaldıktan geriye giderse o işte ısrarlı bir bağlanma tutkumuz var ya bizde. Profesyonel koruyucu aileliğe geçemedik. Yani ben de öyle düşünüyordum ama çocuklar gittikten sonra son 1 yıl hayatım alt üst oldu. Onlar varken zordu onlar gittikten sonra daha zor oldu. Kurumun desteği yok. Belki destek olsa tekrar koruyucu aile olursun. Etrafımdaki arkadaşlar benim yaşadıklarımı görünce kesinlikle vazgeçtiler. Yalnızsın mücadele ediyorsun, başarısız oluyorsun ve çok çaba sarfedip yıpranıyorsun. Aşırı sahiplenmemizden dolayı zorlanıyoruz. Ya geri dönerse endişesi ya ben işte o çocuğa yeterince destek olmazsam endişesi (G16).

Öte yandan Türkiye’de koruyucu ailelik hizmetinde dini nedenler bazı insanlar için önemlidir. Koruyucu ailelik uygulaması ile ilgili Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu’nun 24.12.2013 tarihli görüşünde;

Kur'an-ı Kerim'de yetimlerin himaye edilmesi istenmekte (Nisa 4/6, 36) yetimi itip kakan ve yoksulu gözetmeyen kimseler kınanmaktadır (Maun, 107/2-3). Peygamberimizin de yetimlerin ve toplumun zayıf kesimlerinin korunup gözetilmesi gerektiğini ısrarla vurguladığı ve bu konuda sorumluluklarını yerine getirenleri cennetle müjdelediği ifade edilmiştir (Buhari, Talak, 25, Nafakat 1, Edeb 25-26). Diğer taraftan Kur'an-ı Kerim çocuklardan hayatın süsü (Kehf, 18/46) olarak bahsetmektedir. Peygamberimiz en hayırlı evin, içinde kendisine iyi davranılan bir yetimin bulunduğu ev olduğunu söylemiştir (İbn Mace, Edeb, 6). Dolayısıyla İslam'da kimsesiz bir çocuğa sahip çıkmak ibadet bilinciyle yerine getirilmesi gereken bir ahlaki sorumluluk olarak değerlendirilmiştir (Türkiye Diyanet Vakfı, 2014: 222-223).

Diğer taraftan, söz konusu yazıda dini açıdan dikkat edilmesi gereken hususlardan da bahsedilmiştir. Koruyucu aile ile çocuk arasında kan bağı ya da süt akrabalığı yoksa çocuğun buluğ çağına erişmesiyle beraber, ilişkilerin tesettür ve halvet yönünden mahremiyet kurallarına uygun olması gerektiği belirtilmiştir. Koruyucu aile çocuğa destek olmak amacıyla bağışta bulunabileceği gibi, vasiyette bulunarak da çocuğa maddi destek sağlayabilir. Koruyucu ailelik evlatlık müessesinden (dini açıdan uygun bulunmayan) ayrı tutulmuş ve dini hassasiyetlerin koruyucu ailelik için bir engel olarak görülmemesi gerektiği ifade edilmiştir. Özetle, çocuğun öz ailesiyle bağının koparılmaması ve bahsedilen diğer şartlara uyulması kaydıyla “geçici süre koruyucu aile tarafından himaye edilmesi dinen teşvik edilen bir husustur” ifadesine yer verilmiştir (Türkiye Diyanet Vakfı, 2014: 222-223).

Söz konusu görüşü İslam tarihindeki örnekler de desteklemektedir. Şöyle ki yetim hakları konusunda çok hassas olan Peygamber bir yetim olarak dünyaya gelmiş dedesi Abdulmuttalip ve Amcası Ebu Talip tarafından büyütülmüştür. Peygamber kimsesiz çocukları koruyup kollamayı tavsiye ettiği gibi kendisi de çok sayıda kimsesiz çocuğu himayesine almıştır. Dört halife ve sahabe de yetim çocukları himaye etmişlerdir. Koruyucu ailelik yapılırken kız ya da erkek çocuk ayrımı yapılmamakta, ailede mahremlerle yaşayıp yaşamayacağına bakılmamaktaydı. Hatta akrabalık bağı olmayan ya da mahremiyet olarak nitelendirilemeyecek kadar uzak akrabaların olduğu başka ailelerin çocukları da himaye altına alınmaktaydı (Şahyar, 2014: 50-51).

Diyanet İşleri Başkanlığına ait söz konusu görüş dikkate alındığında dini sebeplerle koruyucu aileliğin Türkiye’de gelişmemesinin önündeki engeller kısmen kaldırılmıştır. Görüşme yapılan G3 bu değişikliği şöyle ifade etmiştir.

Aile temelli hizmetlere cevaz veren dini ve kültürel bir yapı yok İslam dünyasında... Tabi Diyanet koruyucu aileliğe de pek sıcak bakmıyan bir yapıdaydı. Fakat 2012 yılında Cumhurbaşkanının eşi Emine Erdoğan’ın himayelerinde gönül elçileri projesi başlatıldı ilk ayağı koruyucu ailelik oldu. 2012 yılında Türkiye’de yalnızca 1225 çocuk koruyucu ailedeydi bugün son aldığımız rakamlara göre 4815 çocuk var.(G3).

Diğer taraftan G2, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından verilen fetvanın topluma yeterince anlatılmadığını, fetvanın toplum tarafından bilinmediğini, dolayısıyla eğer söz konusu fetva topluma iyi anlatılabilirse söz konusu hizmet modeliyle ilgili birçok sorunun çözülebileceğini söylemiştir.

... Bi kere dini boyutu var bu işin hani Diyanet fetva veriyor evet problem yok ama insanlarda o algı oluşmadı. Benim şu anda... bir arkadaşım koruyucu ailelik yapıyor... Diğer taraftan ailesine baktığın zaman ailesinden bir takım tepkiler alıyor kız çocuğu aldılar bitane o sana mahrem diyorlar, sen bu kız çocuğuyla aynı yerde nasıl kalırsın nasıl seversin öpersin okşarsın bak bu yanlış filan diye adamı tedirgin de ediyolar. Bu noktada Diyanetin dini noktada ciddi manada tahşidat yapması lazım yani fetvasal doğru dediklerini ortaya koyması lazım şu şu nedenlerden dolayı, gerekçelendirmesi lazım. İnsanlarda bu algı olumsuzluğa neden oluyor.(G2).

... Dini boyutta bunun fetvasının olması fakat bunun dillendirilmemesi... (G2).

İki dernek yetkilisi mahremiyet algısını koruyucu aile hizmeti önünde bir engel olarak görmektedir.

...Koruyucu ailelik Türkiye’de biraz zor oturur diye düşünüyorum Ben de. Kültürümüz farklı insanlarımız hala işte mahremiyet konusu, (G1)

...yani işte mahrem olayı var. Toplumun belli bir kesimi de zaten öyle baktığı için yaklaşıyor. Ama onların içinden de tabiki gelenler var... (G18).

Öte yandan, her ne kadar din bir yönüyle koruyucu aileliğin gelişmemesindeki sebeplerden biri olarak görülse de, G9 dinin koruyucu aile hizmetinin gelişmesine katkı sağladığını, çünkü bazı ailelerin koruyucu aile hizmetini dini gayelerle yaptığını savunmaktadır.

Bizim tanıtımlarımızda asla parayı söz konusu etmiyoruz. Önce çocuğa olacak sevgiden şefkatten bahsediyoruz. Para diyince aile zaten diyor ki a biz parayı düşünmüyoruz diyor, biz önce sevabını sonra da sevmek için alıyoruz diyorlar (G9).

Dolayısıyla, Ülkemizde koruyucu ailelik gönüllülük temelinde yapıldığı için ağırlıklı olarak küçük çocuklar tercih edilmektedir. Büyük çocuklar koruyucu aileye sıkıntı getirebileceği ve istenilen doğrultuda yetiştirilemeyeceği endişesiyle rağbet görmemektedir. Dolayısıyla büyük çocuklara yönelik de talebin olması için bu işi meslek olarak görecekt koruyucu ailelere ihtiyaç vardır. Öte yandan koruyucu ailelerin önemli bir kısmı ise evlat edinmedeki yaş şartına takıldığı için koruyucu aile olmaktadır.

Öte yandan, din Türkiye’de hem bir yönüyle koruyucu aileliğin gelişimine olumsuz etkisi olabilecek (mahremiyet) hem de katkı sağlayabilecek bir unsurdur. Ancak bu konuda toplumda farkındalık oluşturmaya ihtiyaç vardır.

4.2.2 Profesyonel Koruyucu Aileliğin Yerleşmemesi

Çocuk refahında temel öncelik çocuğun yüksek yararı olduğu için sunulan hizmetin kalitesi büyük bir öneme sahiptir (Waldock, t.y.). Korunma ihtiyacı içindeki çocukların problemleri değiştiği için (daha büyük psikolojik ve duygusal problemler) koruyucu aileler ebeveyn-terapist olmaya zorlanmaktadır. Dolayısıyla koruyucu ailelerin klasik ebeveynlik becerilerinin ötesinde yetenek ve uzmanlığa sahip olmaları gerekmektedir (Waldock, 1996). Reichwein (t.y.) profesyonelleşmenin maliyetleri artırması nedeniyle kabul görmediği görüşünü kısa vadeli ve geçersiz bir görüş olarak kabul etmektedir. Çünkü profesyonelleşme olmazsa düşük kaliteli hizmet, mutlu olmayan çocuklar ve koruyucu aileler, bitmeyen soruşturmalar söz konusu olacaktır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2013-2017 Stratejik Planında 2023 vizyonu kapsamında profesyonel koruyucu aile sistemine geçilmesi planlanmaktadır (ASPB, 2012a). Ancak uygulamada bu konuda önemli bir gelişme sağlanamamıştır. Koruyucu aileliğin Türkiye’de gelişmemesinin önündeki en önemli engellerden birinin profesyonel koruyucu ailelik sisteminin oturmaması olduğu ifade edilmiştir. Gerekçe olarak da artık yuva ve yurttan kalan çocukların çoğunun fiziksel ya da ruhsal problemleri olduğu ve bu çocuklara da ancak bu konuda eğitim almış ailelerde bakılabileceği belirtilmiştir. Profesyonel koruyucu aileliğin maddi olarak da desteklenmesi gerektiği, engelli çocuklara bakan ailelere daha fazla ücret verilmesi gerektiği, varolan ücretlerin yetersiz olduğu söylenmiştir.

İkinci ayaksa... Çocuk destek merkezlerindeki çocuklar gibi biraz daha ağır travmalı çocuklar var. ...Türkiye’de genelde uzun süreli koruyucu ailelik var, diğerleri hiç uygulanmıyor. Profesyonel ailelik oturmuyor. ... Samsun’da yuvada kalan çocukların %60 ı mental geri. Yani engelli, engellilerin yuvalara bırakılma oranı çok yüksek dünyanın her yerinde. ... Bunlar için şu anki sistemin sunduğu müşevvikler destekler yeterli değil. 0-3 yaş arası çocuğa 486 lira veriyorum falan deniyor ya bunlara özel daha terzi işi finansman ve destek mekanizmalarının olduğu bir yapı kurulması lazım, profesyonel ailelik... Ailelerin uzmanlaşması gerekiyor. En az üniversite mezunu çocukların travmalarını çözebilecek, bunlarla başedebilecek uzman koruyucu ailelere ihtiyaç var Batıdaki gibi (G3).

Görüşmecilerden biri Avrupa’daki koruyucu ailelerin daha profesyonel olduğunu ve Türkiye’deki koruyucu ailelerin bu işi daha çok para kazanmak amacıyla yaptığını, ancak sorunlu çocuklarla uğraşmak istemediğini, işin başında çok hevesli olduklarını, ancak zamanla bu isteklerini kaybettiklerini belirtmiştir.

Bizde öyle değil. İlk akrabalara teklif ediliyor. İnsanların genel kanaati para kazanmak... Avrupadakiler daha profesyonel (G1).

Bizim insanımız henüz şuna hazır değil. Bizim insanlarımız sorunlu çocuk görmek istemiyor. Herkes uslu uslu oturan zeki pırlanta gibi çocuklar istiyorlar... Biz biraz milletçe zor profesyonel oluruz. Amatör çalışmayı ya da amatör heyecanı seviyoruz. Çok hevesliyiz çabuk... gönüllü olmak istiyorlar ne yapabilir ne edebilirim diyorlar. Sizi gönüllü aile yapalım diyoruz. İki ay sonra aileyi göremiyoruz. Heves bitti. Bir hevesle gelip koruyucu aile oluyum diyor. Üç ay sonra koruyucu ailenin yanına gidiyorsunuz bıkmış usanmış oluyor (G1).

Görüşmecilerden ikisi ise Türkiye’de akraba koruyucu aileliğin koruyucu aile sayıları içinde önemli bir paya sahip olduğunu belirtmişlerdir. Koruyucu ailelikteki sayıların akraba koruyucu ailelikle artabileceği ifade edilmiştir. Ancak burda nitelik sorununa dikkat etmek gerekmektedir.

... %10’lardan %27’lere çıkması akraba koruyucu ailelerle gerçekleşmiş ama niteliği nedir zaten sen en yakındakini korumak kollamak zorundasın ama devlet bunu böyle teşvik ederse olmaz. Hem niteliği artırması gerekiyor hem de niceliği artırmayı gerekiyor. İşte orda işin içine para giriyor. Sen bu çocuğa bak ben de sana para vereyim (G17).

Akraba koruyucu ailelik gelişebilir daha fazla (G4).

Koruyucu aile hizmeti yatılı kurum bakımına göre daha ucuzdur. İngiltere Eğitim Departmanına göre bir çocuğun koruyucu ailedeki maliyeti haftalık £600 iken, çocuk evindeki bir çocuğun haftalık maliyeti £3.000’dur. Dolayısıyla iki hizmet modeli arasında maliyetler açısından bakıldığında 5 kat fark bulunmaktadır ve yerel yönetimler için bu nedenle koruyucu aile hizmet modeli diğer hizmet modellerinden daha önceliklidir. Ancak yine de ergen çocuklar için ve bazı çocuklar için yatılı kurum bakımı da ihmal edilmemelidir (Narey, 2016). Çalışmamız kapsamında da bir dernek yetkilisi koruyucu aileliği önce gönüllülük esasına göre yapılan bir iş olarak değerlendirdikten sonra kurum bakımının koruyucu aileliğe göre daha maliyetli olduğunu (Çocuk yuvasında 4,5-5 bin lira), bunun için de profesyonel koruyucu aileliğe geçilmesi gerektiğini ve hem koruyucu ailelerin eğitilmesi hem de maddi yönden desteklenmesi gerektiğini savunmuştur.

Koruyucu aileliğin özelliği şu önce gönüllülük esasına göre yapılan bir iş, parayla değil öncelikle. Para için koruyucu ailelik yapılacaksa farklı anlama gider. Ama genel anlamda düşünülürse profesyonel koruyucu ailelik sistemine girilirse o zaman bir çocuğun sevgi evlerinde çocuk yuvalarındaki maliyeti aylık 4,5-5 bin lirayı bulmaktadır. O zaman profesyonel ailelik koruyucu ailelik sistemine gidilecekse o zaman bunun geliştirilmesi yönünde çalışmalar yapılması lazım... Gönüllülük işi birinci planda ama koruyucu aileliğin profesyonel olarak yapılması da ikinci planda olan şey. Maddi anlamda desteğin olması ve koruyucu ailelerin eğitilmesi buna göre kurslara katılması, panellere katılması ve eğitilmesi yönünde çalışma yapılırsa daha yararlı olacağını ben düşünüyorum... Bu daha faydalıdır. Dünya genelinde olan şey (G12).

Koruyucu ailelik hizmetinde uzmanlaşmanın önemli olduğu bir görüşmeci tarafından vurgulanmış ve koruyucu aile hizmetinde uzmanlaşmanın olmamasının doktor olmayan birine ameliyat olmakla eşdeğer olduğu savunulmuştur.

Ama bunun bu ücretlerin belki çok daha fazlasının daha donanımlı bir koruyucu aileye verilmesi ve çok sıkı takiplerinin yapılması. Yani siz kalkipta doktor olmayan birine ya da veterinerine çocuk yani ameliyat yaptırıyomusunuz? Yaptırmıyorsunuz o zaman koruyucu ailelik özel bir deneyim gerektiriyor aslında. Özel bir performans ve beceri gerektiriyor. O zaman bu becerilere sahip insanlardan seçerek bu insanlara da tatmin edici bir ücretle o çocukların bakım standartlarının yükseltilmesi gerekiyor diye düşünüyorum. (G5).

Başka bir görüşmeci ise koruyucu aileliği amatör ruhla profesyonel bakış açısının çakışması gereken bir alan olarak ifade etmiş. Diğer bir görüşmeci ise koruyucu ailelikte bireysel yeterliliklerin de önemli olduğunu ifade etmiştir.

... Amatör ruhla profesyonel bakış açısının çakışması gereken en temel alan (G4).

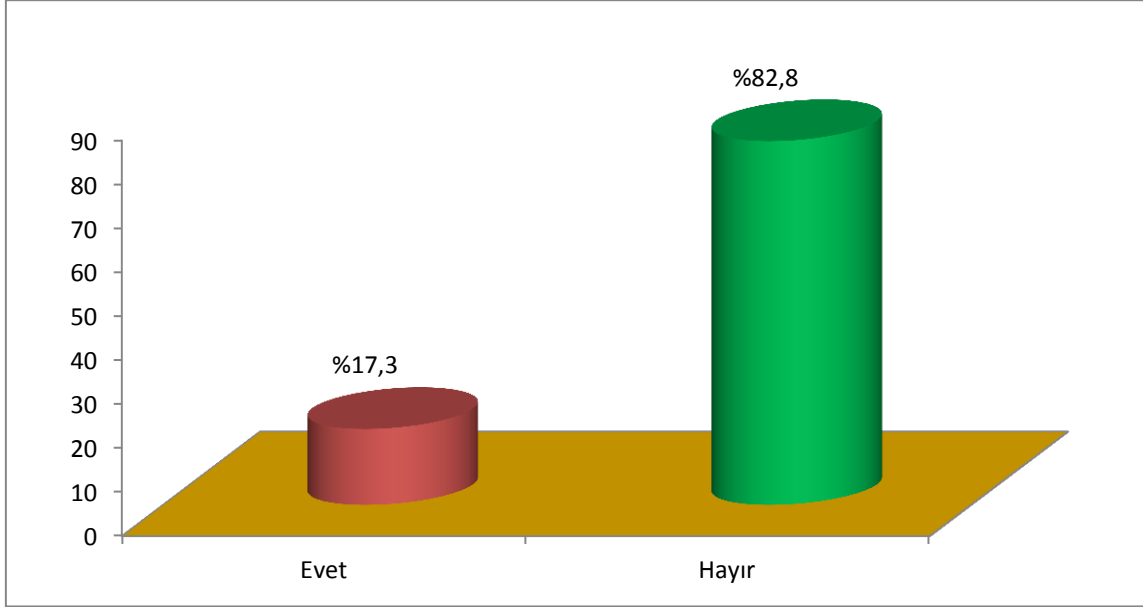
Bireysel yeterlilikler de önemli (G17).

Özet olarak engelli ve sorunlu çocukların varlığı nedeniyle koruyucu ailelerin daha donanımlı olması gerekmektedir. Bu da koruyucu aile hizmetinde uzmanlaşmayı zorunlu kılmaktadır. Ayrıca kurum bakımının koruyucu aile hizmetine göre daha pahalı olması da doğru yapılacak koruyucu aile yerleştirmelerinin önemini artırmaktadır.

4.2.3 Tanıtım Eksikliği

Türkiye’de koruyucu aile hizmeti yeterince tanıtılamamış ve sistematik bir kampanya yürütülememiştir (Can, 2000; Karataş, 2008; Taştekil, 1989; Kahraman, 2007; Kurtuluş Akbulut, 2011; Denizli Koruyucu Aile Derneği, 2011; Hayat Sende Gençlik Akademisi Derneği, 2014; Korev, 2016). Ankara ilinde 150 kişiyle gerçekleştirilen bir araştırmada, katılımcıların 1/3’ü tanıtım eksikliği nedeniyle koruyucu aile hizmetinin yaygınlaşmadığını belirtmiştir (Özkara, 2005). Çanakkale ilinde yapılan bir çalışmada koruyucu aile hizmetinin Türkiye’de yeterince yaygınlaşmamasının nedenleri arasında %16 tanıtım yetersizliği, %22 bilgisizlik sayılmıştır (Kuş, 2014). Korunma gereksinimi olan çocuklara

yönelik bakım türleri konusuna ilk ve orta öğretim eğitim programlarında yer verilmelidir (Karataş, 2008). 2006 yılında Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü ve TÜİK işbirliğinde 24647 bireyle görüşülerek Aile Yapısı Araştırması gerçekleştirilmiştir.

Şekil 15 Koruyucu Aile Hizmeti Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumu

Kaynak: Gürçan, 2008

Ankete katılanların %17,3'ü koruyucu ailelikle ilgili bilgi sahibi olduklarını bildirmişlerdir. Eğitim düzeyi üniversite ve daha üzeri olanlarda bilgi düzeyi %48 iken, bu oran okuryazar olmayanlarda %3'e düşmüştür. Bilgi düzeyi bölgeler arasında da farklılık göstermekte olup, örneğin Akdeniz ve Ege bölgesinde yaşayanlarda %19 iken, Güneydoğu Anadolu bölgesinde %5'dir (Gürçan, 2008).

TÜİK tarafından 2016 yılında 15 yaş ve üzerindeki bireylerle gerçekleştirilen "Aile Yapısı Araştırması" sonuçlarına göre; bireylerin %53,5'i koruyucu aile olmak istememekte, %30,4'ü koruyucu aile olmak istemektedir. Bireylerin %16'sı ise koruyucu ailelik hakkında bilgi sahibi olmadığını belirtmiştir. Koruyucu aile olmak isteyenlerin oranının en yüksek olduğu bölge (%42,4) Doğu Karadeniz, en düşük bölge ise (%17,2) Güneydoğu Anadolu'dur (TÜİK, 2016).

Ayrıca, Hayat Sende Gençlik Akademisi Derneği (2014) tarafından yapılan "Kurum Bakımından Topluma Geçişte Gençler Çalıştayı" sonuç raporunda koruyucu aile modeliyle

ilgili farkındalık oluşmadığı bu nedenle farkındalığı artırıcı çalışmalara ağırlık verilmesi gerektiği hususuna yer verilmiştir.

Yapılan görüşmelerde de, koruyucu aile hizmetinin tanıtımının yetersiz olduğu belirtilmiştir.

Bence tanıtım olmadığından ya insanlar bilmiyor. Mesela ben... Gittiğim yerlerde idarecilerle falan görüşüyoruz, bilmeyenler var. Koruyucu aile sistemi ne diyo adam sabah alıyorsunuz akşam geri mi bırakıyorsunuz çocuğu diyorlar. Böyle ilginç sorularla karşılaşıyoruz. Mesela kimisi diyo kaç para alıyorsun diyorlar. Bu da ağır bir soru oluyor bazen. Benim en çok zoruma gidenlerden biri bu. Bu işin para karşılığında yapılmayacağını kesinlikle bilmeleri gerekiyor. (G11).

Koruyucu ailelikle ilgili tanıtımlar az. Bununla ilgili çok iyi bir tanıtım yapılması... (G12).

Koruyucu ailelik sistemini hala Türkiye’de bilmeyen çok insan var (G18).

Görüşmecilerimizden biri de tanıtımın yeterli olmaması nedeniyle koruyucu aile hizmetinin evlat edinme hizmetiyle karıştırıldığını söylemiştir.

Gerçekten hala insanlar koruyucu aile sistemini algılamamış durumdalar. Evlat edinme olarak düşünüyorlar ya da gönüllü ailelik olarak düşünüyorlar. Yani koruyucu aile ikisinin arasında bir sistem. Evlat edinmede aile temelli bir sistem olsada koruyucu ailelik hakkında çok yetersiz bilgiler. O günden bugüne çok fazla farkındalık ve tanıtım çalışmaları yapıldı hem Bakanlığımızca hem derneklerce. Fakat halen bu tanıtım ve farkındalık çalışmalarının belki farklı şekillerde devam etmesi gerektiğini düşünüyorum. (G5).

G12 kişisi koruyucu aile adaylarının eğitilmelerinin ve sertifikalandırılmalarının da tanıtım kapsamında önemli olduğunu belirtmiştir.

... bu konuda eğitimler verilmesi, yani koruyucu aile olmasa bile kişilerin ileride koruyucu aile olabileceğini düşünerekten bu şekilde kursların verilmesi, eğitimlerin verilmesi ve ellerinde bir diplomalarının olması bu sisteme daha çabuk kesin çözümler sağlar. (G12).

Koruyucu aileliğin tanıtımıyla ilgili getirilen önerilerden biri de bu konuda sivil toplum kuruluşlarının desteklenmesidir. Reklam, spotlar ve TV senaryoları yoluyla da koruyucu aileliğin tanıtılabileceği ifade edilmiştir.

Sivil toplum kuruluşları desteklenmeli. ASPB derneklere özel bütçe ayırmalı. Reklamlar spotlar ve senaryoların dışında artırmanın bir anlamı yok (G4).

Türkiye’de evlat edinmeyle ilgili sıkıntı olmadığı, asıl problemin koruyucu ailelikle ilgili olduğu belirtilmiştir.

Evlat edinmede çok sıkıntı yok aslına bakarsan herkes biliyor başvuruyor. Burdaki amaç koruyucu aileliği artırmak, koruyucu aile sayısını artırmak artı yaşanan süreçte de daha iyi nasıl olur neler eksiktir bu sistemde insanlar hangi problemleri yaşıyorlar ona bakmak lazım (G6).

Bir görüşmeci koruyucu aile hizmetinin tanıtımının az yapılmasını kurum personeline bağlamıştır. Çünkü personelde kurumlardaki çocukların azalması durumunda personel sayısının azalacağı endişesinin bulunduğunu düşünmektedir.

Koruyucu ailelik tanıtımı yapmıyorlar. Neden yapmıyorlar. Personel eksilir diye. Şimdi çocuklar giderse kurumlardan, kurum kalmadı biliyorsunuz sevgi evlerimiz çocuk evlerimiz var çocuk azalırsa personel azalacak... (G9).

Öte yandan, olumsuz örnekler koruyucu aile olmak isteyen yeni aileleri de etkilemektedir (Karataş, 2008). Bu nedenle G5 adlı kişi başarı örneklerinin çoğaltılmasının (hem koruyucu aile hem de çocuk anlamında) koruyucu aile hizmetinin gelişmesine katkı sağlayacağını belirtmiştir.

Başarı örneklerine ihtiyacımız var. Başarı örneklerinin çoğaltılması gerekiyor. Koruyucu ailelerinde saklanmaması gerekiyor.... Tanıtım ve farkındalık daha da çoğaltılmalı evet ama bu süreçlerde başarı örneklerini koruyucu aile deneyimlerini farklı bakış açılarını mutlaka sunmalı. (G5)

Sonuç olarak, ülkemizde koruyucu aile hizmetinin tanıtımı yetersizdir, bu nedenle STK’ların desteğini de içeren kapsamlı tanıtım kampanyalarına ihtiyaç vardır.

4.2.4 Meslek Elemanlarının Yetersizliği

Koruyucu aile hizmet modelinde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına ve söz konusu Bakanlığın taşra teşkilatına koruyucu ailelere eğitim, danışmanlık, psiko sosyal destek sağlamak gibi çok önemli görevler düşmektedir. Çünkü birçok çocuk arasından

seçilerek bir aile yanına yerleştirilen ve seçilmiş olma duygusunu yaşayan çocuğun kuruma geri getirilmesi çocuğun ciddi bir şekilde örselenmesine sebep olabilir (Özbesler, 2014: 87). Ancak Türkiye’de karmaşık bürokratik yapı hakim olduğu ve meslek elemanlarının iş yükleri fazla (Erbay, 2011) olduğu için koruyucu ailelere yeteri kadar destek sağlanamamaktadır. Sakarya ve Kocaeli illerinde yapılan bir araştırmada koruyucu ailelere yönelik eğitim ve rehberlik hizmetlerinin yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır (Kahraman, 2007). Ayrıca Yeşilkayalı (2015) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada da kurum tarafından sunulan rehberlik hizmetlerinin yetersiz olduğu belirlenmiştir. Benzer bir şekilde bu çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde de rehberlik ve destek konusunda İl Müdürlüklerinin yetersiz kaldığı ifade edilmiştir. İl müdürlüklerinin koruyucu ailelere ve aileye yerleştirilen çocuklara yönelik psiko-sosyal destek mekanizmalarının yetersiz olduğu, ailelerin 7/24 saat ulaşabilecekleri bir meslek elemanının bulunmadığı, hukuk birimlerinin yetersiz olduğu ve bu nedenlerle ailelerin koruyucu aileliği bıraktığı;

Kesinlikle yetersiz. Psiko sosyal destek mekanizmaları çok yetersiz. Travma çok yetersiz. ...Psiko sosyal hizmetler sıfır. Bakın İstanbul’da çok ilginçtir çocuğu travmasıyla başedemeyip gece 12 de kurumun kapısının önüne bırakıp giden koruyucu aile duydum. Böyle bir yapı yok yani. 7/24 ulaşabilecekleri bir psikolog yok. İl müdürlüklerinin elemanları yetersiz, hukuk müşavirleri yetersiz her anlamda. (G3).

Çok yetersiz. Bunu ben hiç çekinmeden basında da rahat anlatıyorum... Yetersiz hizmet, sorumsuzluk (G9).

Bu da şeyden kaynaklanıyor aynı dediğim gibi destek az çocuk hemen aileye veriliyor, çocuk desteklenmiyor aile desteklenmiyor (G1).

Kesinlikle yetersiz... Tamam çaba sarfediyor bir grup arkadaş ama bir grup arkadaş çalışanlar sadece prosedürü biliyorlar. Yani geri dönüşlerin olmasının nedenlerinden biride bence bu. Aileler çok yalnız kalıyor bu süreçte Biz çok yalnız kaldık. Görünürde birşeyler yapıyormuş gibi ama hani ben arkadaşlarımdan çok daha fazla destek aldım. Siz sorunlarla başbaşa bırakılıyorsunuz açıkçası. Kağıt üzerinde işlem yapılıyor... Kurumun daha çok çok yol alması lazım (G16).

Türkiye’de çocuk koruma sisteminde mesleki personelin (sosyal çalışmacı, psikolog vb.) sayısal ve niteliksel yetersizliği önemli bir sorundur (Karataş, 2008; Tok, 1996; Yeşilkayalı, 2015; Yolcuoğlu, 2009). Dolayısıyla meslek elemanlarının hizmetiçi eğitimlerle yeterli hale getirilmesi önem arz etmektedir (Karataş, 2008). Koruyucu Aile Yönetmeliğine göre her bir meslek elemanının 20 vaka ile sorumlu olması hükmü

getirilmiş olmasına rağmen, uygulamada bir görevliye düşen vaka sayısının daha fazla olduğu, özel ihtiyaçları olan çocuklara yönelik (engelli vb.) uzman desteğinin yetersiz olduğu ifade edilmiştir.

İl müdürlükleri yeterince ulaşılabilir değil elbette. Çünkü onlarda koruyucu ailelerin aramalarının önem sırasını çok fazla artık dengeleyemediler. Çünkü ateş oluncada arıyor, ciddi bir sorun olunca da arıyor koruyucu aile. Yani o koruyucu ailenin hangi zamanda ve hangi gerekçeyle uzmanını da araması gerektiği bilinci de olmadığı için ki uzmanlar inanılmaz yorulmuş durumdalar, zaten kendi iş yükleri çok ağır. ... sayıları yetersiz görünüyor. Engelli çocuklar ve ergen çocuklarla ilgili özel bir uzman desteği alınması gerekiyor. (G5).

... Başlangıçta yetersizdi ama ilerleyen zamanda uzman sayısı artırıldı ama tabi yine de alandaki kişi bir tane sosyal hizmet uzmanı mesela...koruyucu aileye mi baksın evlat edinmeye mi baksın o tarz şeyler oluyor işte. Destek alıyoruz o noktada bir sorun yok. Ailelerde destek alıyor ama tabi uzmanların da iş yükü nedeniyle bazen sıkıntılar oluşabiliyor. Yani tamamen herşey problemsiz diyemeyiz (G18).

Ailelerden problem intikal etmedikçe ancak rutin ziyaretlerin yapılabilirdiği, meslek elemanlarının özel telefonlarını koruyucu ailelere vermediği dolayısıyla ailelerin destek alamaması nedeniyle çocukların kuruma dönme potansiyelinin arttığı belirtilmiştir.

Şey çok büyük eksiklik koruyucu ailelerde çocuğu koruyucu aileye veriyorsunuz devlet olaraktan bitti orda işimiz gibi algılıyoruz ya da ondan sonra sistem 3 ayda bir gidebiliyorsan ya da altı ayda bir gidip evine bakıyorsun problem sana yansımadiği sürece. Ama bana göre asıl sıkıntı verdikten sonra başlıyor. Orda eğer özellikle ilk dönemlerde çocuğun yaşının gerektirdiği ergenlik olur ya da başka travmaları olur kimse yoksa çocukların dönme potansiyelini artırır... Bunun birinin sorumluluğunda olması gerekiyor. Bence yetersiz. Hiçbir uzman kendi özel telefonunu vermiyor. Normal kurumun telefonunu biliyor insan kendi uzmanına ne kadar ulaşabilir. Tabi özel hayatlarıdır. (G6).

Çocuğun başına bir şey geldiğinde devreye giren bir sistem yok mesai saatini bekliyor herkes. Gece başına bir şey geldi acil çözülmesi gereken bir durum, hani 112 acil gibi bir sistem kurmaları lazım ve ben tek başıma yapamam diye vazgeçiyor insanlar... Benim etrafımda koruyucu aile olmak isteyen çok kişi var ama endişe destek alamamak (G16).

Üstüner, Erol ve Şimşek'in (2005) yaptığı bir araştırmada koruyucu ailelerin %30'unun koruyucu aile olmadan önce çocukla bir kez bir araya geldiği, %70'nin ise ortalama iki kez görüştüğü belirlenmiştir. Ayrıca aynı araştırmada koruyucu ailelerin %90'nı çocuklar

koruyucu aileye yerleştirildikten sonra problem yaşadıklarını ve %23'ü çok bunaldıklarında çocuğu kuruma geri vermeyi düşündüklerini ve bunu çocuğa söylediklerini ifade etmişlerdir. Bunun da çocuğun olumsuz tutum ve davranış sergilemesine sebep olduğu ve hizmetin sonlanmasına kadar gittiği ifade edilmiştir.

Öte yandan, koruyucu aileye yerleştirilen çocuklarla ilgili olarak ortaya çıkan uyum ve davranış sorunlarının temelinde yerleştirme öncesinde koruyucu ailenin, çocuğun ve öz ailesinin yeterince bilgilendirilmemesi ve tarafların yeterince hazırlanmaması yatmaktadır. Ayrıca koruyucu ailelere yerleştirme öncesinde çocuğun zihinsel gelişimi, davranış problemleri (hiperaktivite, öğrenme güçlüğü vb.) hakkında bilgi verilmemesi durumunda zamanla bu durumun farkedilmesiyle ailenin beklentileriyle fiili durum arasında farklılıklar oluşmakta bu da ailenin çocuğa karşı tutumunun değişmesine ve çocukta davranış sorunlarının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Özbesler, 2014: 88). Bir olguda aileye yerleştirilen 6 yaşındaki çocuğun okulda öğrenme güçlüğü çekmesi nedeniyle hastanede yapılan klinik değerlendirmesinde hafif derecede zihinsel engelinin olduğu anlaşıncı, ailenin bıkınlık gösterdiği ve çocuğa karşı olumsuz davranış sergilediği gözlemlenmiştir. Bu nedenle yerleştirme sonrasında da izleme faaliyetlerine gereken önemin verilmesi gerekmektedir (Özbesler, 2009: 91,92). Görüşmecilerden biri ailelerin ve çocukların bir ön hazırlık sürecinden geçirilmemesi nedeniyle, çocuk yerleştirmelerinin koruyucu ailelerde çeşitli problemlere sebep olduğu, gidilen ailelerin de düzenlerinin bozulduğu, çocukların kısa sürede farklı travmalarla kuruma geri döndüğü,

Örneğin bir aileye verilen iki kardeşle ilgili olarak; ...Aile hazır değil... Koruyucu aile olarak aldıkları büyük kız. ...bizim Hanım boşanmaya karar verdi kocasından 45- 50 yaşındaki kadın. Neden kız diyomuşki baba sen evden gidince iyiki bu mendebur gitti diyo annem. Babanın kendisini sevmesini o kadar çok istiyorki e akşamları diyormuş ki ben babamla yatmak istiyorum... Geliyomuş babaya özel ilgi gösteriyormuş ona sarılıyormuş anneyi dışlıyor çocuk. Çocukta henüz 12 yaşında bir kız. Henüz koruyucu aileye hazırlanmamış psikolojisi ya da bir eğitim almamış o sırada psikologlara gösterilmiyor. Ne oldu büyüğüne altı ay ancak dayanabildi aile. Büyüğünü gönderdiler geri. Yavaş yavaş büyüğünü gören çocuk aynı davranışları o da sergilemeye başladı ve bir yıl sonra ikisini de verdiler geri. Çünkü arada dediğim gibi yapılan bir çalışma yok, takip yok, psikolojik destek yok hiçbir şey yok. Bunu sistematığe oturtmadıktan sonra siz istediğiniz kadar verin. Geri gelen örneklerde o zaman bu işin oturmayacağını gösteriyor. ... Bu da diğer insanlara kötü örnek teşkil ediyor (G1).

İl müdürlüklerinin yavaş işlediği,

Kurum çok hantal yapı olarak, çok ağır işliyor. Ben kendim çocukları ikiz kızlarım var benim 8-9 ayda anca alabildim. Süreç çok uzuyor maalesef. Çok yetersiz. Çünkü koruyucu ailelikte çalışan sayısı az, birim yetersiz tanıtım çok çok yetersiz... Siz iterseniz, siz ararsanız onlar öyle geliyorlar ya da görüşmeleri öyle yapabiliyorsunuz. (G14).

İl Müdürlüklerinde görevli meslek elemanlarının genç ve tecrübesiz olduğu,

Koruyucu aile ekibinde bayan anne değilse o annenin nasıl bir anne olabileceğini bilebilir mi? ... 5 tane evin sorumluluğunu daha 21 yaşa yeni psikolojiyi bitirmiş bir kıza verdiler. Annelerin bazıları 40 yaşında bazıları 35 yaşında çocukların bazıları 17 yaşında bazıları 18 yaşında. Ev sorumlusuyla denetleyecek kişi arasında 3 yaş var. (G1).

Çok genç arkadaşlar var çok tecrübesizler (G16).

Meslek elemanlarının tecrübesizliğinin koruyucu aile hizmetinin yaygınlaşmasını da olumsuz yönde etkilediği,

Deneyimsiz olduğunu düşünüyorum sosyal hizmet uzmanlarımızın. Sistemde yanlışlık var çünkü. Sistem eror veriyor. Siz doğru eşleştirme yapmazsanız eğer koruyucu aile öyküleri maalesef olumsuzlukla sonuçlanıyor ve o süreç bitiriliyor. Ama doğru kişiler tarafından doğru eşleştirmeler olursa eğer... sistem zaten kendi kendini otomatikmen büyütüyor olacak. (G8).

Koruyucu ailelerden istenen sağlık raporlarına ödenen ücret ve harcanan zamanın hizmete ilişkin olumsuz bir algı oluşturduğu,

Koruyucu aileliğin azlığındaki sebep sosyal çalışanların daha güler yüzlü olmaları, daha insanları teşvik edici olmaları ondan sonra artı prosedürlerin ağır olması, hastaneden sağlık raporu istiyorlar bu sağlık raporunun alınması her kişi başı 150-200 lira... bir evde 5 kişiye 800 lira para ediyor. Bunu bakalım o aile verecek durumda mı?... Bu ücretin yeterli olmadığını düşünüyorum ben. Hayat şartları bu kadar artmışken bir insan asgari ücreti bile o insana yetmezken kalkıpta 500 lira 600 lira 700 lira gibi, 700 lira yeni oldu daha... Bu çocuğun evde kırmadığı eşya yok. Çocuklar biraz sorumsuzlar. (G13).

Sağlık raporları bayağı bayağı sıkıntı oluyor. İnsanlar geri duruyorlar. İnsanların önüne bir engel oluyor. (G14).

İki yılda bir sağlık raporu alınması lazım. Her iki yılda bir 800 lira verecek 4 kişilik bir aile iki gününü zebil etmemeli...(G3).

Bazı meslek elemanlarınca koruyucu ailelerden farklı taleplerde bulunulmasının koruyucu ailelerin motivasyonlarını bozduğu,

Prosedürlerin azaltılması. Son zamanda şey çıktı. Genç odası yapacaksın, çocuk odası yapacaksın. Bu insanlar orta direk insanlar... Kendi çocuğu 3 tane 4 tane bir odada yataarken bu çocuğa ayrı oda yapması ne kadar doğru. (G13).

Söz konusu birimdeki personel sirkülasyonunun yüksek olması nedeniyle hizmette devamlılığın sağlanamadığı, koruyucu ailelerin her seferinde yeni meslek elemanlarıyla muhatap olduğu ve bunun da hizmetin sunumunu olumsuz etkilediği,

Ben 4 tane uzman değiştirdim. Yani bu alanda uzmanlaşma konusu çok değerli. (G5).

...Bide kurumda acayip şekilde bir görev değişimi var. 3 ay 5 ay bir uzmanla çalışıyorsunuz sonra bir başka uzmanla, sonra bir başkası geliyor. Bir ay kalıyor o gidiyor başka biri geliyor. Yani bu değişim de çocuğu da aileyi de çok ciddi şekilde yoruyor. Herşeyi baştan veriyorsunuz... Kurum çok yavaş gidiyor aile burda çok yalnız kalıyor (G16).

Koruyucu ailelere sunulan eğitimlerin yetersiz olduğu ve koruyucu ailelerin tecrübe paylaşımı amacıyla biraraya getirilmelerinin sağlanmadığı,

...Herkesin hazır olmaması da mümkün. Bir hizmet modeline inanırsınız problem becerilerini artıran eğitimler verilmeli Koruyucu aileler daha sık biraraya getirilmeli ... Annelerin çok eğitilmesi gerekiyor... (G4).

Hususları ifade edilmiştir.

Diğer taraftan, İl Müdürlüklerinden alınan hizmetlerin yeterli olduğunu ifade eden koruyucu aile dernekleri de bulunmaktadır.

Bizim öyle bir sorununuz yok ondan sonra arkadaşlarında çok böyle bir sorunları yok. Yani İl Müdürlüğümüzdeki müdürlük güzel şey yapıyor hizmet veriyor bir sıkıntımız olduğu zaman... arkadaşlar ordan bir şekilde yardım ediyorlar. Hatta telefon numaralarını çocuklara dahi vermişler hani aile ile bir sıkıntınız olduğunda bize ulaşabilirsiniz...(G13).

Ama uzmanlara ne zaman şey yapsak ulaşabiliyoruz. Kendilerinin telefonu var. Bugüne kadar hiç sıkıntı çekmedik. Bi de ben o kurumda çalıştığım için, o kurumun çalışma şartlarını bildiğim için daha güzel oldu herşey. Sıkıntımızda olmadı bugüne kadar. (G11).

Sonuç olarak, İl Müdürlüklerinin koruyucu ailelere ve koruyucu ailelerdeki çocuklara yönelik hizmetlerinin yetersiz olduğu, bunda personelin hem sayısal hem de niteliksel olarak yetersizliğinin, personel sirkülasyonunun, ailelerin yeterince eğitilmemesinin, 7/24 hizmet anlayışının bulunmamasının etkili olduğu anlaşılmaktadır.

4.2.5 Koruyucu Ailelere Yapılan Ödemelerin Yetersizliği

Koruyucu ailelik toplumda bir kariyer seçeneği olarak kabul görmemektedir. Kurum bakımında çocuğa hizmet sunan kişilerde aranan özellikler (üniversite mezuniyeti, çeşitli eğitimler vb.), çocukla 7/24 saat ilgilenen, öz ailelerle, avukatlarla, psikologlarla iletişimde olması gereken koruyucu ailelerden (Daha az formel eğitim) istenmemekte ve günlük bakım hizmeti sunan komşularından daha az ücret ödenmektedir (Waldock, t.y.). Türkiye’de de koruyucu ailelere yapılan ödemeler yetersizdir. Ankara’da yapılan bir araştırmada katılımcıların %82’si koruyucu ailelere yapılan ödemeleri yetersiz bulmuştur (Özkara, 2005). Hayat Sende Derneği tarafından 36 koruyucu aileyle yapılan Koruyucu Aile Ödemelerinin Değerlendirilmesi Çalışması’nda ankete katılan koruyucu ailelerin %72’si ödeneklerin artırılması gerektiğini, %22’si ise aynı kalması gerektiğini savunmuşlardır (Hayat Sende Derneği, t.y.).

Çalışmamız kapsamında görüşmecilerden biri koruyucu ailelere ödenen ücretlerin genelde yetersiz olduğunu, ücretlerin ve diğer sosyal hakların artırılması gerektiğini söylemiştir.

Aile Bakanlığının Maliye Bakanlığından istediği bütçe her koruyucu ailede çocuk başına 2.500 lira, maksimum 3 çocuk yerleştirebiliyor fakat Maliyenin verdiği bütçe 1.000 lira. Bizim şu noktada sistemin tıkanmasına neden olan profesyonel aile modelini yaygınlaştırmamız, bu modeli yaygınlaştıramadığımız sürece buna ilişkin müşevvik mekanizmalarını teşvikleri oturtamadığımız sürece koruyucu ailelik görüp görebileceği zirveyi görmüştür... Ben 2.500 lira ailelere verilmesi gerektiğine inanıyorum, sigortaları da ödenmeli (G3).

Koruyucu aile hizmet modelinin ancak koruyucu ailelere sunulan imkanların artırılmasıyla gelişebileceği, sadece gönüllülüğün yeterli olmayacağı belirtilmiştir.

...Bizde zor oturur koruyucu ailelik bilmiyorum. Ha Ama oturur mu oturur, çalışılırsa yeteri kadar desteklenirse aileler maddi olarak biraz fiyatlar yükseltirirse... Gönüllü olarak ben insanların artık bu kadar hani hem sıkıntı çekecekler hem de üstüne bide kendileri verecekler buna pek insanların yanaşabileceğini düşünmüyorum. Olur ama az olur. Olsa iyi olur (G1).

Koruyucu ailelere yapılan ödemelerin düşüklüğü profesyonel koruyucu aileliğe geçişin önündeki önemli engellerden biri olarak görülmektedir.

Gelişmiş ülkelerde teşviklerin daha fazla olduğunu biliyoruz. Yapılan ödemelerin aylık düzenli ödemelerin koruyucu aile sayısını da artıracağını düşünüyorum. Profesyonel gönüllü aileler gelişmiş ülkelerde daha yaygınken Türkiye’de maalesef yok denilebilecek kadar az. Bunların da teşvikle olabileceğini düşünüyorum. Ama bu çok ince bir çizgi. Sömürüye de açık bir nokta aynı zamanda. (G8).

İki dernek yöneticisi koruyucu ailelere çocuk başına ödenen ücretlerin yetersizliğini aşağıda yer alan örneklerle ifade etmişlerdir:

Bir çocuğa 08:00 – 15:00 arası bakmak için 1000 TL verilirken, Koruyucu ailelere yapılan ödeme yetersiz. Koruyucu aile çocuğa 24 saat bakıyor ve problemler fazla, ancak verilen ücret yeterli değil (G4).

İkiside gerekir. Ben parası için yaparsam bunu o çocuğa ben hiçbir şey yapmam ben ona ne sevgi veririm ne özveri veririm ne bir güven veririm hiçbir şey vermem benim için getirisi önemli. Ama burda hem gönüllük olup da hem onu kalben sevipde... hayat şartları çok ağır insanlar zaten zorlanıyorlar ha bu çocuğunda... bugün bir bakıcı tutsan çocuğuna 1,5 milyardan aşağıya para vermiyorlar veya da 1,5’ğa gelip bakmam diyor kadın... O zaman bu çocuğunda aylığı 1,5 milyar olması lazım 1 milyar olması lazım en azından. (G13).

Koruyucu ailelere yapılan ödemelerin ancak çocuğun ihtiyaçlarını karşıladığı ya da yetersiz kaldığı belirtilmiştir.

Ücretler çocuğun harcaması. Benimki mesela biri dokuz yaşında bir on yaşında aldığımızda 4-5 yaşlarındaydılar şimdi on yaşındalar. 750’şer liramı 1600 liramı öyle bir para alıyoruz ikisine. Çoğunu da harcıyorsunuz zaten. (G11).

Ödemelerin olmasında fayda olduğunu düşünüyorum. Çünkü devletin çocuğu olmaya devam ediyor çocuk zaten.... Mesela biz şu anda en büyük yaştaki çocuklar için 1.200 TL civarında bir para alıyoruz. Ama çocuğun

tabiki bir sürü ihtiyacı var. O 1.200 lira belki onunla ilgili harcamamızın yarısı bile değil (G18).

Sizin çocuğu nasıl yetiştirmek istediğinize bağlı... Eğer çocuk için minimumda bir şey düşünüyorsanız o para yeter. Ama çocuğu evdeki biyolojik çocuk gibi yetiştirmek istiyorsanız o para mümkün değil yetmez (G16).

Çocuğun özel okula gönderilmesi durumunda ücretlerin yeterli olmayacağı ve özel okullarda etiketlenmeden dolayı çeşitli sorunlarla karşılaşılacağı ifade edilmiştir.

Bana dedilerki bu sene çocukları özel okula göndermelisin. Çocukları özel okula gönderdim. Zaten özel okullar çocukları istemiyorlar, kurum çocuğu diye. Epey savaştık. Kontenjanları olduğu halde kontenjanlarımız dolu dediler. Bakanlıktan tebligat gelince kabul etmek zorunda kaldılar. Çocukların birinin yemek ve kıyafet ücreti 4 milyar, 4, 4 8 milyar, birde servis ücretleri var. Devlet bunu geriye ödüyor servis ücretini ama hani onu da ödemek zorunda kalıyorsunuz 10 milyarı gözden çıkarıyorsunuz. Benim olduğu için ben çıkarabildim. Ama bunu çıkaramayan aileler olabilir. Vardırda yani zorlanan aileler vardır. Çünkü koruyucu ailelik inanın para demek değil. Çünkü parayı aşıyor. Yani size 800 lira gibi bir meblağ ödüyorlar. Benim örneğin çocuklarım 4. Sınıfa gidiyorlar. Çocuk başı 800 lira gibi. İşte ödediğiniz parayı oraya denkleştiriyorsunuz örneğin. Hani elinde olmayan aileler ordan burdan buluşturup denkleştiriyorlar. O yüzden bu özel okula giden çocuklar için bir ayrı ödeme yapılması lazım, ya okulların indirim yapması lazım ve bu görüş açısının değişmesi lazım özel okullarda, öğretmenlerde. Siz saklamaya çalışıyorsunuz çocuğun kurumdan geldiğini, ordakiler aşık ediyorlar ve çocuklar illaki o çocuklara başka gözle bakıyorlar. Veliler çocuklarının ordan gelen çocuklarla birlikte okumasını istemiyorlar. Böyle sıkıntılar var. (G14).

Korunma gereksinimi olan çocukların davranış problemlili olma sıklığının yüksek olması nedeniyle terapistlere kolay ulaşımın olması önemlidir (Rees, 2009). G5 adlı görüşmeci geçmişle karşılaştırıldığında koruyucu ailelere yapılan ödemelerin iyileştirildiğini ve düzenli hale getirildiğini belirtmiştir. Ancak söz konusu ödemelerin çocuğa yönelik özel bir psikolojik destek alınmak istenmesi durumunda yeterli olmayacağı bu nedenle akademik kurs, psikolojik destek gibi konularda aynı desteklerin artırılması gerektiği düşünülmektedir.

Ödemeler aslında iyileştirildi 2012'de çıkan yönetmelikle. Ondan öncesi hakaten çok faciaydı ve ben çok erken 20 senedir koruyucu aileyim. Aylarca mesela 6-7 ay almazdım ücretimi, sonra yatırılırdı falan. O süreçler geçti. Şimdi düzenli ödemeler var ve ödemeler ciddi anlamda katlanarak

artırıldı. ... Daha da artırılabilir. Nakdi olarak değil aynı olarak artırılabilir. Mesela özel bir psikiyatrik destek, özel bir psikolojik destek alma noktasında ciddi ekonomik desteğe ihtiyaç var. Birçok aile bunu gerçekleştiremiyor... Maddi anlamda şu an bu iş bir profesyonel koruyucu aile modeli olmadığı için şu an, ağırlıklı gönüllülüğe dayandığı düşünülürse bu anlamda ücretleri tabi yeterli buluyoruz ama bu şekilde ne kadar devam eder onuda bilmiyoruz tabiki (G5).

Ancak, koruyucu ailelere yapılan ödemelerin suiistimal edilebileceği de endişeler arasındadır.

İyi niyetle alan ailelere yetersiz. Ama birde hayat şartlarından dolayı art niyetli alan ailelerimiz var bu da personellerin yakın çevresi alıyor. Sıradan insan bilmiyor oranın şartlarını. Dışardan benim tanıtım yaptığım insanlara ben hiç para konusunu söz etmiyorum. Onlar bilmiyor ve hevesle severek alıyorlar. Personel yandaşlarına bu işte para var diye veriyorlar ve bunlar bunu suiistimal ediyor, çocuklara istenildiği gibi bakmıyorlar. Sırf para amaçlı bakıyorlar. O yetersiz. Ama biz diyoruz ki tanıtım yaparken önce sevgiyle şefkatle yaklaşın. Ücret 2. Planda diyoruz ve benim geldiğimde 35 çocuk vardı koruyucu ailelikte şu anda 300'ü aşkın koruyucu ailemiz var... Ben 10'a yakın çocuk aldım... hiç aylık almadım. (G9).

... Yani bazen bunların istismar edilmesi, ücretlerin farklı anlamda istismar edilmesi konusunda da bir takım kaygılarım var. Mesele özellikle engelli çocuk talebinde ücretlerin etkili olduğunu düşünüyorum. (G5)

Sonuç olarak, koruyucu ailelere çocuk başına yapılan ödemeler yetersizdir ve bu ödemelerin artırılması gerekmektedir. Ayrıca ailelerin çocukla ilgili psikolojik destek alması gibi hususlarda göz önünde bulundurularak buna ilişkin de ödeme kalemleri eklenmesi gerekmektedir.

4.3 Çocuk Refahı Hizmetlerinde Özelleştirme

Bu bölümde koruyucu aile derneklerinin finansal kaynakları ve insan kaynakları, koruyucu aile hizmetine yönelik işlevleri, kamu kurumlarının STK'lara bakışı, koruyucu aile hizmetinde gönüllük ve ücretlilik konusu, kamu – STK işbirliği bağlamında çocuk evleri örneği ve bağımsız koruyucu aile ajansları yapılan görüşmeler çerçevesinde değerlendirilecektir.

4.3.1 Koruyucu Aile Derneklerinin Ekonomik Kaynakları ve İnsan Kaynakları

Türkiye’de yaklaşık 120.000 faal dernek ve vakıf bulunmakla birlikte, Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının ne kadar istihdam oluşturduğuna ilişkin ve GSMH’da ne kadar bir paya sahip olduklarına ilişkin bir araştırma bulunmamaktadır. Ancak ekonomideki payının yüzde 0,8-1 olduğu tahmin edilmektedir. Halbuki gelişmiş ülkelerde sivil toplum kuruluşlarının GSMH içindeki payı Danimarka’da yüzde 7,8 (1 milyon gönüllü katılımı var), Kanada’da 6,7, ABD’de % 7,5 İsrail’de %12,5, İngiltere ve Fransa’da % 4,8 ve Japonya’da %3’tür (Tuz, 2010; Güzelay, 2013).

Türkiye’de sivil toplum kuruluşları ciddi kaynak sıkıntısı içerisinde. STK’ların yıllık gelirlerine bakıldığında, %44,6’sının 10.000 TL’nin, %15,7’sinin 2.000 TL’nin altında gelire sahip olduğu tespit edilmiştir. Sadece %8,8 gibi düşük bir STK 200.000 TL’nin üzerinde gelire sahiptir. Mali kaynaklarla ilgili önemli bir sorun da kaynakların sürdürülebilir olmamasıdır. STK’ların mali kaynaklarına bakıldığında Doğu ve Güneydoğu Anadolu’daki STK’ların mali kaynaklarının büyük kısmı üye aidatlarından, Marmara bölgesindeki STK’ların kaynaklarının çoğu yerli şirketlerden ve yabancı kuruluşlardan sağlanmaktadır (İçduygu ve diğerleri, 2011).

Daha öncede belirtildiği gibi STK’lar Türkiye’de hem insan kaynakları anlamında hem de gayri safi milli hasıladaki payları anlamında, gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında önemli bir varlık gösterememişlerdir. Çalışmamız kapsamında incelenen koruyucu aile derneklerinin insan kaynaklarına ve finansal kaynaklarına bakıldığında genel Türkiye profilinden farklı bir yapı sergilemedikleri görülmektedir. Koruyucu aile derneklerinin çoğunun yeterli finansal kaynağı bulunmamaktadır. Farklı illerde faaliyet gösteren dernek görevlileri bunu şu şekilde ifade etmektedir.

Dernekten ücret alan yok derneğe ücret veriyoruz. Toplantı masamız var oturacak sandalyeler yok. Oluşum aşamasında. Şu an işte bağış kaynağı oluşturmaya çalışıyoruz. Derneğimizi daha yeni tuttuk. Üye aidatları komik zaten 10 lira. 35-40 gibimsi koruyucu aile (G17, G4).

Dernek kurulumu yaklaşık 4 yıl oldu... Ofisimiz var ama etkin bir çalışmamız yok bizim... .. Çalışanlar için herhangi bir ücret falan yok. Ofis bir arkadaşımızın işyeriydi... orayı iptal edince ben şimdi kendi evimi adresimi

kullanıyorum. Çalışma olmadığı için giden gelende olmadığı için kendi ev adresimi kullanıyorum.(G10).

Tam 10 sene oluyor. 2008'de kurulduk. Ya çok üyemiz yok biz ev hanımlarından oluşuyoruz. Ondan sonra 50 tane üyemiz var. Genelde hep ev hanımı. Biz resim kursunda tanıştığımız için. Derneğimizin binası yok... İlk önce belediye bize bir yer göstermişti. Orda kalıyorduk. Sonra ordan çıkmamız istendi. O zaman bir proje yaptık... projeden aldığımız finansı kullanarak kendimize bir ofis tuttuk. Biz böyle 3 sene sürdük. Ama projemiz bitince ondan sonra finans sağlayamadığım için kira veremedik o zaman eşyamızı çekip bir garaja kapatmak zorunda kaldık. Çünkü derneğimize verilen herhangi bir şeyimiz yoktu. Aidatımızda yok üye aidatı ev hanımları onlardan çok birşey de şey yapamıyorsun. Birkaç kere bir yerlere taşındık ama kirayı veremedik zorlandık, sıkıntı oldu ve kapattık. Bu arada biz arkadaş evlerinde çay bahçesinde orda burda toplanarak ondan sonra koruyucu aileliği tanıtmaya çalıştık. (G13).

2003-2004'te kurulmuş. Büromuz var ama biz büromuzu çok fazla kullanmıyoruz. Yetim çocukların hakkı geçmesin diye. Elektrik su vesaire masrafları olduğu için büromuzun sadece kirasını hatta bir hayırseverimiz kendi bürosunu bize verdi ücretsiz olarak o şekilde kullanıyoruz. Toplantılarımızı biz kurumda yapıyoruz. Kurumun büyük toplantı salonları var. Sadece üyelerimizin verdiği paralarla dönderiyoruz. Dışardan bağış toplamıyoruz. Maddi durumu iyi olan üyelerimiz var, bunlarla ayakta tutuyoruz. Herkes gönüllü, ücretli çalışan yok. Dernek olarak çok fazlaydı 160 üyem vardı. 80'ne düşürdüm şu anda 60 üyem var. Aktif olmadığı için bakın sosyal hizmetler çok içeriye insan almıyorlar sadece bize hizmet edin, bizim masraflarımızı karşılayın ve içeriye girmeyin diyorlar. Üyelerimizde bundan tedirgin oldukları için yıllarca bu konularda tartıştılar sürekli çoğunluğu çekti gitti. Şu anda aktif çalışan da zaten bir beş üye kaldı aktif. Bu yüzden çok yaklaşmadılar, yoruldular yani. Neden içeriğimizi görür bizi şikayet eder diye (G9).

1 yıl oldu. Bu ayla birlikte birinci yılımız doldu. Ücretli çalışmamız yok (G8).

2013 yılında kuruldu... 110 üyemiz var. Ücretli yok bizde çalışan. Benim büroda görünüyoruz. Yer alınacak Allah nasip ederse. Sayın İl valimizle görüştük, kaymakamla da görüştük yer teminine gidilecek... Mali kaynağı yok bizde üye aidatları var (G12).

Mali kaynaklarımız bağışlar ve de üyelik aidatları. Zaten çok küçük bütçelerle şu anda yürütüyoruz koruyucu aile derneğini. Zaten en fazla yaptığımız şeyler de harcamalarda koruyucu aileliğe yönelik işte biraraya getirme faaliyetleri. İşte öyle durumlarda çocukların ücretlerini biz karşılıyoruz. Ailelerinkini kendileri karşılıyor (G18).

Türkiye’de STK’ların istihdama katkısı önemsizmeyecek kadar azdır. 2006 yılında derneklerde ücretli çalışan personelin (29 bin 896), toplam istihdam (22 milyon 330 bin) içerisindeki payı yüzde 0,13 (Binde 1) düzeyindedir (Güzelay, 2013). STK’larla ilgili TÜSEV tarafından yapılan bir araştırmaya göre STK’ların %41’inde insan kaynaklarının 6 ila 20 gönüllüden oluştuğu, %57’sinde ücretli çalışanın bulunmadığı ve STK’larda gönüllü ve profesyonel çalışan yetersizliği bulunduğu anlaşılmıştır (İçduygu ve diğerleri, 2011).

Gönüllülük kişinin özgür iradesi ile toplumsal fayda için yaptığı ve maddi beklentinin temel harekete geçirici unsur olmadığı bir faaliyettir (Birleşmiş Milletler Gönüllüleri (UNV) Programı Türkiye ve GSM Gençlik Servisleri Merkezi, 2013). Ancak STK’ların kurumsallaşabilmesi için gönüllü çalışan yanında Batıdaki örneklerde de görüleceği üzere ücretli çalışan sayısının da fazla olması gerekmektedir. İncelenen derneklerde sunulan hizmetler ağırlıklı olarak gönüllüler eliyle yürütülmektedir. Ücretli çalışan iki dernek hariç diğerlerinde yoktur.

150-200 bin bireysel bağış, 1 ücretli çalışan, 7 tane stajyer öğrencimiz, 12 gönüllümüz var. (G3).

2009 yılından beri derneğin bir ofis yeri var. Ve aralıklı olarak ücretli çalışanımız hep oldu. Üyelerimizden tabiki kaynak sağlıyoruz, ayrıca bağışçılarımız var onlardan kaynak sağlıyoruz. ayrıca Avrupa birliği projelerimiz var....(G5)

Geçen yıl bir tane bir hibe programıyla ücretli çalışanımız vardı. Ama bu sene yok. Daha çok kurulduğundan bu yana gönüllü işte. Daha çok bizler yönetim kurulunda yer alan kişiler bu çalışmaları yapıyoruz. ...10-11-12 kişi falaniz tamamen dernek için çalışan (G18).

Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının faaliyet alanlarının genişlemesiyle beraber kaynak ihtiyacı artmakta ancak kaynaklar aynı oranda atmamaktadır. Halkın %80’ni bağışta bulunmakla birlikte (dini nedenler, akraba, STK) bunun %86’sı ihtiyaç sahiplerine doğrudan yapılan küçük ve düzensiz yardımlardan oluşmakta, STK’lara yapılan yardımlar %18 düzeyinde kalmaktadır. Yıllık bağışlar gayri safi milli hasılanın (GSMH) %0.01’inden daha az olup, hane başı bağış miktarı 53 dolardır. STK’lara devlet desteği süreklilikten yoksun olması nedeniyle yetersizdir (TÜSEV, 2006). Dolayısıyla dernekler farklı yol ve yöntemlerle bağış toplamaya, kaynak bulmaya çalışmaktadırlar. Ancak bunlar yeterli değildir. G6 kişisi derneğe mali kaynak oluşturmak amacıyla dernek tarafından özel

günler (babalar günü, anneler günü, doğum günü, sevgililer günü vb.) için sertifika basıldığını, üyelik aidatı ödediklerini ifade etmiştir.

Bağış anlamında şu an Mayıstan beri görevdeyiz, şey yaptık bağış anlamında ne biliyim babalar gününde sertifikalarla babaya hediye verileceğini, ... bağış sertifikaları gitsin, işte doğum günlerinde buna benzer bir takım yol ve yöntemler geliştirdik... Hiçbirimiz ücretli değiliz tam tersi üyelik aidatları ödüyüz. (G6).

Projelerin derneklerin finansal kaynakları arasında önemli bir yer işgal etmeye başladığı G6 tarafından belirtilmiş, G5 ise projelerle ayakta durduklarını söylemiştir.

Pekçok STK projelerle şunlarla bunlarla ayakta duruyor. Bağışlarla belki ayakta duruyor ama tabi koruyucu ailelik zaten çok yeni. ... duyulması çok yeni. Daha şey aşamasına gelemedik bağış toplama aşamasına gelemedik. (G6).

Faaliyetlerimizi finanse ettiği içinde 3 yıldır aralıksız AB projesi yürütüyoruz. O yüzden de 2014'ten beri kaynak açısından şu an sürdürülebilir sorunumuz yok. En aktif olan STK'yız zaten...(G5)

Diğer taraftan G3 derneklerin çocuk evi açması durumunda finansal kaynak bulmalarının kolaylaşacağını kendilerinin buna yönelik teklif aldıklarını belirtmiştir.

Kasap döner diyorki 1 milyon verelim çocuk evi açın.(G3)

Çocuk evi açan bir derneğe göre bağışçılar derneğin finansal kaynakları arasında önemli bir yer işgal etmektedir. Ayrıca derneğin finansal kaynağının artmasının ücretli çalışan sayısını da arttırdığı görülmektedir.

Projelerden de besleniyor ama temel olarak bağışçılar. Ankara olarak 5 elemanımız var bizim burda. İstanbul'da 44 tane ücretli çalışan var. Orda 60 tane ev yaklaşık. Derneğin temel ve tek faaliyet alanı çocuk evleri. Ankara olarak 400 civarında yıllık bütçemiz var. Ama İstanbul olarak baktığınızda onlarınki daha fazla. (G2).

Dolayısıyla, genel olarak bakıldığında çalışmamıza konu koruyucu aile dernekleri, hem Türkiye'de yeni olmaları, hem de Türkiye'de STK'ların yeterince gelişmemiş olması nedeniyle; yeteri kadar finansal kaynağa ve personele sahip değildirler. Devlet desteği

bulunmaması, finansal kaynakların büyük oranda bağışlardan ve bir kısmının da proje ve yan faaliyetlerden sağlanması nedeniyle dernekler çok ciddi bir varlık gösterememişlerdir.

4.3.2 Türkiye’de Koruyucu Aile Derneklerinin İşlevleri

Türkiye’de koruyucu ailelik alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları yeni olmalarına rağmen koruyucu ailelere bilgi ve tecrübe paylaşımı anlamında önemli destek sağlamaktadır (Toklucu, 2018). Özellikle de kurumun koruyucu ailelere sunduğu desteğin yetersiz olduğu düşünüldüğünde bu destek ve paylaşımlar önem arz etmektedir.

Eğer biz derneği kurmasaydık duygu deneyim paylaşımı artırılmasaydı insanlar pes ederlerdi. Çünkü sorunu yalnız yaşadı. Ben şey örneğini çok kullandım yalnız olduğunuzu hissedersiniz mesela çocuk altını ıslatır benim başıma geldi gibi algıyorsunuz... Yaşamadığınız şeylerle karşılaşırsınız ne oluyorum dersiniz (G4)

Koruyucu ailelere yönelik gerçekleştirilen çeşitli faaliyetlerin ve ziyaretlerin koruyucu aileleri motive ettiği, ilk uyum sorunlarını atlatmalarına yardımcı olduğu ve bu hizmet modelinden ayrılmak isteyen aileleri engellediği ifade edilmiştir.

Çocuklarla ailelerle yıl boyunca en az 4-5 kez farklı etkinliklerle biraraya geliyoruz ve onların da bu faaliyetten çok memnun olduklarını gözlemliyoruz... Derneğin eğitim misyonunu üstlendiğini, koruyucu aileleri ziyaret ederek herbirine bireysel ziyaretlerle yaşadıkları zorluklar sürecinde onların yanında olduğumuzu manevi bir destek anlamında sunuyoruz. Bu çocukları ile birlikte yaşadıkları o ilk uyum sorunlarını atlatmalarına yardımcı oluyo. Kendi başına çocuğun sorunlarıyla başbaşa kalan bir aile zaman zaman pes ediyor. Bizim burda pes eden ailelerin halen devam ettiğini biliyoruz. Bunun o andaki destekle sağlandığını da biliyoruz. (G5).

Söz konusu destek deneyim paylaşımı olabileceği gibi, önemli günlerinde ailelerin ve çocukların yanında yer almak, onlara maddi destek sağlamak, koruyucu aileler ve çocuklara yemek vermek ve çocuklara yönelik çeşitli etkinlikler yapmak şeklinde de olabilmektedir.

Koruyucu ailelerimizin sıkıntılarını mutlaka görüşüyoruz. Sünnetlerinde, düğünlerinde her zaman yanlarında olmaya çalışıyoruz elimizden geldiği kadarıyla, onlarla ilgili sıkıntılarını paylaşıyoruz... Yemek veriyoruz.

Çocuklara bir etkinlik yapıyoruz... 60 tanede çocuk evlendirdik biz. Her konuda biz destek veriyoruz... (G9).

Korunma gereksinimi olan çocuklar 18 yaşını doldurduktan sonra kurum bakımından ayrılmakta ve bir işe yerleşene kadar çeşitli sıkıntılar yaşamaktadırlar. Çocuklar kurum bakımı sonrası yaşanan bu sıkıntılı süreci koruyucu koruyucu aile derneklerinden ve koruyucu ailelerinden aldıkları destekle daha rahat bir şekilde atlatmaktadırlar.

18 yaşını doldurunca bu çocukların büyük bir problem biliyorsunuz. Yani topluma bırakılıyor ve yavrular toplumla birebir karşı karşıya geliyorlar. İşte biz bu zamanda el atıyoruz bu yavrulara. 2-3 kız çocuğunu bir araya getiriyoruz. Erkek çocuklarını biraraya getirip bunlara ev tutup eşya temin ediyoruz. Evlenmek isteyenleri evlendiriyoruz. Yani her konuda biz bırakmıyoruz evlendikten sonrada. Aileleriyle sorun olunca beni ararlar hemen gider görüşmeler yaparım. Yani gerçek anne gibi görüyorlar beni (G9).

... Şu anda en büyük gap 18 yaş sonrası kurumdan ayrıldığı zamandan sonraki dönemde oluyor. Çünkü kalacak yeri yok işte onun için koruyucu ailelik çok önemli. Yani en azından bir gönüllü ailesinin olması çok çok önemli. Sokaklarda yatıyorlar işte kızlar birileriyle oturup kalkıyorlar diyelim hamile kalıyorlar bir sürü sorunlar yaşıyorlar ve erken evlilikler oluyor. İşte kurumun yetemediği nokta o (G18).

Bir dernek tarafından her hafta Salı günü “duygu ve deneyim paylaşımı toplantıları” yapılmaktadır. Bu toplantılarda koruyucu aileler yaşadıkları zorlukları ve onları motive eden konuları paylaşmakta, dernek tarafından koruyucu ailelere profesyonel uzman (psikolojik danışman vb.) desteği de sağlanabilmektedir. Toplantılara koruyucu ailelerin yanında koruyucu aile adayları da çağrılmaktadır.

Koruyucu ailelere 2009 yılından beri Türkiye’deki ilk duygu ve deneyim paylaşımı toplantılarını başlattık biz. Bu da Türkiye’de ilk kez yapıldı ve diğer öncülük yaptığımız STK’lara da bunu önerdik. Koruyucu aileler haftada bir gün dernekte toplanıyorlar. Koruyucu aile oldukları süreçlerdeki zorlukları, onları motive eden şeyleri konuşuyorlar, zaman zaman bu toplantılara da bir profesyoneli davet ediyoruz. Mesela 6 ay süreyle bir psikolojik danışmanımız oldu. Onun dışında yurtdışından konuklarımız geldiği zaman onları davet ettik. Farklı koruyucu aile modellerini öğrenmelerini sağladık. Kişisel gelişme anlamında da bu toplantılarda eğitimcilerimiz oldu ve o yıldan bu yana devam ediyor. Her Salı 12-16 arası devam ediyor. Ayrıca bu toplantılara koruyucu aile adaylarını davet ediyoruz. Bu adaylar burda süreçler hakkında detaylı bilgi edinmiş oluyorlar ve sürece daha bilinçli girmiş oluyorlar. (G5).

Aynı dernek koruyucu ailelerin anne babalık ve iletişim becerilerini geliştirmek üzere her ay farklı bir konuda eğitim düzenlemektedir.

Her ay eğitimler düzenliyoruz. Koruyucu ailelerin koruyucu ailesi oldukları çocuklarla iletişim becerilerini güçlendirmek, anne babalık becerilerini güçlendirmek adına. Bu yıl 12 tane eğitim yaptık. Her ay olmak üzere farklı başlıklarda. (G5).

Başka bir görüşmeci 15 günde bir yapılan deneyim paylaşımı toplantılarının yanısıra, koruyucu ailelere gönüllü bir avukat desteğiyle hukuki destek verdiklerini, koruyucu ailelere psikolog ve sosyal çalışmacı gibi uzmanlar eliyle destek sağladıklarını söylemiştir.

Derneğimizde 15 günde bir düzenli olarak toplanarak bir kere söyleşiler düzenliyoruz. Böylelikle deneyimlerimizi paylaşıyoruz. Zaten tahmin edersinizki koruyucu ailelerimiz üç aşağı beş yukarı aynı problemlere sahip oluyorlar. Derneğimizin bir sosyal hizmet uzmanı var. Ondan çok ciddi anlamda süreçle ilgili destekler alıyoruz. Hukuki süreçte hukuki sürecimizi idare edecek derneğimizde çalışan bir gönüllü avukatımız var ve aynı zamanda da psikologlarımız eşliğinde travmaları olan çocuklarımıza ailelerimize işte koruyucu aile hizmet modeline yeni geçiş yapmış çocuklarımız ile ailelerimiz arasındaki o entegrasyon sürecini pekiştirecek çalışmalar yapıyoruz. Hepsi uzman kişiler tarafından yapılıyor bu süreçlerin hepsi. (G8).

Koruyucu ailelerin birimlerle olan iletişimlerinin sağlanması, evrak ve yazışmalarına destek olunması, koruyucu aileleri bir araya getirmeye yönelik çalışmalar da yürütülen faaliyetler arasındadır.

Koruyucu ailelerle ilgili neler vardır. Evraklardır, yazışmalardır, birimlerle olan diyalogları, irtibatları, yazılacak evrakları, işte yemek kahvaltı programları düzenleme iftar yemekleri düzenleme yani kaynaştırmayı sağlayacak her türlü iş, faaliyetler var... Bizim amacımız... koruyucu aile sayısını artırmakla ilgili faaliyetlerimiz var... Paneller konferanslar düzenleme şeklinde koruyucu aile sayısını artırmaya dönük bir çalışma yapıyoruz. (G12).

İkincisi aday koruyucu aile kısmına geçtiği zamanda kuruma yönlendiriyoruz. Kurumla temasımız çok iyi ... Karşılıklı verimli çalışmalar yapıyoruz. Ondan sonra da işte takıldıkları noktalarda işte bilmedikleri noktalarda destek veriyoruz. Artı kendi koruyucu ailelik tecrübelerimizle onlara bilgi veriyoruz, paylaşıyoruz sıkıntıların hangi noktalarda olabileceğini. Daha sonrasında da ilk koruyucu aile oldukları dönemlerde anlaşmalı olduğumuz psikologlarımız var yarı gönüllü derneğe hizmet eden diyelim. Onlara psikologlarla çalışmalarını tavsiye ediyoruz, çocuk

açısından da koruyucu aile açısından da zaman zaman yine ilerleyen zamanlarda da bir takım patlaklar olabiliyor bazen ilişkilerde çünkü çocukların koruyucu ailede biyolojik aileyle de görüşme mevhumu var. Onlar görüştükleri zaman da şey olabiliyor sonrasında sorunlar gelebiliyor(G18).

3. aşamada koruyucu aile olduktan sonra hem onları biraraya getirecek etkinlikler düzenliyoruz, hatta bu etkinliklere zaman zaman aday koruyucu ailelerimizi de davet ediyoruz hani çocukları görsünler aileleri görsünler birarada soruları varsa birebir sorsunlar diye ... Aktivite olarak pikniğimiz var yaz aylarına doğru, sonra bir ya da iki kez kahvaltıda bir araya geliyoruz. (G18).

Koruyucu aile dernekleri, koruyucu aile hizmetinin tanıtımıyla ilgili de önemli çalışmalar yürütmektedirler. Derneğin biri kadınlara yönelik resim ve spor faaliyetleri yürüterek katılımcılara tanıtım yapmaktadır.

Biz proje kapsamında bir yer tuttuk... koruyucu aileliği artırmak için toplu insanlara ihtiyacımız vardı yine proje kapsamında hanımlara ev hanımlarına pilates spor eğitim şeyi çalışması verdik ücretsiz. Hanımlar geliyorlardı hem spor yapıyorlardı hem de koruyucu ailelik hakkında bilgileniyorlardı. Artı ona ben kendim resim yaptığım ve ressam olduğum için gelen hanımlara ekstra bir resim kursu açtık ondan sonra gelen hanımlara yağlı boya resim eğitimi verirken koruyucu aileliği tanıtıyorduk aynı zamanda. (G13).

Bir dernek ise hem AVM'lerde ve açık hava etkinliklerinde tanıtım yapmakta hem de kurduğu çağrı merkezi kanalıyla tanıtım yapmaktadır.

Öncelikle bir potansiyel koruyucu aile bulmak için çalışmalarımız var. AVM'lerde işte çocuk hakları gibi özel günlerde açık alanlarda koruyucu aileliği tanıtan faaliyetlerimiz var. Ondan sonra sosyal medya üzerinden sürekli duyurular halindeyiz bir çok kanaldan. Bir de bizim bir çağrı merkezimiz var burdan bize çok fazla kişi ulaşıyor, telefonla birebir temas. Türkiye'nin her yerinden gelenler oluyor. Ayrıca bizi arayanlarla direkt ya dernekte ya uygun bir ortamda buluşup yüzyüze iletişimle de anlatıyoruz koruyucu aileliği (G18).

Bir diğer dernek ise broşür basarak ve radyo programları yaparak tanıtım faaliyetlerine katkıda bulunmaktadır.

Zaten koruyucu aileleri inanın toparlayamıyorum. Bu dernek şeyine insanlar çok sıcak bakmıyorlar maalesef. Kendi çapımda işte broşür şey bastırdım. Onları dağıtıyorum. Amacım zaten ilk başta tanıtım yapmak.

Koruyucu aileliğin ne demek olduğunu bilmiyor, hafta sonları çocukların alındığı misafir edildiği bir şey zannediyorlar insanlar. O yüzden radyo programları yapıyorum şu anda. Benim amacım tanıtım ve koruyucu aile bulmak, nitelikli koruyucu aile bulmak, eğitilmiş, çocuklara daha verimli olabilecek aileler. (G14).

Başka bir dernek yetkilisi ise TV tanıtımlarıyla ve resmi olmayan toplantılarda koruyucu aileliği tanıttığı bilgisini vermiştir.

Ben sürekli TV tanıtımlarıyla, hanımların oturma ortamlarında çok fazla tanıtım yaptığım için 300'ü aşkın ailemiz var. (G9).

Ülkemizde tanıtımın hala yeterli olmadığını savunan bir dernek yetkilisi ise, koruyucu aile derneklerinin bu konuda önemli katkılarda bulunduğunu, kendi derneklerinin de büyük firmalara giderek tanıtım faaliyetlerinde bulunduğunu belirtmiştir.

Bence kesinlikle çok ciddi bir rolü var. Evet, bakanlığımızın son yıllarda olumlu çalışmaları var ama ben hala daha Türkiye'de farkındalık projelerinin çok eksik kaldığını düşünüyorum. Sivil toplum kuruluşları özellikle koruyucu aile ve evlat edinme derneklerinin bu alanda çok ciddi çalışmaları olduğuna inanıyorum. Çünkü alanları bu olduğu için farkındalık projeleri, seminerlerle birlikte belli kitlelere ulaşıyor. Belli bir kesimi aydınlatıyorlar... Biz koruyucu aile seminerlerine gidiyoruz, büyük firmalara gidiyoruz ve belli bir yaşın üzerinde olan hazır bireylerle görüşüyoruz. Seminer çıkışında ya anlattıklarınız çok mantıklı aslında bende olsam diyebilecek birçok insanla karşılaşıyoruz. Burda eksikliğin ne olduğunu görüyoruz. (G8).

Kısaca, koruyucu aile dernekleri düzenledikleri çeşitli aktivitelerle (piknik, yemek, kahvaltı, düzenli toplantılar vb.) koruyucu ailelere bilgi tecrübe paylaşımı imkanı vermekte, profesyonel destek sağlamakta (avukat, psikolog, sosyal hizmet uzmanı vb.), eğitim vermekte ve koruyucu aileliğin tanıtımını yapmaktadırlar. Ayrıca yürüttükleri projeler ve çalıştaylar yoluyla da koruyucu ailelikle ilgili politikalara yön vermeye çalışmaktadırlar.

4.3.3 Kamu Kurumlarının STK'lara Bakışı

Türkiye'de sivil toplum kuruluşları halkın katılımını sağlama da sorunlar yaşamakta ve vatandaşların büyük kısmından kopuk kalmaktadır. Yürütülen çalışmalara vatandaş

katılımı dar, derin ve çeşitli sosyal grupların göreceli olarak temsili şeklinde gerçekleşmektedir. STK'lar kurumsallaşma anlamında da sıkıntılar yaşamaktadır. Diğer taraftan sivil toplum kuruluşlarının birbirleriyle iletişimlerinde de problemler vardır. Sivil toplum kuruluşları faaliyetlerini birbirlerinden oldukça bağımsız ve kopuk bir şekilde yürütmektedirler. Bu da birlikte hareket edebilme becerisiyle ilgili önemli soru işaretlerini akla getirmektedir (İçduygu ve diğerleri, 2011).

Türkiye’de STK'lara devlet bütçesinden ödenek gönderilmemesi, tamamen kendi kaynaklarıyla finanse edilmeleri, gönüllü ve çalışan sayısının azlığı, siyasal çekinceler, dernek yönetimlerinin profesyonel olmaması gibi nedenlerle sivil toplum kuruluşları Türkiye’de yeterince etkin ve başarılı değildir. Dolayısıyla sivil toplum örgütlerinin Türkiye’de büyüüp gelişebilmesi için devlet desteğine ihtiyaç vardır (Aydoğdu, 2012: 1). Hayat Sende Gençlik Akademisi Derneği (2014: 16) tarafından 25 kurumdan 50 katılımcıyla gerçekleştirilen Kurum Bakımından Topluma Geçişte Gençler Çalıştayı’nda “Bakanlığın en iyi sivil toplum kuruluşu ev yapan, tadil eden, minibüs bağışlayan kurumdur mantığından kurtulup, sivil toplumun temelinin gönüllü insan kaynağı olduğunu anlamaya yönelik çalışmaları artırması gerekmektedir” ifadesine yer verilmiş ve işbirliği ve iletişimin artırılması savunulmuştur. Ayrıca, Hayat Sende Derneği (2016) tarafından gerçekleştirilen “Aileye Dönüş ve Aile Yanında Destek Projesi Değerlendirme Çalıştayı”nda da Bakanlığın STK'lara bakışının güvensiz olduğu, STK'larca yapılan çalışmaların Bakanlıkça yeterince önemsenmediği ve uygulamaya yansıtılmadığı belirtilmiştir. Kahraman (2007) tarafından yapılan bir çalışmada da koruyucu aile hizmeti alanında kamu, yerel yönetimler ve STK'lar arasındaki işbirliğinin yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışmamızda da söz konusu hususları destekler sonuçlar çıkmıştır. Görüşmecilerden biri bulundukları ilde Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne kabul görmediklerini, bu nedenle de koruyucu ailelere ulaşamadıklarını anlatmıştır.

Burdaki Aile ve Sosyal politikalar Müdürlüğünde çalışan ve bu konuyla ilgili yetkili olan kişinin ketum oluşu ve hiçbir şekilde bu konuda bir derneğe yardım etmek istemeyişi, öyle olunca biz koruyucu ailelere ulaşamadık... İnandırılmaz derecede bir gizlilik içerisinde... Koruyucu ailelerin isimlerini verin ya da eğitimlerinize katılalım... öğrenelim... hayır hayır kesinlikle hiçbir şekilde öncelikle koruyucu aile olacaksınız diyor... Bizler dernek yönetimi olarak hiçbirimiz koruyucu aile olmadığımız için... Aile ve Sosyal

Politikalardan da bize destek olunmadı... Biz çok gönüllü bir şekilde yola çıktık.(G10).

Bir derneğe bireylere koruyucu aile hizmetini tanıtmasıyla ilgili bir sınır konmazken, kişiler koruyucu aile olduktan sonra görüşmelerin devamına sıcak bakılmamaktadır.

Adam beni gece gündüz arıyor ben koruyucu ailelik hakkında buna saatlerce bilgi veriyorum ve ben bu aileyi il müdürlüğüne yönlendiriyorum. Ben bu ailemle tanışmak için evine gittiğimde il müdürlüğü benim önüme engel koyuyor. Diyorki sen gidip koruyucu ailelerle tanışamazsın. Peki, sizin bir körler derneği olup da körlerle ilgilenmemeniz ne kadar etik... Ben koruyucu ailemle gidip tanışamazsam, onun yanında olamazsam benim koruyucu aile derneği olmamın ne anlamı var. (G13).

Bir dernek yetkilisi ise kurumdan koruyucu ailelerin iletişim bilgilerini alamadığını belirtmiştir.

Ama bizde tabi ailelerimizin hepsini bilmiyoruz çünkü kurum hani bilgileri vermiyor sadece işte biz birbirimize ulaştıkça genişleyen bir ağımız var. Onlar aracılığıyla işte şu anda 150-200 aileye falan ulaşabiliyoruz ama şu anda 480 civarı bir aile olması lazım. Yani bir de bunun 1/3 yaklaşık olarak akraba koruyucu aile dediğimiz model işte amca dayı abla gibi onlara zaten hiç ulaşamıyor (G18).

Bir dernek yetkilisine göre koruyucu ailelerin derneklerle çok fazla içli dışlı olmasının engellenmesinin nedeni personelin açık verme korkusudur.

Müdürlükler koruyucu ailelerin açık verme korkusu yaşıyorlar. Şimdi onlara baskı uygulanıyor. Çocuğu elinden alırım diye tehdit ediliyor. Yasal haklarını bilmiyor koruyucu aileler. Bu konuda da bu yüzdende bize fazla yaklaştırmıyorlar... (G9).

Öte yandan bir dernek yetkilisi il müdürlüğü ile problem yaşamadığını ifade etmiştir. Ayrıca koruyucu aile derneklerinin diğer derneklerden farklı olduğunu, hem derneğin hem de koruyucu ailelerin il müdürlükleri ile bağlı olduğunu, tek başına bir çalışma yapmaları durumunda başarısız olacaklarını, o yüzden il müdürlükleri ile koordineli çalışmalarını gerektiğini belirtmiştir.

O konuda bizim bir sıkıntımız yok, diğer illeri bilmiyorum ama bizim bu konuda bir sıkıntımız yok. 7/24 devamlı görüşüyorum ben. O da ikili

ilişkilerin diyalogların iyi olmasından dolayıdır. STK'lar kurumlarla istişare halinde çalışması lazım. Ortak diyalog işbirliği içinde gidilirse daha iyi olur. Koruyucu aile derneklerinin yapısı diğer derneklerden farklıdır. Çünkü koruyucu aile derneklerinin hepsi kuruma bağlı, derneği oluşturanlar da kuruma bağlı koruyucu ailelerdir. Kurumun dışında tek başına ferdi bir çalışma yapmaya kalkarsa başarı oranı az olur. (G12).

Kamu – STK arasında yaşanan sıkıntıların bir kısmının STK kaynaklı olduğu belirtilmiş, sivil toplum kuruluşlarının kendini kamunun üstünde görmemesi gerektiği, STK'ların sorunları tespit edip ilgili yerlere iletmesi gerektiği savunulmuştur.

Biz uzmanlarımızla da çok iyi iletişim halindeyiz. Koruyucu aile birimindeki arkadaşlarımızla. Bu işbirliğinin, bu iletişimin gerçekten doğru bir sivil toplum kuruluşuysanız, yerinizi doğru bilerseniz, kamuyla, bazen sivil toplumunda hatası kendini kamunun üstünde görüp herşeyi kendi yapacağını zannediyor oysa bizim görevimiz bu değil. Devletin görevini almak değil, bu görevlerin ne kadar doğru yerine getirildiğini görmek, ihtiyaçları iletme anlamında düşünüyoruz. (G5).

Genel olarak derneklere kamunun mesafeli bir duruşunun olduğu yapılan görüşmelerden de anlaşılmaktadır. Ancak ikili ilişkilerin iyi olması durumunda bu sıkıntı ortadan kalkmaktadır.

4.3.4 Koruyucu Aile Hizmetinde Gönüllük mü/Ücretlilik mi?

Araştırmalar koruyucu ailenin iki motivasyona sahip olmasının koruyucu aile hizmetinin başarısında önemli rol oynadığını göstermektedir. İlki bir çocuğa ebeveynlik yapma isteği (kendi çocuğunun yokluğu), ikincisi çocuklukta yaşadığı kötü tecrübeler nedeniyle kendini korunma ihtiyacı içindeki çocukla eşleştiren koruyucu aileler. Ayrıca koruyucu aileliği gönüllü olarak yapanların da başarılı olduğu belirlenmiştir (Dando ve Minty, 1987). Diğer taraftan, koruyucu ailelerin yaptığı iş kahramanca olduğu için onlara yapılan ödemelerin de iyi olması gerekmektedir (Narey, 2016). Koruyucu ailelere yapılan ödemelere ilişkin olarak yapılan bir araştırma, söz konusu ödemelerin koruyucu aileleri motive ettiğini, sayılarını artırdığını ve daha uzun süre sistemde kalmalarını sağladığını göstermiştir (McDermid ve diğerleri, 2012: 5).

İngiltere’de yapılan bir araştırmada ankete katılanların (1.400 kişi) %40’ı koruyucu aile olmaya parasal nedenlerle karar verdiklerini ve katılımcıların %50’si koruyucu aileliği evden çalışma olarak değerlendirdiklerini ifade etmiştir. Koruyucu ailelerin %84’ünün kendi çocukları da (her yaştan) bulunmaktadır. Koruyucu ailelerin %63’ü ya gönüllü olarak ya da işleri icabı (eğitim, sağlık ve çocuk bakımı) çocuklarla çalışmışlardır (Peake ve Townsend, 2012).

İngiltere’de yapılan başka bir araştırmada katılımcıların (2000 kişi) %62’si ev masraflarını karşılamak için koruyucu aile ödemelerine ihtiyaç duyduklarını, %63’ü koruyucu ailelere yapılan ödemelerin bu tarz bir işe göre yetersiz olduğunu, %36’sı ise ücretlerin yetersizliği nedeniyle koruyucu aileliği bırakmayı düşündüklerini, geçimlerini sağlamak üzere %64’ü eşlerinin çalıştığını, %34’ü dışarda başka bir iş yaptıklarını, %60’ı haftada 250 poundun altında gelir elde ettiklerini belirtmişlerdir (Tearse, 2010).

2006 yılında Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü ve TÜİK işbirliğinde gerçekleştirilen Aile Yapısı Araştırmasına göre koruyucu aile olmak istemeyenlerin %45’i ekonomik durumlarının uygun olmamasını gerekçe göstermişlerdir (Gürcan, 2008). Ayrıca Ankara’da 150 kadının katıldığı bir araştırmada, katılımcıların 1/3’ü ailelerin ekonomik düzeylerinin düşük olması ve koruyucu ailelere yapılan ödemelerin azlığı nedeniyle koruyucu aile hizmetinin yaygınlaşmadığını ifade etmiştir (Özkara, 2005). Diğer taraftan, Korev tarafından 19 Kasım 2016 tarihinde gerçekleştirilen çalışmaya katılanlara bakıldığında (30 koruyucu aile) büyük çoğunluğunun bu işi gönüllü olarak yaptığı anlaşılmıştır. Ancak, yapılan görüşmelerden de görüleceği üzere gönüllülüğün mü ücretliliğin mi esas olduğuna ilişkin bir netlik bulunmamaktadır.

Türkiye’de ailelerin bakışı, Türkiye’de çok materyal bir kafa olmadığı için koruyucu ailelik kimi yerlerde sosyal destek mekanizması olarak kullanılır. Çok materyal bir kafayla bakılmıyor. Çocuğu sahiplenmek, öğlende sizden önce bir koruyucu aile geldi. Hayatta vermem diyo ayrılmış eşinden... Çarşamba’dan bir adam... Adamın çocuğu olmuyor, 5 çocuğuda ölüyor. ... Yuvaya başvuruyor ben evlat edinicem diyor. Senin yaşın geçmiş sen koruyucu aile ol diyorlar. Adamın yanına birini yerleştiriyorlar iki ay geçiyor çocuk evlat edinmeye uygun çocuk statüsüne düşüyor. ... Çocuğu bundan alıyorlar... Bu adamın yaşadığı... Gönüllülük bir yere kadar işliyor, ... geçici olduğunu nihai varış noktası olmadığını bilmeli... (G3).

... Diğer taraftan koruyucu ailelikte ekonomik nedenlerde ekonomik olarak insanların belirli bir gelir düzeyinin olması lazım ki çocuğu eğitebilmeli. Daha çok bizim insanımız derdi maişetle dertlendiği için bu gibi olaylar baklava börek hükmünde oluyor. Peynir ekmeği zor buluyorum, baklava böreği nasıl düşünüyim diyebiliyor (G2).

Koruyucu aile hizmetinde gönüllülük yapılıyor evet ücret de kesinlikle yanında olmalı. Çünkü hani o bir destektir. Hiç harcamıycam diyorsa da çocuk için kenara koyar.... Hiçbir zaman alınmaması gereken bir ücret değildir (G18).

Bedeller şu anda çok yüksek olmayabilir... Gönüllülük abi parayla olmaz bu iş(G2).

Şu anki sisteme göre herkes gönüllülük esasına göre koruyucu aile oluyor. Devlet zaten bu çocuklara desteğini veriyor mali yönden, ama gönüllülük esasına göre alındığı için kişilerin maddi desteği düşünmemesi gerekir (G12).

Yani insanlar kendi çocuklarına vakit ayıramıyorlar, kadın erkek çalışıyorlar. Maddi imkansızlıklardan dolayı... Çocuğu para için alan aile olduğunu düşünmek dahi istemiyorum. Çevremdeki ailelerle de tanıştım. Yani iyi kötü bir gelir seviyesi olan aileler, iyi bir eğitim seviyesi olan aileler. (G14).

Bir dernek yetkilisi koruyucu aile hizmetinde ailelere yapılan ödemelerin yüksek olması koruyucu aile sayısını artıracaktır demiştir.

Bu bi gönüllük işi fakat... Bu para olayı koruyucu aileliğin artmasında da etken olduğunu düşünüyorum ben. Çünkü bunun üzerinden geçim sağlayan aileler var... Koruyucu ailelik yapan insanlar zengin kesimdeki insanlar değil... Çünkü zengin parasıylan zaten hayrını yapıyor fakir insanın ondan sonra hayır yapacak parası olmadığı için bir de gönüllük meselesi dediğim gibi hayrını bu şekilde yapmak istiyor. Bunun karşılığında sevgisini, çocuğunu, kocasını, evini eşyasını herşeyisini bu çocuk için paylaşıyorsa bunun da bir karşılığı olması lazım diye düşünüyorum. Fakat suiistimal edilmemek şartıyla. Çocuğun ihtiyacını görmeden direk kendi ihtiyacını görmek yanlış. (G13).

Koruyucu ailelere ödenen ücretlerin yanı sıra sunulan diğer hakların da (sigorta) bu hizmet modelinin gelişmesinde önemli bir yere sahip olduğu düşünülmektedir.

Sigorta işi o zaman ortaya çıktı... Çocuk gelişimi mezunu pırıl pırıl kadınlar emekliliğe hak kazanmak için gidip mermer atölyelerinde çalışıyorlardı. Ya bunlar mermer atölyelerinde çalışacaklarına koruyucu anne olsalar hem

çocuk daha hem bu kadınlar geleneksel bir çocuğu yarına umut olarak görme anlayışı vardır ya yarın o çocuklara daha iyi davranılmasını sağlar... Sadece gönüllülükle olmaz. Ama çocuk üzerinde değil. Çocuk üzerinden ranta dönüşmesi çocuk üzerinden para kazanıyor. Onlar öyle para kazanıyorlar. Burda zaten bir niteliğin artması sorunu var (G4).

Ancak, ücretliliğin koruyucu ailelerin niteliğiyle ilgili de çeşitli problemleri gündeme getireceği düşünülmektedir. G16 adlı kişi koruyucu aileliğin ücretli olması gerektiğini ifade etmiş, ancak gerekli önlemlerin de alınması gerektiğini belirtmiştir. Başka bir görüşmeci ise, bu işe sırf para kazanmak amacıyla giren kişilerin olabileceği ve bunun da koruyucu ailelere verilen çocukları olumsuz etkileyebileceği, bu nedenle iyi bir elemanın yapılması gerektiği düşünülmektedir.

...Korunma kararı alınan çocukların çok büyük bir çoğunluğu ne yazıkki alt gelir gruplarından ve dezavantajlı gruplardan gelen çocuk. Hizmet modeli ise eğer buna talip olanlarda grubun biraz üstü veya altı aynı grubun içinde insan kitlesi. Siz burdaki insanları görerek değerlendiriyorsunuz. ...'da okuma yazma imzasını atamayan koruyucu aile tanıyorum. İlk geldiğimde çok şaşırdım... Koruyucu ailenin birisi Pazar yerinde şey demiş ucuzundan ver çocuğuna bir şey alıyomuş ucuzundan ver o nasılsa yuvadan geldi anlamaz onlara para harcamayan ihtiyaçlarını karşılamayan çocuğun üzerinden para kazanan insanlar pozisyonunda algılanıyorsunuz. Bi kere öyle bir kitle var, bunların ayıklanması gerekiyor aradan, çocuğun yararı adına ayıklanması gerekiyor... (G4).

Öyle bir kitle de var tabiki. ... parasal olarak bu işe girenlerin sayısı da bence çok az değildir (G17).

Ankara'da yapılan bir araştırmada alt gelir grubundaki kadınların üst gelir grubundaki kadınlara göre koruyucu aile olmak konusunda daha istekli oldukları belirlenmiştir (Özkara, 2005). Çalışmamızda da bir dernek yetkilisi gönüllülüğün esas olduğunu belirtmekle birlikte, koruyucu aile olmak isteyen ailelerin ekonomik durumlarının çok iyi olmaması nedeniyle ücretin de bir teşvik aracı olarak kullanılması gerektiğini savunmuştur.

Bence esas olan şey gönüllülük, kesinlikle gönüllülük. Fakat teşviğinde mutlak surette etkisi olmalı. E orta standartlarda yaşayan ve koruyucu aile olmak isteyen çok fazla ailemiz mevcut. Akıllarına gelen ilk problem ya da ilk kaygı acaba yapabilir miyim? (G8).

Bu nedenle gönüllülükle ücretliliğin birarada değerlendirilmesi gerektiği, birinin ötekine üstün olamayacağı, ikisinin dengede olması gerektiği bir görüşmeci tarafından savunulmuştur.

Koruyucu aile demek bol sevgi hoşgörü büyük sabır demek. Gönüllülük önemli. Siz devlete taşeron olsanız dahi gönüllülük olmadığı sürece onu yapamazsınız. İnsanlar kendi annelerine babalarına bakmıyorlar aylıkları olduğu halde düşünün. Verilen ücret çünkü çok cüzi bir ücret ve çocukların talepleri ister istemez bitmiyor. Diğer ailelerin çocuklarından eksik kalmasın diye herşeylerini yerine getirmek istiyorsunuz. Onları şımartmak istiyorsunuz çünkü. Sevdiğinizi gösterebilmek için. Yani bi yerde kuru sevgi de yetmiyor. Onlara gösterebilmek için tabiki maddi olarak fedakarlıklar yapmanız gerekiyor. Bunları canı gönülden yapıyorsunuz çünkü, severek harcıyorsunuz onlara. Ama olduğu için. Ama olmayan aileler hele bi de çocuklu aileler, benim çocuklarım büyük şehir dışında yaşadıkları için çocuklar ev onlara ait, ben onlara aitim. O yönden illaki paranın açamadığı yer yok şimdiki zamanda (G14).

Dolayısıyla, koruyucu aile hizmetinde gönüllülük önemli bir unsur olmakla birlikte ücretin de mutlaka olması gerekmektedir. Bu konuda temel endişe kötüye kullanımların olması ve çocukların bundan zarar görmesi ihtimalidir. Bu nedenle kamunun izleme ve denetim faaliyetlerine ağırlık vermesi gerekmektedir.

4.3.5 Sosyal Hizmetlerin Sunumunda Özelleştirme

Özelleştirme kavramı çocuk refahı sistemlerinde devletin pozitif sonuçlar üretmedeki sınırlılığine vurgu yapmak için kullanılmaktadır. Özelleştirilmiş olanlar ise kamu ile karşılaştırıldığında daha iyi sonuçlar vermemiştir (Barillas, 2011). Amerika’da yapılan çalışmalara göre izleme ve hizmetlerin yönetimi maliyetleri nedeniyle özelleştirmenin toplam harcamaları artırdığı ortaya çıkarmıştır (Freundlich ve Gerstenzang, 2003 akt. QIC PCW, 2006; Kahn ve Kamerman, 1999 akt. QIC PCW, 2006; GAO, 2000). Ancak Illinois’te performansa dayalı sözleşmelerin uygulanması, akraba koruyucu aileliğin önemsinmesi ve destek hizmetlerine yönelik fonlamanın artırılması nedeniyle devletin dosya sayısı 1997’de 52.000’den 2006 yılında 18.000’ne düşmüştür. Literatür devletlerin çocuk refahı sistemine yönelik özelleştirme çalışmalarının uzun bir geçmişi olduğunu göstermektedir. Ancak şu an bu özelleştirme çalışmalarının sonuçları, ölçülebilirlik ve

performans üzerine vurgu artmaktadır. Bu da devletleri büyük çaplı girişimleri düşünmeye veya büyük kararların alınmasını hükümet dışı örgütlere vermeye yöneltmektedir. Ancak şu an bu konuda sadece birkaç araştırma olması nedeniyle yapılan reformların etkinliği veya maliyeti hakkında çok az bilgi bulunmaktadır. Diğer taraftan özelleştirme hem karmaşık hem de sıklıkla politize olan bir alandır (QIC PCW, 2006).

Sosyal hizmetlerin STK'lar tarafından sunulması durumunda çeşitli sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Sürdürülebilirlik ve hizmetin kalitesi ile ilgili problemler yaşanabilmektedir. Çünkü düzenli ve güvenilir finansal kaynakları bulunmamaktadır (McCown, 2005, Can, 2013) (Örneğin bir vakıf tarafından açılan kadın sığınma evi finansal yetersizlikler nedeniyle kapatılmak zorunda kalmıştır). Diğer taraftan, STK'ların kamu fonları ile desteklenmesi durumunda ise rekabet ortamı uzun vadede küçük ölçekli STK'ları dışlamaktadır. Ayrıca STK'lar hükümetlerin siyasi projelerinin bir uzantısı gibi davranmaya başlamaktadırlar. Ancak kamu –STK ortaklıklarının olumlu yanları da bulunmaktadır. Bu durumda hizmetten faydalananlar sivil toplum kuruluşları çatısı altında toplanarak hem aldıkları hizmete ilişkin görüşlerini ifade edebilmekte hem de denetleyebilmektedirler. Bunun için de STK'ların kamudan özerk bir yapıda olması gerekmektedir (Can, 2013).

Sosyal hizmetler alanında kamu – STK ortaklıkları hem yeni kamu yönetimi işletmeciliği yaklaşımı kapsamında, hizmet sunumunun etkin ve verimli hale gelmesine, hem de hizmet alanların oluşturdukları STK'lar kanalıyla sosyal hizmetleri dönüştürmesine ve denetlemesine imkan tanımaktadır (Can, 2013).

Türkiye'de sosyal hizmetler alanında özel sektörün ve sivil toplum kuruluşlarının faal olarak varlık gösterdiği tek alan engelli yaşlı hizmetleridir.

Tablo 10 Kamu/Özel Kuruluş Sayıları (2018)

Kuruluş Türü	Kuruluş Sayısı	Kapasite
Bakanlığa Bağlı Bakım Merkezi	242	
Özel Engelli Bakım Merkezi	219	
Bakanlığa Bağlı Huzurevi	144	14.793

Kuruluş Türü	Kuruluş Sayısı	Kapasite
Özel Huzurevi	182	10.184
Diğer Bakanlıklara Bağlı Huzurevi	2	570
Yerel Yönetimlere Ait Huzurevi	22	3.402
Dernek ve Vakıflara ait Huzurevleri	29	2.435
Azınlıklara Ait Huzurevleri	5	508

Kaynak: <https://eyh.aile.gov.tr/kuruluslarimiz-engelli>

Tablodan da görüleceği üzere engelli-yaşlı hizmetleri alanında kamu kuruluşları yanında özel kuruluşlar büyük bir yer işgal etmektedir. Bakanlığa bağlı 144 huzurevi varken özel sektörün işlettiği huzurevi sayısı 182’dir. Bakanlığa bağlı engelli bakım merkezi sayısı 242 iken özel sektöre ait bakım merkezi sayısı 219’dur. Özel engelli bakım merkezlerinin kapasitesi Bakanlığa ait bakım merkezlerinin kapasitelerinden fazladır. Özel engelli bakım merkezlerin sayısının artmasında, devletin özel bakım merkezlerine yönlendirdiği engelliler için ödediği ücret (Asgari ücretin iki katı tutarında) önemli bir etkindir. Dernek ve vakıflara ait huzurevi sayısı ise 29 olup, özel girişimle karşılaştırıldığında düşük kalmıştır.

Diğer taraftan, Engelliler Destek Programı (EDES), il düzeyinde sorunun yerinde çözülmesi ve yararlanıcıların kendi projelerini üretmeleri yoluyla sosyal hizmetlerde yerleşmeyi hedeflemektedir. Diğer taraftan ildeki kamu-STK-yerel yönetim işbirliğini ve iletişimini sağlamaya çalışmakta ve engelliler konusundaki farkındalığı artırmaya çalışmaktadır. EDES projeleriyle 750 bin kişiye doğrudan ulaşma imkanı elde edilmiş ve çeşitli etkinliklerle (spor, kültür ve sanat) engelli bireylerin toplumla bütünleşmesine katkıda bulunulmuştur (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, t.y.).

Yaşlı Destek Programı (YADES) ise 65 yaş üstü hizmete ihtiyaç duyan yaşlıların korunması ve desteklenmesi, yaşadıkları mekanlarında bakımlarının sağlanması ve söz konusu hizmetlerin ülke geneline yayılmasını amaçlayan ve hizmette standardı sağlayarak kaynak israfının ve diğer olumsuzlukların önüne geçmeyi planlayan programdır. YADES kapsamında 2016 yılında 5 büyükşehir belediyesine 4.125.00,00-TL hibe verilmiştir. Proje yürütücüleri Büyükşehir Belediyeleri olup, büyükşehir belediyeleri projelerle ilgili

STK'lar, üniversiteler ve diğer kamu kuruluşlarıyla işbirliği yapabilmekte ve onları iştirakçi veya ortak alabilmektedir. Söz konusu birimlerle işbirliği içeren projelere değerlendirme aşamasında öncelik verileceği belirtilmektedir. İşbirliği yapılacak STK'lar ise projenin yürütüleceği ilde başvuru tarihinden en az bir yıl önce kurulmuş veya şubesi /temsilciliği bulunan olarak tanımlanmıştır (Anonim, 2017).

Çocuğa ilişkin sosyal hizmetler alanında, özelleştirmeye çok sıcak bakılmamaktadır. Ancak bu konuda da kısmi esnemeler söz konusudur. Ankara, İstanbul, Yozgat, Bursa, İzmir'de çocuk evlerinin açılmasının ve işletilmesinin kontrollü olarak STK'larla işbirliği içinde yürütülmesi önemli bir gelişmedir. Ayrıca İstanbul'da STK'larca işletilen bir çocuk köyü vardır. Bakanlık çeşitli STK'larla çocuk evlerini işletmek üzere protokol yapmıştır. Bunun koruyucu ailelik modeli için de uygulanması söz konusu olabilir.

Çocuk evleri özelleştirilebiliyorsa, engelli bakım merkezleri özelleştirilebiliyorsa toplum eliyle belki koruyucu ailelik bu iş taşere edilebilir. Koruyucu aile bulma, uygun koruyucu aileye yerleştirme yapılabilir. Devlet asla yurt yuva işletmemeli (G3).

Sosyal hizmetlerin özelleştirilebileceği ifade edilmekle birlikte devletin sunulan hizmetlerin denetimini iyi bir şekilde yapması ve hizmete ilişkin minimum standartların belirlenmiş olması gerektiği, aksi halde bunun daha büyük sıkıntılara sebebiyet vereceği belirtilmektedir.

Sosyal hizmetlerin STK'lara devrinde ya hayır demem ama şeyin alt yapısının ve kontrollerinin ve çerçevenin iyi çizilmiş olmasından yana olurum. Tepeyi sağlam kuramazsak çerçevesini iyi çizemezsek ve kontrolünü de sağlayamazsak hiçbir anlamı olmaz bana göre. Şu an mesela çocuk evleri sisteminde... yanılmıyorsam 500 yakın çocuk evlerinde çocuklar bakılıyor bi şekilde bakılıyor ama gibi geliyor bana ama patlamaya çok elverişli yerler koruyucu ailelik de ona benzer bir sistemle gidecekse çocuk evleri devlete ait personelle kontrollerle yapılıyor ama koruyucu ailelikte normal 3 ayda bir altı ayda bir neyse evleri incelemeye gitmen gerekiyor düzenli kontrol etmen gerekiyor, bunu bile yapamazken...(G6).

Bir dernek yetkilisi ise sosyal hizmetlerin kendilerine devredilmesi halinde kamuya göre daha az maliyetle daha kaliteli hizmet vereceklerini iddia etmektedir. Kamuda yasal düzenlemeler nedeniyle anlık gelişen olaylara anlık çözümler bulunamadığı, bunun

hizmetin sunumunu aksattığı, halbuki STK'ların işleyişinin özellikle mali yönden esnek olması nedeniyle hizmetin işleyişini olumlu yönde etkileyeceği ifade edilmiştir.

Bence özelleşmeli ama devlet denetlemeyi çok iyi yapmalı. Devlet kademelerine bakıyorum bir işi en az 10 kişi yapıyor. Bizim hızımız daha çok daha hızlı çözümler üretebiliyoruz. Kış geldi değilmi devlet hala kıyafet parasını çıkaramadı. ...STK'lar olsa bu böyle olur mu olmaz. Biraz ağır işliyor bürokrasi... Ben kesinlikle sivil toplum kuruluşlarının bu işin içinde olması gerektiğine inanıyorum. Çünkü devlet eliyle bu işin olmadığı artık ispatlandı gibi bir şey. Devlet memuru zihniyeti bizde birkere farklı. (G1).

Akşamları çocuklar hasta oluyor. Araştırabilirsiniz bakanlığın il müdürlüğünün çocukları doktora götürebilecek hiçbir mekanizması yok. Çocuk gece hastalandı evdeki bakıcı anne bir tane 5 tane çocuk var. Ya 5 çocuğun hepsini uyandırıp taksiye bindirip acile götürecek ya da çocuk hasta evde kalacak. Devlet buna bir tahsiste bulunmamış bu çocuğa...(G1).

Çocuğa ilişkin sosyal hizmetlerin özel sektöre devredilmesi halinde devletin kar edeceği de savunulmaktadır. Kamu kurumlarının çok yavaş çalıştığı özellikle sosyal hizmetler alanında ihtiyaca cevap vermede yetersiz kaldığı belirtilmektedir. Devletin STK'ları denetlemesi, yetkilendirmesi ve sorumluluk da vermesi istenmektedir. STK'larla il müdürlüklerindeki yetkililerin bu nedenle sık sık karşı karşıya geldikleri ifade edilmektedir.

Kesinlikle gönüllülüklere devredilmeli. STK'lara devredilmeli ama bunu devrederken de kar bile edeceğini düşünüyorum devletin. Şimdi çocuk evlerinde çalışan bakım elemanlarının özlük haklarını özel sektörde bulamazsınız... Devlet şartlarını belirleyecek. (G2)

Çocuk evlerinin bir mevzuatı yok. Yılda şu kadar don alırsın atlet alırsın deniyor. Kendi evinde böyle bir şey var mı? Yani yılda belirli aralıklarla belli kıyafetler öyle bir şey yok. Unutabilir, kaybedebilir yani agresif dönemine gelir yırtar atar kaldırır atar. Bu çocuklar normal çocuklar da değil. Haklıdır da devlet. Bu noktada kural kaide getirmesi lazım. Bebek gibi savunmasız bir taraftanda aşırı derecede muhtemeldir baktığınız zaman. Suitstimale açık. (G2)

Devletin bulunmasına gerek yok ama devlet çok iyi denetler. İlk önce STK'ları denetlesin. Kriterlerini ortaya koysun, daha sonra buna ehliyet versin. Ehliyet verdikten sonra sorumlulukta versin... Gidin il müdürlüğünde bir arkadaşı dinleyin ya STK istediği gibi at koşturmak istiyor diyecek, diyo ki pratik düşünüyö, hızlı düşünüyö, hızlı refleks vermek istiyor (G2)

Aslında il müdürlükleri de bir noktada STKlar gibi çalışmalı bence. Yani bir memuriyet zihniyeti olmamalı (G2).

Diğer taraftan, G4 tarafından dile getirilen çocuk üzerinden rant sağlayan mekanizmalara izin verilmemesi gerektiği, çocuk alanının özelleştirilemez bir alan olduğu savı başka bir görüşmeci tarafından da ifade edilmiştir.

Çocuk üzerinden artı yarar sağlayan her türlü mekanizma çok iyi bir şekilde denetlenmeli... Çocuk alanı özelleştirilemez bir alan (G4).

Avrupada onu yapıyorlar da, Türkiye’de onun denetimi çok olmaz gibi geliyor. Şu halde bile kontrolleri çok zor, denetleyemiyorlar gördüğüm kadarıyla. Hani biz o aşamaya gelemedik diye düşünüyorum açıkçası daha fazla ihmal istismar işlemlerde suistimal olabilir. Ya özelleştirme şu an bize çok uygun bir sistem değil. Devletin kontrolünde olması kesinlikle önemli (G16).

Bir görüşmeci STK’ların yeteri kadar finansal kaynağının ve insan kaynağının olmadığını belirterek sosyal hizmetlerin devri için erken olduğunu belirtmiştir.

Sivil toplum kuruluşlarına devretme konusu şu anda Türkiye için ben erken olduğunu düşünüyorum. ... Yani şu anda sosyal hizmetlerin özelleştirilmesi Türkiye için handikap olur. Çünkü ancak ve ancak paranın olduğu yerdeki o da Aile Bakanlığında var. Hani bu sosyal hizmeti verebilmeniz için paranızın olması gerekir. Onun için devlette kalması şu an için efektif bence. Sosyal hizmetlere yönelik faaliyetleri desteklemeli kendisi öğrenmeli gerektiğinde bakanlığa öğretmeli dünyadaki uygulamalar sıkı takip edilmeli. Ama bunun hepsine yetecek te bir beyin gücü lazım. Entelektüel kapasite lazım. O yok işte şu anda Türkiye’de. Alanda benim gibi uzmanlaşmış mühendis avukat gibi insanlara ihtiyaç var (G18).

Yani dengelerin çok iyi oturması lazım şu anda Türkiye için sivil toplum kuruluşlarına devredilecek bir şey değil koruyucu ailelik konusu. Hatta devlette bile bazen iltimas torpil... sivil toplum yönetemez bunu şu anda (G18).

Başka bir dernek yetkilisi özelleştirmeye çocukların istismar edilebileceği endişesiyle karşı çıkmaktadır.

Ben özelleştirme taraftarı değilim. Çünkü devletin kendi ana görevi olduğu için bu özelleştirmede farklı sistemlere gidebilir... Herkese de koruyucu aile olması mümkün değil. Çünkü çok ince elenip çok sık dokunması gerekiyor.

Çünkü koruyucu ailede yetişen veya evlat edinenlerde yetişenlere uygulanan şiddetler ve benzeri konuları da değerlendirmek lazım. (G12).

Aynı dernek yetkilisi personel sayısının artırılması gerektiğini, koruyucu aile hizmetinde devletin kontrolünün hiçbir zaman kalkmaması gerektiğini savunmuştur.

Olabilir ama bu işlemin devletin takibi altında olması gerekiyor. Konumlar farklı biliyorsunuz. Televizyonlardan takip ediyoruz. Geçmiş dönemlerde hastanelerden çalınan çocukların oluşunun başkalarının çocukları ve hala programları devam ediyor ya takip ettiğin zaman nelerin doğabileceğini düşün. Yani burda koruyucu ailelik sisteminde devlet himayesinin hiçbir zaman kalkmaması gerekiyor. Ama bu çocuklarada ailelere verilen çocukların psiko terapilerinin psiko rehberlik hizmetlerinin çok iyi verilmesi gerekiyor. Zaten bunla ilgili devlet uğraşüyor ama psikologlara rehberlere düşen çocuk sayısının azaltılması gerekiyor. Yani 10 değilde 5 çocuğa birden bakmak zorunda olması. (G12).

Bir dernek yetkilisi ise özelleştirmenin ne tür sakıncalar getireceğini bilmediğini, Türkiye’de öncelikle profesyonel koruyucu aileliğin yerleştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Türkiye’de öncelikle profesyonel koruyucu ailelik yerleştirilmeli, özelleştirme ne tür sakıncalar getirir bilemiyorum (G7).

Sonuç olarak, Türkiye’de sosyal hizmetlerde özelleştirmeye sıcak bakılmakla birlikte ve bunun örnekleri engelli yaşlı hizmetleri alanında görülmekle birlikte, özellikle çocuk alanında bu konuda biraz daha hassas davranılmakta ve özelleştirilmemesi gerektiği bile savunulmaktadır. Ancak çoğunluk devletin bu alanda iyi bir denetim mekanizması kurması ve hizmetin sunumundaki asgari standartları belirlemesi şartıyla çocuk hizmetleri alanında da özelleştirmenin olması gerektiğini savunmuştur. Devletin bu yolla maliyetleri düşüreceği gibi hizmetin kalitesinin de artacağı ifade edilmiştir.

4.3.6 Kamu – STK İşbirliği Çocuk Evleri Örneği

Türkiye’de Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı son yıllarda çocuk evlerinin bir kısmını sivil toplum kuruluşlarıyla protokoller imzalayarak açmaktadır. 2012 yılında açılan

201 çocuk evinin 49'u STK'larla imzalanan protokoller (kira ve tefrişat giderleri karşılanarak) çerçevesinde açılmıştır (ASPB, 2012b). 2013 yılında yapılan protokoller çerçevesinde kira ve/veya tefrişatı protokol yapılan taraflarca karşılanan 52 çocuk evi hizmete açılmıştır (ASPB, 2013). Yine 2015 yılında Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile Suveyda Subyan ve Kimsesiz Çocukları Eğitim ve Yetiştirme Derneği arasında imzalanan protokole istinaden İstanbul'da tefrişatı sağlanarak 5 adet çocuk evi açılmıştır (ASPB, 2015). Mutlu Yuva Mutlu Yaşam Derneği ASPB ile yaptığı protokol çerçevesinde İstanbul'da 56, Bursa, Yozgat ve Ankara'da ise 83 çocuk evi ile 400'den fazla korunma ihtiyacı içindeki çocuğa hizmet vermektedir (<http://www.mutluyuva.org/kurumsal/hakkimizda>, 2018).

Bakanlık ile STK'lar arasında imzalanan protokollerde; çocuk evlerinin açılması için gerekli tefriş ve donanımı sağlamak, hizmet verilen süredeki bakım ve onarım masraflarını (iç, dış bakım, boya, badana vb.) karşılamak, mevzuat nedeniyle karşılanamayan diğer ihtiyaçları karşılamak, bakım elemanları için il müdürlüğüne teklifte bulunmak, çocuk evinden ayrılan çocukların iş bulmalarına ve ev kurmalarına yardımcı olmak, çocuklar için etkinlikler düzenlemek (gezi, sosyal, sportif), genel müdürlüğün tahsis ettiği personel dışında ihtiyaç duyulması durumunda sosyal çalışma görevlisi (psikolog, davranış bilimleri uzmanı, sosyal çalışmacı, PDR, çocuk gelişimcisi, öğretmen vb) ve bakım elemanı görevlendirilmesi durumunda il müdürlüğünden çalışma onayı almak ve maaşlarını ödemek hususlarına yer verilmiştir (Anonim, 2012; Anonim, 2013a).

Ayrıca protokolde STK'lara kuruluşlarda ya da çocuk evlerinde kalan çocuklara koruyucu aile bulmak amacıyla gönüllü aile bulma çalışmalarını il müdürlüğü ile işbirliği içinde yürütme yükümlülüğü de getirilmiştir (Anonim, 2012; Anonim, 2013a). Ayrıca koruyucu aile hizmetinin tanıtımına ilişkin çalışmalar yürütmek de (afiş, broşür vs.) bazı derneklerin yükümlülükleri arasında sayılmıştır (Anonim, 2013b; Anonim, 2014).

Ancak, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının son yıllarda çocuk evlerinin bir kısmını STK'ların desteğiyle açması hizmet sunumunda halkın katılımını sağlama anlamında olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebileceği gibi, öbür taraftan söz konusu katkıların sınırlarının net çizilememesi nedeniyle işleyişe profesyonel olmayan kişilerin müdahalesi

ve kurumsallaşmanın azalması anlamı da taşımaktadır. Söz konusu vakıf ve derneklerin ekonomik destek yanında meslek elemanı sağlama, bakım elemanı teklif etme gibi yükümlülükleri de bulunması nedeniyle işleyişe müdahale etme riskleri ve çocukları istedikleri yönde yönlendirme ihtimalleri de bulunmaktadır (Yıldırım, 2017).

Çocuk evlerine ilişkin kamu – STK işbirlikleri bir dernek yetkilisi tarafından koruyucu aileliğin gelişmesi önündeki bir engel olarak görülebilmektedir. Bu STK'ların çocukları koruyucu ailelere vermek istemeyeceğini, çünkü halkın aile temelli hizmetlere bağış yapmada isteksizlik gösterdiğini, ancak yuva ve yurt gibi hizmetlere daha kolay bağış yapacağını, söz konusu STK'ların misyoner saiklerinin de olacağı ve yerel istihdam olanakları oluşturacaklarını söylemiştir.

... Şu anda çocuk koruma sisteminde koruyucu aile modeli tılandı. Bunun iki ayağı var tıkanmasının nedeninin. Birinci ayağı Devlet 2012, 2010, 2011 gibi yıllarda çok yoğun bir şekilde sivil toplum örgütleri ile protokoller imzalayıp çocukları buralara yerleştirdi... Sistemin birinci tıkanmasının nedeni bu... (G3).

Modelin tıkanmasının en büyük nedenlerinden birisi şu oldu. Bu vakıfların eline yerleştirilen çocuklar mesela Ankara'da İstanbul'da farklı illerde birçok çocuk birçok koruyucu aile olmak isteyen kişi var fakat bunlar yerleştirilemiyor. Vakıflar çocukları vermek istemiyor. Biz buna bürokratik ve yerleşik çıkarlar diyoruz... Yerel istihdam olanakları, yetimhane endüstrisi, bürokratik yerleşik çıkarlar bu sistemin tıkanmasının en önemli nedeni. Bu sivil topluma teslim edilen çocukları sivil toplum örgütlerinin vermek istememesi, çünkü hem orda misyoner saikleri oluyor davaya kazandırma, hem de orda yuvalar ve çocuklar üzerinden çok kolay bağış toplama döngüsüne giriliyor. Kimse aile temelli hizmetlere bağış yapmak istemiyor.(G3).

Ancak, bir görüşmeci temel önceliklerinin çocuğun aile yanında yetişmesi olduğunu, derneklerinin varlık sebebinin çocuk evi olmasına rağmen çocukların mutluluğu adına çocuğun ailesi yanında bulunmasını istediklerini ifade etmiştir.

... En büyük yarayı kurumda alıyorlar... Koşuş tipi hiçbir zaman uygun değildir bu iş için... Yöneticilerimiz Ne yapalım aile okulları kuralım, aile hakemlikleri oluşturalım. Yuvaları bozulmasın. Biz her zaman onu savunuyoruz. Psikolojik olarak sağlıklı bir ailesi varsa çocuk onlarla olmalı. Çocuğa verebileceğiniz en büyük sağlıklı ortam odur. En iyi yer ailenin yanı. Bizimkiler aile yapılarını düzeltmemiz lazım. Yoksa senin ne kıymetin var. Bu çocuklar olmasa Derneğin ne anlamı var demiyorlar. O

çok hoşuma gitmişti benim. Bu çocuklar ailelerinin yanında ve mutlu olsunlar da önemli değil bizim bir potansiyelimiz var ve biz hayra çalışıyoruz bu şekilde başka bir şey yapılır düşüncesi var. Benim gönlümü bu şekilde kazandı bu dernek. (G2).

Çocuk evlerini protokolle işleten derneklerle ilgili olarak koruyucu aile hizmetinin gelişimini engelledikleri yönünde iddia bulunsa da bu daha kapsamlı bir araştırmanın konusudur. Ancak çocuk evlerinin protokolle işletilmesi çocuk refahı hizmetlerinde özelleşmenin ya da devrin mümkün olabileceğini göstermektedir.

4.3.7 Bağımsız Koruyucu Aile Ajansları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu'nca (2009) yayımlanan raporda sosyal hizmetler alanında kamu sektörü, özel sektör ve STK'ları kapsayan karma bir yapının oluşturulması önerilmektedir. Toklucu (2018) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada da koruyucu ailelere yönelik bilgilendirme çalışmalarında etkili olmaları nedeniyle koruyucu aile derneklerinin sayısının artırılması ve koruyucu ailelere verilecek eğitimlerde söz konusu derneklerden destek alınması önerilmiştir.

İngiltere'de örneği bulunan bağımsız koruyucu aile ajansları/sağlayıcılarına ilişkin olarak sivil toplum kuruluşları ve koruyucu ailelerle yapılan görüşmelerde konunun Türkiye'de çok fazla ya da hiç bilinmediği anlaşılmıştır. Bu nedenle görüşmelerde öncelikle ajansların yapısı ve işlevleri anlatılmış ve ilgililerin konuya ilişkin görüşleri sorulmuştur.

Bağımsız koruyucu aile ajansı tarzı yapıların Türkiye'de faaliyete geçmesinin hesap sorulabilirlik anlamında olumlu sonuçlar doğuracağı belirtilmiştir.

Çok güzel olur keşke olsa. Her konuda istismar olduğu gibi bu konuda da istismar oluyor. Mesela ücreti alıpta çocuğu istismar ihmal edenler... Ama böyle bir sistem olursa çok çok iyi olur... Özelleşirse çok iyi olur diye olur diye düşünüyorum. Hiç olmazsa muhatap olduğun bir kurum var. Gidersin yakasına yapışsın dersin bu böyle böyle niye böyle dersin ya. (G13).

Sivil toplum kuruluşlarının gönüllü olarak çalışması nedeniyle, çocuklara memur zihniyetiyle bakılmayacağı, çocuklara daha içten yaklaşılacağı ifade edilmiştir.

Bence çok iyi olur, neden biliyor musunuz? Anne baba çocuk şefkatiyle bakılmıyor orda sadece memur şeyiyle çalışmasıyla yaklaşıyor. Yani bir iş olarak görülüyor o iş... Özelleşse daha güzel olur. Sivil toplum kuruluşları çok daha gönüllü yaklaşır, onlar çok daha güzel yaklaşır... çok güzel olur. Sivil toplum örgütleri yani bizler gönülden giriyoruz, hava olsun gösteriş için değil... Sivil toplum daha candan yaklaşır diye düşünüyorum. (G9).

Bu tür yapıların koruyucu aileler açısından daha ulaşılabilir olabileceği, kamunun hantallıktan kurtulacağı söylenmiştir.

Bence özelleştirme olmalı. Hantal yapıdan kurtulmalı. Özelleştirmede çünkü herşey daha hızlı ilerliyor ve daha verimli insanlar çalışıyor. Ben kuruma gittiğimde benimle ilgilenen kurum görevlisi koruyucu anne, koruyucu aile. Bu benim çok çok hoşuma gitti. Ordaki insanların bizim halimizden anlayabilmeleri için koruyucu aile olmaları gerekiyor. Dernekleri ben gece gündüz arayabilirim, dernek bana yardımcı olabilir... Maalesef yerel yönetimlerde dahi bu işe destek veren insanlar yok. (G14).

Sosyal hizmetlerde özelleştirmeye (özellikle çocuk alanındaki) yönelik endişelerin bağımsız koruyucu aile ajanslarıyla ilgili de geçerli olduğu gözlemlenmiştir. Çocuğa yönelik sosyal hizmetlerde kar amacının ön plana çıkmasından ve bunun kötüye kullanımından duyulan bir endişe söz konusudur. Dolayısıyla söz konusu ajansların kısa vadede Türkiye’de gündeme gelmesinin ya da faaliyet göstermesinin mümkün olmadığı ifade edilmiştir.

Söz konusu ajanslar belki ilerki bir tarihte gündeme gelebilir. Ayrıca duyduğum kadarıyla bu tür aracı kurumlar para için çocukları alıkoyabiliyorlarmış. Bunun çok iyi değerlendirilmesi lazım. (G7).

Bu birazcık şey oluyor. Paranın işin içine girdiği, bana göre biraz istismara açık bizim Türkiye gibi bir toplumdada zaten hani biraz öncede söylediğim gibi bazen yukardan torpille istediği çocuğu alma gibi olayların bile gündemde olduğu bir ülkede yani böyle çocuk satıcılığı şekline dönüşebilir. Yani Türkiye için bu şu anda çok erken. Yani bunu hala ben devletin yapması gerektiğine inanıyorum... Kim fonluyacak bu ajansları yine devlet fonlayacaksa bir anlamı yok. Türkiye gibi bir toplumda devletin otoritesi çok daha önemlidir. Hani bu şey özelleşemez kanaatimce, hatta bir 10 yıl bile böyle bir şey olamaz. (G18).

Model aslında güzel, ama dediğim gibi bizim ülke için henüz uygun bir model değil. Biz daha koruyucu ailelik sistemini olgunlaştırmaya çalışıyoruz... Belki 10’lu 20’li yıllar sonrası (G16).

Her modeli her ülkeye uygulamak çok mümkün değil (G17).

Bir görüşmeci, ajansların Türkiye’de kabul görmeme ihtimalini İngiltere ile Türkiye arasındaki kültürel farklılıklara ve koruyucu aileliğe bakış açısına bağlamıştır. İngiltere’de koruyucu aileliğin iş olarak algılandığını ve profesyonelliğin söz konusu olduğunu, Türkiye’de ise koruyucu aileliğin daha çok gönüllülük temelinde yapıldığını, çocuklarla duygusal bağlar geliştirildiğini ve evlat edinilmek istendiğini ve profesyonel bir yaklaşım söz konusu olmadığını, para kazanmanın ön planda olmadığını, dolayısıyla koruyucu ailelik ve bağımsız koruyucu aile ajansı tipi yapıların Türkiye’de oturmasının güç olduğunu, Türkiye’de öncelikle bir zihniyet değişimine ihtiyaç bulunduğunu ifade etmiştir.

Burda sistem geliyor ama tabi hepsinin birincil amacı şey şimdi alıyım adı koruyucu ailelik olsun ama ben onu sonra nüfusuma geçiriyim. Devlet benden hiç almasın İngilteredeki ile en büyük bana göre gördüğüm farklılık şeydi onlar bir sistem olarak görüyorlar ve bunu iş olarak algılıyorlar ve onun üzerine bakıyorlar. Çocuk benim olsun evlatta ediniyim ben bunu bitti. onu yetiştiriyim evlendiriyim büyütüyüm falan falan gibi bir takım başka duygular var ikiside birbirinden çok farklı bakış açılarımız var. Konuştuğumuz zaman ordakilerle bizim o aşamaya gelmemiz gelirmiyiz ondan bile çok emin değilim aslına bakarsanız ben. Biz bu bilinci kaybedersek, bu bilinç aslında biraz önemli, olması da gereken duygusal boyutu ama biz tamamen duygusal onlar bunu iş olarak algılayırken biz tamamen duygusal boyutta bakıp öyle de devam ettirmek istiyoruz. Yuvada çocuk kalmasın gibi bir çaba içinde Bakanlıkta bizde... bunun yaygınlaşması tarafındayız ama bide görünmüyor. Sabah bir ailemiz vardı burda kadıncağz sadece şeyden kaygılı ya benden geri alırlarsa hani herşeyi aşmış koruyucu ailelik başkasının çocuğunu alıyım büyütüyüm orayı aşmış ama sadece şey boyutunda olması gereken alanlar aslına bakarsan bu bilincin yerleştirilmesi gerekiyor. Biz şeyi öngörebiliyoruz aslında yuvalarda yurtlarda çocukların aile yapılarından aileye gidip gidemeyeceğini ya da ne kadar kalabileceğini üç aşağı beş yukarı bilebiliyoruz ama bunun garantisi yok. Her durumda bir risk var koruyucu ailelikte. Bu riski de ailelere anlatsanız bile sistemle varız yani. Ya şöyle şimdi tanıdığım koruyucu aileler, epey oldu tanıdığım koruyucu aileler şu Ankara’da. Ekonomik sebeplerden dolayı çocuk almamış insanlar hiçbirinin derdi para değil aslına bakarsan çoğunluğu diyim, çünkü çocuk için yatırım yapıyorlar bu parayı kullanmıyorlar zaten, öyle bunu iş olarak görüyüm hem para kazanıyım hem hayır yapıyım gibi bir durum, ya hiçbirine para vermesenizde çok zorda olan bir grup var ama birinci öncelikte para değil (G6).

Koruyucu aile ajanslarının Türkiye’de yerleşmesi için öncelikle yapılması gereken toplumun buna hazır hale getirilmesi, insanların bilinçlendirilmesidir. Koruyucu aileliğin

Türkiye’de iyi bir şekilde anlatılması, toplumda benimsenmesi ardından ajansların faaliyete geçmesi durumunda başarılı olacağı değerlendirilmektedir.

İnsanları bilinçlendirmeseler çıksa bile ilkin çok iş yapmayacaktır ve bu kötü örnek teşkil edecektir. Yani önce bu altyapının hazırlanması gerekiyor. İnsanlara bunun iyi anlatılması gerekiyor koruyucu aileliğin. Ben kendimde koruyucu aileliğe önce çok iyi bakıyordum sonra bi anlattılar aklımda şüpheler kaldı benim. Daha sevdirmeli, daha sempatik gösterilmeli ve gerçekler söylenmeli bide... İnsanlar hazırlandıktan sonra böyle bir ajans çok güzel iş yapar. Ama insanlar hazır değilse şu an koruyucu ailelik anlatılıyor devlet tarafından her yerde. Neden hiç rağbet yok çünkü insanlara sempatik gelmiyor. İnsanlar kendi çocuklarına bile söz geçirmek adına zorlanırken başkasının çocuğunu alıp, sorunlu çocuğunu alıp yarın birgün bir şey olur diye şeyde var şu sıkıntısı da var. Çocuğun gerçek ailesi çıktığında aile bağlanıyor (G1).

Bağımsız koruyucu aile ajanslarının ülkemizde bilinmemesi de bu konuda yorum yapmayı güçleştiren hususlardan biridir. İstismar hususunda dikkatli olunması gerektiği, ancak koruyucu ailelik modeline yönelik hizmetlerin bir kısmının STK’lardan alınması durumunda bunun STK’ları teşvik edeceği, STK’lara mali kaynak sağlayacağı ifade edilmiştir.

Tam anlamıyla içeriğini bilmediğim için Türkiye’de kesin olabilir ya da evet olabilir yapılabilir deme şansım yok... Şu an olamaz diyemem... Acaba diyorum bu tarzda sivil toplum çok istismara açık olur mu. Türkiye’de bu anlamda istismar çok yaygın biliyorsunuz, kullanılan alanlarda sömürülen alanlarda çok fazla. Hani onu tam anlamıyla bir incelemek gerekiyor. Hani neden olmasın. Belki sivil toplum örgütlerini de daha fazla kampanyalar daha fazla bilinçlenme kampanyaları için teşvik edecektir bu. Sonuçta hepimiz gönüllü çalışıyoruz, derneklerimiz için kaynak geliştirmeye çalışıyoruz, projeler yazıyoruz. (G8).

Özelleştirme ya da devir söz konusu olduğunda sivil toplum kuruluşlarının tercih edilmesi gerektiği, çünkü STK’ların gönüllülük esasına göre özel sektörün ise kar esasına göre çalıştığı belirtilmiştir.

Kesinlikle sivil toplum kuruluşları. Özel sektör kazanca dayalı şeyler. Sivil toplum gönüllük esasına dayalı. Tabiki devletin desteğiyle, işbirliğiyle ve denetlemesiyle, kontrolüyle gidilirse daha sağlıklı çözümler üretilebilir. (G5).

Ancak STK'ların da tarafsız olması, belli bir gruba, partiye aidiyetinin olmaması gerektiği savunulmuştur.

Geleneksel sivil toplum mantığından da kurtulması gerekiyor derneklerin. Onun bunun şunun derneği olmaması gerekiyor ve partiler üstü bilmem neler üstü herşeyden daha öncül kendi tematik alanına odaklanması gerekiyor. Bu tür sivil toplumlarla da kamunun çalışabilmesi gerekiyor. (G5)

Diğer taraftan, özelleştirmeye beraber korunma ihtiyacı olan çocuğa ait gizli bilgilerin güvenliğinin sağlanması hususunda zafiyet yaşanabileceği endişesi de dile getirilmiştir.

Özelleştirilince çok iyi olacağını tahmin etmiyorum ya. Özelleştirilmesi çok hoş bir şey olmaz. Bence olmaz yani. Devletin kendi resmi şesi daha uygun olur. Çünkü özelleştiği zaman araya ister istemez araya taşeron girecek. Taşeron girdiği zaman biraz daha hani şartlar değişmeyecek bu sefer kimlikler açığa daha çabuk çıkacak. Koruyucu ailede gizlilikte vardır. Çocukların gizliliği var ailelerin gizliliği var. Arada taşeron olduğu zaman bu sefer ne olacak bunların gizlilikleri biraz daha açığa çıkar bence. Biraz daha güvenlik zafiyeti olur bence diye düşünüyorum. (G11).

Sosyal hizmetlerin özel sektöre ya da STK'lara devrine karar vermeden önce hangi görevlerin devletin asli görevi olduğu ve kamu görevlileri tarafından yürütülmesi gerektiği, hangilerinin ticari olduğu ve özel sektör tarafından yürütülebileceğine karar verilmesi gerekmektedir. Ayrıca güvenlik, süreklilik ve çocuğun ve ailenin iyilik hali, tüm tarafların eğitimi (aile, personel) gibi unsurlara ilişkin minimum standartlar (çıktılar) belirlenmelidir (Wright ve Radel, 2007: 8). Bir görüşmeci şu aşamada BKA örneğinin Türkiye'de tamamen uygulanamayacağını, STK'ların gelişme katetmesi durumunda bunun kısmen gerçekleştirilebileceğini ifade etmiştir. STK'lardan destek alınabilecek alanlar arasında tanıtım, eğitim, izleme, ailelerin hazırlanması süreçleri sayılmıştır. Ancak çocuğun doğru aileye verilmesi ve seçilmesi sürecinde kurumun inisiyatifi elinde tutması gerektiği savunulmuştur.

Bunca ihmal ve istismarın kol gezdiği bir dünyada çocuklar herhangi bir sivil toplum kuruluşuna emanet edilemez. Evet, bugün biz çok iyi bir sivil toplum kuruluşu olabiliriz, yarın el değiştirir, başkaları gelir, onların fikirleri farklıdır, zikirleri farklıdır. Bu anlamda Türkiye'deki sivil toplumun yol alması, ilerledikten sonra düşünülebilir. Ama şu aşamada eğitimidir, izlemedir, ailelerin hazırlanmasıdır gibi süreçlerinde varolabilirler. Neden olmasın bu da kurumun yükünü hafifletir. (G5).

Bağımsız koruyucu aile ajansı kurulabilir ama çocuğun doğru aileye yerleştirilmesi, seçimlerin yapılması sürecinde sanki kurumun bu kararı elinde tutması gerektiği, güvenli olacağını düşünüyorum. Yani kısmen diyelim sonuçta.(G5).

Aileleleri bir araya toparlar. Mesela bilinçlendirirler. Tanıtırlar. Tanıtım yapılması çok önemli. Sivil toplum örgütleri bu konuda çok iyi olur diye düşünüyorum. (G5).

Sonuç olarak, koruyucu aile hizmet modeline yönelik olarak çalışan bağımsız koruyucu aile ajansı tarzı yapılar görüşme yapılan kişilerce çok fazla bilinmemektedir. Diğer taraftan kar amacı güden kuruluşlarca çocuğa yönelik sosyal hizmetlerin sunumunun istismar olaylarını gündeme getirebileceği endişesiyle söz konusu aracı birimlere sıcak bakılmadığı anlaşılmıştır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkemizde koruyucu aile hizmeti gönüllülük temelinde yapılmaktadır ve iş olarak görülmemektedir. Profesyonellik ve uzmanlaşma söz konusu değildir. Koruyucu aileler çocuklarla uzun süreli ilişkiler kurmak istemekte ve bu sevgiyi biyolojik aileyle paylaşmak istememektedirler. Koruyucu aile hizmet modeli Türkiye’de geçici ve kısa süreli bir hizmet modelinden çok, uzun süreli bir hizmet modeli olarak şekillenmiştir. Akraba veya yakın çevre koruyucu aile türü model içinde önemli bir paya sahiptir. Aileler çocukların öz ailelerine dönmelerini ya da kendilerinden ayrılmalarını istememektedirler. Koruyucu aileler daha çok 0-6 yaş çocukları tercih etmektedirler. Ülkemizde koruyucu ailelerin ağırlıklı olarak evlat edinemeyenlerden oluştuğu, koruyucu aile hizmetinin evlat edinme için bir basamak olarak kullanıldığı düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler ve daha önce yapılan araştırmalar dikkate alındığında Türkiye’de koruyucu aile hizmeti yeterince tanıtılamamıştır.

İl Müdürlüklerinin koruyucu ailelere ve koruyucu ailelerdeki çocuklara yönelik hizmetlerinin yeterli olduğunu ifade eden görüşmeciler bulunmakla birlikte, ağırlıklı olarak yetersiz olduğu, bunda personelin hem sayısal hem de niteliksel olarak yetersizliğinin, personel sirkülasyonunun, ailelerin yeterince eğitilmemesinin, 7/24 saat hizmet anlayışının bulunmamasının etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışma kapsamında görüşülen kişiler ödemelerin yetersiz olduğunu, bu işin sadece gönüllülükle yürütülemeyeceğini belirtmişlerdir. Koruyucu aileliğin ücretli olarak yapılması gerektiği yönündeki görüşler ağır basmakla birlikte, yine de bir güven probleminin olduğu sezilmektedir. Sırf para kazanmak amacıyla yetersiz ailelerin koruyucu aile olabileceği ve bunun da koruyucu ailelere yerleştirilen çocukları olumsuz yönde etkileyeceği düşünülmektedir.

Türkiye’de sosyal hizmetlerde özelleştirmeye sıcak bakılmakla birlikte ve bunun örnekleri engelli yaşlı hizmetleri alanında görülmekle birlikte, özellikle çocuk alanında biraz daha hassas davranılmakta ve özelleştirilmemesi gerektiği bile savunulmaktadır. Ancak çoğunluk devletin bu alanda iyi bir denetim mekanizması kurması ve hizmetin sunumundaki asgari standartları belirlemesi şartıyla çocuk hizmetleri alanında da özelleştirmenin olması gerektiğini savunmuştur. Devletin bu yolla maliyetleri düşüreceği gibi hizmetin kalitesinin de artacağı ifade edilmiştir. Çocuk evleri örneğinde yürütülen kamu-STK işbirliği protokolleri bu alanda da özelleştirmenin olabileceğini göstermiştir.

Genel olarak bakıldığında çalışmamıza konu koruyucu aile dernekleri, Türkiye’de yeni olmaları ve Türkiye’de STK’ların yeterince gelişmemiş olması nedeniyle; hem yeteri kadar finansal kaynağa, hem de yeteri kadar personele sahip değildirler. Kamu kurumlarının STK’lara bakışı, kamu desteğinin bulunmaması, finansal kaynakların büyük oranda bağışlardan ve bir kısmının da proje ve yan faaliyetlerden sağlanması nedeniyle koruyucu aile dernekleri çok ciddi bir varlık gösterememişlerdir. Öte yandan, Ülkemizde faaliyet gösteren koruyucu aile dernekleri; koruyucu ailelere rutin toplantılar yoluyla duygu-tecrübe paylaşımı imkanı vermekte, anne babalık ve iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik eğitimler yürütmekte, hukuki ve profesyonel uzman desteği sağlamakta, koruyucu aile hizmetinin tanıtımına yönelik faaliyetler gerçekleştirmektedirler. Ayrıca yürüttükleri koruyucu aile çalıştayları ve diğer çalıştaylar ve projeler yoluyla Bakanlığın politikasına yön vermeye çalışmaktadırlar. Dolayısıyla, Ülkemizde koruyucu aile dernekleri ellerindeki kısıtlı insan kaynakları ve mali imkanlarla ve kamudan herhangi bir destek almadan, İngiltere’de uygulaması bulunan Bağımsız Koruyucu Aile Ajanslarının çalışmalarına benzer çalışmalar yürütmektedirler.

Koruyucu aile modeli alanında faaliyet gösteren bağımsız koruyucu aile ajansı tarzı yapıların görüşme yapılan kişilerce çok fazla bilinmediği anlaşılmıştır. Diğer taraftan kar amacı güden kuruluşlarca çocuğa yönelik sosyal hizmetlerin sunumunun kötüye kullanımlara yol açabileceği endişesiyle söz konusu aracı birimlere sıcak bakılmamakla birlikte eğitim, psiko-sosyal destek ve tanıtım faaliyetlerinin ilk aşamada bu tarz yapılara devredilebileceği belirtilmiştir.

ÖNERİLER

Çalışma kapsamında getirilen öneriler koruyucu aile hizmetinin geliştirilmesine ilişkin öneriler, ileriki araştırmalara yönelik öneriler, sivil toplum kuruluşlarına yönelik öneriler, koruyucu aile hizmetinin STK'lara devrine ilişkin öneriler olmak üzere 4 başlık altında izleyen bölümde anlatılmıştır.

Koruyucu Aile Hizmetinin Geliştirilmesine Yönelik Olarak

Bulgularla İlgili Öneriler

- Koruyucu aile hizmetinin tanıtımına ağırlık verilmelidir. Şehir merkezlerinde tanıtım ofisleri kurulması, yeni koruyucu aile getiren ailelere ödül verilmesi, basılı ve görsel medyanın, STK'ların aktif olarak kullanılması gerekmektedir. Ayrıca başarı örneklerinin (koruyucu aile ve koruyucu ailedeki çocuk özelinde) sosyal medyada, basında yer alması, tanıtım faaliyetlerinin aralıksız sürdürülmesi gerekmektedir.
- Türkiye'de 18 yaşından sonra kurumdan ayrılan çocuklarla ilgili olarak izleme faaliyetleri yetersizdir. Ülkemizde koruyucu ailelik daha çok gönüllülük temelinde yapıldığı için koruyucu aile hizmet modeli bu anlamda önemli bir katkı sağlamakta ve koruyucu aileler ve dernekler çocukları korunma kararı kaldırıldıktan sonra da desteklemeye devam etmektedirler. Dolayısıyla koruyucu aile hizmeti bu yönüyle de kurum bakımına göre daha faydalıdır ve desteklenmesi gerekir.
- Koruyucu aile hizmetine yönelik görev yapan meslek elemanları hem sayısal hem de niteliksel olarak yetersiz olduğundan uygulamada çeşitli problemlerle karşılaşmaktadır. Ayrıca meslek elemanlarının profesyonel müdahale becerilerine de sahip olması çok önemlidir. Bu nedenle mesleki personel (sosyal çalışmacı, psikolog vb.) sayısının artırılması ve donanımlı hale gelmeleri amacıyla eğitimlere tabi tutulmaları gerekmektedir. Çalışma hayatına girdiklerinde bu alanda bir miktar

tecrübe kazandıktan sonra ve bir süre danışman eşliğinde koruyucu aile biriminde çalıştırılmaları gerekmektedir. Meslek elemanlarının sıklıkla yer değiştirmelerini önlemek amacıyla gerekli idari tedbirler alınmalıdır.

- Çocukla yaşanan uyum problemleri nedeniyle koruyucu ailelik zorlaştığından ve zaman zaman çocuğun kuruluşa geri dönmesi şeklinde sonlanabildiğinden yerleştirme sonrasında ailelerin düzenli aralıklarla izlenmesi, koruyucu ailelerin ve koruyucu ailedeki çocukların psiko-sosyal yönden desteklenmesi gerekmektedir.
- Koruyucu ailelerin acil durumlarda uzmanlara 7/24 ulaşabilmeleri sağlanmalıdır. Bunun için tüm il müdürlüklerinde bir telefon numarası bulunmalı ve personel nöbetleşe görevlendirilmelidir.
- Çocuklar koruyucu aileye verilmeden önce aileler çocuğun fiziksel ve zihinsel gelişimi konusunda bilgilendirilmelidir. Koruyucu aileler yerleştirme öncesi karşılaşılabilecekleri muhtemel sorunlar hakkında hazırlanmalı ve iyi bir eğitimden geçirilmelidir. Eğitimler koruyucu aile adayının kendini gözden geçirmesine de hizmet etmelidir.
- Koruyucu aile çocuk eşleştirmelerinin doğru bir şekilde yapılması sağlanmalıdır.
- Koruyucu ailelik bir kariyer meslek olarak görülmeli ve koruyucu ailelere verilecek eğitim ve sertifikalarla bu belgelendirilmelidir. Koruyucu ailelerin kendi öz çocukları da ihmal edilmemeli onlara yönelik de çeşitli hizmetler sunulmalıdır.
- Din ve kültürel yapı Türkiye’de koruyucu aileliğin gelişmemesindeki önemli nedenler arasında yer almaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığının koruyucu aileliği destekler nitelikteki fetvasına rağmen, söz konusu fetvanın toplum tarafından yeterince bilinmemesi nedeniyle din koruyucu aile hizmetinin gelişmesinin önündeki engellerden biri gibi gözükmektedir. Bu nedenle Diyanet İşleri Başkanlığının koruyucu ailelik konusundaki fetvasının topluma anlatılması gerekmektedir. Söz konusu fetva ilgili kamu kurumlarına, okullara gönderilmeli, camilerde anlatılmalıdır. Ayrıca dinin zayıf ve güçsüz kimselerin, yetim çocukların

korunup kollarına ilişkin telkinleri nedeniyle de koruyucu aile hizmetinin gelişmesine katkıda bulunduğu da gözardı edilmemelidir. Bu husus eğer topluma iyi anlatılabilirse koruyucu aileliğin artması da mümkün olacaktır.

- Koruyucu aile hizmetinde profesyonelleşmeye / uzmanlaşmaya, koruyucu aileliğı iş olarak görüp değerlendirecek kişilere ihtiyaç bulunmaktadır. Özellikle davranış sorunları olan ve engelli çocuklar için uzmanlaşmış, bu konuda eğitim almış ailelere ihtiyaç bulunmaktadır. Ancak teşvik amacıyla bu tür ailelere yapılacak ödemelerin de artırılması gerekmektedir.
- Türkiye’de koruyucu ailelik daha çok gönüllülüğe dayanmaktadır. Ancak koruyucu aile hizmetinin gelişmesi için gönüllülük önemli bir unsur olmakla birlikte yeterli değildir. Dolayısıyla koruyucu ailelere yapılan ödemelerin artırılması gerekmektedir.
- İki yılda bir alınan sağlık raporu ücretleri hem zaman kaybına neden olarak hem de mali yük getirerek koruyucu ailelerin motivasyonunu bozmaktadır. Rapor ücretlerinin kaldırılması ya da kurum tarafından karşılanması ve sürecin kolaylaştırılmasına ilişkin çalışma yapılmalıdır.

Genel Öneriler

- İngiltere’de koruyucu ailelikte üst yaş sınırı bulunmamaktadır. Ülkemizde de üst yaş sınırının kaldırılmasında fayda mülahaza edilmektedir.
- İngiltere’de koruyucu ailelere yönelik çeşitli vergi muafiyetleri de getirilmiştir. Ülkemizde koruyucu ailelere çeşitli vergi muafiyetleri tanınmasının teşvik edici olacağı düşünülmektedir.
- Koruyucu ailelik modelinde, koruyucu ailelerin dinlendirilmesi ve hastalık ve özel durumlarında çocukların bakımlarının sağlanması amacıyla İngiltere ve

Amerika’da örneği bulunan misafiraten bakım (respite care) koruyucu ailelik türünün mevzuatta tanımlanması gerekmektedir.

- Koruyucu aile hizmetinde hem niteliksel hem de niceliksel olarak gelişme sağlamak amacıyla meslek elemanı yetiştiren üniversitelerde lisans dersleri arasına koruyucu ailelikle ilgili bir ders konulmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

İleriki Araştırmalara Yönelik Öneriler

Ülkemizde koruyucu aile hizmet modeliyle ilgili yeteri kadar çalışma bulunmamaktadır. Bu alanda yeni çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu çalışmada bağımsız koruyucu aile ajanslarının kurulup kurulamayacağı, sosyal hizmetlerde özelleştirme sivil toplum kuruluşları gözüyle incelenmeye çalışılmıştır. Söz konusu hizmetin kamu sektörü ve özel sektör bakış açısıyla da incelenmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

Koruyucu aile hizmetinin çocuklar ve aileler üzerindeki etkisini ölçecek, kurum bakımıyla karşılaştırmalı analize imkan verecek yeni araştırmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Öte yandan ülkemizde sivil toplum kuruluşlarına ilişkin istatistiki bilgiler yetersizdir. Ayrıca, sivil toplum kuruluşlarına yönelik araştırmaların da yetersiz olduğu bu çalışmamız sırasında görülmüştür.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile imzaladığı protokoller çerçevesinde çocuk evi açan ve işleten dernek/vakıflarla ilgili de bir araştırmaya ihtiyaç bulunmaktadır. Söz konusu STK’lar tarafından desteklenen çocuk evlerinin işleyişi ve çocuklar üzerindeki etkilerinin de araştırılması ihtiyacı bulunmaktadır.

Ayrıca bir diğer hususta çocuk evi açılması ve işletilmesine ilişkin ASPB ile STK’lar arasında imzalanan protokollerde ‘Derneğin/Vakfın Yükümlülükleri’ başlığı altında çocuk evlerinde kalan çocuklara koruyucu aile bulma ve koruyucu aile hizmetinin tanıtımı için

Çalışma yapma hususlarına yer verildiği için söz konusu STK’ların buna yönelik çalışmalarının da başka bir araştırma kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

Kurum temelli ocuk hizmetlerine insanların daha kolay bir şekilde bağış yaptıkları, kurum temelli hizmetlerin oluşturduğu istihdam imkanları nedeniyle, bu alanda aktif rol alan STK’ların çocukların koruyucu aileye verilmesinde gönülsüz davrandığına ilişkin iddialar bulunsa da bu konuda başka araştırmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Ülkemizde her ne kadar koruyucu ailelik gönüllülük temelinde işliyorsada koruyucu aile sayısının son yıllarda önemli bir artış sağladığı dikkate alınarak mevcut koruyucu ailelerin durumunu ortaya koymak ve öneriler geliştirebilmek için yeni araştırmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Sivil Toplum Kuruluşlarına Yönelik neriler

Yaptığımız çalışmada koruyucu aile derneklerinin özellikle mali ve insan kaynakları anlamında yeterince kaynağa sahip olamaması nedeniyle Türkiye’de yeterince varlık gösteremedikleri anlaşılmıştır. Bu nedenle büyüyüp gelişebilmeleri için devlet desteğine ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu destek hem maddi hem de manevi desteği içermektedir. Sivil toplum kuruluşları da sistemin parçası olarak algılanmalı ve dışlanmamalıdır. Görüş ve nerileri kamu kurumları tarafından titizlikle değerlendirilerek gerekli politikalar oluşturulmalı ve STK’lar bu sonuçlardan haberdar edilmelidir.

Koruyucu Aile Hizmetinin STK’lara Devri

Hem zelleştirme hem de STK’lara devirle ilgili çeşitli endişeler ve zelleştirme yerine kamunun daha işler hale getirilmesine yönelik öneriler bulunmakla birlikte, yine de STK’lar sosyal hizmetlerin sunumunda bir alternatif olarak kalmaya devam etmektedir.

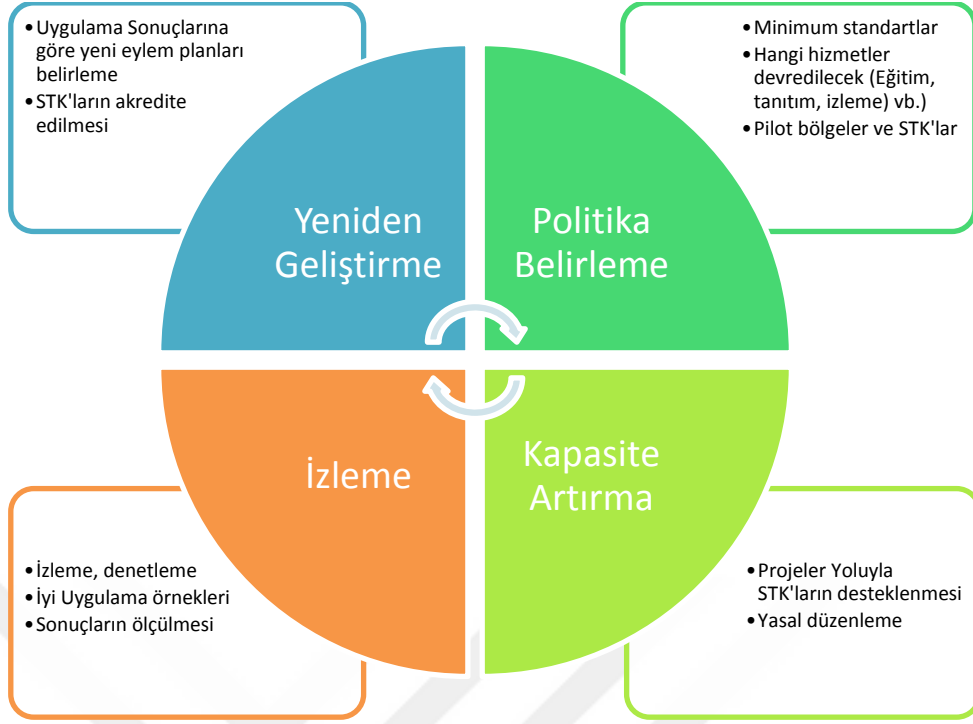
ocuk hizmetleri ya da koruyucu aile hizmetlerinin özelleştirilmesi konusuna girmeden önce bu konuda Aile, alışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının mevcut çalışmalarına

bakıldığında, Bakanlığın bu konuda önemli çalışmalar yürüttüğü ve bunu strateji belgelerine ve faaliyet raporlarına aktardığı görülmektedir. Özellikle engelli ve yaşlı hizmetleri alanında önemli gelişmeler sağlanmıştır. Özel engelli bakım merkezlerinin, huzurevlerinin sayısı günbegün artmaktadır. Bu hem teşvikler yoluyla hem de projeler yoluyla sağlanmaktadır. Engellinin özel bakım merkezi tarafından bakılması durumunda özel bakım merkezine iki asgari ücret tutarı ödenmektedir. Diğer taraftan, Bakanlık Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü engellilere ve yaşlılara yönelik projeleri desteklemek ve yerelde kamu-STK ve yerel yönetim işbirliklerinin sağlanmasına yönelik proje çağrılarını çıkarmaktadır.

Diğer taraftan, çocuk evlerinin bir kısmı, İstanbul'da bir çocuk köyü STK'larla imzalanan protokoller çerçevesinde işletilmektedir. Kreşler özel sektör tarafından işletilmektedir. Kadına yönelik hizmetlerde de STK'ların çeşitli faaliyetleri bulunmaktadır. Dolayısıyla koruyucu aile hizmeti alanında da STK'ların sisteme dahil edilmesinde fayda görülmektedir.

Dünya genelinde koruyucu aile sayıları yetersizdir. Her ne kadar ülkemizde yürütülen kampanyalar nedeniyle koruyucu aile sayısında önemli artışlar sağlanmış olsa da hem bugün hem de gelecekte koruyucu aile sayısının yetersizliği gibi bir problemle karşı karşıya olduğumuz açıktır. Bu nedenle Ülkemizde koruyucu aile sayısının artırılması planlanıyorsa kamu-STK işbirliklerinden faydalanılması gerekmektedir.

Bu çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde de benzer hususlar dile getirilmiş, koruyucu aile hizmetinde kısmen bir özelleştirmenin söz konusu olabileceği ve STK'ların ilk aşamada eğitim, danışmanlık ve tanıtım faaliyetlerinde faal görev alabilecekleri dile getirilmiştir.

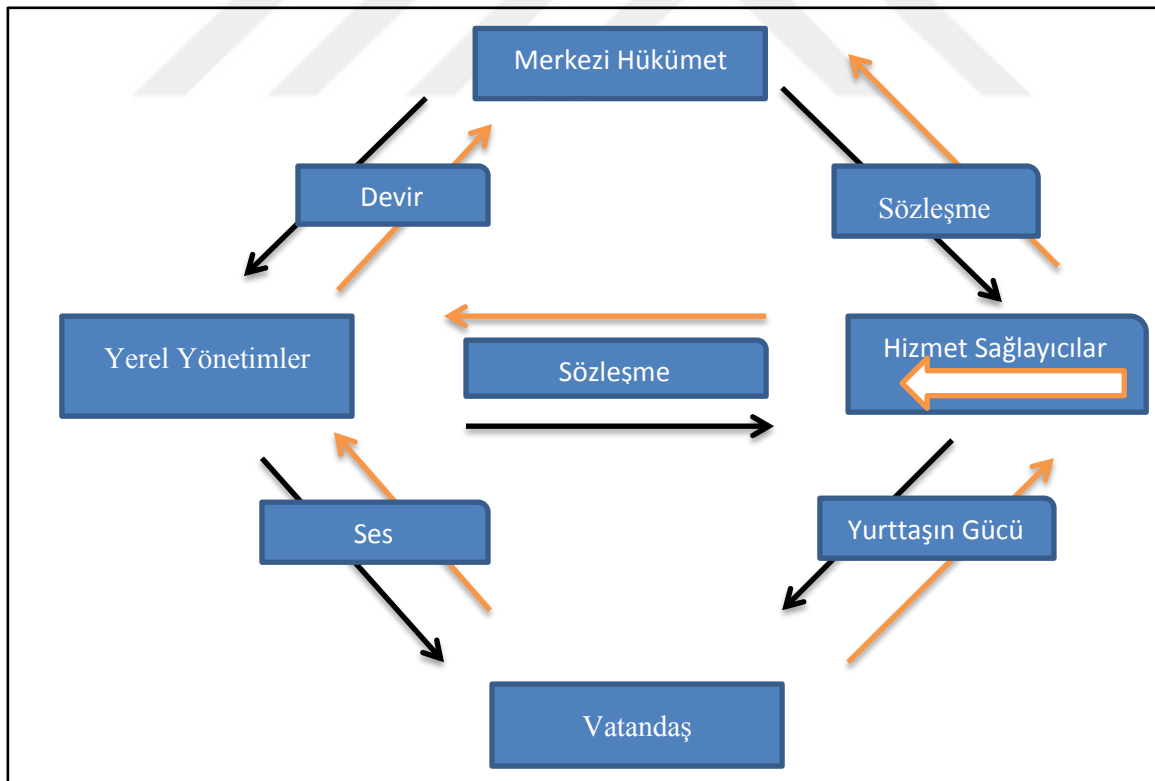
Şekil 16 STK Kapasite Geliştirme

Diğer taraftan, Türkiye’de koruyucu aile hizmetinin belli kısımlarının Bağımsız Koruyucu Aile Ajansı tarzı yapılara devredilebilmesi için öncelikle bu hizmeti verebilecek STK’ların sayısının artırılması ve STK’ların hem insan kaynakları yönünden hem de mali yönden daha nitelikli hale getirilmesi gerekmektedir. Türkiye’deki STK’ların özellikle de koruyucu aile derneklerinin mali yapıları ve insan kaynakları dikkate alındığında bunun ilk aşamada mümkün olmayacağı görülmektedir. Bu nedenle öncelikle Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı EDES (Engelli Destek Programı) ve YADES (Yaşlı Destek Programı) projelerinde olduğu gibi öncelikle, hizmetin sunumunda minimum standartları belirleyerek, koruyucu aile hizmetinin hangi aşamalarının (Eğitim, tanıtım, izleme vb.) projeler yoluyla STK’lara devredilebileceği kararlaştırılacak ve pilot bölgelerin ve STK’ların seçimi gerçekleştirilecektir.

Daha sonra proje çağrısına çıkılarak proje teklifleri alınacak ve proje yüklenicileriyle sözleşmeler imzalanacaktır. Projeler uygulama aşamasında İl Müdürlükleri ve Merkezi denetim elemanlarınca denetime tabi tutulacak ve sonuçları raporlaştırılacaktır. Sonuçları ölçmeye yönelik araçların da geliştirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Ayrıca iyi uygulama

örnekleri belirlenecektir. Tüm bunların sonucuna göre yeni eylem planları belirlenecek ve uygulamaya konacaktır. Dolayısıyla bu şekilde alandaki STK'lar hem sayısal olarak artacak hem de nitelik yönünden gelişecek ve rekabetçi bir piyasa oluşacaktır.

Çalışma kapsamında incelenen koruyucu aile derneklerinin faaliyetleri incelendiğinde, söz konusu derneklerin kısıtlı imkanlarla (Mali ve insan kaynakları) koruyucu aile hizmetine yönelik olarak tanıtım (TV/radyo programları, broşür, resmi ve gayri resmi toplantılar), eğitim, hukuki ve psikolojik danışmanlık hizmetleri verdikleri anlaşılmıştır. Ayrıca dernek görevlilerinden bir kısmında koruyucu aile hizmetinde özelleştirmenin ilk aşamada kısmen mümkün olacağını (eğitim, tanıtım vb.) ifade etmişlerdir. Dolayısıyla, Koruyucu aile hizmetinin STK'lara devrinde öncelikli olabilecek alanlar tanıtım, eğitim, koruyucu ailelere ve çocuğa psiko-sosyal ve hukuki destek şeklinde olabilir. Daha sonra İngiltere'deki bağımsız koruyucu ajansı tarzı yapıların Türkiye'de kurulması söz konusu olabilir. Bu durumda ise merkezi yönetim, yerel yönetimler ve hizmet sağlayıcılar arasında aşağıdaki gibi bir ilişki söz konusu olacaktır.

Şekil 17 Merkezi Yönetim, Yerel Yönetim ve Hizmet Sağlayıcılar Arasındaki İlişkiler

Kaynak: Ahamad ve diğerleri (2014) akt. Akbaş (2015a): 75

Diğer taraftan, sosyal hizmetlerin STK'lara devredilmesi yerelleşmeyi de kolaylaştıracaktır. Örneğin Hollanda'da 2015 yılında sosyal hizmetler yerel yönetimlere devredilmiş ve bu devir sosyal hizmetler STK'lar eliyle yürütüldüğü için sözleşme taraflarının değişikliği gibi bir işlemle gerçekleştirilmiştir. Çünkü daha önce merkezi hükümetle sözleşme imzalayan STK'lar, sosyal hizmetler yerelleşince yerel yönetimlerle sözleşme imzalamışlardır. Bu arada sadece merkezi idareden yerel yönetimlere kaynak aktarımı olmuştur.

Ülkemizde de sosyal hizmetlerde yerelleşme gündemde olan bir konudur. Son olarak 10.07.2018 tarihinde yayımlanan 1 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde Bakanlığın taşra teşkilatında yer alan sosyal hizmet kuruluşlarının belediyeler, il özel idareleri ve diğer kamu kurum kuruluşlarına devredilebileceği, Bakanlığın hizmet alanları ile ilgili olarak STK'lar, üniversiteler, belediyeler, diğer kamu kurum ve kuruluşları ve il özel idareleri ile ortak projeler yürütebileceği ifade edilmiştir. Ancak sosyal hizmetlerde yerelleşme yerel yönetimlerin hem mali hem de insan kaynakları yönünden yetersiz olması, bölgesel farklılıklar olması ve siyasi nedenlerle sürekli ertelenmektedir. Dolayısıyla STK'lara ya da özel sektöre devir yerelleşmeyi de kolaylaştıracaktır. Ayrıca çocukların kurum bakımı yerine koruyucu ailelerde bakılması yerelleşme anlamında kolaylık sağlayacaktır.

Tüm bunlara ek olarak, koruyucu aile ajanslarının Türkiye'de yerleşmesi için öncelikle yapılması gereken toplumun buna hazır hale getirilmesi, insanların bilinçlendirilmesidir. Koruyucu aileliğin Türkiye'de iyi bir şekilde anlatılması, toplumda benimsenmesi ardından ajansların faaliyete geçmesi durumunda başarılı olacağı çalışmamız kapsamında dile getirilmiştir.

Tüm bu gelişmeler yaşanırken kamu izleme ve denetim faaliyetlerini çok iyi kurgulayacak ve suiistimallerin olmasını engelleyecek mekanizmaları kuracaktır.

İzleme ve Denetim

Koruyucu aile hizmetinde tüm görüşmecilerce dile getirilen suiistimallerin önlenbilmesi için izleme ve denetim faaliyetlerine önem verilmesi gerekmektedir. Devletin düzenleyici ve denetleyici rolünün ön plana çıkması gerekmektedir.

- Ancak daha önce de belirtildiği gibi mesleki personel hem nitelik hem de nicelik olarak yetersizdir. Personel başına dosya sayısı mevzuatta belirtilenden yüksektir, bu nedenle koruyucu aile ziyaretleri mevzuatta belirtilen oranda gerçekleştirilememektedir. Dolayısıyla personel sayısı artırılarak koruyucu aile ziyaretlerinin düzenli olarak yapılması gerekmektedir.
- Koruyucu aile hizmetinde minimum standartların, performans göstergelerinin belirlenmesi ve denetimin buna göre yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.
- İngiltere’de BKA’lar ve diğer çocuğa yönelik kuruluşlar Ofsted’e (denetim birimi) belli aralıklarla öz değerlendirme raporu (Kuruluşların sundukları hizmeti kendilerinin değerlendirmesine yönelik rapor) göndermektedirler. Türkiye’de de öz değerlendirme yaklaşımına yönelik başlatılan çalışmaların devamında fayda bulunmaktadır.
- İngiltere’de örneği bulunan “*Bağımsız Denetim Görevlisi*” benzeri bir yapının Türkiye’de kurulmasında fayda bulunmaktadır. Söz konusu görevlilerin en az 5 yıllık tecrübeye sahip ve yöneticilik deneyimi de olan sosyal hizmet uzmanları arasından seçilmesi, bu görevlendirmenin il düzeyinde yapılması gerektiği düşünülmektedir. Bağımsız denetim görevlileri çocukların koruyucu ailelere yerleştirilmeleri sürecinde yer almayacakları için süreci bağımsız olarak kontrol etmeleri mümkün olacaktır. Bakanlığın taşra denetim birimi gibi teşkilatlanmaları kolaylık ve bağımsızlık sağlayacaktır. Görevliler yerleştirmelerin doğru yapıp yapılmadığı, sürecin doğru işleyip işlemediğini kontrol edeceklerdir. Ayrıca çocukları ve öz aileleri ve koruyucu aileleri dinleyerek problemleri yerinde tespit ederek yetkililere bildireceklerdir.
- Bakanlık merkez denetim görevlilerinin bir kısmının mesleki tecrübesi olan (en az 5 yıllık) personel arasından sınavla seçilmesi, böylece alanda elde edilen tecrübenin denetim alanına da aktarılması sağlanmalıdır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Aberdeen City Council Disclosurelog, FOI-14-0081 Foster Carers, <http://www.aberdeencity.gov.uk/disclosurelog> (Erişim: 02.09.2018).

Adıgüzel, O. ve Özkan, D. S. (2015), Sosyal Hizmet Perspektifinde Çok Uluslu Gönüllü Kuruluşlar, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, Sosyal Hizmet Özel Sayısı, ss.137-147.

Ahamad, F.,Boehler, S., Khan, Z. ve Pilapitiya, R. (2014). The politics of decentralized service provision, A Conceptual Framework, Woking Paper for Urban Institute <https://elliott.gwu.edu/sites/elliott.gwu.edu/files/downloads/Urban%20Institute.pdf> (Erişim: 25.01.2018).

Akbaş, E. (2010) *Berlin’de Yaşayan Türk Toplumunu Arasındaki Dayanışma İlişkileri Ve Sosyal Hizmetlerin Sivil Oluşumu*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Akbaş, E. (2015) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü *Türkiye’de Sosyal Hizmet ve Yardımların Yeniden Organizasyonu*, Araştırma ve Politika Serisi 21, Nisan 2015, Ankara, <http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54293ea2369dc32358ee2b25/T%C3%9CRK%C4%B0YE%27DE%20SOSYAL%20H%C4%B0ZMET%20VE%20YARDIMLARIN%20YEN%C4%B0DEN%20ORGAN%C4%B0ZASYONU.pdf> (Erişim: 25.01.2018).

Anonim, (2012) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile Mutlu Yuva Mutlu Yaşam Derneği Arasında Çocuk Evleri Açılması ve İşletilmesine İlişkin İşbirliği Protokolü (2012) http://sgb.aile.gov.tr/data/545235d7369dc3369409bd46/aile_chgm_mutluyuva_der_neqi.pdf (Erişim: 11.01.2013).

Anonim, (2013a) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile Muradiye Kültür Vakfı Arasında İşbirliği Protokolü (2013) <http://sgb.aile.gov.tr/data/545235d7369dc3369409bd46/Aile%20ve%20Sosyal%20Politikalar%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20%C3%87ocuk%20Hizmetleri%20Genel%20M%C3%BCd%C3%BCrl%C4%9F%C3%BC%20ile%20>

20Muradiye%20K%C3%BClt%C3%BCr%20Vakf%C4%B1%20Aras%C4%B1nda
%20%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fi%20Protokol%C3%BC%20(05.09.2013).pd
f (Erişim: 11.01.2018).

Anonim, (2013b) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel M¼d¼rl¼đ¼ ile İzmir İnsani Yardım Derneği Arasında Çocuk Evleri Açılması ve İşletilmesine İlişkin İşbirliği Protokol¼ (2013) Ankara, http://sgb.aile.gov.tr/data/545235d7369dc3369409bd46/aile_izmir_insaniyardim.pdf (Erişim: 12.01.2018).

Anonim, (2014) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel M¼d¼rl¼đ¼ ile Yetim ve Kimsesiz Sokak Çocuklarını Eğitim ve Koruma Derneği Arasında Çocuk Evi Açılması ve İşletilmesine İlişkin İşbirliği Protokol¼ (2014) http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/544e2562369dc318044059a9/yetim_ve_kimsesiz_sokak_cocuklarini_egitim_ve_koruma_dernegi_arasinda_cocuk_evleri_acilmasi_ve_isletilmesine_iliskin_isbirligi_protokolu.pdf (Erişim: 12.01.2018).

Anonim (2017) Yaşlı Destek Programı (YADES) 2017 Uygulama Usul Ve Esasları Ankara, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayın No: 2, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel M¼d¼rl¼đ¼ Yayın No: 2 http://eyh.aile.gov.tr/data/58e4e0a8290eac0e08bd6596/Kitap_YADES-2017_QR-Kodlu.pdf (Erişim: 25.12.2017).

Arslan, O. (2001) *Kuramsal ve Tarihsel Aşamalarıyla Sivil Toplum ve Türkiye Gerçeği*, İstanbul, Bayrak Yayıncılık.

Aslan, S. (2010) Sivil Toplum: Kavramsal Değişim Ve Dönüşüm, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:9 Sayı:33 (188-212)

Aslan, E., Erbay, E. (2017) Ankara Aile Ve Sosyal Politikalar İl M¼d¼rl¼đ¼üne Bağlı Çocuk Evlerinde Çalışan Bakım Elemanları Ve Çocuk Evi Sorumlularının İş Doyumu Ve Tükenmişlik Düzeyleri, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2017, 535-556.

ASPB (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı) (2012a) *2013-2017 Stratejik Planı*, Ankara, <http://sgb.aile.gov.tr/data/5434f94f369dc31d48e42de7/ASPB%202013-2017%20strateji%20planı.pdf> (Erişim: 10.11.2017).

ASPB (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı) (2012b) 2012 Yılı Faaliyet Raporu http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/542935d5369dc32358ee2a8a/aspbakanlik_faaliyet_raporu_2012_3.pdf (Erişim: 11.01.2018).

- ASPB (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı) (2013) 2013 Yılı Faaliyet Raporu http://sgb.aile.gov.tr/data/5434f307369dc31d48e42dc5/2013_idare_faaliyet_raporu.pdf (Erişim: 11.01.2018).
- ASPB (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı) (2015) İdari Faaliyet Raporu 2015 <http://sgb.aile.gov.tr/data/5434f307369dc31d48e42dc5/2015%20Yılı%20Bakanlık%20İdare%20Faaliyet%20Raporu.pdf> (Erişim: 11.01.2018).
- Ateş, H.; Nohutçu, A. (2006) Kamu Hizmeti Sunumunda Gönüllü Kuruluşlar ve Devlet, *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 11, 245-276.
- Ateş, H. (2009) Sosyal Belediyecilik, *Çerçeve Dergisi*, Ocak 2009, s:88-95. <http://www.musiad.org.tr/F/Root/burcu2014/Ara%C5%9Ft%C4%B1rmalar%20Yay%C4%B1n/Pdf/%C3%87er%C3%A7eve/Cerceve Dergisi Sayı 49.pdf> (Erişim: 20.01.2018)
- Aydoğdu, C. (2012) Gelişmiş ülkeler ve Türkiye’de sivil toplum örgütlenmesi <http://www.hekimpostasi.org.tr/2012/04/02/gelismis-ulkeler-ve-turkiyede-sivil-toplum-orgutlenmesi/> (Erişim: 20.01.2018).
- BAAF (2013) Statistics: England, (Online) available at <http://www.baaf.org.uk/res/statengland> accessed 03/05/2013
- Barillas K.H. (2011) State Capacity: The Missing Piece in Child Welfare Privatization *Child Welfare • Vol. 90, No. 3* 111-127 https://www.researchgate.net/publication/221689989_State_Capacity_The_Missing_Piece_in_Child_Welfare_Privatization (Erişim: 29.03.2018).
- Barnardo’s (2013) *Still Our Children Case for reforming the leaving care system in England Briefing for House of Commons Report Stage of the Children and Families Bill*, May 2013, http://www.barnardos.org.uk/still_our_children.pdf (Erişim: 21.11.2017).
- Başaran, Y. K. (2017) Sosyal Bilimlerde Örnekleme Kuramı, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 47, Haziran 2017, s. 480-495.
- Bay, A. (2014) *Osmanlı Toplumunda Koruyucu Aile Uygulaması*, (Ed. Bedriye Yılmaz) Hz. Peygamber Döneminden Günümüze Yetimlerin Himaye Edilmesi Koruyucu Aile Olmak, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık, Ankara (59-81).

- Bailey, R.W. (1987) "Uses and Misuses of Privatization" in Steve H. Hanke (Edt.), *Prospects of Privatization* New York: The Academy of Political Sciences, pp: 138-152, Çeviren Aytaç Eker <http://www.canaktan.org/ekonomi/ozellestirme/kamu-ekonomisi-genisleme/eker-bailey-ozellestirme.htm> 22.08.2017
- Beckett, C., Dickens J., Schofield G., Philip, G., Young J. (2016) Independence and effectiveness: Messages from the role of Independent Reviewing Officers in England, *Children and Youth Services Review* 71(2016) 148-156, Centre for Research on Children and Families, University of East Anglia, [https://ac.els-cdn.com/S019074091630398X/1-s2.0-S019074091630398X-main.pdf?_tid=95b51308-54df-49c4-866a-
eaa434946fe6&acdnat=1543743066_1b1d7fabd5d3436635654905981e6ab8](https://ac.els-cdn.com/S019074091630398X/1-s2.0-S019074091630398X-main.pdf?_tid=95b51308-54df-49c4-866a-
eaa434946fe6&acdnat=1543743066_1b1d7fabd5d3436635654905981e6ab8) (Erişim: 03.12.2018).
- Begg, I.S. (2011) Comparing Fostering in Scotland and Norway with an Emphasis on the Use of Private Actors, *Child Care in Practice*, Vol. 17, No. 2, pp. 131-142
- Beter, Ö. (2010) *Türkiye ve İngiltere’de Çocuk Koruma Sistemleri*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayımlanmamış doktora tezi, Ankara
- Bilson, A. and Harwin, J. (2003) "Changing Minds, Policies and Lives- Improving Protection of Children in Eastern Europe and Central Asia-Gatekeeping Services for Vulnerable Children and Families". UNICEF Innocenti Research Centre, The Concept Paper. Florence <https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/gatekeeping.pdf> (Erişim: 21.11.2017)
- Birleşmiş Milletler Gönüllüleri (UNV) Programı Türkiye ve GSM Gençlik Servisleri Merkezi, (2013) *Türkiye’de Gönüllülük, Gönüllülüğün Rolünün ve Katkılarının Keşfedilmesi*, Tasarımhane.
- Blackstone, E.A. and Hakim, S.(2003) A market alternative to child adoption and foster care, *Cato Journal*, Vol. 22, No. 3 (Winter 2003) <https://object.cato.org/sites/cato.org/files/serials/files/cato-journal/2003/1/cj22n3-6.pdf> (Erişim: 20.11.2017).
- Burstyn, G. (2003) The Myth of Competition Governments are trying to expose the public sector to market forces, Winter 2003, *Stanford Social Innovation Review* https://ssir.org/articles/entry/the_myth_of_competition (Erişim: 02.09.2018).
- Can, Y. (2000) Koruyucu aile uygulaması: Ankara örneği, Hacettepe Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Can, M. (2013) *Sosyal Hizmetlerde Kamu Sivil Toplum Ortaklıkları: Değerlendirmeler ve Öneriler, Sivil Toplum Kamu İşbirliği (Türkiye’de Sivil Toplumun Gelişimi ve Sivil Toplum-Kamu İşbirliğinin Güçlendirilmesi Projesi) Uluslararası Konferansı (25-26 Nisan 2013)* http://www.siviltoplum-kamu.org/usrfiles/files/Mustafa-Can_Sosyal-Hizmetlerde-Kamu-Sivil-Toplum-Ortakliklari.pdf

Care Commission (2007) *The quality of fostering and adoption services in Scotland*, A review by the Care Commission of the availability and quality of foster care and family placement services and adoption agencies, Scottish Commission for the Regulation of Care 2007, Communications, SD/074/1007.

Children’s Bureau (2012) Foster Care Statistics 2010, Child Welfare Information Gateway, <http://www.childwelfare.gov> (Erişim 13.06.2016).

Children’s Bureau (2016) Trends in Foster Care and Adoption: FY 2007 - FY 2016, https://www.acf.hhs.gov/sites/default/files/cb/trends_fostercare_adoption_07thru16.pdf (Erişim 29.08.2018).

Gökçearsan Çifci, E. (2009) Türkiye’de ve Dünyada Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Hizmetlerin Tarihsel Gelişimi, *Aile ve Toplum*, Yıl: 11 Cilt: 5 Sayı: 19 Ekim-Kasım-Aralık 2009, s: 53-65.

Coles, D.C. (2015), Identifying Differences Between Privatized, Partially Privatized, and Non-Privatized State Foster Care Systems: A Comparative Study Examining Efficiency and Effectiveness, Theses, Virginia Commonwealth University VCU Scholars Compass, <http://scholarscompass.vcu.edu/etd/3740> (Erişim: 15.08.2017)

Colton, M., Roberts, S. ve Williams, M. (2008) ‘The Recruitment and Retention of Family Foster-Carers: An International and Cross-Cultural Analysis.’ *British Journal of Social Work*, C. 38, Sayı: 5, s: 865-884 <https://academic.oup.com/bjsw/article-abstract/38/5/865/1631365?redirectedFrom=fulltext> (Erişim: 19.01.2018).

CoramBAAF Adoption and Fostering Academy İnternet sayfası Fostering and Adoption, <http://corambaaf.org.uk/info/fostering> (Erişim. 19.06.2016).

Czike, K., Kremer, B., Tausz, K. (2000) *The Impact of Decentralization on Social Policy in Hungary, Latvia and Ukraine*, http://pdc.ceu.hu/archive/00006938/01/LGI_Impact-of-Decentralization-on-Social-Policy_2002.pdf (Erişim 14.11.2017)

Csaky, C. (2009) Keeping children out of harmful institutions Why we should be investing in family-based care, The Save the Children Fund, London, UK, http://www.crin.org/en/docs/Keeping_Children_Out_of_Harmful_Institutions_Final_20.11.09.pdf (Erişim: 29.03.2018).

aha, . (2008) Liberal ve Sosyalist lkelerde Sivil Toplum, Kamu'da Sosyal Politika Dergisi, Cilt: 2 Sayı: 4, S:14-37.

avuşoğlu, T. (2005) *Sosyal Hizmetlerin Yakın Tarihinden Sayfalar Türkiye ocuk Esirgeme Kurumu Yaprakları 1917-1983*, SABEV Yayınları No:9, Ankara.

ocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, www.koruyucuaille.gov.tr (Erişim: 09/06/2016).

ocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı) Aile Yanında Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı, Koruyucu Aile Birimi http://www.cocukhizmetleri.gov.tr/upload/Node/10539/files/Koruyucu_Onleyici.pdf (29.10.2013).

ocuk Haklarına Dair Sözleşme (1989) https://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html (Erişim: 05.01.2018).

ocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği, 29 Mart 2015 Pazar, Sayı : 29310 R.G.

ocuk Yuvaları Yönetmeliği, Tarih: 07.01.1999 Sayı: 23576 R.G.

ocuk Koruma Kanunu (Kanun Numarası: 5395), Tarih: 15/7/2005 Sayı : 25876 Resmi Gazete.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu (2009) Türkiye'de Sosyal Yardımlar ve Sosyal Hizmetler Alanındaki Yasal ve Kurumsal Yapının İncelenmesi, Aile, ocuk, zrl, Yaşlı ve Diğer Kişilere Götürülen Sosyal Hizmetlerin ve Sosyal Yardımların Genel Olarak Değerlendirilmesi, Bu Hizmetlerin Düzenli ve Verimli şekilde Yürütülmesinin ve Geliştirilmesinin Sağlanması Hakkında Araştırma ve İnceleme Raporu, <http://akgul.bilkent.edu.tr/ddk/ddk29.pdf> (Erişim: 25.01.2018).

Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (Kararname No: 1) 10 Temmuz 2018 Tarihli ve 30474 Sayılı Resmî Gazete.

Dal, V. (2012) *Sosyal Hizmetlerde Yerelleşme*, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Kamu Yönetimi Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Dönem Projesi, Ankara.

Dando, I., Minty, B. (1987) What Makes Good Foster Parents?, The British Journal of Social Work, Volume 17, Issue 4, 1 August 1987, Pages 383–399, summary <https://academic.oup.com/bjsw/article-abstract/17/4/383/1697965?redirectedFrom=PDF> (Erişim: 19.01.2018).

Denizli Koruyucu Aile Derneği (2011) *Birinci Ulusal Koruyucu Aile Çalıştayı*, Mayıs 2011, Bilal Ofset, Denizli.

Department for Education (2014) *Children looked after in England (including adoption and care leavers) year ending 31 March 2014*, London <https://www.gov.uk/government/statistics/children-looked-after-in-england-including-adoption--2> (Erişim 14.06.2016).

Department for Education (2017) *Children looked after in England (including adoption) year ending 31 March 2017*, SFR 50/2017, 28 September 2017, London https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/664995/SFR50_2017-Children_looked_after_in_England.pdf (Erişim: 17.05.2018).

Dernekler Dairesi Başkanlığı,
<https://www.dernekler.gov.tr/tr/Dernekislemleri/istatistikler.aspx> (Erişim: 11.06.2018).

Dickens, J., Schofield, G., Beckett C., Philip G. ve Young J. (2014) Care Planning and the Role of the Independent Reviewing Officer: Research Briefing Centre for Research on Children and Families, University of East Anglia October 2014 <https://www.uea.ac.uk/documents/3437903/5431515/Research+Briefing+Oct+2014.pdf/49227c9f-153c-4c12-8e86-a769b258e5d1> (Erişim: 07.12.2018).

Duman, N. (2008) *Amerika Birleşik Devletleri'nin Ohio Eyaletinde Çocuk Koruma Sistemi İçinde Koruyucu Aile Hizmetleri*. Erol, N. (Eds) Koruyucu Aile, Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı, Prof. Dr. Mualla Öztürk Anısına XX. Sempozyum Sunumları 15-16 Şubat 2007, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk/Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları No:6, Ankara, 265-270.

Dunn, A., Jareg, E. ve Webb, D. (t.y.) *A Last Resort The growing concern about children in residential care Save the Children's position on residential care*, Produced on

behalf of the International Save the Children Alliance by Save the Children UK London www.savethechildren.net, (Erişim: 12.06.2018).

Elmacı, D. (2007) *Çocuk Yuvaları ve Yetiştirme Yurtlarının Yerinden Yönetim Birimlerine Devrine İlişkin Çalışanların Görüşleri*, Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (t.y.) Engelliler Destek Programı (EDES) Projeleri, <https://eyh.aile.gov.tr/haberler/2015-yili-engelliler-destek-programi-edes-projeleri-teklif-cagrisi-basladi-son-gun-21-agustos-2015> (Erişim: 23.01.2018).

Erbay, E. (2011) *Türkiye’de çocuk haklarını tanıtmaya, yaygınlaştırma ve izlemeye yönelik uygulamaların eleştirel analizi ve bir model önerisi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.

Erbesler, E. E. (2013) *Sivil Toplum Kuruluşları ve Sosyal Politikalar*, <http://www.sosyalpolitikalar.com.tr/makale/672-svl-toplum-kurululari-ve-sosyal-politikalar.html> (Erişim: 09.11.2013).

Erdal, L. (2014) Türkiye’de Sosyal Politika ve Koruyucu Aile Hizmet Modeli, Sosyo Ekonomi Temmuz Aralık 2014-2, 172-192.

Erdoğan, M. (2008) Sivil Toplum: Bir Kavramın Anatomisi, Kamu’da Sosyal Politika Dergisi, Cilt: 2 Sayı: 4, S:5-13.

Erol, N. ve şimşek, Z. (2008) *Korunma Gereksinimi Olan Çocuklar; Kurum Bakımı ve Koruyucu Aile Sistemi*, Erol, N. (Eds) Koruyucu Aile, Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı, Prof. Dr. Mualla Öztürk Anısına XX. Sempozyum Sunumları 15-16 Şubat 2007, Ankara Üniversitesi Tıp Fakóltesi Çocuk/Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları No:6, Ankara, 129-167.

Fischer, K. (2014) “*Children Welfare Policy for Orphaned Children in China*”, Center for Analysis of Social Exclusion Seminar, LSE, 15 October 2014 <http://sticerd.lse.ac.uk/seminarpapers/ses15102014.pdf> (Erişim 21.11.2017).

Gaulé, E. (2010) Public Governance Decentralization Modelling in The Context of Reforms, Public Policy and Administration, Nr. 32, p. 47–60, <https://www.mruni.eu/upload/iblock/271/gaul4.pdf> (Erişim: 22.11.2017).

Genç, Y. ve Barış, İ. (2015), Sosyal Hizmetlerin Yeniden Yapılandırılmasında Yerinden Yönetimin İşlevselliği, International Journal of Social Science, Winter III 2015, Number: 32, pp. 95-117, Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2745>, https://www.jasstudies.com/Makaleler/1364375890_8-Do%c3%a7.%20Dr.%20Yusuf%20GEN%c3%87.pdf (Erişim: 22.11.2017).

Government Accountability Office (GAO) (1997) Social Service Privatization: Expansion Poses Challenges in Ensuring Accountability for Program Results. (GAO/HEHS-98-6). Washington, DC, <http://www.gao.gov/archive/1998/he98006.pdf> (Erişim: 24.08.2017).

Government Accountability Office (GAO) (2000) Child Welfare New financing and Service Strategies Hold Promise, but Effects Unknown, GAO/T-HEHS-00-158 <http://www.gao.gov/archive/2000/he00158t.pdf> (24.08.2017).

Gözübüyük, Ş. (2008) Yönetim Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara.

Günday, M. (1998) *İdare Hukuku*, İmaj Yayıncılık, Ankara.

Güngör, F. (2013) *Yıldızı Yeni Parlayan Bir Sektör: Sivil Toplum Kuruluşları* <http://www.osmanli.org.tr/yazi.php?bolum=4&id=292>, (Çevirimiçi: 09.11.2013).

Güler, B. A. (1992), *Yerel Yönetimler, Liberal Açıklamalara Eleştirel Yaklaşım*, TODAİE Yayını, Ankara.

Güler, B. A. (2000) Yerel Yönetimleri Güçlendirmek mi? Ademi Merkeziyetçilik mi?, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, C.9 S.2, Nisan 2000, s. 14-29.

Gürcan, A. (2008) Türk Toplumunda Koruyucu Aile ve Evlat Edinme Hizmetlerine İlişkin Bakış Açısı ve Yaklaşımı, Erol, N. (Eds) Koruyucu Aile, Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı, Prof. Dr. Mualla Öztürk Anısına XX. Sempozyum Sunumları 15-16 Şubat 2007, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk/Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları No:6, Ankara, 27-39.

Güzelay, G. (2013) *Türkiye'nin STK Fotoğrafı* http://www.kurumsalsosyal.com/tr-TR/haberler/97_turkiyenin-stk-fotografi!.aspx (Erişim, 10.11.2013).

Güzelsarı, S. (2004), Kamu Yönetimi Disiplininde Yeni Kamu İşletmeciliği ve Yönetişim Yaklaşımları, AÜ SBF GETA Tartışma Metinleri Serisi, Ankara. http://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwifl6mgztHXAhWHuhoKHxfADZMQFggrMAA&url=http%3A%2F%2Fyonetimbilimi.politics.ankara.edu.tr%2Ffiles%2F2013%2F09%2Fselime.doc&usg=AOvVaw1do7Ge59bRy0dE_pfpDoDO (Erişim: 22.11.2017).

Harmancı, A. K. (2010) Sağlık Hizmetlerinde Özelleştirme Uygulamaları ve Hemşirelerin Özelleştirme Uygulamalarına İlişkin algıları İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Hart, D., La Valle, I. ve Holmes, L. (2015) The place of residential care in the English child welfare system Research report, Department for Education, University of East London & CCfR, Loughborough University, www.gov.uk/government/publications (Erişim: 11.07.2018).

Hayat Sende Gençlik Akademisi Derneği (2014) *Kurum Bakımından Topluma Geçişte Gençler Çalıştayı Sonuç Raporu*, 3 Mayıs 2014.

Hayat Sende Derneği (2016) *Aileye Dönüş ve Aile Yanında Destek Projesi Değerlendirme Çalıştayı Sonuç Raporu*, Ekim 2016.

Hayat Sende Derneği (t.y.) *Koruyucu Aile Ödemelerinin Değerlendirilmesi Çalışması*, www.hayatsende.org.

House of Commons Education Committee (2017) Fostering, First Report of Session 2017–19, HC 340 Published on 22 December 2017, <https://publications.parliament.uk/pa/cm201719/cmselect/cmeduc/340/340.pdf> (Erişim: 10.06.2018).

Holmes, L. ve Soper, J. (2010) Update to The Cost of Foster Care, Centre for Child and Family Research at Loughborough University, published by the Fostering Network. <http://www.koruyucu.aile.gov.tr/illere-gore-koruyucu-aile-istatistikleri> (Erişim: 08.12.2018).

<https://koruyucu.aile.gov.tr/koruyucu-aile/koruyucu-aile-aylik-odeme-miktarlari> (t.y.) (Erişim: 03.11.2018).

<https://eyh.aile.gov.tr/kuruluslarimiz-engelli> (Erişim: 03.11.2018)

<https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/istatistikler> (Erişim: 03.11.2018).

<http://www.cocukhizmetleri.gov.tr/uygulamalar/evlat-edinme> (Erişim: 22.01.2018).

<https://eyh.aile.gov.tr/kuruluslarimiz-engelli> (Erişim: 03.11.2018).

Işıkçı, Y.M. (2017) Yeni Kamu İşletmeciliği Perspektifinden Çocuk Koruma Hizmetlerinin Yeniden Yapılandırılması, Akademik Yaklaşımlar Dergisi, İlkbahar 2017 Cilt: 8 Sayı:1, S: 40-64.

İçduygu, A., Meydanoğlu, Z., Sert, D. ř. (2011) *Türkiye’de Sivil Toplum: Bir Dönüm Noktası CIVICUS Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi (STEP) Türkiye Ülke Raporu II*, TÜSEV Yayınları, No: 51, İstanbul.

İnalcık, H. (1997) *Tarihsel Bağlamda Sivil Toplum ve Tarikatlar*, (Der: E. Fuat Keyman-A. Yaşar Sarıbay) Küreselleşme Sivil Toplum ve İşlam, Vadi Yayınları, Ankara (74-87).

Jelicic H., Di Hart, La Valle I., Fauth, R., Gill C. Ve Shaw C. (2013) The role of Independent Reviewing Officers (IROs) in England Findings from a national survey, National Children’s Bureau, London, https://www.basw.co.uk/system/files/resources/basw_94426-1_0.pdf (Erişim: 05.12.2018).

Jones, M. G. (t.y.) What has happened to Independent Reviewing Officers?, <https://www.familylawweek.co.uk/site.aspx?i=ed843> (Erişim: 05.12.2018).

Kahraman, F. (2007) *Türkiye’de Çocuk Refahı Alanında Koruyucu Aile Hizmeti (Sakarya ve Kocaeli Örneği)*, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Temmuz -2007.

Kalaycıoğlu, E. (1997) *Sivil Toplum ve Neopatrimonyal Siyaset*, (Der: E. Fuat Keyman-A. Yaşar Sarıbay) Küreselleşme Sivil Toplum ve İşlam, Vadi Yayınları, Ankara (74-87).

Kalkınma Bakanlığı, X. Beş Yıllık Kalkınma Planı Çocuk Özel İhtisas Komisyonu Ön Raporu (2012).

Karasu, K. (2007) Yeni Kamusal Örgütler: Kamu Yararı Şirketler, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64-3.

Karataş, K. (2008) *Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme*. Erol, N. (Eds) Koruyucu Aile, Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı, Prof. Dr. Mualla Öztürk Anısına XX. Sempozyum Sunumları 15-16 Şubat 2007, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk/Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları No:6, Ankara, 265-270.

Keleş, R. (2009) *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, 6. Basım, Cem Yayınevi, İstanbul.

Kolthoff, E., Huberts, L., Heuvel, H. D., (2003) The Ethics of New Public Management: Is Integrity at Stake?, , <https://www.law.kuleuven.be/integriteit/egpa/previous-egpa-conferences/lisbon-2003/kolthoff.pdf> (Erişim: 22.11.2017).

Kovancı O. (2005) The Third Sector And The Changing Welfare State, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 61-2.

Koruyucu Aile Yönetmeliği, Resmi Gazete Tarihi: 14.12.2012 Resmi Gazete Sayısı: 28497

Koyuncu, E., Sertesene, S. (2012) *Yerelleşmede Bir İleri İki Geri*, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Politika Notu, www.tepav.org.tr

Koray, M.; Topçuoğlu, A. (1995) Sosyal Politika, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.

Korev (Koruyucu Aile, Evlat Edinme Derneği) (2016) Koruyucu Aileler Gözüyle Koruyucu Ailelik Modelinin Değerlendirilmesi Çalıştayı Sonuç Raporu, 19.11.2016, Ankara
korev.org.tr/uploads/2017/10/13/910f56cff8712b03b901bf92c57e28ef.pdf (Erişim: 20.01.2018).

Kula Demir, N.; Kula, S. (2007) *Kadın Sorununa Yönelen Sivil Toplum Örgütlerinin Kadınların Yoksulluğu Konusuna Eğilimleri*, (IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, 19-21 Ekim 2007, Küresel Yoksulluk), Bildiriler Kitabı, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.

Kuş, S. (2014) *Koruyucu Aile Hizmeti ve Toplumsal Farkındalık: Çanakkale İli Örneği*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).

Kurtuluş Akbulut, S. (2011) *Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu Aracılığıyla Evlat Edinme ve Koruyucu Aile Kurumu*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Medeni Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Leigh, W.A., Huff, D., Jones, E.F., Marshall, A. (2007) *Aging Out of the Foster Care System to Adulthood: Findings, Challenges, and Recommendations* A report prepared by the Joint Center for Political and Economic Studies Health Policy Institute, <https://teamwv.org/wp-content/uploads/2017/11/AgingOutOfTheFosterCareSystem.pdf> (Erişim: 03.09.2018).

McCown, F.S. (2005) *Privatization of Child Protective Services*, Center for Public Policy Priorities, Policy Brief, http://library.cppp.org/files/4/privatization_pb.pdf (Erişim: 03.09.2018).

McDermid, S., Holmes, L., Kirton, D. ve Signoretta, P. (2012) *The Demographic Characteristics of foster carers in the UK: Motivations, barriers and messages for recruitment and retention*, Childhood Wellbeing Research Centre, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/190634/the_demographic_characteristics_of_foster_carers_in_the_uk.pdf (Erişim: 19.01.2018).

McHugh, M. and Pell, A. (2013) *Reforming the Foster Care System in Australia A New Model of Support, Education and Payment for Foster parents A Call to Action for State and Federal Governments and Community Sector Organisations*, Social Policy Research Centre University of New South Wales, Berry Street.

Munro, E.R. ve Manful, E. (2012) *Safeguarding children: a comparison of England's data with that of Australia, Norway and the United States*, Department for Education, Childhood Wellbeing Research Centre, Research Report DFE-RR198, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/183946/DFE-RR198.pdf (Erişim: 28.08.2018).

Mutlu Yuva Mutlu Yaşam Derneği (2018) Kurumsal Hakkımızda <http://www.mutluyuva.org/kurumsal/hakkimizda> (Erişim: 11.01.2018).

Myslewicz, M. (2008) *Review of Performance Based Contracting Models in Child Welfare History of performance based contracting (PBC)*, Casey Family Programs <http://www.cdss.ca.gov/ccr/res/pdf/performance/2.%20CaseyFamilyPBCreview.pdf> (Erişim: 03.09.2018).

Narey, M. (2016) Residential Care in England Report of Sir Martin Narey's independent review of children's residential care, July 2016, Crown copyright 2016, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/534560/Residential-Care-in-England-Sir-Martin-Narey-July-2016.pdf (Erişim: 09.06.2018).

Ofsted (2011) Fostering Agencies and Fostering Services Dataset 2010-11 experimental statistics. London: Ofsted <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20141116045830/http://www.ofsted.gov.uk/sites/default/files/documents/statistics/f/Fostering%20agencies%20and%20fostering%20services%20dataset%202010-11%20experimental%20statistics%20-%20commentary%20-%20provisional%20data.pdf> (Erişim: 19.01.2018).

Ofsted (2014), Fostering: Inspections of independent fostering agencies The framework and evaluation schedule and grade descriptors, Crown copyright, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/381186/Fostering_20inspections_20of_20independent_20fostering_20agencies_20the_20framework_20and_20evaluation_20schedule_20and_20grade_20descriptors.pdf (11.01.2018).

Ofsted internet sayfası, Becoming Childminder Ofsted, <https://www.gov.uk/government/organisations/Ofsted>, (Erişim 19.06.2016).

Ofsted (2018) Fostering in England, 2016–17 National Statistics Crown copyright, Published on: 29 March 2018, <https://www.gov.uk/government/statistics/fostering-in-england-1-april-2016-to-31-march-2017> (Erişim: 11.06.2018).

Özbay, Y., Kandemir, M., Kuyumcu, B., Eşici, H., Kaşkaya, A., Büyüköztürk, ř., Taylan, H. (2013) *Kurum Bakım Türlerinin Etki Analizi*, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Vize Yayıncılık.

Özbesler, C. (2009) Koruyucu Aile Hizmetlerinde Değerlendirme Süreci, *Aile ve Toplum* Yıl: 11 Cilt: 4 Sayı: 16 Ocak-şubat-Mart 2009, s: 86-94.

Özbesler, C. (2014) *Koruyucu Aile Hizmetleri*, (Ed. Bedriye Yılmaz) Hz. Peygamber Döneminden Günümüze Yetimlerin Himaye Edilmesi Koruyucu Aile Olmak, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık, Ankara (83-99).

Özdemir, S.; Başel, H.; şenocak, H. (2009) Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'nın Artan Önemi ve Üsküdar'da Faaliyet Gösteren Bazı STK'lar Üzerine Bir Araştırma, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı: 56.

Özdemir, S. (2007) *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*, İTO Yayınları, Yayın No: 2007-57, İstanbul.

Özkara, S. (2005) *Toplumun Koruyucu Aile Uygulamasına İlişkin Bilgi Görüş ve Değerlendirmeleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı, Ankara, 2005.

Quality Improvement Center on the Privatization of Child Welfare Services (QIC PCW) (2006) *Literature Review On The Privatization of Child Welfare Services*, the Children's Bureau, US Department of Health and Human Services and the University of Kentucky <http://centerforchildwelfare.fmhi.usf.edu/kb/bpam/Literature%20Review%20on%20the%20Privatization%20of%20Child%20Welfare%20Services%20%20-%202006.pdf> (Erişim: 24.08.2017).

Peake, L. ve Townsend, L. (2012) *The motivations to foster: a toolkit for fostering services*. London: The Fostering Network <http://www.fostering.net/sites/www.fostering.net/files/resources/good-practice-guidance/motivations-to-foster-250412.pdf> (Erişim: 26.01.2018).

Pollock, I. (2016) Foster carers 'poached with golden hellos', BBC News, 5 August 2016, <https://www.bbc.com/news/education-36975478> (Erişim: 11.06.2018).

Rees, A. (2009) *Inner world of foster care : an in-depth exploration*. PhD Thesis, Cardiff University, <http://orca.cf.ac.uk/54522/> (Erişim: 31.08.2018).

Reichwein, B.P. (t.y.) Professionalization Of Foster Care Turn The Key and Start The Engine, <http://home.ica.net/~sharyn/article3.htm> (Erişim: 12.06.2018).

Richards, R. (2010) *The Skills to Foster applying to foster an applicant's guide to the assessment process*, The Fostering Network, Newnorth Print Ltd, Bedford, England.

Rogowski, S. (2012) Social Work with Children and Families: Challenges and Possibilities in the Neo-Liberal World, *British Journal of Social Work* 42, 921-940.

Sanders, J. ve Lawson, K. (2016) The Education Committee: Fostering Inquiry in England Submission from The Fostering Network, November 2016, The Fostering Network

<https://www.thefosteringnetwork.org.uk/sites/www.fostering.net/files/content/responsetofosteringinquiry.pdf> (Erişim: 09.06.2018).

Sarıbay, A.Y. (1997) *Türkiye’de Demokrasi ve Sivil Toplum*, (Der: E. Fuat Keyman-A. Yaşar Sarıbay) Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam, Vadi Yayınları, Ankara (88-110).

Sarıbay, A.Y. (2001) *Postmodernite Sivil Toplum ve İslam*, Alfa Basım Yayım, İstanbul.

Sarıkaya, M. (2010) Üçüncü Sektörde Yönetmel ve Kavramsal Dönüşüm: Sosyal Kâr Amaçlı Örgütler, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1.

Saunders H., Wijedasa D. ve Selwyn J., (2008) *Educational Support Services provided by Independent Foster Care Providers (IFPs)*, Hadley Centre for Adoption and Foster Care Studies, School for Policy Studies, University of Bristol.

Savaş E.S. (1987)Privatization-The Key to Better Government New Jersey, Chethem House, pp. 3-12 Çeviren Aytac Eker (http://www.canaktan.org/ekonomi/ozellestirme/kamu-ekonomisi-genisleme/eker-savas-ozellestirme.htm#_ftn3) (Erişim: 22.08.2017).

Sellick, C. and Connolly, J. (2002) Independent fostering agencies uncovered: the findings of a national study, *Child and Family Social Work*, 7, pp 107–120.

Sellick, C. and Howell, D. (2003) *Innovative, Tried and Tested: A Review of Good Practice in Fostering*. London: Social Care Institute for Excellence. Available at: <https://www.scie.org.uk/publications/knowledgereviews/kr04.asp> (Erişim: 19.01.2018).

Sellick, C. and Howell, D. (2004) A Description and Analysis of Multi- Sectoral Fostering Practice in the United Kingdom, *British Journal of Social Work* (2004) 34, 481–499.

Sellick, C. (2006a) Relational Contracting Between Local Authorities and Independent Fostering Providers: Lessons in Conducting Business for Child Welfare Managers, *Journal of Social Welfare & Family Law*, Vol.28, No.2, June 2006, s. 109-122.

- Sellick, C. (2006b) Opportunities and Risks: Models of Good Practice in Commissioning Foster-Care, *British Journal of Social Work*, 36, s. 1345-1359.
- Sellick, C. (2007) Towards a mixed economy of foster care provision, *Social Work&Social Sciences Review*, 13(1), s. 25-40.
- Sellick, C. (2011a) Commissioning Permanent Fostering Placements from External Providers: An Exploration of Current Policy and Practice, *British Journal of Social Work*, 41, 449-466.
- Sellick, C. (2011b) Privatising Foster Care: The UK Experience within an International Context, *Social Policy & Administration*, Vol. 45, No. 7, December 2011, s. 788-805.
- Selwyn, J., Saunders, H., and Farmer, E. (2010), The Views of Children and Young People on Being Cared For by an Independent Foster-Care Provider, *British Journal of Social Work*, 40, 696–713.
- Seven, F. (2010) *Sivil Toplum Kuruluşlarının Yoksullukla Mücadeledeki Roller: Kayseri Örneği*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi
- Sevgi Evi, ASPB Mevzuat Bilgi Portalı, (<http://alo144.aile.gov.tr/mevzuat-bilgi-portali/sevgi-evi>). (Erişim: 12.01.2018).
- Seyyar, A. (2004) Teori ve Pratik Boyutlarıyla Sosyal Bakım, T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik Tarih: 05.10.2008 Sayı: 27015 R.G.
- Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik Resmî Gazete 3 Mart 2015 Salı Sayı: 29284.
- Sosyal Hizmetler Kanunu, Kanun Numarası 2828, Yayımlandığı Resmî Gazete : Tarih : 27/5/1983 Sayı : 18059.

Staffordshire County Council Disclosure Log (2014), Subject: Foster care services, Request: FOI 193 2014
<https://www.staffordshire.gov.uk/yourcouncil/requestandaccessinformation/homepage.aspx> (Erişim, 01.09.2018).

Steen, J.A. (2013) The Development of Foster Care Privatization Policy in Florida: An Application of Kingdon's Policy Development Model, *Journal of Policy Practice*, 12:258-272.

Strijker, P. ve Knorth E.J. (2007) *Family fostering behind the dykes: Practice and research*, This contribution is a rewritten version of a paper that was presented at the 1st International Network Conference on Foster Care at Siegen (Germany), 21-23 June 2007. It will be published in: H. Grietens, E. J. Knorth, P. Durning, & J. E. Dumas (Eds.) (2007). *Promoting Competence in Children and Families: Scientific Perspectives on Resilience and Vulnerability*. Leuven, Belgium: Leuven University Press.

Sullivan, H. (2012) A Big Society needs an active state, *Policy & Politics* vol 40 no 1 • 145-48 (2012) • <http://dx.doi.org/10.1332/147084411X581925> (Erişim 12.01.2018).

şimşek, Z. (2008) *Massachusetts Koruyucu Aile ve Evlat Edinme Sistemi Deneyimleri*, Erol, N. (Eds) *Koruyucu Aile, Evlat Edinme Hizmetleri ve Ruh Sağlığı*, Prof. Dr. Mualla Öztürk Anısına XX. Sempozyum Sunumları 15-16 şubat 2007, Ankara Üniversitesi Tıp Fakóltesi Çocuk/Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Yayınları No:6, Ankara, 265-270.

şahyar, A.E. (2014) *Hız. Peygamber Döneminde Yetim ve Kimsesiz Çocukların Himaye Edilmesi*, (Ed. Bedriye Yılmaz) *Hız. Peygamber Döneminden Günümüze Yetimlerin Himaye Edilmesi Koruyucu Aile Olmak*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık, Ankara (37-56).

Taşgın, N.ř. ve Özel, H. (2011) Türkiye'de Sosyal Hizmetlerin Dönüşümü, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, Cilt 22, Sayı 2, 175-190.

Taştekil, S. (1989). *Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler Koruyucu Aile Bakımı –İzmir Örneği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı, İzmir, 1989.

Tearse, M. (2010) *Love Fostering – Need Pay a UK-wide survey of foster carers about fees, the fostering network*
http://www.fostering.net/sites/www.fostering.net/files/public/resources/reports/love_fostering_need_pay_0310.pdf (Erişim: 26.01.2018).

Telemans, K. (2011) *Avrupa’da Koruyucu Aile Hizmet Modelinin İşleyişi*, 1. Ulusal Koruyucu Aile Çalıştay, Denizli Koruyucu Aile Derneği, Denizli.

TEPAV (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı) (2010) Sosyal Hizmetlerin Sunumunda Kademelenme, TEPAV Yönetişim Çalışmaları Araştırma Raporu, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1285329379-1.Sosyal_Hizmetlerde_Kademelenme.pdf (Erişim: 14.11.2017).

The Children's Advocacy Institute (2007) Expanding Transitional Services for Emancipated Foster Youth: An Investment in California's Tomorrow, University of San Diego School of Law, http://www.caichildlaw.org/TransServices/Transitional_Services_for_Emanicipated_Foster_Youth.FinalReport.pdf (Erişim: 16.11.2017).

Tobis, D. (2000), Moving from Residential Institutions to Community-Based Social Services in Central and Eastern Europe and the Former Soviet Union, The World Bank, <http://siteresources.worldbank.org/ECAEXT/Resources/publications/Moving-from-Residential-Institutions/toc.pdf> (Erişim: 21.11.2017).

TODAİE (2008) Kamu Yönetimi Sözlüğü, Yayın No: 342.

Tok, Ö. (1996) *Koruyucu aile hizmeti, standartları ve ülkemizdeki durumu*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Toklucu, D. K. (2018) *Dezavantajlı çocukları topluma kazandırmak Türkiye’de koruyucu ailelik*, Şubat 2018 sayı: 225, SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul, <https://setav.org/assets/uploads/2018/02/225.-Dezavantajlı-Çocukları-Topluma-Kazandırmak-Türkiye’de-Koruyucu-Ailelik.pdf> (Erişim: 24.03.2018).

TÜİK (2004) İstatistik Göstergeler 1923-2004, Yayın No: 0535, <http://kisi.deu.edu.tr/sedef.akgungor/gost.pdf> (Erişim: 05.12.2018).

TÜİK (2016) İstatistiklerle Aile 2016, Sayı: 24646, 10 Mayıs 2017, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24646> (Erişim: 05.12.2018).

Tuz, A. N. (2010) *Küreselleşme Sürecinde Refah Devletinin Dönüşümü ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü*, T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Anabilimdalı Çalışma Ekonomisi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Türk Medeni Kanunu, Kanun Numarası: 4721, Yayımlandığı Resmî Gazete : Tarihi : 8/12/2001 Sayı : 24607.

Türkiye Diyanet Vakfı (2014) *Hz. Peygamber Döneminden Günümüze Yetimlerin Himaye Edilmesi Koruyucu Aile Olmak* (Ed. Bedriye Yılmaz) Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık, Ankara.

Türk-İş Yıllığı (1999), Cilt II. Ankara, s. 698.

TÜSEV (Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı) (2006) Türkiye’de Sivil Toplum: Bir Değişim Süreci Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi, Türkiye Ülke Raporu, TÜSEV Yayınları No 39.

TÜSEV (Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı) (2013) Sivil Toplum Kuruluşları ile Kamu Sektörü İlişkileri Sorunlar - Beklentiler İstişare Sonuçları ve Değerlendirme, Aralık 2013, http://www.siviltoplum-kamu.org/usrfiles//files/Ortakliklar_Belgesi.pdf (Erişim: 24.03.2018).

Üstüner, S., Erol, N., Şimşek Z. (2005) Koruyucu Aile Bakımı Altındaki Çocukların Davranış ve Duygusal Sorunları, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12: 130-140.

Vakıflar Genel Müdürlüğü, Vakıfların Türlerine Göre Dağılımı, Vakıf İstatistikleri, https://www.vgm.gov.tr/Documents/VAKIFLARIN%20TÜRLERİNE%20GÖRE%20DAĞILIMI_31.12.2017.pdf (Erişim: 11.06.2018).

Varol, K. (2011) *Koruyucu Ailede Yetişkinliğe Geçiş: Bir Tartışma*, 1. Ulusal Koruyucu Aile Çalıştayı, Denizli Koruyucu Aile Derneği, Denizli.

Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik Tarih: 13.11.1995 Sayı: 22462 R.G.

Yeşilkayalı, H. D. (2015) *Koruyucu Aile Bireylerinin Sosyodemografik Özellikleri İle Empatik Becerileri ve Özgeciliği Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Yıldırım, Ş. (2017) 2000’li Yıllarda Çocuk Koruma Sistemi İçinde Bakım Hizmetlerinin Genel Görünümü, *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C: 15, S: 1, Mart 2017. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/283411> (Erişim: 11.01.2018).

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2003) *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Yolcuoğlu, İ.G. (2011) *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kurulması, SHÇEK Genel Müdürlüğü’nün Kapatılması Konusunun İrdelenmesi*, <http://ismetgalip.com/aile-ve-sosyal-politikalar-bakaligi-kurulmasi-ve-shcek-genel-mudurlugunun-kapatilmasi-ve-tasra-teskilatinin-il-ozel-idarelere-devredilmesi-konusunun-irdelenmesi/> (Erişim: 01.11.2017).

Yolcuoğlu, İ.G. (2009) Türkiye’de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi, *Aile ve Toplum*, Yıl: 11 Cilt: 5 Sayı: 18 Temmuz-Ağustos-Eylül 2009, s: 43-57.

Zullo, R. (2006) Child Welfare Privatization and Child Welfare: Can the two be efficiently reconciled?, <https://www.inthepublicinterest.org/wp-content/uploads/ChildWelfarePrivatization.pdf> (Erişim: 24.08.2017).

www.aile.gov.tr

www.bolton.gov.uk/downloads/file/1447/independent-reviewing-officer-five-minute-facts
Independent Reviewing Officers (IROs) 5 Minute Facts (Erişim: 03.12.2018).

www.koruyucuaille.gov.tr

Waldock, T. (1996) Professionalizing Foster Care: The Welfare of Children, The Social Worker, Vol.64(3), Fall 1996, <http://home.ica.net/~sharyn/article2.htm> (Erişim: 07.06.2018).

Waldock, T. (t.y.) The Central Region Foster Care Project: İntial Observations, A Submission to the Ontario Association Of Children's Aid Societies' Journal, <http://home.ica.net/~sharyn/article4.htm> (Erişim: 07.06.2018).

Wright, V. ve Radel, L. (2007) The Privatization of Child Welfare Services: Issues and Efforts at the Federal Level, *Professional Development: The International Journal of Continuing Social Work Education*, Vol.10, No.3, 7-13, www.profdevjournal.org (Erişim: 03.09.2018).

www.gov.uk/foster-carers (Erişim 19.06.2016).

EK A: GÖRÜŞME ÇERÇEVESİ

Bu çalışma kapsamında derneklerle gerçekleştirilen görüşmelerin çerçevesini aşağıdaki sorular oluşturmuştur.

Görüşme Soruları

Sizi tanıyabilir miyiz?

Derneğinizi tanıtır mısınız? (Amaç, kuruluş yılı, üye sayısı vb)

Çalışan sayınız (Gönüllü, ücretli)?

Derneğinizin mali kaynakları nelerdir? Mali kaynak oluşturmak için ne tür aktiviteleriniz bulunmaktadır?

Koruyucu ailelere ne tür hizmetler veriyorsunuz?

İl müdürlüklerinin koruyucu aile birimleri yeterli mi? Yeterince destek alınabiliyor mu? (Eğitim, danışmanlık, 7/24 saat ulaşılabilir bir telefon vb.)

Çocuk refahına yönelik hangi tür sosyal hizmetler özelleştirilmeli ya da sivil toplum kuruluşlarına devredilmeli?

Türkiye’de koruyucu aile sayısının azlığındaki temel nedenler nelerdir?

Koruyucu ailelik nasıl yaygınlaştırılabilir, bunda sivil toplum kuruluşlarının ne tür bir rolü olabilir?

Koruyucu ailelere yapılan ödemeler ile ilgili ne düşünüyorsunuz?

Koruyucu aile hizmetinde gönüllülük mü yoksa ücretlilik mi esas olmalı?

Bağımsız Koruyucu Aile Ajansları Türkiye’de kurulabilir mi?

EK B: ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİ

Soyadı, Adı : Dal, Veysel
Uyruğu : TC
Doğum Tarihi : 29 Nisan 1975
Doğum Yeri : Pütürge/Malatya
Email : veyseldulkadir@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Yüksek Lisans	TODAİE	2013
Yüksek Lisans	Wales Üniversitesi, Swansea, İngiltere	2008
Lisans	Ankara Üniversitesi SBF	1997

İŞ TECRÜBESİ

Yıl	Yer	Görev
2018-Şuan	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakl.	Başdenetçi
2011-2018	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	Başdenetçi
2003-2011	SHÇEK Genel Müdürlüğü	Müfettiş
2004-2007	ABEGPMB (Ulusal Ajans)	Uzman
2002-2003	TC Ziraat Bankası	Müfettiş
1998-2002	TC Ziraat Bankası	Müfettiş Yardımcısı
1998-1998	TC Ziraat Bankası Bankacılık Okulu	Memur-Uzman

YURTDIŞI EĞİTİM VE TOPLANTILAR

05-14 Ekim 2015	Lahey/Hollanda	Hollanda Dışişleri Bakanlığı Bursu Matra Patrol Training Programme Decentralisation
11-13 Eylül 2013	Viyana/Avusturya	Sosyal Hizmetlerin Denetimi Konulu Çalışma Ziyareti
12-15 Ekim 2006	Antwerp/Belçika	Sosyal Dahil Etme Konulu Toplantı
25-26 Nisan 2005	Brüksel/Belçika	Finansman Semineri
16-20 Mart 2005	Bonn/Almanya	Proje Eğitimi (Eylem 5 Personeli Eğitimi
10 Mart 2005	Brüksel/Belçika	Proje Seçim Paneli
19-24 Ocak 2005	Budapeşte/Macaristan	Proje Eğitimi (Eylem 1 Eğitimi (BTM)
06-10 Eylül 2004	Varşova/Polonya	Polonya Ulusal Ajansı İşbaşı Eğitimi

YABANCI DİLLER

İngilizce (Çok iyi)

YAYINLAR

Dal, Veysel. “Child Sexual Exploitation and The Internet”. Yüksek Lisans Tezi, University of Wales Swansea, 2008.

Dal, Veysel. “Sosyal Hizmetlerde Yerelleşme”. Yüksek Lisans Proje Ödevi, Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE), 2012.

